

THE LIFE OF COLUMBUS.

TRANSLATED INTO MARATHI

FROM ROBERTSON'S HISTORY OF AMERICA, BOOK II.

BY MÁHÁDEO GOVINDA SHÁSTRÍ.

SECOND EDITION.

PRINTED AT GANPAT KRISHNAJI'S PRESS

B O M B A Y :

1 8 5 6 .

PRICE, ONE RUPEE.

कोलम्बसाचा वृत्तांत.

रोबेर्त्सनकृत अमेरिकेच्या इतिहासाच्या द्वितीय पुस्तकावरून.

माहादेव गोविंद शास्त्री कोल्हटकर

यांनीं

माहाराष्ट्र भाषेत केला.

तो

मुंबईत गणपत कृष्णाजी यांचे छापरखान्यांत छापिला.

आवृत्ति दुसरी.

इसवी सन १८५६.

शालिवाहन शके १७७८.

किंमत एक रुपया.

कोलम्बसाचा वृत्तांत.

पोर्तुगीज लोकांनी नवीन देश शोधून काढिले, या की- कोलम्बसा-
र्तीस भुलून अन्यदेशांचे लोक त्यांच्या चाकरीस राहिले होते, चा जन्मभा-
त्यांत ख्रिस्तोफर कोलोन अथवा कोलम्बस ह्मणून एक पुरुष णि विद्या.
होता. हा, जेनवा देशांच्या प्रजासत्ताक राज्याच्या ता-
ब्यांतला होता. याचा जन्मकाल अथवा जन्मभूमि यांतून
एकही निश्चितपणें ठाऊक नाही; परंतु, हा ज्या कुळांत
उत्पन्न झाला तें कूळ अनेक दुर्दैवप्रसंगांनी जरी गरिबीस मि-
ळालें होतें, तरी तें संभावित असे. या कोलम्बसाच्या व-
डिलांनी आपल्या निर्वाहाकरितां सफरी लोकांचें काम पत्का-
रिलें होतें; त्या उद्योगांत मनुष्याची प्रख्याति करणारे असे
विशेष गुण व बुद्धि, हीं याच्याठायीं लहानपणींच दिसूं ला-
गलीं. हा जो याच्या बुद्धीचा मुळचा कल त्यास याच्या आ-
ईबापांनीं प्रतिबंध न करितां याजकडून विद्याभ्यास करवून तो
कल वाढवून स्थिर केला, असें दिसतें. त्या कार्ळी शास्त्र-
विद्या शिकविण्याविषयीं काय ती लाटिन भाषा असे, त्या
भाषेचें कांहीं ज्ञान यानें संपादन केल्यानंतर यास भूमि-
ति, भूसृष्टिविद्या, ज्योतिष, व नकाशे काढण्याची कला,

हीं शिकवूं लागले; तेव्हां नौकागमनविद्या ल्हणून जायचा आवडता विषय त्याचा आणि त्या विद्यांचा परस्पर-संबंध ल्हणून त्यांजकडेस हा इतकी उत्कंठा व ओढ धरून प्रवृत्त झाला, कीं त्या विद्यांचें अध्ययन त्वरित होऊन त्यांत याची गति झाली.

हा सफरी कामांत शिरतो. इ. स. १४६१. असा गुणसंपन्न होऊन, चवदा वर्षांच्या वयांत समुद्रावरील सफरीकामांत शिरून यास इतक्या महत्त्वास चढविल्याविषयी कारणभूत असा जो समुद्र त्याच्याठायीं यानें आपला वर्तनक्रम आरंभिला. भूमध्यसमुद्राच्या ज्या बंदरांस कोलम्बसाच्या देशाचे लोक ल्हणजे जेनवा देशांत राहाणारे वारंवार जात असत, त्याच बंदरीं हा प्रथम जाऊं लागला. परंतु, हें कृत्य याच्या चपल मनास फारच स्वल्प याजकरितां यानें उत्तरेकडील समुद्राकडे पर्यटन केलें, आणि हा ऐसलान्दाच्या क्रिनाच्याच्या प्रदेशां गेला. तेथें इंग्लिश लोक व दुसरे लोक मासे धरण्याच्या कामाकरितां नुकतेच जाऊं लागले होते. त्या काळीं नौकागमन व्यापार हा पराक्रमाचा उद्योग होय, असें चौर्हांकडे मानूं लागले होते. याकरितां कोलम्बस, ऐसलान्द बेट, ज्याला प्राचीन कालाचे लोक सरशेवटची मर्यादा मानीत, त्याच्या पलीकडे जाऊन तेथून ध्रुववृत्तामध्ये कितीएक अंशपर्यंत गेला. यानें समुद्रपर्यटन केलें तेणेंकरून याची अपूर्व दर्शनाची हौस पूर्ण होऊन यास तादृश संपत्तीची प्राप्ति न होतां याच्या नाविकविद्येच्या ज्ञानाची मात्र वृद्धि झाली. नंतर याच्या नावाचा व याच्याच कुळांतला एक गलबतांचा सरदार मोठा नामांकित

होता, त्याच्या जवळ हा चाकरीस राहिला मनुष्य, आपल्या पदरच्या खर्चावर थोडीशी लढाऊं गलबतें आपल्या ताब्यांत ठेवून, कोणे समर्या व्यापारामध्यें आपल्या देशाची बरोबरी करणारे जे विनीशिअन लोक यांजवर, व कोणे समर्या मुसलमान लोकांवर, गलबतें हाकारून जाई, तेणेंकरून त्यानें संपत्ति आणि लौकिक हीं दोनही संपादन केलीं होती. ह्या सरदाराजवळ कोलम्बस कितीएक वर्षेपर्यंत राहिला होता. खलाशाच्या कामांत माहितगारी चांगली झणून जशी कोलम्बसाची प्रख्याति होती, त्याप्रमाणेंच याच्या धैर्याचीही प्रसिद्धि असे. एके वेळेस असें झालें, कीं पोर्तुगाल देशच्या किनाऱ्याच्या दूर नेथर्लँड देशापासून पुष्कळ माल भरून काहीं विनीशिअन लोक तारवें नेत होते; त्यांबराबर निकराची लढाई होत असतां याच्याकडे ज्या तारवाचें काम होतें तें तारूं, शत्रूच्या ज्या तारवाशीं भिडून लढत होतें त्यासुद्धां पेटलें. अशा मोठ्या भयप्रद प्रसंगी, याचा निर्भयपणा आणि धारिष्ट यांनीं यास सोडिलें नाहीं. यानें समुद्रांत उडी टाकून तेथें एक वल्हें तरंगत होतें त्यास गच्च धरून त्याच्या आश्रयानें, व आपल्या पोंहण्याच्या सफाईनें, तेथें दोन तीन कोसांवर किनाऱ्यास लागून, ज्यापासून पुढें मोठमोठे पराक्रम घडायचे होते असा जो आपला जीव तो वांचविला.

प्रवास करण्यापुरतें बल याच्या अंगीं येतांच, हा लिस्बोन एथें निघून गेला. तेथें याच्या देशचे बहुतेक लोक राहत असत. याचे गुण व बुद्धिकौशल्य, यांविषयीं त्यांच्या मनांत

हा पोर्तुगी-
ज लोकांची
चाकरी प-
त्करितो

लवकरच हितावह विचार वागू लागले, ह्मणून त्यांनीं यास आग्रह करून विनंती केली कीं, या राज्यांत आपण राहावें, कारण नाविकविद्येंत जी आपली कुशलता व प्रवीणता यांहींकरून आपण एथें उदयास आल्यावांचून राहाणार नाहींत. नवीन देश पाहाण्याची ज्यांस फार आवड, अथवा आपली प्रसिद्धि व्हावी ह्मणून ज्यांस फार इच्छा, असे जे उद्योगी पुरुष यांचें फार मन लागायाजोगा पोर्तुगीज लोकांच्या दरबारांत त्या कार्ळी रोजगार असे. कोलम्बसास जो याच्या मित्रांनीं बुद्धिवाद सांगितला तो यानें चांगला कान देऊन ऐकिला; आणि पोर्तुगाल देशची एक संभावित

लम्ब करून स्त्री यास थोर मानू लागल्यावरून तिजबरोबर यानें लग्न लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहतो. केलें, आणि लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहिला. या संबंधामुळे सफरी कामापासून कोलम्बस मोकळा झाला असें नाहीं, तर तेणेंकरून उलटें यास जें नाविकविद्येचें ज्ञान होतें तें वाढवून त्या ज्ञानाची आणखी वृद्धि करावी अशी यास इच्छा उत्पन्न झाली. कोलम्बसाची बायको बार्थोलोमेओ पेरिस्त्रेल्लो याची मुलगी होती. प्रिन्स हेन्री यानें प्रथम गलवतांतून स्वाऱ्या केल्या त्या वेळेस जे सरदार नेमिले होते त्यांमध्ये पेरिस्त्रेल्लो हा होता. त्यानें, हेन्रीच्या आश्रयानें पोर्तो सान्तो आणि मडेरा हीं दोन बेटें शोधून काढून तीं वसविलीं. पेरिस्त्रेल्लो नाविकशास्त्रामध्ये पुरा माहितगार होता; तो देशपर्यटन करीत असतां त्यानें जें दर दिवसाचें वृत्त लिहून ठेविलें होतें तें, व जे समुद्रकिनाऱ्याचे नकाशे काढिले होते ते, सर्व कोलम्बसास प्राप्त झाले; आणि त्यांपासून पो-

पुर्तुगीज लोकांनी ज्या मार्गानें शोध केले तो मार्ग, व तो उद्योग करण्यास ज्या गोष्टी उपयोगी पडल्या, व ज्यांपासून त्यांस उमेद येऊं लागली, त्या सर्व कोलम्बसास समजल्या. या सर्व गोष्टींचा यानें चांगला अभ्यास केल्यावर याचे मनांतील जी गोष्ट होती तीस पुष्टीकरण होऊन अधिकच उत्तेजन आलें; आणि जेव्हां यानें पेरिस्रोत्रोनें जे नवीन देश पाहिले होते त्यांच्या नकाशांचा मन लावून अभ्यास केला आणि वर्णनें वाचिलीं, तेव्हां तर ते देश पाहण्याविषयी अ-निवार्य उत्कंठा झाली. ती उत्कंठा तृप्त करण्याविषयी हा समुद्रांतून मडैरा बेटास गेला, आणि कितीएक वर्षेपर्यंत त्या बेटाबराबर, व कानेरी बेटें, आझोर्झ बेटें, गिनि देशांतील सर्व वसाहतीच्या जागा, आणि पोर्तुगीज लोकांनीं आफ्रिका खंडांत जितकीं स्थलें शोधून काढिलीं होती त्या सर्वांबराबर व्यापार करित असे.

पोर्तुगीज लोकांनीं शोधून काढिलेल्या स्थळांबराबर हा व्यापार करितो.

त्या वेळीं, जलमार्गानें पृथ्वीवरील ज्या ज्या प्रदेशां व्यापार चालत असे, त्या त्या प्रदेशां कोलम्बसानें गलबतांतून पर्यटनें केलीं. अशा नानाप्रकारच्या पर्यटनांमुळें यास जी माहितगारी झाली होती, तिच्या योगानें यूरोप खंडामध्ये जे नाविकविद्येमध्ये अत्यंत कुशल होते त्यांत याची गणना होऊं लागली. परंतु, इतक्या प्रशंसेनें याचें समाधान न होऊन यास जी महत्पदप्राप्तीची इच्छा होती तिणेंकरून याचें लक्ष कांहीं अधिक संपादन करण्याकडे लागलें. पोर्तुगाल देशांतील नाविक लोकांचें पर्यटन सफल होऊं लागल्यामुळें अपूर्व दर्शनाची इच्छा आणि ईर्ष्या हीं जागृत झालीं; आ-

या शोधांचें फल.

णि ज्यांहींकरून पोर्तुगीज लोकांनीं शोध केल व ज्यांपासून नवीन अचाट कृत्य आरंभिलें असतां सिद्धीस जाईल अशा त्यांस उमेदी आल्या, त्या गोष्टींचा सर्व विद्वान् लोक विचार करूं लागले. पोर्तुगीज लोकांनीं ज्यावरून शोधकरण्याच्या युक्ति बांधिल्या तें तत्व, आणि ज्या रीतीनें शोध चालविले ती रीति, या दोन गोष्टींच्या विचाराकडे, स्वभावतः शोधक, खोल विचार करण्यास समर्थ, आणि नवीन पराक्रमाच्या कृत्यांविषयीं तत्पर, असें जें कोलम्बसाचें मन, तें बहुधा इतकें लागलें, कीं तेणेंकरून पोर्तुगीज लोकांची युक्ति सुधारायास, आणि आजपर्यंत जे शोध करायास त्यांनीं वृथा प्रयत्न केले होते, ते तडीस न्यावयास, उपयुक्त अशी कल्पना हा प्रथम योजूं लागला.

हा हिंदुस्थानांत जाण्याकरितां मार्ग शोधून काढणें, हाच काय तो त्या काळचा मुख्य हेतु होता. आणि पोर्तुगीज लोकांनीं क्रेपडेवर्ड ह्मणून आफ्रिका खंडाच्या पश्चिम टोंकास ज्या वेळीं वळसा घातला त्या वेळापासून जितकीं पर्यटनें झालीं, तितक्यांमध्ये त्याहेतूकडेसच त्यांचें लक्ष होतें. त्या गोष्टीची आफ्रिका खंडांत जितके शोध केले, त्यांच्याशीं तुलना करून पाहतां ते शोध जमेस धरण्याजोगे नाहींत असें दिसलें. हिंदुस्थानांतील फार पिकाऊ जमीनीची व तेथील द्रव्याची बहुतकाळापासून माहिती होती; तेथील मसाले व दुसरे किंमतवार जिन्नस यांची सर्व यूरोप खंडांत फार इच्छा असे. या व्यापारांत विनीशियन लोक अगदीं गढून गेले होते, तेणेंकरून त्यांस अतिशय

संपत्ति प्राप्त झाली, यामुळे सर्व अन्यदेशांच्या लोकांत त्यांच्या-
 विषयी हेवा उत्पन्न झाला. ज्या देशांत जाण्यास पोर्तुगीज आजपर्यंत
 लोकांची इच्छा होती त्या देशांत जावयास नवा रस्ता शो- नवीन शो
 धून काढण्याविषयी ते कितीही तत्पर असोत, परंतु ते द- धाविषयी
 क्षिणेकडे मात्र जाऊन त्या रस्त्याकरितां शोध करीत होते, चा मंदकम.
 व आफ्रिका खंडाच्या दूरच्या टोंकाभोंवतीं गलबतें हाकार-
 ल्यावर हिंदुस्थानांत पोहोचूं अशी आशा बाळगीत होते.
 तथापि हा मार्ग अज्ञातच होता. आणि तो जरी शोधून
 काढिला असता तरी त्याच्या अतिशय दूरपणामुळे युरोप
 खंडांतून हिंदुस्थानांत जाणें झटलें ह्मणजे त्या कार्ळां तें एक
 मोठें दुर्घट आणि सिद्धीस न जाण्याजोगें कृत्य आहे, असें
 दिसलें असतें. केपनोन यापासून विषुववृत्तापर्यंत जा-
 ण्याच्या कामांत पन्नास वर्षे मोडलीं; त्यापेक्षां त्या स्थला-
 पासून हिंदुस्थानांत जावयास दूरचें जें समुद्रपर्यटन तें सि-
 द्धीस नेण्याकरितां फारच काळ लागेल; तशांत पोर्तुगीज
 लोक ज्या मार्गानें जात तो मार्ग असा अशाश्वत, जोखिमी-
 चा आणि फार त्रासदायक, असा कोलम्बसानें विचारकरि-
 तांच, हिंदुस्थान एथें जाण्याकरितां जवळचा असून सरळ
 असा रस्ता निघेल किंवा नाहीं याविषयी स्वभावतः तो वि-
 चार करूं लागला. नाविकविद्येच्या सिद्धांतांत व ते सिद्ध
 करण्यांत जें यास चांगलें ज्ञान होतें त्यामुळे जी जी कल्पना
 याच्या मनांत येई तिचा फार वेळ आणि पुर्तुगीजां विचार
 करून, व प्राचीन ग्रंथकारांचे तर्क आणि सूचना यांमध्ये व
 अर्वाचीन कालाच्या नावाडी लोकांच्या प्रत्यक्ष पाहण्यामध्ये वि-

चारपूर्वक तारतम्य पाहून, शेवटीं कोलम्बसाने असा सिद्धांत केला कीं, आट्लान्तिक महासागरांतून नीट पश्चिमेकडे गलब-त हाकारून गेलें असतां जे नवीन देश, फार विस्तीर्ण जो हिंदुस्थान देश त्यामध्ये असावेत असा संभव होतो, त्यांचा निखालस शोध लागेल.

याने केले- असा कोलम्बसाने, नानाप्रकारचे व अनेक कारणां-
ल्या सिद्धां पासून उपस्थित झालेले असे जे नियम व प्रमाणें, यां-
तांचीं मूल-रून जो हा सिद्धांत केला होता, तो जसा नवीन व लो-
तत्वे. कोत्तर तसाच दिसण्यांत असतूकल्पनेचा दिसे. पृथ्वीची
आकृति गोलरूप आहे असें तेव्हां ठाऊक होतें, व तिच्या आ-
कृतीच्या मानाचा बऱ्याच शुद्ध रीतीनें निर्णय केला होता,
यावरून पाहतां उघड दिसूं येतें कीं यूरोप, आशिया, आ-
णि आफ्रिका, हीं तीन खंडे त्या काळीं जितकीं माहीत हो-
तीं, तितकीं मिळूनही या भूगोलावरील एक लहानसा प्रदेश
होईल. तस्मात् ज्या विस्तीर्ण प्रदेशाचा आपल्यास शोध
लागला नाहीं, त्यास अनुपयुक्त सागरानें आळादिलें नाहीं,
तर मनुष्यास राहावयास योग्य असे देश त्या प्रदेशांत आहेत,
असें मानणें हें, सृष्टिकर्त्याचें चातुर्य आणि लोकोपकार यां-
विषयांच्या ज्या आपल्या कल्पना त्यांस उचित आहे. याप्र-
माणें असेंही दिसूं लागलें, कीं भूगोलाच्या या बाजूवरील
महाद्वीपांत जितकी जर्मन आहे, तितकीच दुसऱ्या गोला-
र्धांत बहुतकरून असावी. पृथ्वीची आकृति आणि रचना
यांवरून दुसरें एक महाद्वीप आहे ह्मणून जे हे निर्णय केले,
त्यांचें अर्वाचीन काळीं गलबतांतून पर्यटन करणाऱ्या लोकांच्या

प्रत्यक्ष अवलोकनावरून वतर्कावरून दृढीकरणही झालें होतें; तें असें कीं, पोर्तुगीज लोकांतील एक नावाडी त्या काळीं पश्चिमेकडे जाण्याची जी मर्यादा होती, तिच्याही पलिकडेस गेला होता, तेव्हां कृतीनें कोरलेला एक लांकडाचा तुकडा समुद्रांत तरंगत होता तो त्यानें उचलिला. आणि ज्यापेक्षां तो पश्चिमेकडील वाऱ्यानें लोटत लोटत त्याजकडे आला, त्यापेक्षां त्या भागाकडे आपणास अज्ञात असे जे देश आहेत, तिकडून हा तुकडा इकडे आला, असें त्यानें अनुमान केलें. मडैरा बेटांच्या पश्चिमेस कोलम्बसाच्या मेहुण्यानें त्याच तऱ्हेचा आणि त्याच वाऱ्यानें आलेला एक तुकडा पाहिला, आणि मोठमोठ्या आकृतीचे वेतही लाटांवर तरतां पाहिले. मोलेमीनें हिंदुस्थान एथेंच उमन्न होणाऱ्या पदार्थांचें जें वर्णन केलें आहे, त्याप्रमाणेंच ते वेत दिसले. पश्चिम वाऱ्यामुळें मुळांसकट उपटलेले वृक्ष आझोर्झ बेटांच्या किनाऱ्याकडे वाहून येत असत, आणि एका वेळीं दोन मनुष्यांचीं प्रेतें त्या किनाऱ्यास लागलीं होती. त्यांचे चेहरे विलक्षणच होते. ते युरोप व आफ्रिका या दोनही खंडांतील लोकांसारखे नव्हते.

शास्त्रीय सिद्धांत व प्रत्यक्ष दर्शनें यांपासून जीं जीं प्रमाणें सांगितलीं त्या त्या प्रमाणांच्या आधारावरून पश्चिम समुद्रांत नवीन देशांचा शोध लागेल, अशी कोलम्बसास आशा प्राप्त झाली; आणि अन्य कारणांवरून ह्या देशांचा आणि हिंदुस्थानाचा संबंध असावा, असेंही हा मानूं लागला. प्राचीन कालचे लोक हिंदुस्थानांत भागीरथीच्या कांठपर्यंत देखील गेले

नव्हते; तथापि तिच्या पलीकडील प्रांतांचीही वर्णनें लिहा-
 वयास कितीएक ग्रीक ग्रंथकार प्रवृत्त झाले. जें दूर किं-
 वा अज्ञात न्याविषयीं अतिशयोक्तीनें कथन करावयास मनुष्ये
 प्रवृत्त होतात, आणि तसें करण्यास कोणाचा प्रतिबंधही न-
 सतो. यावरूनच त्या ग्रंथकारांनीं त्या देशांचें मान अम-
 कीसि आस; र्यादलिहिलें आहे; कीसिआस असें लिहितो कीं, हिंदुस्थान
 विरहितकरून आशिआ खंड जेवढें मोठें आहे तेवढेंच हिंदु-
 स्थान मोठें आहे; पदार्थविज्ञानी प्लिनि हा ज्याच्या अनुरो-
 आनिसीकि धानें चालतो, त्या ओनिसीक्रिटसानें असा वाद केला आहे
 वस; कीं हिंदुस्थान, पृथ्वीच्या जितक्या प्रदेशावर वस्ती आहे त्या-
 च्या तृतीयांशा एवढें आहे. निआर्क्सानें असें सांगितलें
 निआर्क्स; आहे कीं, हिंदुस्थानाच्या एका टोंकापासून दुसऱ्या टोंकास
 यांचीं मनें जावयास सरळ नीट गेलें तर चार माहिनें लागतील. मा-
 कीं पोलो हा पूर्वेकडे इतका दूर गेला होता कीं तेथपर्यंत
 युरोपीअन लोकांतून कोणीएक कधींच गेला नव्हता. त्यानें
 पर्यटन करीत असतां जें दर दिवसाचें वृत्त लिहून ठेविलें
 होतें, त्यावरून पाहतां प्राचीन लोकांनीं जीं अतिशयोक्तीचीं
 वर्णनें लिहिलीं होतीं, त्यांस बळकटी येव्ये. काथे आणि
 मार्को पो- सिपांगो हीं राज्ये, तसेच बहुत दुसरे देश, ज्यांचीं नावे युरोप
 लेचें दरदि खंडांत माहीत नव्हतीं, त्यांचीं जीं मार्को पोलोनें प्रौढ री-
 वसाचें वृत्त. तीनें वर्णनें केलीं होतीं त्यांवरून हिंदुस्थान देश फार विस्तीर्ण
 आहे असे दिसे. हीं वर्णनें जरीं अपुर्ती होतीं, तथापि युरोप
 खंडांतल लोकांस पूर्वेकडील दूरदूरच्या प्रदेशांचीं जीं वर्णनें
 त्या काळीं मिळालीं होतीं, त्यांमध्ये हीं फारच शुद्ध होतीं;

त्यांपासून कोलम्बसाने वास्तव सिद्धांत काढिला. याने असा वाद केला की, ज्यापेक्षां हिंदुस्थान पूर्व दिशेकडे फार विस्तृत झाले आहे, त्यापेक्षां ते पृथ्वीच्या गोलाकृतीमुळे आफ्रिका खंडाच्या पश्चिमेस आलीकडे जीं बेटें शोधून काढिलीं आहेत त्यांच्या जवळजवळ असावे. यावरून त्या बेटांमध्ये आणि हिंदुस्थानामध्ये फार अंतर नसावे, आणि पूर्वेकडील सर्वांपेक्षां जे दूरचे देश, तेथे जावयास फार सरळ आणि जवळ असा रस्ता शुद्ध पश्चिमेकडेच गलवते हा कारून गेले असतां सांपडावा. यूरोप खंडाच्या पश्चिमेकडील प्रदेशांच्या जवळ हिंदुस्थान असावे, अशी जी कोलम्बसाची कल्पना तीस प्राचीन काळच्या कितीएक शिष्ट ग्रंथकारांचीही प्रमाणे सांपडली. त्याकारां असे होते कीं, कोणतेही मत त्या ग्रंथकारांच्या प्रमाणांवांचून लोक आदराने मानीत नसत. हेरक्युलीज, याचे स्तंभ अथवा जिब्राल्टरची सामुद्रधुनी ही ईस्तइंडीज एथून फार दूर नसावी, आणि तीमध्ये येण्या जाण्यास समुद्रांतून मार्ग असावा, असे आरिस्तोटेलीज याने कल्पिले. यापेक्षां विशेषसमजून पडण्याजोग्या शब्दांनीं सेनेका निश्चय पूर्वक ह्मणतो कीं, वारा जर चांगला लागला तर स्पेन देशांतून हिंदुस्थानांत थोड्या दिवसांत गलवत पोहोचेल. आत्लान्तिक बेट मोठे प्रख्यात आहे ह्मणोन प्लातोने वर्णिले आहे, आणि कितीएकानीं त्यास वास्तविक देश ह्मणोन कल्पिले आहे, त्याच्या पलीकडे अज्ञात महाद्वीप आहे. ते बेट स्पेन देशापासून जवळच आहे, असे तो ह्मणतो. या सर्व गोष्टींचे कोलम्बसाने मनन केले. कोलम्बसाच्या अंगी कल्पना योजण्याचा फारच आवेश असे,

हिंदुस्थान यूरोपाचा पश्चिमेस असावे ह्मणून जी याची कल्पना तीस प्राचीन विद्वानांची प्रमाणे.

तथापि आपली कल्पनाशक्ति खरीच आहे असा यास अभिमान नसे,परंतु उलटी तद्विषयी शंका असे. याकरिता आपल्या प्रमाणांवर तसाच प्राचीन लोकांच्या लेखांवर केवळ भरंवसा न ठेवितां, यानें आपल्या मताचें प्रतिपादन करण्याकरितां जीं प्रमाणें योजिलीं होतीं, त्यांचें स्वरूप समजण्याविषयीं जे त्या वेळचे पुरुष समर्थ होते, त्यांचेंही मत घेतलें. गलवतांतून पश्चिमेस गेलें असतां नवीन देश शोधून काढण्याचा संभव आहे, याविषयींच्या ज्या आपल्या कल्पना त्या यानें फ्लोरेन्स एथें पाउल ह्यणोन एक वैद्य होता त्यास विदित केल्या. या गृहस्थास भूसृष्टिरचनेच्या शास्त्राचें चांगलें ज्ञान आहे असा त्याचा लौकिक होता. त्याच्या विद्वत्तेवरून, व त्याच्या निष्कपटपणाच्या उत्तरावरून, कोलम्बसानें जो त्याच्या गर्था विश्वास ठेविला होता त्यास तो पात्र होता असें दिसून येतें. त्या वैद्यानें मनःपूर्वक कोलम्बसाची कल्पना मान्य केली, व तिच्या दृढीकरणार्थ कितीएक ज्या झालेल्या गोष्टी त्याही सुचविल्या, आणि असा वर्णनीय उद्योग सतत चालविण्याकरितां कोलम्बसास उत्तेजन देऊन त्या उद्योगापासून परिणामीं तुमच्या देशास किर्ति आणि यूरोप खंडास सुख, यांची प्राप्ति होईल असें सांगितलें.

आपला सिद्धांत तर्कीस नेण्याच्या या युक्ती.

प्रौढ कल्पनां योजायास आणि त्या सिद्धीस न्यावयास कोलम्बसा इतकें ज्यांच्या अंगीं सामर्थ्य नाहीं त्यांस हे सर्व तर्क, व विचार, आणि प्रमाणें, हीं, बाह्यतः रमणीय, आणि निष्फल, अशा एका मताचें आदिकारण सिद्ध करायास मात्र उपयोगीं पडलीं असतीं; आणि न्या मतापासून चातुर्यानें सं-

भाषण करायास, अथवा मनःकल्पित तर्क चालवायास, एक विषय उपस्थित झाला असता; परंतु कोलम्बसाच्या उत्सुक आणि साहसी स्वभावामुळे याचे मनांत ही युक्ति येतांच ती सिद्धांस नेण्याविषयी तो प्रवृत्त झाला. आपलें मत खरें आहे अशी याची पुर्तपणीं खात्री झाल्यावर तिचा प्रत्यय पाहण्याकरितां नवीन शोध करावे ह्मणून समुद्रांतून पर्यटन करण्याकरितां कोलम्बस उतावीळ झाला. परंतु हें करण्याकरितां कोलम्बसास या अशा महत्कृत्याचा अंगीकार करण्याविषयी समर्थ असे जे यूरोप खंडांत मोठ्या अधिकाराचे गृहस्थ होते, त्यांतून कितीएकांचा प्रथमतः आश्रय संपादन करावा लागला, कोलम्बसास स्वदेश सोडून जरीं फार दिवस झाले होते, तरीं न्याजवर जी याची प्रीति होती ती उडाली नव्हती. याजकरितां याला अशी इच्छा झाली कीं, आपल्या श्रमाचें आणि नवीन कल्पनेचें फळ आपल्या देशास प्राप्त व्हावें. याकरितां कोलम्बसानें आपली युक्ति जेनवा देशांतील सेनेट हा जेनवा ए व्हावें. आणि थील लोकां आपले देशानें प्रथम आपल्या चाकरीचा स्वीकार केल्यास जे स अर्जक- नवीन देश शोधून काढायाचे आहेत त्या देशांच्या शोधार्थ, रितो. मीं एथील प्रजासत्ताक राज्याच्या बाहुक्याखालीं गलबत हाकारान, असें यानें कबूल केलें. परंतु कोलम्बस दुसऱ्या देशीं फार दिवस जाऊन राहिला होता त्यामुळे याची शक्ति आणि गुण याचे देशच्या लोकांस माहित नव्हते, आणि ते लोक जरीं समुद्रतीरीं राहणारे होते, तरीं त्यांस समुद्रांतून दूरदूरचीं पर्यटनें करण्याची तादृश सवय नव्हती. त्यामुळे

कोलम्बसास आपली कल्पना सिद्धीस जाईल ह्मणून ज्या कारणावरून आशा प्राप्त झाली होती, त्या कारणार्ची वास्तव कल्पना करायासही ते समर्थ नव्हते. त्या लोकांनीं विचार न करितां, छांदिष्ट कल्पना करणाऱ्या पुरुषांचें जसें स्वप्न त्याप्रमाणें कोलम्बसाचें बोलणें मानून, यास अमान्य केलें; व आपले प्रजासत्ताक राज्याची प्राचीन काळीं जशी भरभर होती तशी भरभर होण्याचा जो हा समय प्राप्त झाला होता, तो अगदींच हातचा घालविला.

पोर्तुगालचा राजास. आपल्या देशाविषयीं जें करणें उचित होतें तें केल्यानंतर, तेथील लोकांनीं जरीं कोलम्बसाचा हिरमोड केला, तरी याची उभेद खचली नाहीं, परंतु उलटा आपला अंगीकृत उद्योग न सोडितां, तो यानें मोठ्या उत्कंठेनें पुढें चालविला. पोर्तुगाल देशचा दुसरा ज्योन राजा याच्या राज्यांत कोलम्बसानें फार दिवस वस्ती केली होती, त्यामुळें आपल्या सेवेवर त्याचीही सत्ता आहे असें जाणून, यानें त्या राजासही आपलें मत दर्शित केलें. एथें याच्या मताचा अधिक आवडीनें स्वीकार होईल, अशा सर्व गोष्टी दिसत होत्या. हा राजा महत्कृत्यास हात घालणारा, व समुद्रांतील व्यापारामध्यें अभिज्ञ, आणि नवीन देश शोधून काढायास जे प्रयत्न करतील त्यांस आश्रय देण्याविषयीं अभिमानी, असा समजून कोलम्बसानें त्याचे जवळ विनंती केली. ह्या राजाची प्रजा यूरोप खंडांत जितके नौकाशास्त्र जाणणारे होते, त्यांपेक्षां फारच माहितगार असे. आणि समुद्रांतून मोठ्या धारिष्ठाचें, अथवा कर्धांच केलें नाहीं, असें नवीन पर्यटन करण्याचें आल्यास तेणेंकरून तीस

भयही वाटत नसे. कोलम्बस जो रोजगार करित होता त्यामध्ये याची कुशलता आणि याच्या अंगांचे चांगले गुण यांची पोर्तुगाल देशांत पक्की माहिती होती. कोलम्बसाची जी युक्ति ती केवळ स्वभवत् नसावी असें याच्या कुशलतेवरून दिसून आलें. आणि कोलम्बसानें काहीं असदुद्देशानें तो बेत योजिला असेल, अशी जी शंका ती याचे विषयीं मानूं नये, असें याच्या गुणांवरून दिसून आलें; नंतर त्या राजानें मोठ्या सुप्रसन्नतेनें कोलम्बसाचा सर्व मजकूर ऐकून घेतला, आणि याच्या युक्तीचा विचार करण्याकरितां स्यूना एथील बिशप डिएगो ओर्तीज आणि दोघे याहुद्दी वैद्य यांस ती विदित केली. हे भूसृष्टिविद्येंत फार निपुण होते, आणि अशा जातीचा विषय आला असतां त्यांचें संमत घेण्याचा या राजाचा परिपाठ असे. जेनवा देशांतील अज्ञानानें जसें कोलम्बसास आडवें येऊन याची निराशा केली, त्याप्रमाणेंच लिस्बोन शहरामध्ये, तेथील लोकांस स्वमताचा जो अभिमान होता, तोच एक यास तसाच भयंकर शत्रु उभा राहिला. ज्या पुरुषांच्या निर्णयांवरून कोलम्बसाची युक्ति मान्य अथवा अमान्य व्हावी असें होतें, ते पुरुष पोर्तुगाल देशांतील नौकागमन विद्येंतील मुख्य अधिकारी असत. त्यांनीं हिंदुस्थानांत जावयास कोलम्बसानें जो अधिक जवळचा व अधिक निश्चयात्मक असा मार्ग काढिला होता, त्याजहून केवळ उलट्या रोंखानें गलबत चालवून हिंदुस्थानांत जायाचा मार्ग शोधून काढायास सांगितलें होतें. याकरितां आपले मताचा धिक्कार करणें, अथवा कोलम्बसाचें मत चांगलें ह्मणोन स्वी-

त्यानें याचें बोलणें ऐकून घेण्याकरितां मंडळ्या नेमल्या.

कारणें, या दोनही खेदकारक गोष्टी सहन केल्यावांचून, कोलम्बसाच्या युक्तीस त्यांच्यानें मान्य करवेना. कोलम्बसाच्या मताचें स्वरूप पुरतेपणीं बाहेर पडायजोगें यानें आपल्या कल्पनेचें विशेष विवरण करावें, ह्मणून कपटानें कोलम्बसास हवेतसे प्रश्न विचारून व हजारो दूषणें देऊन यास त्रासविलें, आणि शेवटील निर्णय करायचा तो लांबणीवर घातला. कोलम्बसाची युक्ति सिद्धीस गेली असतां त्यास जी प्रतिष्ठा आणि हित प्राप्त होणार, तीं दोनही आपण हरण करावीं, असा त्या-यानें केले-वेळेस त्यानीं कट केला. आणि कोलम्बसानें जो मार्ग दर्शित केला त्या मार्गानेंच जाऊन यानें जे शोध योजिले होते, त्यांविषयीं यत्न करून पाहायास गुमपणें एक गलबत पाठवावें अशी राजास शकल सांगितली. त्या प्रसंगीं राजास योग्य ज्या कल्पना त्यांचा त्यास विसर पडून, त्यानें त्यांची आपल्या थोरपणास अनुचित अशी जी विश्वासघाताची मसलत ती कबूल केली. परंतु कोलम्बसाची युक्ति सिद्धीस नेण्याकरितां जो मालीम योजिला होता, त्याचे अंगां याचें बुद्धि-कौशल्य आणि धैर्य यांचा अभाव होता. तेव्हां असें झालें कीं तोंडचा वारा सुटला, आणि जाऊन उतरावें अशी कोठें जमीनही दिसेना, तेव्हां त्याचें धैर्य सुटून तो परत लिस्बोन शहरांत आला, आणि जळो ही केवळ विपरीत आणि संकटांत घालणारी युक्ति, असे अपशब्द बोलूं लागला.

हा पोर्तुगाल देश सोडून स्पेन देशाच्या दरबारास जातो. ज्यांचें अंतःकरण निष्कपट त्यांस अशा प्रसंगीं जसा साहजिक राग येतो; त्याप्रमाणेंच हें अयोग्य कृत्य उघडकीस येतांच कोलम्बसासही संताप आला. नंतर त्या रागाचे

उकळींत असा धडधडीत विश्वासघात करणारे लोकांबराबर कोणताही संबंध ठेवूं नये, असा कोलम्बसानें निश्चय केला; हा तत्क्षणींच तें राज्य सोडून इसवी सनाच्या समामीस स्पेन देशांत जाऊन उतरला. कोलम्बसाची युक्ति मान्य करा- १४८४
यास, आणि ती सिद्धीस न्यावयास, कोणी साहाय्यदाता मि-
ळाला असतां त्याचा आश्रय संपादन करण्याविषयीं कांहीं
प्रतिबंध नव्हता, ह्मणून फेर्डिनान्द आणि इसाबेला, ज्यांक-
डेस ते वेळीं कास्तील आणि आरागोन या दोन एकत्र झालेल्या राज्यांचा अधिकार होता, त्यांस आपण स्वतांच आपली कल्पना निवेदन करावी असा यानें निश्चय केला. परंतु राजे आणि प्रधान यांस विज्ञप्ति केली असतां तीपासून निश्चयेंकरून फळ उत्पन्न होतेंच असें नाहीं, याचा यास नुकताच अनुभव आला होता; त्यामुळे आपला भाऊ वार्थोलोमेओ यास इंग्लान्द एथें पाठविण्याची प्रथम सावधगिरी राखिली. यूरोपांतील अत्यंत चतुर आणि श्रीमान् असे जे राजे त्यांतलाच सातवा हेन्रि असा त्याचा लौकिक होता; त्याजपार्शीं बोलणें चालवावें याजकरितां कोलम्बसानें आपल्या भावास आपलें मत पुर्तुगालीं समजवून दिलें.

आपल्या
भावास इ-
ंग्लान्दास
पाठवितो.

स्पेन देशचे दरबारांत आपले बोलण्याचा स्वीकार कर- स्पेन देशांत
तील किंवा नाहीं याविषयीं जे संशय आणि भयें कोलम्बसाचे याचे कार्य
पोटांत आलीं होतीं, त्यांस कारण होतें; तें असें कीं, त्या- सिद्धीस जे
संधीस आरव लोकांचें स्पेन देशांत घनाडा ह्मणून जें अखेरीचें अडथळें आ-
राज्य त्याजबराबर जिवावरची लढाई करण्यांत स्पेन देश ले ते.
गुंतला होता. फेर्डिनान्द याचा स्वभाव दिक्कतखोर आणि

संशयी असे, त्यामुळें साहसी आणि असाधारण अशा
 त्या लोकां- कृत्यांची त्यास आवड नसे. इसावेष्ट्या जरीं मोठी उदार
 ची चाल व आणि मोठी साहसी होती तथापि हरएक बाबतींत ती आप-
 ज्या लढाई ल्या नवऱ्याच्या ताव्यांत असे. स्पेन देशचे लोकांनीं प्राचीन
 त ते गुंतले काळची जी मर्यादा तिचे पलीकडेस गलवतांतून पर्यटन क-
 होते ती लढा रण्यास आजपर्यंत प्रयत्न केले नाहींत, आणि त्यांच्या शेजारचे
 ई याचे का पोर्तुगीज लोक आश्चर्य वाटायासारिखे नवीन शोध करीत चा-
 र्थ सिद्धीस लले होते हें पाहिल्यावरही, त्यांचेसारिखा व्यापार आपणास
 अनूकूल न साधेल किंवा नाहीं हें पाहण्याचा, व त्यांची बरोबरी करण्याचा-
 व्दती. ही यत्न केला नाहीं. ख्रिस्ती धर्मावर विश्वास न ठेवणारे जे आ-
 र्व लोक त्यांची लढाई चालली होती, तींत आपली उद्योगशील-
 ता आणि जयश्रीविषयक उत्साह हीं दाखविण्याचा त्या स्पेनदे-
 शीय लोकांस चांगला योग आला होता. परंतु ही गोष्ट कोल
 म्बसास प्रतिकूल होती; त्यामुळें जे लोक स्वभावतः कोणत्याही
 गोष्टीचा निश्चय करण्यामध्ये आळशी आणि मंद, अशा लोकांपा-
 सून त्वरित काम करून घेणें यास परम अशक्य होते. परंतु
 ज्या लोकांपासून अभय व आश्रय कोलम्बसानें मागितला
 होता, त्यांचे व याचे स्वभावास फार चांगलें पडत असे. को-
 लम्बस मनभिळाऊ रीतीचा असूनही भारदस्त होता; आ-
 णि आपले भाषणांत व कृतींत पदोपदीं दृष्टि देणारा, सदा-
 चरणांत कोणी दोष न ठेवण्याजोगा, आणि धर्मसंबंधि सर्व
 कर्मानुष्ठानांकडे जें याचें लक्ष असें त्यांत लोकांनीं याचें प्र-
 तीक घेण्याजोगा, असा होता. असे प्रतिष्ठा मिळण्याजोगे जे
 याचे अंगां गुण होते, त्यांहींकरून यास पुष्कळ अंतरंग मित्र

मिळाले एवढेंच नाही, तर सर्वांपासून मान्यताही मिळाली. कोलम्बसाची जी मध्यम प्रतीची संपत्ति तीस उचित असा जरी याचा साधेपणा असे, तथापि यास दारिद्र्यामुळे स्वभवत् युक्ति सुचून, हा कोणीएक यःकश्चित् प्रयासकर्ता आहे, असें लोकांनीं कल्पिलें नाही; तर ज्या पुरुषाच्या सिद्धांतांकडेस मोठें लक्ष देणें योग्य अशा पुरुषासारिखा याचा आदर केला.

फेर्डिनान्द आणि इसाबेल्हा हीं उभयतां आरब लोकां बराबर लढाई करण्याचे कामांत जरी अगदीं गुंतलीं होतीं, तथापि त्यांनीं कोलम्बसाची इतकी मान्यता ठेविली कीं इसाबेल्हा राणानें फेर्डिनान्द डितालावेरा झणून जो तिचा गुरु होता, त्यास याचे युक्तीचा विचार करण्यास सांगितलें. त्या गुरूनें अशा जातीचे विषयांचा निर्णय करण्यास जे त्याच्या देशचे लोक फार समर्थ होते, त्यांचा तद्विषयीं विचार घेतला. परंतु स्पेन देशांत आजपर्यंत खऱ्या विद्येची इतकी थोडी प्रवृत्ति झाली होती कीं अशा गहन विषयांचा विचार करायलास जे उगीच विद्येचा डोल घालणारे असे विद्वान् निवडिले होते, त्यांस कोलम्बसानें ज्या मूलपीठिकेवरून आपले तर्क रचिले, आणि तद्विषयक आशाही धरिली, ती मूळ पीठिकाच पुर्तपणीं समजली नाही. त्यांमधील कितीएकांनीं पृथ्वीचे मानाविषयीं जें न्यांस विपरीत ज्ञान झालें होतें, तें केलून असा वाद केला, कीं कोलम्बसानें पूर्वेकडील जे दूर दूरचे देश शोधून काढण्याविषयीं योजिले आहेत, तेथें जल मार्गानें जाण्यास तीन वर्षांपेक्षां कमी काळ पुरणार नाही.

याचे युक्तीचा विचार शून्य न्यायाधीशांनीं तपास केला.

दुसऱ्यांनीं असा निर्णय केला, कीं प्राचीन कालच्या विद्वान् लोकांचें समुद्राचा अंत नाहीं लक्षण जें मत आहे, त्याप्रमाणेंच कोलम्बस समुद्रांतून गेला असतां याचे अनुभवास येईल. अथवा जर तसाच आग्रह धरून हा पश्चिमेची जी मर्यादा तिच्या पलीकडेस तारूं हाकारून गेला, तर पृथ्वी गोलाकार आहे, यामुळें याचे परत येण्यास प्रतिबंध होईल. आणि ईश्वरानें ज्या पृथ्वीच्या दोन खंडांचा संबंध तोडून ठेविला आहे, त्यांमध्ये व्यापार चालू करायास जर कोलम्बसानें वृथा प्रयत्न केला, तर त्यांत तो प्राणास मात्र मुकेल. बहुतेक लोकांनीं या विषयावर विशेष वादविवाद करण्यांत नशिरतां, सामान्यतः कोलम्बसाची युक्ति लोकांत एक लक्षण आहे तिच्या आधारावरून निषेधिलीः अज्ञानी, आणि मोठे कृत्यास ज्यांच्यानें हात घालवत नाहीं, अशा लोकांस बहुधा या लक्ष्णेखाली लपायास जागा असत्ये. ती लक्षण ही कीं, “सर्व मनुष्यांमध्ये मी कायतो शाहणा असें आपणास मानणें हें पोकळ अभिमानाचें होय.” ते असें बोलले कीं, कोलम्बसानें जें हें ढोंग माजिल्लें आहे, त्याप्रमाणें जर खरोखर देश असते, तर आजपर्यंत ते गुप्त राहिले नसते; आणि प्राचीन कालचें शाहाणपण आणि चातुर्य, यांनीं या अपूर्वकल्पनेचें यश जेनवा देशांतील एके अप्रसिद्ध गलबतहाक्यास मिळावयाकरितां त्यांनीं त्या वगळून ठेविलें नसतें.

विषयीं प्रति
कूल समजा
विलें.
असे विलक्षण तर्क घेणाऱ्या पुरुषांबराबर बोलणें चालवा-
यास, कोलम्बसास आपली सर्व कुशलता आणि सहनशील-
ता खर्चावी लागली. कोलम्बसास अज्ञानाच्या दुराग्रहा-

बराबर झुंजावें लागलें एवढेंच नाही, परंतु व्यापेक्षां अधिक अनि-
वार्य जो असत्य ज्ञानाचा अभिमान त्याबराबरही झुंजावें ला-
गलें. असे पुष्कळ वादविवाद झाल्यावर, योग्य रीतीनें या
विषयाचा निवाडा करायास असमर्थ अशा न्यायाधीशांस आ-
पला विषय समजवून देण्यांत, व त्यांची खात्री करण्यांत, नि-
ष्कळ प्रयत्न करण्यामध्ये पांच वर्षे घालविल्यानंतर, परिणामीं
टालेवरा यानें फेर्डिनान्द आणि इसबेल्हा यांस कोलम्बसा-
विषयीं प्रतिकूल समजाविलें; व्यावरूत आरब्व लोकांबराबर
जी लढाई चालली आहे, तिचा शेवट होईपर्यंत नवीन आणि
खर्चाचे कृत्यांत शिरणें हें फार वेडेपण, अशी कोलम्बसाची
समजूत घालणें त्या उभयतांस प्राप्त पडलें.

हा सांगण्यामध्ये कठोरपणादिमूनये ह्मणोन जी युक्ति
फेर्डिनान्द आणि इसबेल्हा यांनीं योजिली होती, ती आप-
ल्या बोलण्याचा शेवटचा निषेध करण्यासाठीं योजिली आहे,
असें कोलम्बसानें कल्पिलें. परंतु मनुष्यमात्राच्या कल्या- याचे बोल-
णार्थ असा नियम आहे कीं, मोठे, आणि असाधारण, असे प्याचा शेव
विचार योजण्यास समर्थ, अशी जी उत्तम कल्पनाशक्ति, टचा निषेध
तिच्याबराबर नेहमीं मोठ्या आवेशाचा उत्साह असतो. तो झाला तरी
उत्साह, दिवसगतीमुळें थंडा पडत नाही, आणि निराशेमुळें याचा उत्सा
भयही होत नाही. अशा प्रकारचाच कोलम्बसाचा स्वभाव ह थंडा पड
मोठा आवेशी असे. कोलम्बसाची जरीं अशी मोठी निरा- ला नाही.
शा झाली, आणि ज्या दरबारांत इतके दिवस उगाच व्यर्थ
आशा लावून याचें मन रिझवलें होतें, त्या दरबारापासून जरीं
एकाएकीं परतला, तथापि आपले स्वकीय कल्पनेच्या प्रामा-

णिकपणाविषयी जो कोलम्बसाचा निश्चय होता तो कमी झाला नाही; आणि आपल्या कल्पनेचा खरेपणा प्रत्ययास आणून देण्याविषयी जी याचे अंगां उतावळी होती, ती पाहिल्यापेक्षा अधिक वाढली. राजकीय संस्थानाचा आश्रय मिळावा ह्यापून निरर्थक उपार्जना केल्यानंतर कोलम्बसाने राजापेक्षा कमी पदवीच्या गृहस्थांस अर्ज केला. आणि मेडीनासिडोनिआ, व मेडीनोसिली एथील ड्यूक पदवीचे गृहस्थांस अनुक्रमाने विनंती केली. हे लोक जरी रयतेतले होते, तथापि कोलम्बसाने जें साहसकृत्य योजिलें होतें त्यास पुरून उरे इतकी शक्ति आणि द्रव्य त्यांजपार्शी होतें. हा कालपर्यंत ज्या बोलण्यामध्ये कोलम्बस गुंतला होता त्यांत जसे कांहीं फळ झालें नाही, त्याप्रमाणेंच हें बोलणेंही निष्फल झालें; असें होण्याची दोन कारणे दिसतात, तीं अशीं कीं, या गृहस्थांपेक्षा मोठ्या पदवीचे गृहस्थांस कोलम्बसाचे हेतूंचा जसा बोध झाला नव्हता, तसाच यांसही झाला नसावा; अथवा फेर्डिनान्द यानें जी युक्ति निषेधिली, तीस आपण अनुकूल झालों तर त्याच्या भीषणास धक्का लागेल, आणि त्याची आपणावर वक्रदृष्टि होईल असें त्यांस भय वाटलें असावें.

इंग्लान्दामध्ये याच्या भावानें जें बोलणें चालणें चालविलें तें.

अशी निराशा होत गेल्यामुळे कोलम्बसास परम दुःख झालें, आणि यानें जो आपला भाऊ इंग्लान्दचे दरबारांत पाठविला होता, त्याजकडील कांहीं वर्तमान न आल्यामुळे तर त्या दुःखांत फारच भर पडली. बार्थोलोमेओ हा जलमार्गानें इंग्लान्दास जात असतां, दुर्दैवामुळे तो समुद्रांतील चांवे लोकांच्या हातीं सांपडला, त्यांनीं; त्यास सर्वस्वी नागवून कि-

तीएक वर्षे बंदिशाळेत अडकवून टाकिला होता. शेवटी तो तेथून पळून गेला आणि लंडन शहरास जाऊन पोचला. परंतु ते वेळेस त्यास दरिद्रानें इतकें पीडिलें होतें, कीं दरवारांत घालून जाण्याजोगा जामा निमा करण्या पुरता तरी पैसा मिळविण्याकरितां, बरेच दिवस त्याला नकाशे काढून विकण्याचें प्राप्त पडलें. नंतर कोलम्बसानें इंग्लान्दचा राजा पार्शी निवेदन करण्याकरितां ज्या गोष्टी त्यास सांगितल्या होत्या, त्या त्यानें त्या राजापार्शी निवेदन केल्या. हेन्री राजा अतिशय संशयी, आणि रूपणस्वभावाचा होता, त्यामुळें तो नवीन आणि खर्चाचे कामांत मन घालीत नसे, तथापि कोलम्बसाचे बोलण्याचा त्यानें जसा अधिक खुब मर्जीनें स्वीकार केला, तसा ज्या अन्य राजांकडे तें बोलणें लाविलें होतें त्यांनीं केला नाहीं.

इकडेस कोलम्बसास आपल्या भावाची वाढ काय झाली, हें न समजल्यामुळें, आणि स्पेन देशांत आतां उत्तेजन मिळण्याची आशा न राहिल्यामुळें, इंग्लान्दचे दरवारांत आपले युक्तीचा स्वीकार अधिक आवडीनें करितील या आशेनें स्वतः तेथें जाण्याचा यानें निश्चय केला. या कामाकरितां यानें तयारी केली, आणि आपले पाठीमागें आपल्या मुलांचा बंदोबस्त राखण्याविषयीही यानें तर्तुद करून ठेविली. इतक्यांत पालोसचे जवळच्या ज्या राविडा मठांत कोलम्बसाचे मुलांनीं विद्याभ्यास केला होता, त्या मठाचा अधिपति जुवान परेज यानें येऊन थोडे दिवस प्रवासास जाण्याचें ठेवावें, अशी अंतःकरणपूर्वक विनंती केली. परेज हा मोठा वि-

कोलम्बसास स्पेन देशांत उत्तेजन मिळण्याच्या कांहीं आशा आहेत.

द्वान् होता, आणि त्याची व इसाबेळ्या राणीची ओळख असून तिचेजवळ त्याची कांहीं मान्यताही असे. या गृहस्थाची मनापासून कोलम्बसावर भक्ति असे, कारण कीं कोलम्बसाचें सामर्थ्य आणि प्रामाणिकपणा, हीं त्यास अनेक प्रसंगां विदित झालीं होती. त्या गृहस्थास नवीन पदार्थ पाहण्याची इच्छा असे लक्षण, अथवा कोलम्बसाशीं स्नेहभाव असे लक्षण, त्यास उत्तेजन येऊन तो, आपले शेजारीं गणित विद्येमध्ये पुरा असा एक वैद्य होता त्यास समागमें घेऊन, कोलम्बसाचे युक्तीचा यथार्थ रीतीनें विचार करावा चा विचार घेऊन प्रवृत्त झाला. असा विचार केल्यानंतर त्याचें पुर्वे-केल्यानंतर कीं ज्या मूळपीठिकेवरून कोलम्बसानें ती खरी आहे अशी खात्री होत्ये. आपले मताची उभारणी केली ती मूळपीठिका सुदृढ आहे, आणि कोलम्बसानें जी योजना केली आहे ती सिद्धीस जाण्याचाही संभव आहे. या अशा महत्कृत्यास आश्रय देणा-रांस जी कीर्त्ति व लाभ प्राप्त होतील तीं, स्वदेशास प्राप्त व्हा-वीं लक्षण, इसाबेळ्या राणीस त्यानें विनंतीपत्र पाठविलें, आणि या कल्पनेस जें लक्ष उचित आहे तें देऊन तिचा पुनः विचारकरणें आपणास आवश्यक आहे अशी विज्ञप्ति केली.

ज्या पुरुषाची इसाबेळ्या मान्यता राखित होती त्याचे वि-नंतीवरून तीस द्रव आला, आणि त्या मोठ्या विषयावर त्या-जबराबर संभाषण करण्याकरितां त्यास सान्टाफे या गांवीं तत्काळ येण्याकरितां आज्ञा केली, कारण घनाडास वेढा प-डला होता त्यामुळें त्या काळीं दरबार तेथें भरत असे. त्या उ-भयतांच्या भेटीपासून प्रथम हें निष्पन्न झालें कीं कोलम्बसास

परत येण्याची तयारी करण्यापुरतें थोडेंसें द्रव्य पाठवून पुनः कोलम्बसा-
 दरबारास येण्याकरितां मोठ्या आदरसत्कारानें बोलावणें च्या कल्या
 पाठविलें. त्याच वेळेस असा रंग दिसून आला होता, कीं णाकडे ज्यां
 घनाडा देश ताब्याखालीं आणिला असतां आरब लोकांबरा- चें लक्ष होतें
 बर जी लढाई चालली आहे तिचा लवकरच चांगला परि- अशा बहुत
 णाम होऊन स्पेन देशांतील लोकांस नवीन कृत्यांत शिरायास संभावितपु-
 मोकळीक होईल; यावरून, व राजाची कृपा होऊन नुक- रूपांस यास
 तीच कोलम्बसाची मानमान्यता झाली होती यावरून, को- नेऊन भेट
 लम्बसाचे मित्रांस याचे युक्तीस आश्रय मिळेल याविषयीं पू- वितात.
 र्वीपेक्षां अधिक विश्वास धरायास उभेद आली. या मित्रांमध्ये
 आलोनसो दि किन्तानिल्हा ज्याचेकडे कार्तील एथील व-
 सुलाचा अधिकार होता हा एक, आणि लूइझ दि सान्तांजेल
 ज्याचेकडे आरागोन एथील धर्मखात्यांतील वसूल घेण्याचें
 काम होतें हा दुसरा, हे पुढारी होते. हा मोठा उद्देश सि-
 ङ्हीस नेण्याविषयीं जी त्यांचे आंगीं यथायोग्य उत्कंठा होती,
 तिणेंकरून त्यांचे नावास इतिहासांत उत्तमस्थलीं लिहिण्या-
 ची योग्यता प्राप्त झाली आहे. या गृहस्थांनीं कोलम्बसास
 मोठ्या पदवीचे गृहस्थांस भेटविलें, आणि याचे कार्याकडे
 त्यांचें चित्त लागे असें केलें.

परंतु फेर्डीनान्द याचे मनांत कोलम्बसास हितावह अ-
 शा कल्पना उत्पन्नकरणें फार कठीण होतें, कारण कीं कोल-
 म्बसाची योजना अतिविलक्षण आणि छांदिष्ट आहे, असें तो
 अद्यापि मानीत होता. कोलम्बसाच्या पक्षाचे लोकांचा श्रम
 निष्फल करण्याकरितां पूर्वीं याची युक्ति दुःसाध्य आहे असें

प्रथम जें मो
ठें बक्षीस मा
गत होता तें
च पुनः मा
गते.

ज्यांनीं ह्मटलें होतें, त्यांचीच सांप्रत जें याच्याशीं बोलणें चालणें करायाचें त्यांत योजना करण्याची युक्ति फेरिडिनान्द यानें काढिली. पूर्वीं निश्चयेंकरून सिद्धि होईल अशी जी कोलम्बसास आशा होती तीच आशा धरून ज्यावेळीं हा त्यांचे पुढें आला, आणि पूर्वीं जें मोठें बक्षीस मागत होता तेंच मागूं लागला, तेव्हां त्यांस आश्चर्य वाटलें. कोलम्बसानें असें बोलणें लाविलें, कीं नवीन शोध करण्याकरितां माझे हाताखालीं थोडेशे आरमाराची संजोगणी करून द्यावी; आणि पुढें मी जितके समुद्र व देश शोधून काढीन तेथील आरमाराचा अधिकार आणि राजकीयसत्ता मला वंशपरंपरा असावी; तसेंच मला व माझे मुलांवाळांस तेथें जो नफा होईल त्याचा दाहावा हिस्सा सतत मिळावा; आणि या महत्कृत्यापासून जे लाभ होतील त्यांचा माझ्या द्रव्यानुसार मला वांटा मिळावा अशा करारानें, आपला उद्देश सिद्धीस जाण्याकरितां जितकें द्रव्य पाहिजे होतें, त्याचा अष्टमांश कोलम्बसानें आगाऊ देऊं केला. जर हें मोठें कृत्य सफल झालें नाहीं, तर बक्षीस अथवा लाभ याविषयींचें माझें कांहींच बोलणें नाहीं. या वर्तुंकीवरून कोलम्बसाची आपले मताच्या खरेपणाविषयीं पक्की खात्री आहे असें जें निभ्रांत प्रमाण दिसून आलें त्याचा विचार न करितां, आणि इतका विलंब लागला व इतके प्रतिबंध आले तथापि कोलम्बसाचे मनाचा मोठेपणा याचें मुळचें जें ह्मणणें होतें त्यावांचून दुसरे हलक्या बोलण्याकडेस वळला नाहीं, असें पाहून आश्चर्यभरित न होतां, कोलम्बसाचे युक्तीचा जे पुरुष विचार करित होते, ते

याचे पर्यटनास खर्च किती लागेल, आणि यानें जें बक्षीस पाच्या माग मागितलें त्याचें मौल्य काय होईल, याविषयींच विचार करूं प्या फार ख लागले. कोलम्बसाचे पर्यटनाचा खर्च तर विशेष नव्हता, चांच्या आ तथापि त्यांनीं असें समजाविलें कीं सांप्रत स्पेनदेशाची जमा, हेत असें बो लतात. खर्च होऊन फार उणी झाली आहे याकरितां, या देशास हा एवढा मोठा खर्च फार भारी. त्यांनीं असा वाद केला, कीं कोलम्बसानें जें कबूल केलें आहे तें सर्व जरीं केलें, तथापि अधिकार आणि प्राप्ति यांविषयींचें जें कोलम्बसानें मागणें घातलें आहे तें फार जरब आहे; आणि जर करितां याच्या सर्व मोठमोठ्या आशा स्वप्नवत् झाल्या, तर असें आ- चाट कृत्य करणारास अशा मोठ्या देणग्या केवळ अविचा- राच्याच दिसणार नाहीत, तर उपहासासही पात्र होतील. अशा प्रकारें सावधगिरी आणि शाहाणपण यांचे ढबदार भूष- णावरून त्यांचें मत खऱ्यासारखें भासलें, आणि त्या मतास फेर्डिनान्द याचाही मोठा आश्रय होता; त्यावरून इसाबेल्हा राणीनें कोलम्बसास कोणत्याही प्रकारें आश्रय देण्याचें सो- डिलें, आणि याचे बरोबर जें नवीन बोलणें चालणें आरंभिलें होतें, तेंही त्वरित बंद केलें.

कोलम्बसाचें आजपर्यंत जितके हिरमोड झाले त्यांमध्ये या या अकल्पित हिरमोडापासून त्यास फारच दुःख झालें. तें असें कीं प्रकाशा- त संकटाव च्या अकल्पित किरणाप्रमाणें इसाबेल्हा राणीकडून कोलम्ब- रून याची उ सास जें आमंत्रण आलें होतें, तेणेंकरून सिद्धि होण्याचे असे मेद फारच रंग दिसून आले, कीं त्यावरून कोलम्बसास आतां आपले खचत्ये. श्रमाची परिसमाप्तिच झाली अशी आशा धरायास उमेद

आली होती; परंतु आतां अंधकार आणि अनिश्चय यांचें पुनः परावर्तन झालें तेंणेंकरून, कोलम्बसाचें मन दृढनिश्चयाचें असतांही, याच्यानें जें हें अकल्पित संकट प्राप्त झालें त्याचा धक्का सोसवेनासा झाला. इंग्लान्दास जाण्याचा एक शेवटचा उपाय राहिला होता तो करावा या बेतानें कोलम्बस त्या दरबारांतून परम संतापानें बाहेर पडला.

याचे आश्रयदाते ही संधि चांगली पाहून याच्या कल्याणार्थ पुनः एकवेळ प्रयत्नकरितात. सुमारें त्याचेवेलीं ग्रनाडा देश स्वार्थीन झाला, आणि फेरिडि नान्द आणि इसाबेल्हा या उभयतांनीं मोठ्या जयजयकाराच्या समारंभानें तें शहर स्वसत्तात्मक केलें. या शहराचें स्वामित्व हातीं आलें यामुळें त्यांचे राज्यांत अन्य राज्याचा अधिकार समूळ नाहीसा झाला. आणि पिरिनिज पर्वताच्या तळापासून पोर्तुगाल देशाचे हद्दीपावेतो अवघे प्रांत त्यांचे ताब्यांत आले. मनुष्यास यश प्राप्त झालें असतां त्याच्या वृत्ति उचंबळूं लागतात, आणि तिहींकरून त्याचे मनास हुशारी आणि महत्कृत्यास हात घालण्याची उभेद येत्ये. किन्तानिह्या आणि सान्तांजेल ह्मणून जे कोलम्बसाचे सावध आणि विचारी आश्रय दाते यांस आपले भिन्नाच्या कल्याणाकरितां पुनः एक वेळ प्रयत्न करायास ही संधि चांगली सांपडली. त्यांनीं इसाबेल्हा राणीस स्वतः विनंती केली, कीं आपण मोठमोठ्या कृत्यांस आजपर्यंत महदाश्रय दिले असें असतां, कोणत्याही राजास आजपर्यंत ज्या युक्ति निवेदित झाल्या त्यांमध्ये सर्वां ऋष्ट अशी जी कोलम्बसाची युक्ति तिचा अंगीकार करायास आपण इतका वेळ मागें पुढें करितां ही केवळ आश्चर्याची गोष्ट आहे, असें दर्शवून आपणखी तीस असें विदित केलें,

कीं कोलम्बसाचें ज्ञान मोठें गहन आणि त्याची चाल फार कोलम्बसा
 प्रमाणिक आहे. कोलम्बसास नाविक शास्त्रांत माहिती, च्या वास्तव
 आणि भूमिर्ताचें ज्ञान चांगलें, यांमुळें पृथ्वीचे रचनेविषयी गुणांचें य
 आणि तिजवरील नाना देशांचे स्थितीविषयी वास्तव कल्पना यार्थ वर्ण-
 करायास हा फार समर्थ आहे. स्वकीय योजना सिद्धीस नकरितात.
 नेण्याकरितां यानें आपलें आयुष्य व संपत्ति भरीस घालायास
 कबूल केली, यावरून याचे प्रमाणिकपणाविषयी व कार्य सिद्धि
 होण्याच्या आशेविषयी पुरी खात्री होण्याजोगें प्रमाण दिसून
 आलें आहे. यानें जें आरमार मागितलें आहे तितक्याची
 संजोगणी करायास जी रक्कम पाहिजे ती फारच थोडी, परंतु
 याचे कृत्यापासून जे लाभ होतील ते तर फार अपरिमित
 आहेत. हा, जे नवीन देश आपण शोधून काढील त्यांपासून
 जें उत्पन्न होईल त्याशिवाय, आपले अभिनव युक्तीकरितां व
 श्रमांकरितां बक्षीसही मागत नाही. तर मनुष्याची ज्ञानमर्यादा
 वाढविण्याकरितां, व आजपर्यंत जे देश अज्ञात आहेत त्यांचे
 बराबर व्यवहार चालू करण्याकरितां, उत्तम प्रकारचा प्रयत्न
 करणें हें ज्यापेक्षां आपले महात्मतेस उचित आहे, त्यापेक्षां
 स्पेन देशांतील ज्या प्रांतांत ख्रिस्ती धर्म फार दिवस नाहीसा-
 करून टाकिला होता, त्या प्रांतांत त्या धर्माची पुनः स्थापना
 केल्यानंतर, नवीन देश शोधून काढणें, व तेथें ईश्वरप्रेरित
 सत्याचा प्रकाश व सुखें प्रकट करणें, हें, आपले धर्मपरा- याच्या पर्य
 यण बुद्धीस, व अंतःकरणाचे उल्हासास, अतिशय समाधान टनापासून
 कारक होईल. जर आपण या गोष्टीचा त्वरित निर्णय के- जे लाभहो-
 ला नाही तर हा प्रसंग पुनः यावयाचा नाही; कारण कोल- गार, ते.

म्बस अन्यदेशीं जाण्याकरितां मार्गस्थ झालाच आहे, आणि यास एकाद अधिक भाग्यवान्, आणि मोठें कृत्य उचलणारा, असा राजा भेटून तो याचीं बोलणीं मान्य करील, आणि स्पेनदेशास यश व लाभ भिळविण्याचा एकदा योग आला असतां, तो योग नाशकारक भीतीनें मीं आपले हातचा घालविला, असा स्पेनदेश सर्वकाल शोक करीत बसेल.

या कारणे
वरून इच्छि
लेली गोष्ट
सिद्ध होत्ये.

अशी चांगली संधि साधून एवढ्या पदवीच्या गृहस्थांनीं सबल कारणें सांगितल्यावरून इच्छिलेली गोष्ट निष्पन्न झाली. या गृहस्थांनीं इसाबेल्हा राणीचे सर्व संशय व भयें दूर केल्या-नंतर, तिणें तत्काळ कोलम्बसास परत बोलवायास आज्ञा केली; कोलम्बसाच्या ह्मणण्याप्रमाणें त्यास कामास लावायाचा निश्चयही तिणें दाखित केला; आणि आपले जवळ द्रव्य थोडें ह्मणून फार श्रमी होऊन तिणें, मोठ्या औदार्यानें कोलम्बसाच्या समुद्रांतून पर्यटन करण्याचे तयारीस जितकें द्रव्य पाहिजे होतें त्याची उभारणी करण्याकरितां, आपलें जवाहीर गाहाण ठेवायास देऊं केलें. ते वेळीं सान्तांजेल यानें कृतज्ञतेच्या परमानंदामध्ये तिच्या हस्ताचें चुंबन करून, द्रव्याची उभारणी करण्याकरितां जी तिणें युक्ति योजिली ती अपमानकारक आहे असें समजून, तीपासून तिचें रक्षण करायास जितक्या द्रव्यांची अपेक्षा होती तितकें द्रव्य तत्काळ देण्याचा त्यानें पत्कार घेतला.

कोलम्बस मार्गस्थ होऊन कितीएक कोस पुढें गेला होता, इतक्यांत इसाबेल्हा राणीकडील जासुदानें यास येऊन गांठिलें. तेव्हां आपले कल्याणार्थ इसाबेल्हा राणीचा अक-

ल्पित निश्चय ऐकून हा लागलाच सान्ताफे एथे परत आला; हा परत आल्यावर तहनामा पुनः चालूकरिता त.

व्यासमयी यास जो आनंद झाला त्यांत थोडासा किंतु राहिला होता, परंतु इसावेष्टा राणीनें याचें अंतःकरण पूर्वक आगत स्वागत केल्यामुळे, व याचे ध्यानींमनीं जें जलपर्यटन करायचें होतें त्यास निघण्याचाही रंग लवकरच दिसून आला यामुळे, कोलम्बसानें उपार्जना करण्यांत व कार्यसिद्धि होईल किंवा नाहीं या घोरांत जीं त्रासदायक आठ वर्षे स्पेन देशांत परम दुःखानें काढिली होती, त्या सर्वांचें यास विस्मरण पडलें. यासमयीं तहाचें बोलणें मोठ्या त्वरेनें सुरळीत चाललें, आणि कोलम्बसा बराबर जो तहनामा अथवा कलम बंदी ठरविली तिजवर १४९२ च्या एप्रिल महिन्याचे १७ वे तारिखेस सही झाली. त्यांतील मुख्य कलमें.

१ फेर्डिनान्द आणि इसावेष्टा यांचेकडेस जें सागराचें तहनाम्या स्वाभित्त्व होतें त्या नात्यानें त्या उभयतांनीं, कोलम्बसास तो चीं कलमें आपल्या उद्योगानें जे समुद्र व बेटें आणि महाद्वीपें शोधून काढील, तेथील आरमाराचे नाइकीच्या कामावर योजिलें; आणि असा ठराव केला, कीं कास्तील एथील आरमाराचे मुख्य नाइकास आपले इलाख्यांत जेवढे अधिकार आणि हक्क आहेत, तेवढ्याच पदवीनें कोलम्बस आणि त्याचे वारस यांनीं या जाग्याचा वंशपरंपरा उपभोग करावा.

२ फेर्डिनान्द आणि इसावेष्टा यांनीं, कोलम्बस जीं-बेटें आणि महाद्वीपें शोधून काढील त्या सर्वांमध्ये यास राज्य कारभार चालविण्याची मुकृत्यारी दिली; परंतु त्या देशांतील कोणते एके देशांत पुढें कामकारभार यथास्थित चालवि-

प्याकरितां दुसरा कामगार ठेवण्याची गरज लागली, तर कोलम्बसानें तिघांचीं नावें लिहून द्यावीं इतकामात्र याचेकडेस अधिकार दिलहा, आणि त्यां तिघांतून पसंत पडेल तो त्या कामावर त्या उभयतांनीं नेमावा असें केलें, आणि सुभेदारीचा अधिकार सर्व हक्कांसुद्धां कोलम्बसाचे कुटुंबास वंशपरंपरा चालावा असें ठरविलें.

३ कोलम्बस जे देश शोधून काढील तेथील उत्पन्न आणि व्यापार यांपासून खर्चवेच भागून जो नफा होईल त्याचा दाहावा हिस्सा कोलम्बस व कोलम्बसाचे वारस यांस फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्ला या उभयतांनीं द्यावा असें केलें.

४ शोधून काढलेले देशांत जर व्यापारसंबंधें कांहीं तंटा बखेडा अथवा वाद उत्पन्न झाला तर त्याचा निवाडा करायास स्वतां कोलम्बसास अथवा तो जे न्यायाधीश नेमील त्यांस पूर्ण अधिकार आहे, असें त्या उभयतांनीं सांगितलें.

५ या पर्यटनास, व कोलम्बस जे देश शोधून काढील त्यांचे बराबर व्यापार चालवायास, जो खर्च लागेल त्याचा आठवा हिस्सा कोलम्बसानें द्यावा आणि त्याबद्दल जो नफा होईल त्याचा अष्टमांश कोलम्बसानें घ्यावा अशी परवानगी झाली.

फेर्दिनान्द राजा, आरागोन एथील राजा यानां त्यानें याचे कार्यास अगदीं हातभार लावीत नाहीं.

या तहनाम्यामध्ये फेर्दिनान्द याचें नांव इसाबेल्ला राणीचे नावाबराबर जरीं जोडिलें आहे, तरीं त्याचा कोलम्बसावर इतका आविश्वास होता, कीं त्यानें आरागोन एथील राजा या नात्यानें या महत्कृत्यास अगदीं हातभार लाविला नाहीं. कास्तील एथील सरकारांतूनच या पर्यटनाचा खर्च भाग

याचा होता ह्मणोन इसाबेह्ता राणीनें या कार्याचे सिद्धीपासून जी लाभ होईल तो आपले प्रजेसच मिळावा असें करून ठेविलें.

या तहनाम्यावर सही होतांच कोलम्बसाचे जलपर्यटना-
करितां सामानसुमान सिद्ध करून देण्यांत मन घालून, व अति-
शय त्वरा करून, कोलम्बसानें निरर्थक उपार्जना करण्यांत
जो काळ व्यर्थ घालविला होता, त्याचा वचपा काढावा यावि-
षयी त्या राणीनें प्रयत्न केला. मे महिन्याच्या १२ वे तारि
खेस इसाबेह्ता राणीकडून जें व्हायाचें होतें तें सुपूर्त झालें,
आणि कोलम्बस राजा आणि राणी यांचा शेषटचा निरोप
घेण्याकरितां त्यांचेपार्शी गेला. या पर्यटनामध्ये अमुक ठि-
काणीं उतरणें व अमुक रीतीनें चालणें वगैरे सर्व, कोलम्बसा-
च्या शाहाणपणावरून बिनदिक्कत त्या उभयतांनीं याचे अं-
गावरच टाकिलें. परंतु पोर्तुगाल देशचे राजास संताप
येण्याचें वास्तव कारण टाळावयाकरितां, ग्रीनि देशाचे कांठा-
वरील, अथवा ज्या देशांस पोर्तुगीज लोक आही शोधून का-
ढिले असें ह्मणतात त्या देशांतून कोणतेही एका देशांतोळ त्या
लोकांच्या ज्या वसाहतीच्या जागा असतील त्यांचे जवळ तु-
ल्ली जाऊं नये, असें त्या उभयतांनीं कोलम्बसास बजाऊन
सांगितलें. जीं तारवें कोलम्बसाच्या ताब्यांत द्यावयाचीं
होतीं त्यांस आंडालूसिया या प्रांतांत समुद्रकाठीं पालोस
ह्मणून एक गांव होतें तेथील बंदरीं तयार करून ठेवावीं, ह्मणू-
न इसाबेह्ता राणीनें आज्ञा केली. पूर्वीं लिहिलेला मठाधिप-
ति जूआन परेरेज, ज्यानें कोलम्बसावर पूर्वींच मोठे उपकार
करून ठेविले होते, तो त्या गांवाच्या शेजारींच राहत असे. त्या

याच्या जल
पर्यटनावि-
षयीची त-
यारा.

पोर्तुगीजलो
क ज्या दे-
शांस आप-
लेसे ह्मणता-
त त्या देशां
त जाऊ नये
असें यास
सांगतात.

चांगल्या धर्मोपदेश्याच्या वजनामुळे, व कोलम्बसाचा आणि तेथील राहाणवाल्यांचा कांहीं संबंध होता त्यामुळे, कोलम्ब-
 नूआन पी-सानें तहनाम्यामध्ये जें द्रव्य देण्याचें कबूल केलें होतें तितकें
 रेंज याच्या त्यांपासून उत्पन्न केलें एवढेंच नाहीं, परंतु त्यांतील कितीएक
 वजनामुळे गृहस्थांनीं आपले बराबर यावें अशी त्यांवेपासून कबुलातही
 यास द्रव्य करून घेतली. त्या गृहस्थांमध्ये पिझोन या नावाचे तिघे
 आणि मनु-बंधु मुख्य होते, हे पुरुष मोठे श्रीमान् आणि नाविकशास्त्रा-
 प्ये यांची मध्यें पुरे माहितगार असून, आपलें आयुष्य व संपत्ति या
 कुमक मि-पर्यटनाचे भरीस घालावी अशी त्यांची इच्छा होती.

परंतु इसावेळ्हा आणि कोलम्बस या उभयतांच्या सर्व
 प्रयत्नानें जें आरमार सिद्ध झालें तें, ज्या लोकांच्या हातून त-
 यार झालें त्यांवे थोरपणास, व ज्या कार्याकरितां त्याची योज-
 ना केली होती त्या कार्याचे महत्वास, योग्य नव्हतें, कारण त्या
 गलबतांची आरमारांत सारीं तीन गलबतें होती. आरमाराचा अधिपति
 नावें व त्यांचे वर्णन. कोलम्बस याजकडे ज्या गलबताचा अधिकार होता तें या
 तिहींमध्ये मोठें होतें खरें परंतु त्यांतही फार ओझें मावत नव्ह-
 तें. सान्ता मारीआ या वरदी कुमारिकेची कोलम्बस मना-
 पासून भक्ति करीत असे, लगून याणें त्या गलबताचें सान्ता
 मारीआ असें नाम ठेविलें. दुसऱ्या गलबताचें नाव पिटा
 असें होतें, आणि त्याचा अधिकार मार्टिन पिझोन याचे-
 कडे होता, व त्याचा भाऊ फ्रांसिस याचेकडेस तें गलबत ह-
 कारण्याचें काम होतें. तिसऱ्या गलबताचें नाव नीण्या
 हें गलबत विन्सेंट यानेस पिझोन याचे हाताखालीं होतें.
 हीं दोनही गलबतें हलकीं होतीं, आणि त्यांत मोठमोठे ना-

वापेशां अधिक ओंझें मावत नसे, व त्यांत लढाऊ सामानही त्या नावापेशां ज्याजती नसे. या गलबतांस शोभत असल्यास आरमार हें नाव योग्य आहे. ह्या आरमारावर बारा महिनेपर्यंत पुरावयाजोगी सामग्री भरली होती; व्यावर एकंदर मनुष्ये ९०, त्यांत बहुतेक खलाशी, व थोडकेसे कोलम्बसाचे दैवावर हवाला देऊन जे पराक्रमी पुरुष निघाले होते ते, आणि कांहीं इसाबिल्ला राणानें आपले दरबारांतील ज्या गृहस्थांस कोलम्बसाबराबर जाण्यास नेमिले होते, ते असे मिळून होते. स्पेन देशचे दरबारास ज्या गोष्टींमुळे भीति उत्पन्न होऊन इ-तका वेळपर्यंत कोलम्बसाबराबर करारनामा ठरवायास विचार पडला, त्या गोष्टींपैकीं व जरी या महत्कृत्याचा खर्च होता, तरी तो चार हजार पौंडापेशां अधिक नव्हता.

गलबतावरील लोक किंति.

या जलपर्यटनाच्या तयारीचा खर्च.

पंधरावे शतकांत गलबतें तयार करण्याची युक्ति पराकाष्ठेचीच अनाडी असे, आणि तसलीं गलबतें माहितीच्या किनाऱ्यानें जवळचें असून सुलभ असें जलपर्यटन करायास मात्र उपयोगी पडत; असें असतांही, कोलम्बस तशाच आरमारानिशीं अज्ञात समुद्र शोधून काढायास प्रवृत्त झाला. त्यासमयीं समुद्रामध्यें मार्ग समजण्याकरितां याचे जवळ समुद्रतीराचे नकाशे नव्हते, व पुढें कोण कोणत्या अडचणी याजवर येऊन गुजरतील त्यांचीही यास माहिती नव्हती; परंतु इतके दिवस हा ज्या महत्कार्याचे विचारांत अगदीं निमग्न होऊन गेला होता, तें कार्य सिद्धीस नेण्याविषयीं जो याचे अंतःकरणांत मोठा उत्साह असे, तेणेकरून यापेशां अल्प साहसी पुरुष ज्या ज्या गोष्टींनीं भयभात झाले असते, त्यागो-

र्थाकडे यानें लक्षही दिलें नाहीं; यावरून कोलम्बसाचें धैर्य आणि अघटित कल्पना हीं स्पष्ट दिसून येतात. कोलम्बसानें मोठ्या उत्सुकतेनें आपले सामग्रीची तयारी केली, आणि इसावेष्ट्या राणीनें या कामाची ज्यावेकडेस मुकृत्यारी दिली होती त्यांनींही यास फार चांगलें साहाय्य केलें, त्यामुळें या पर्यटनाकरितां ज्या ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्या सर्व लवकर तयार झाल्या. कोलम्बसाचे मनांत धर्मसंबंधी विचार पुरतेपणीं बिंबून गेले होते, त्यामुळें दुर्घट, आणि जेणेंकरून ख्रिस्ति धर्माचें ज्ञान मुख्यत्वे वृद्धिगत करावयाचें होतें, अशा जलपर्यटनांत ईश्वरानें आपल्यास सुरक्षितपणें न्यावें ह्मणून सर्व लोकांचे समक्ष त्याची प्रार्थना केल्याशिवाय कोलम्बस निघाला नाहीं; याच उद्देशानें कोलम्बस आपले ताब्याखालीं जितके लोक होते त्यांसुद्धां सांप्रदायाप्रमाणें शिबिडा मठास मोठ्या समारंभानें गेला; तेथें जाऊन त्या सर्वांनीं आपापलीं पापें कबूल करून दोषनिर्मुक्त झाले, आणि त्या मठाधिपतीचे हस्तापासून पवित्र प्रसाद ग्रहण केला; त्या मठाधिपतीनें पूर्वी या महत्कृत्यास मोठ्या उत्साहानें आश्रय दिला होता ह्मणून तोही तें कृत्य सकल होण्याकरितां त्यांचे बराबर प्रार्थना करूं लागला.

ईश्वरानें
आपल्यास
सुरक्षित
न्यावें ह्मणून
सर्वांचें समक्ष
त्याची
हा प्रार्थना
करितो.

स्पेन देश
सोडितो

त्याचे दुसरे दिवशीं शुक्रवारी, ह्मणजे १४९२ च्या आगस्त महिन्याचे ३ तारिखेस, प्रातःकाळीं सूर्योदयाच्यापूर्वी ही मौज पाहाण्याकरितां जे पुष्कळ तमासगीर लोक जमले होते, त्यांचे समक्ष कोलम्बसानें गलबत हकारिलें. तेसमयां हें जलपर्यटन उत्तम प्रकारें सिद्धीस जावें अशी त्या लोकांची इच्छा होती,

परंतु त्यांत कांहीं जड जोखीम प्राप्त होईल, अशी त्यांच्या मनांत
 भीति येऊन, त्यांनीही ईश्वरार्चा प्रार्थना केली. कोलम्बसा-
 नें गलबत हकारल्यावर थेट कानेरी बेटांकडे जाण्याचा मार्ग
 धरून, हा तेथें जाऊन पोहोचला. या मार्गांत, इतर प्रसंगां
 अवश्य अवलोकन करण्यासारखी, अशी एकही गोष्ट घडली
 नाहीं; परंतु फारच मोठें आणि फलद्रूप होण्यासारखें जें हें ज-
 लपर्यटन यामध्ये सर्व गोष्टींकडे कोलम्बसास लक्ष द्यावें ला-
 गलें. बंदर सोडून एक दिवस झाल्यावर पिटा या गलबताचें
 सुकाणू टिलें पडलें; त्या गलबतावर जे खलाशी लोक होते
 त्यांस धर्माचें वेड फार होतें, व त्यांचे अंगी कलाकौशल्यही
 नव्हतें, त्यामुळें ही गोष्ट घडतांच हा आपले पर्यटनास अप-
 शकून झाला असें समजून ते फार भयभीत झाले. कानेरी
 बेटें रंपेन देशापासून अगदीं जवळ, तेथें जात असतां व तीं
 गलबतें ढवगाईस येऊन अस्ताव्यस्त झालीं तेव्हां ज्या जलप-
 र्यटनास बहुते दिवस लागणार, व ज्यांत अनेक अडचणी प्राप्त
 होणार, त्या जलपर्यटनास तर तीं तारवें अगदींच उपयोगीं
 नाहींत असें दिसून आलें; परंतु कोलम्बसानें आपलीं सर्व
 शक्ति खर्चून तीं तारवें पुनः तयार केलीं, आणि आपले वरा-
 वर पुरेशी नवी सामग्री घेऊन कानेरी बेटांतील फार पश्चिमे-
 कडचें जें गोमीरा बेट तेथून हा सेप्टेंबर महिन्याचे ६ ता-
 रिखेस निघाला.

इ० स०
 १४९२
 १३ आग-
 स्त.

सुकाणू टि-
 लें पडलें हा
 अपशकून
 झाला असें
 खलाशीलो-
 क मानिता-
 त.

वास्तविक ह्मटलें तर या जलपर्यटनास एथूनच आरंभ यानें जो मा
 झाला, कारण कीं कोलम्बसानें नेहेमी गलबतें चालविण्याचा र्ग घरिलातो
 जो मार्ग असे तो या स्थलापासून एकाएकी सोडून दिला,

आणि आपले जाण्याचा रोंख शुद्ध पश्चिमेकडेस धरून ज्या समुद्रांत जाण्याचा नेहेमीचा राबता नसे व जो समुद्र यास अज्ञात अशा समुद्रामध्ये यानें गलबत घातलें. प्रथम दिवशीं वारा अगदीं कमी होता ह्मणून क्रोलम्बसाच्यानें फार लांब जाववळें नाहीं, परंतु दुसरे दिवशीं यास कानेरी बेटें दिसेनाशीं झालीं. त्यासमयीं बहुतेक खलाशीलोफ, जे नुकतेच भयभीत आणि विव्ण झाले होते, त्यांनीं जेव्हां हें अघोरकृत्य मनांत आणिलें, तेव्हां इतःपर आपले दृष्टीस जमीन पुनः कधी पडणार नाहीं असें समजून, त्यांनीं ऊर बडवायास आणि नेत्रांतून अश्रू टाकायास आरंभ केला. ते वेळीं क्रोलम्बसा-नें, आपला उद्योग अवश्य सफल होईल अशी त्यांची खात्री करून, आणि ज्या देशांस आपण जात आहों ते देश अति समृद्धिमान् आहेत यास्तव तेथें गेलें असतां मोठा धनलाभही हो-

कार्यसिद्धी ईल, अशी आशा दाखवून त्या लोकांचें समाधान केलें. क्रोलम्बसाच्या बरोबरच्या लोकांची उभेद किती होती ती लवचीकरून व करच दिसून आली, तेणेंकरून क्रोलम्बसास असें ज्ञान ज्ञान दव्यप्राप्तीची अशा दाख-लें, कीं आपलें महत्कृत्याचे स्वरूपावरून जी किती एक संकटें वून खला अवश्य प्राप्त होतील असें दिसतें त्यांचे बराबर, तसेंच आपल्या शालोकांस ताब्यांतील लोकांचें अज्ञान यापासून प्रायः जी उत्पन्न होतील उन्नेजन आ त्यांचे बराबर झुंजायास आपणास सिद्ध झालें पाहिजे. दुसरें गितो. यानें असें पाहिलें कीं आपले मनांत जे शोध कर्तव्य आहेत ते समाप्तीस नेण्याकरितां नौकाशास्त्रसंबंधि कुशलता आणि साहसी धैर्य या दोन गोष्टींनमाणें व लोकांचीं मनें वश करून घेण्याची युक्तिही आवश्यक आहे. क्रोलम्बसाच्या व ज्या

देशाने यास कामावर योजिले त्याच्या भाग्योदयामुळे, कोलम्बसाचा स्वभाव मोठ्या उत्साहाचा आणि याची कल्पना-शक्ति मोठी करामतीची असून, दुसरे प्रकारचे सद्गुणही यामध्ये होते; असे गुण व सद्गुण एकत्र जमण्याचे ह्मटले ह्मणजे विरळा. मनुष्यमात्राचे पुरे ज्ञान, मनोहरण करण्याचे चातुर्य, एकाही मसलत करण्यांत दमादमाने दीर्घ प्रयत्न करणे, स्वकीय मनोविकारांचे पूर्ण आकलन करणे, आणि अन्य लोकांचे हुरूप आपले उपयोगी पाडून घेणे, हे सर्व गुण कोलम्बसाचे अंगांत भरले होते; या गुणांच्या योगे कोलम्बसास अधिकाराचे काम करण्याची योग्यता आली होती. कोलम्बसामध्ये हे सर्व गुण असून, हा जो रोजगार करीत असे त्यामध्ये यास इतके विशेष ज्ञान होते की तेणेकरून संकटाचा अथवा जोखिबीचा समय प्राप्त झाला असता, भरवसा उत्पन्न होई. भूमध्यसमुद्रामध्ये केवळ कांठाने पर्यटन करण्याची मात्र ज्यांस सवई अशा स्पेन देशांतील अडाणी खलाशांस, कोलम्बसाने ३० वर्षेपर्यंत अनुभव घेऊन सिद्ध केलेली, आणि पोर्तुगीज लोकांनी नवीन शोधून काढलेल्या युक्तीचे जे यास ज्ञान होते तेणेकरून विशेष वृद्धिगत झालेली जी नौकागमनविद्या, ती फारच मोठी आहे अशी दिसली. ते सागरांत येताझर्णांचे कोलम्बसाने स्वतः सर्व गोष्टींची व्यवस्था राखिली. जो जो हुकुम बजवावयाचा त्याची चौकशी जात्या राखित असे, आणि आपण थोडेके तासपर्यंत झोप घेऊन बाकीचा सर्व वेळ तारवाचे मजल्यावर बसलेला असे. जे समुद्र पूर्वी पाहिले नव्हते, त्या समुद्रांतून कोलम्बसास जाव-

याचे सामर्थ्य चपलता आणि लक्ष.

याचें होतें, ह्मणून हा, पाण्याचा अंत पाहण्याची दोरी, आणि वेधकरण्याचीं यंत्रें, नेहेमी हातांत बाळगी. पौर्तुगाल देशांतील ज्या पुरुषांनीं नवीन नवीन देश शोधून काढिले होते, त्या पुरुषांप्रमाणें कोलम्बस भरती, ओहोट, आणि उदकाचे प्रवाह, यांचे गतीकडेस लक्ष देत असे; तसेंच पक्ष्यांचे उडण्यावर, आणि मासे, समुद्रांतील वनस्पति, व लाटांवर तरंगणारी हरएक वस्तु या सर्वांच्या स्वरूपावर, नजर ठेवीत असे; आणि जी जी गोष्ट घडे ती ती आपल्या राजनाम्यांत सविस्तर लिहून ठेवी. ज्या खलाशीलोकांस जवळजवळचीं पर्यटनां करण्याची मात्र सवई होती, त्या खलाशी लोकांचें मनांत या पर्यटनाचें दूरत्वामुळें भीति उत्पन्न होण्यास चुकणार नाहीं, असें समजून कोलम्बस, ते लोक वास्तविक जितकें चालत तितकें त्यांचेपासून छपवायास यत्न करी. याच हेतूनें गोमिरा बेट सोडल्यावर दुसरे दिवशीं ते लोक जरी १९ कोस चालले तरी कोलम्बसानें असें दर्शविलें कीं ते सारे १५ च कोस चालले, आणि तें पर्यटन समाप्त होईपर्यंत अल्प गणना करायास कोलम्बस नेहेमी तीच कृपि योजीत असे. सेप्टेंबर महिन्याचे १४ व्या तारखेस कानेरी बेटाचे पश्चिमेस ३०० कोसांपलीकडे ह्मणजे स्पेन देशचे लोक आजपर्यंत कांठ सोडून समुद्रामध्यें जेथपर्यंत गेले होते त्यापेक्षांही दूर, हीं तारवें गेलीं. तेथें जातांच नवीन आणि अद्भुत अशा गोष्टी त्यांचे दृष्टीस पडल्या, तेणेंकरून ते चकित होऊन गेले. तो प्रकार असा झाला, कीं त्या लोकांचे जवळ जीं होकायंत्रें होती, त्यांतील लोहचुंबकाचे कांटे शुद्ध ध्रुवाकडेस न वळतां

यास युक्ति
योजावीला-
गत्ये.

खलाशीलो-
कांचीं मयें
आणि धा-
स्ती.

पश्चिमेसही वळू लागले, आणि ते जसे जसे पुढें गेले तसा तसा हेाक्यामध्ये अधिकच फेर पडूं लागला. सांप्रत कार्त्ती हें अंतर तर आपले परिपाठांत पडून गेलेंलें, व ज्यांचे कारणांचा शोध लावण्यास मनुष्याची कल्पनाशक्ति समर्थ नाहीं, अशा ज्या सृष्टीं तील दुर्ज्ञेय गोष्टी त्यांतील, असें जरी अद्यापि आहे, तरीं कोलम्बसाच्या बरोबरचे लोक असें विलक्षण दर्शन होतांच भयभीत होऊन गेले. अशा समर्थी ते लोक अज्ञात आणि अपार अशा सागरांत होते, आणि हें स्थल नेहेमींच्या पर्यटनापेक्षां फारच दूर होतें. या प्रसंगीं वस्तुस्वभावांतही फेर पडूं लागून आपणास जो एवढाच मार्गप्रदर्शक उरला आहे तोही आपणास सोडून जाण्याच्या बेतांत आहे, असें त्यांस दिसून आलें; परंतु असें दर्शन कां झालें याविषयीं कोलम्बसानें मोठ्या त्वरेनें आणि चातुर्यानें एक अपूर्व युक्ति काढिली, तिच्या योगानें कोलम्बसाचें जरी समाधान झालें नाहीं, तरीं याचे लोकांस ती युक्ति इतकी सत्य भासली, कीं तिणेंकरून त्यांचे घोटांतील भयें नाहींशीं होऊन कुरकुर बंद झाली.

कोलम्बस कानेरी बेटें जितक्या अक्षांशांवर आहेत तितक्याच अक्षांशांच्या सुमारानें, अजूनही शुद्ध पश्चिमेस चालला. या गतीनें जातां जातां, कोलम्बस नियमित देशांच्या वाऱ्याचे हद्दींत येऊन पोहोंचला. तो वारा, अयनवृत्तांमध्ये व त्यांचे पलीकडेस कांहीं अंशपर्यंत, पूर्वपश्चिम एकसारखा वाहत असतो. ह्या वायूची संत झुळुक लागण्यानें कोलम्बस इतक्या एकसारख्या त्वरेनें चालला कीं, यास हेऱ्या मारण्या-

नियमित देशांचे वाऱ्यांच्या हद्दींत येतो.

ची थोडकीच गरज पडली. जेव्हां हा कानेरी बेटांचे प-
समुद्रवनस्प श्विमेस सुमारे ६०० कोस गेला, तेव्हां तेथे यानें समुद्र, व-
र्तीनीं वेष्टित नस्पतीनीं इतका भरलेला, पाहिला, कीं, तो यास एका वि-
स्तीर्ण कुरणाप्रमाणें दिसला; आणि किन्त्येक ठिकाणीं त्या व-
नस्पती गलबतांचे गतीस प्रतिबंध करीत इतक्या दाट हो-
न्या, असेंही दिसून आलें. अशा विलक्षणिक दर्शनावरून
नवीन भय आणि काळजी उत्पन्न झाली. त्यासमयीं नौका
चालण्याजोग्या समुद्राचे शेवटच्या हद्दीवर आपण येऊन पो-
होंचलों, आणि या तरंगणाच्या वनस्पती आमचें पुढें जाणें
बंद करितील, व यामध्यें आह्मास अज्ञात अशा रीतीनें बुडा-
लेले असे घात होण्याजोगे खडक, अथवा जमीनीचा कांहीं
विस्तीर्ण प्रदेश, गुप्त असावा, असें त्या खलाशी लोकांनीं क-
ल्पिलें. त्या वेळीं ज्या गोष्टीवरून तुमचे पोटांत भीति उत्पन्न
झाली, तिणेंकरून तर तुझांस धैर्य यावें, आणि जमनि जवळ
येण्याचें हें चिन्ह आहे, असें तुझीं मान, वें, असें सांगून को-
लम्बस त्यांची समजूत घालूं लागला. त्याच वेळीं वाऱ्या-
ची चांगली झुळुक लागून ते पुढें गेले; आणि गलबतांच्या
सभोवतीं कांहीं पक्ष्यांनीं विरक्या घालून ते पश्चिमेस उडून
गेले, असें दृष्टी पडतांच त्या निराश झालेल्या खलाशी लो-
कांस थोडेंसें धैर्य येऊन नवीन अशा उत्पन्न झाली.

पक्षी पश्चिमे
कडे उडून
जातात; अ-
शा दर्शनां
वरून खला-
शीलोकांस
पुनः थोडी
शी आशा उ-
त्पन्न होत्ये.

ओक्तोबर महिन्याच्या १ तारिखेस ते लोक, कोलम्बसा-
च्या गणितप्रमाणें पाहतां, कानेरी बेटांच्या पश्चिमेस ११५५
कोस गेले; परंतु आपले लोक या पर्यटनाच्या अतिशय दूर-
त्वामुळें फार भयभीत होऊन जातील, याकरितां कोलम्बसानें

असें दर्शविलें, कीं आपण ८७६ कोसच आलों. कोलम्बस जमीन दृष्टी भाग्यवान् होता ह्मणून याचें गलबत चालिवणारास व दुसरीं पडण्याचीस गलबतें हाकणारांस, हीं कोलम्बसाची चूक काढून याची सर्वचिन्हें खो- लबाडी उघड करण्यापुरती युक्ति नव्हती. यासमयीं त्या र्दीं पडल्यामु- लोकांस जमीन सोडून पाऊण महिना अधिकच झाला होता; लें खलाशीं ते प्राचीनकालच्या पर्यटन करणाऱ्यांनीं जेथपर्यंत जाण्यास प्र- लोक आंत ल्या आंतजी यत्न केला, व जाववेल असें कल्पिलें होतें, त्यापेक्षांही दूर गेले कुरकुर क- होते. पक्ष्यांचें उडणें आणि दुसऱ्या कितीएक गोष्टी यांच- रीत होते ती सोडून देऊन प्रसिद्धपणें काढिलीं होती, तीं सर्व खोटीं पडलीं. समुद्रामध्यें जीं जमी- फंद वगैरे नीसारिखीं दर्शनें होत तींहींकरून, कोलम्बसानें एक ऋषि करायास ते योजून, त्या भोळसर लोकांस हुशारी आणून, त्यांचें मनोर- प्रवृत्त होतात. जनही केलें होतें, परंतु तीं दर्शनेंही जेव्हां स्वभवत् झालीं, तेव्हां त्या लोकांस कार्यसिद्धि होण्याची आशा सार्वकाल दूर आहे, अशी दिसून आली. अशा प्रकारचे विचार, या पर्यटनाचा हेतु, व कारणें, यांविषयीं युक्तिसिद्ध कल्पना चालवून वादविवाद करणें, हाच ज्या पुरुषांचा उद्देश व धंदा होता, त्यांचे मनांत बहुत वेळ आले. नंतर त्यांनीं ही गोष्ट जे अज्ञानी आणि भित्रे लोक होते, त्यांचे मनांत प्रथम पक्की ठसवून दिल्ली; मग क्रमाक्रमानें ती, जे चांगले माहितगार व आग्रही लोक होते, त्यांच्यापर्यंत नेली; असें होतां होतां सर्व तारवेंभर ती गोष्ट पसरली. नंतर आंतल्या आंत जी कुच- कुच अथवा कुरकुर चालली होती ती सोडून देऊन ते लोक प्रसिद्धपणें फंद वगैरे करायास प्रवृत्त झाले. त्या समयीं त्यां-

नीं इसाब्रेल्ला राणीस असें दूषण लाविलें, कीं परमुलखांती-
ल एका दरिद्री गृहस्थाच्या निरर्थक प्रतिज्ञा, आणि अयुक्ति-
क तर्क, यांचेकडेस, अशी छांदिष्ट युक्ति सिद्धीस नेण्याकरितां,
इतक्या लोकांचे जीव संकटांत पडत, इतकें लक्ष देणें, हें भो-
ळेपण केवळ अविचाराचें होय. नंतर त्या लोकांनीं असा

त्यांस असें
भय वाटलें,
कीं इतका
वेळपर्यंत जो
वारा चांग-
ला लागत
आहे तो प-
रतलें अस-
तां विपरीत
लागून आ-
पलें मार्गें जा-
णें बंद क-
रील.

कळून घेण्याकरितां अशा जिवावर उदार झालेल्या साहसी
पुरुषाबरावर पुढें जाण्यास नाकबूल केलें, तर आपणास को-
णाचा दोषही लागणार नाहीं. त्यांनीं असा वाद केला,
कीं आपलीं मोडकळीस आलेलीं तारवें समुद्रांतून जाण्यास
टिकाव धरीत अशीं आहेत तोंपर्यंत, स्पेन देशास परत जा-
ण्याचा विचार योजणें आवश्यक आहे; परंतु हा प्रयत्नही
सिद्धीस जाईल असें दिसत नाहीं, कांकीं हा वेळपर्यंत जो वा-
रा चांगला लागत आहे तो परतलें असतां विपरीत लागून

कोलम्बसा
स समुद्रांत
ढकलून द्या-
वें, अशी
जलदीची आणि
निश्चयाची युक्ति का-
ढिली. कारण त्यांची अशी समजूत होती, कीं आपण परत
स्पेन देशास गेल्यावर ज्यास सिद्धि प्राप्त झाली नाहीं अशा

तो मार्ग कोलम्बसाकडून जबरनीं धरवावा. त्यांमध्ये जे
अधिक उद्धट होते त्यांतून कित्येकांनीं, कोलम्बसाच्या औ-
पदेशिक वादांपासून एकाएकी मुक्त होण्यास, त्याला समुद्रांत
ढकलून द्यावें, अशी जलदीची आणि निश्चयाची युक्ति का-
ढिली. कारण त्यांची अशी समजूत होती, कीं आपण परत
स्पेन देशास गेल्यावर ज्यास सिद्धि प्राप्त झाली नाहीं अशा

कल्पक पुरुषाच्या मरणानें लोकांचे मनांत विशेष कळकळ उत्पन्न होणार नाही, आणि तेणेंकरून याच्या मरणाची चौकशीही कोणी शोधकपणाच्या बुद्धीनें करणार नाही.

त्याकाळीं कोलम्बसास आपला नाश होण्याचा समय प्राप्त झाला आहे असें पुरतेपणीं समजून आलें; आणि अज्ञान व भीति यांचे घातकी कृत्यापासून खलाशी लोकांमध्ये अप्रीति उत्पन्न होऊन ते आपणावर उलटून पडायामें सिद्ध झाले आहेत असें पाहतांच कोलम्बसाचे मनांत चिंताही उत्पन्न झाली. तथापि यानें तेसमयीं मोठें धैर्य धरून त्यांच्या मसलती आपणास ठाऊक नाहीत असें दाखविलें. कोलम्ब-

साच्या मनांत जरी अस्वस्थता आणि काळजी उत्पन्न झाली होती, तरी ज्या मनुष्यास आपण केलेल्या कृत्यांवरून समाधान वाटतें, व आपली कार्यसिद्धि होईल असा विश्वास असतो, त्या पुरुषाप्रमाणें याचें मुख प्रसन्न दिसे. आपल्या लोकांचें समाधान करण्याकरितां कधीं कधीं त्यांचें मन मिळवून घेण्याच्या सर्व युक्ती हा योजीत असे, आणि जीं कर्मां व संपत्ति त्या लोकांस प्राप्त होणार होती तिचीं अतिशयोक्तीनें वर्णनेंकरून, कधीं कधीं त्यांच्या मोठमोठ्या इच्छा आणि द्रव्य लोभ यांस उत्तेजन आणण्यास प्रयत्न करीत असे. कोणे प्रसंगीं अधिकाऱ्याच्या नात्याचें बोलणें बोलून, जर तुम्हां, आपल्या भिऱ्यागुणांनीं ईश्वराचा महिमा वृद्धिगत करण्याकरितां, व दुसऱ्या देशापेक्षां स्पेन देशाचें नाव वाढविण्याकरितां, जो मी हा महत्प्रयास चालविला आहे, यास प्रतिबंध कराल, तर तुमच्या राजाकडून मी तुमचें शासन करवीन, असें

त्यांचें शांतवन करण्याचे वेगळे वेगळे उपाय.

याचें मुख प्रसन्न दिसतें.

त्यांचें मन मिळवून घेण्याच्या युक्ती योजितो.

त्यांस एक वेळ अशा लवितो, आणि दुसरे वेळेंस मध्यप्रदर्शन करितो.

अशा वर्त- हा भयही दाखवी. जे दंगेखोर लोक होते त्यांजवरही, पुकीनें कां ज्या पुरुषाचा ते सन्मान राखीत आले होते त्याचे शब्दांचा हीं फळ उ- भार पडला, आणि ते शब्द त्यांचा मनांतही भरले; व तींहीं- वन्न होतें.

करून त्यां लोकांनीं आपल्या मनांतील अघोर कर्मे सोडून दिल्ली एवढेंच नाहीं, तर आपले नौकाधिपतीवरावर आण- खी कांहीं वेळ पुढें जाण्याचेंही पत्कारिलें.

ते पुढें गेल्यावर जमीन जवळ येण्याचीं विन्हे जशीं जशीं अधिक निश्चयात्मक दिसूं लागलीं, तशीं तशीं त्यांस अधिकच आशा येत चालली. पक्ष्यांचे कळपचे कळप नैर्ऋत्य दि- शेकडेस जात आहेत असें दृष्टीस पडूं लागलें. पूर्वी पो- र्तुगीज लोकांतील नावाडी लोकांतून कित्येकांनीं नवीन शो- ध करतेंवेळेस पक्ष्यांचे गमनावरून मार्ग काढिला होता, त्याप्र- माणें कोलम्बसही शुद्ध पश्चिमेकडेस जाण्याचें सोडून पक्षी जि- कडेस गेले तिकडेसच वळला. परंतु या नव्या दिशेकडे जा- ण्यांत पहिल्यापेक्षां चांगलीं सुविन्हे दृष्टोत्पत्तीस आल्यावांचून कितीएक दिवस गेले, आणि ३० दिवसांत समुद्र आणि आकाश यांवांचून दुसरा पदार्थ दृष्टीस पडला नाहीं, तेणेंक- रून कोलम्बसाचे लोकांच्या मनांत पूर्वी आशा उत्पन्न हो- ण्यास जो वेळ लागला होता त्यापेक्षां अल्प काळांतच त्या

त्यांस पुनः नष्ट झाल्या. त्या लोकांस पहिल्यापेक्षां अधिक भीति उत्पन्न भीति प्राप्त झाली, आणि प्रत्येकामध्ये उतावीळपणा, संताप, आणि नि- होत्ये. राशा, हीं दिसून आलीं. त्यांस आपण ताबेदार आहों हें बंडाची भी ही भान नाहीं झालें. ज्या कामगारांचें मत आजपर्यंत को- ति. लम्बसाचे मतास अनुसरून होतें, व ज्यांनीं याचा अधिकार

राखिला होता, तेही सांप्रत या पक्षास मिळाले. त्या सर्वांनी तारवाचे तक्तपोशीवर जमून गर्दी केली, आणि आपले अधिकाऱ्याबराबर उपदेशपर भाषणें बोलूं लागले. या बोलण्यामध्ये दबकावणीची भाषणें बोलून यावेळेस यूरोपरवंडास परत चलावें असें त्यांनीं कोलम्बसास निक्षून सांगितले.

कोलम्बसानें असा विचार केला, कीं आपल्या पूर्वीच्या कोलम्बसायुक्तिप्रयुक्ति सांप्रतकाळीं उपयोगीं पडणार नाहींत, कारण त्या बहुतवेळ करून पाहिल्यामुळें त्यांत काहीं ऐवज राहिला नाहीं; आणि भीतीमुळें ज्या लोकांच्या त्दयांतील दीलदारीचे विचार समूळ नाहींसे झाले आहेत त्या लोकांच्या मनांत हें पर्यटन सफल होईल याविषयी पुनः उभेद आणणेंही फार कठिण आहे. कोलम्बसानें असें पाहिलें कीं हें बंड जबर आणि सर्वांच्या संमतानें झालें आहे, त्यापेक्षां यास मोडायस सामोपचाराचे किंवा जबरीचे उपाय योजण्याची कल्पनाही निरर्थक आहे; अशा प्रसंगीं ज्या वृत्तीवर याचा शक चालेना त्यांचें समाधान करणें, व ज्या प्रवाहास त्याच्या अतिशय वेगामुळें याच्यानें कुंठित करवेना, त्या प्रवाहास मार्गदेणें हेंच कोलम्बसास आवश्यक पडलें; यानें देवास स्मरून त्या लोकांस असें वचन दिलें, कीं जर आणखी तीन दिवसपर्यंत तुम्ही मजबराबर पुढें चलाल, आणि मी सांगेन तें एकाल तर मी तुमचे ह्मणण्याचा स्वीकार करीन, आणि जर तीन दिवसांत जमीन दृष्टीस पडली नाहीं, तर मी हें महत्कृत्य सोडून देऊन स्पेन देशाची वाट धरीन.

खलाशी लोकांबरोबर जो करार केला तो.

जरी ते खलाशीलोक क्रोधांध आणि स्वदेशास जाण्या-

विषयी उतावीळ झाले होते, तथापि तें बोलणें त्यांस अयुक्त दिसलें नाहीं, व इतकी थोडी मुद्दत केल्यामुळें कोलम्बसही मोठ्या संकटांत पडला नाहीं, कारण कीं जमीन शोधून काढण्याचीं चिन्हें सांप्रत इतकीं पुष्कळ आणि इतकीं घडण्याजोगीं दिसत होतीं कीं तीं कधीं खोटीं पडणार नाहींत असें यास वक्तेजन घे वाटलें होतें. कांहीं दिवसपर्यंत अंत पाहावयाची दोरी त-
 ष्याजोगीं ळीं पोहोंचली होती, आणि तिच्यायोगानें जी माती वर आ-
 दर्शनें. णिली होती तिजवरून जमीन लांब नाहीं असें दिसून आलें हो-
 तें. पाखरांचे कळप वाढूं लागले आणि त्या कळपांमध्ये के-
 वळ समुद्रावर फिरणारे पक्षी होते असें नाहीं, तर जमीनीवर राहणारे ह्यणजे समुद्रतीर सोडून फार पलिकडेस न जाणारे देखील होते. पिंटा यानावाचे गलबतावरील खलाशीलो-
 कांनीं वेताची छडी पाण्यावर तरंगतां पाहिली; ती नुकतीच तोडलेली होती असें दिसलें. तसाच रुतीनें कोरलेला एक लांकडाचा तुकडाही त्यांचे दृष्टीस पडला होता. नीण्या या गलबतावरील खलाशी लोकांनीं वृक्षाची एक फांदी समुद्रांतून वर उचलून घेतली होती, तीस चांगलीं तार्जी तांबडीं फळें होतीं. सूर्य मावळायामे गेला ह्यणजे त्याचे सभोंवार जे ढग असत त्यांचेंही स्वरूप पालटूं लागलें होतें. वायु अधिक मंद आणि उष्ण असा झाला होता, आणि रात्रीस जो वारा सुटे तो एकसारखा नसे त्यांत बहुत प्रकार होत असत. या सर्व चिन्हांवरून जमीनीजवळ आपण आलों ह्यणून कोलम्बसाची इतकी खात्री झाली, कीं ओक्टोबर महिन्याच्या ११ वे तारिखेस सूर्यास्ताबराबर कार्यासिद्धि हो-

प्याकरितां सर्वांनीं मिळून ईश्वराची प्रार्थना केल्यावर, यानें अ- जमीन पाह
 वजारें गुंडाळायाम व गलबतें स्थिर चालवायाम आज्ञा केली. प्याविषयी
 रात्रीस तीं गलबतें कदाचित् कांठावर जाऊन पोंहोचतील, ह- ते फार उ-
 णून कोलम्बस खडां पाहारा करीत बसला. या गोष्टीविषयीं त्सुक झाले
 अनिश्चय आणि संभव हे दोनही उत्पन्न झाले. अशा सम- हेतुने ह्मणून
 र्यां कोणीही डोळा मिटला नाही, परंतु तारवाच्या तक्तपो- स झोंप आ-
 शींवर जमून जिकडे जमीन दिसायाचा संभव होता तिकडे ए- लीनाहीं.

मध्यरात्रीच्या पूर्वी सुमारे दोन तास कोलम्बस गलबताचे अग्रभागीं उभा होता, तेसमयीं याला दूर उजेड दिसला, तो यानें इसाबेल्ला राणाचा पेद्रो गुट्टिघेरेस या नावाचा जामदार याचे बराबर आला होता, त्यास एकांतीं बोयानें दाखविला. गुट्टिघेरेस यानें तो उजेड पाहिल्यावर आरमाराचा जो जमाखर्च राखणारा सालसीदो यास त्यानें हाक मारिली, नंतर त्या तिघांसही, तो उजेड एके जाग्यापासून दुसरे जाग्याकडेस कोणी नेतच आहे काय, असें दिसलें. पिंटा या नावाचें गलबत सार्वकाल सर्व गलबतांच्या पुढें असे, त्यापासून मध्यरात्री नंतर थोडक्याच वेळानें जमीन! हो जमीन! असा आनंदाचा ध्वनि ऐकूं आला. परंतु आभासात्मक दर्शनें होऊन ते इतकावेळ फसले होते, ह्मणून त्यांतून कोणा एकासही ती गोष्ट तेसमयीं खरी वाटेना, यास्तव कार्यसिद्धि होईल किंवा नाही या चिंतेमध्यें अति उतावीळ होऊन दिवस उगवण्याची वाट पाहत बसले; परंतु प्रातःकाळ होताक्षणींच सर्व संशय आ-

णि भयें यांची निवृत्ति झाली. प्रत्येक तारवावरून उत्तरेकडेस सुमारे तीन कोसांवर एक बेट दृष्टीस पडलें. त्या बेटांतील शेते मोठी आणि हिरवीचार अशी होती, त्यांमध्ये झाडी फार असून पुष्कळ ओढ्यांचें पाणी त्यांस मिळत असे, तेणें करून तें स्थल अति सुशोभित अशा देशाप्रमाणें दिसलें. असें ते, परमेश्वर दर्शन होतांच पिंटा या तारवांतील खलाशीलोकानीं परमेश्वराचा आभार मानण्याकरितां त्याचे गुणानुवाद गावयास र मानून आरंभ केला. तेवेळेस वाकीच्या सर्व तारवांतील लोकही, आपल्या वाईट नंदाश्रुगाळीत, हर्षयुक्त भाषण करण्याच्या परम उल्हासांत, वर्तणुकीकरितां, कोल न्यांचेबरोबर गाऊ लागले; अशी भगवंताचे ठिकाणीं कृतज्ञ- म्बसाची क्ष- ता दर्शावल्यानंतर, त्या लोकांनीं आपले अधिकाऱ्याबराबर मा मागतात यथान्याय वर्तणूक केली. तो प्रकार असा कीं आपलेकडून जो अन्याय झाला त्याबद्दल आपण शिक्षेस योग्य आहों, असें मनांत जाणून, व कोलम्बस आपणास पूज्य आहे, असें समजून, ते सर्व जाऊन कोलम्बसाच्या पायीं पडले; आणि आमचें अज्ञान, अविश्वास, व उद्धटपणा, ज्यांमुळे आपणास इतकी व्यर्थ चिंता प्राप्त होऊन आपण उत्तम प्रकारेंकरून योजिलेला बेट सिद्धीस जावयास इतकीं विघ्नें उत्पन्न झालीं होती, त्यांविषयीं आह्मांस क्षमा असावी, असें ते बोलिले. नंतर सानंदाश्रयांच्या भरामध्ये कोलम्बसाविषयीं जी त्यांची असद्बुद्धि होती ती सोडून त्यांनीं सद्बुद्धि धारण केली, आणि ज्या पुरुषाची नुकतीच त्यांनीं हेलना केली होती, व ज्यास त्यांनीं भयभीतही केलें होतें, त्या पुरुषास सर्व प्राचीन कालाच्या कल्पना आणि विचार यांसही दुःसाध्य अशी जी गोष्ट

ती सिद्धीस नेण्याकरितां परमेश्वरानें अमानुष कल्पना आणि धैर्य हीं दिलीं आहेत, असें ते बोलूं लागले.

नंतर सूर्योदय होताक्षणींच सर्व तारवांमध्ये मनुष्यें हत्या-
रबंद होऊन बसलीं. त्यांनीं आपले बाहुटे उभारिले, आणि
वीररसप्रधान गायनें गावयास आरंभ केला, व दुसरे युद्ध-
विषयक डामडौल करून त्या बेटांजवळ येण्याकरितां तारवें
हाकारिलीं. जेव्हां हे किनाऱ्याजवळ येऊन पोहोंचले ते-
व्हां तो किनारा माणसांनीं भरून निघाला आहे असें त्यां-
नीं पाहिलें. हा अपूर्व चमत्कार पाहण्याकरितां ते सर्व लो-
क त्या ठिकाणीं जमले होते; त्यांचे शरीराची स्थिति व हावभा-
व यांवरून कोलम्बसाचे लोकांस असें दिसून आलें, कीं अ-
से विलक्षण पदार्थ आपोआप त्यांचे दृष्टीस पडल्यामुळें त्यांस
मोठें आश्चर्य आणि चमत्कार वाटला आहे. कोलम्बसानें जी
ही नवीन सृष्टि शोधून काढिली तींत प्रथमतः पाऊल ठेवणारा
यूरोपीअन काय तो हाच होता. कोलम्बस उंच पोपाख आं-
गावर घालून व नागवी तरवार हातांत घेऊन जेव्हां जमी-
नीवर उतरला, तेव्हां याचे मागून याचे लोकही उतरले. नं-
तर या सर्वांनीं गुढ्ये टेंकून जी जमीन पाहण्याची यांचे मनां-
त इतके दिवस इच्छा होती तिचें चुंबन केलें, आणि क्रुसा-
ची मूर्ति उभारून तिचे पुढें साष्टांगनमस्कार घालून, ईश्वरा-
नें यांचे जलपर्यटनाचा शेवट फार आनंददायक केला ह्म-
णून, त्याची हे प्रार्थना करूं लागले. अशा प्रकारचे कृत्यां-
त पोर्तुगीज लोकांचा नवीन देश शोधून काढल्यावर जो
शिष्टाचार करण्याचा सांप्रदाय असे तो सर्व करून, का-

नवीन देशां
तीं लोकां-
चें प्रथम द-
र्शन.

कोलम्बसन
वीन खंडांत
उतरतो.

५२ ते सूर्याचीं मुलें असा नवीन खंडांतीळ लोकांस भ्रम होतो.

स्तील आणि लियोन एथीस सरकारच्या नावानें त्या देशा-
मध्ये या सर्वांनीं झेंडा लाविला.

स्पेनदेशीय स्पेनदेशांतील लोक जेव्हां अशा कृत्यांत गुंतले होते,
छोक आणि तेव्हां त्या नवीन देशांतील पुष्कळ लोक त्यांचे सभोवार उभे
नवीन खंडांतीळ लो- राहिले, आणि स्पेनदेशीय लोक जीं कृत्यें करीत होते, त्यां-
क परस्पर मध्ये त्यांची कांहीं समजूत न पडून, व त्यांपासून परिणाम
आश्चर्य मा- काय होतील हेंही प्रथमतः लक्षांत न येऊन, तोंडांतून एक
निनात. ही अक्षर नकाडितां मोठ्या आश्चर्यानिं, त्यां कृत्यांकडे सऱ्यांनीं

टकळी लाविली होती. स्पेनदेशीय लोकांचा वेष, तसाच
त्यांचे आंगाचा पांढरेपणा, व त्यांच्या दाढ्या, आणि त्यांचीं
हत्यारें, चमत्कारिक, व आश्चर्य होण्या जोगीं, दिसलीं.
स्पेनदेशीयलोक ज्या मोठे गलबतांत बसून समुद्रांतून आले,
तीं गलबतें आपले पक्षांचे योगानें पाण्यांतून चालत, आणि
त्यांपासून मेघगर्जनेसारखा भयंकर शब्द होऊन वीज आ-
णि धूर हीं उत्पन्न होतात, असें या नवीन देशांतील लोकां-
चे दृष्टीस पडलें; तेणेंकरून त्यांस इतकी भीति उत्पन्न झाली-
कीं, तीवरून ते स्पेन देशीय लोकांस उत्तम जातीचे लोक
मानूं लागले, आणि असें ठरविलें, कीं हीं सूर्याचीं लेंकरेंपू-

यूरोपखंडांत श्वी पाहाण्याकरितां खालीं उतरलीं आहेत.

यूरोपखंडांत ज्यावस्तूपा- सांप्रत यूरोप खंडांतील लोकांच्या नजरेंस जी रचना
हिल्याहोत्या प्रडत होती ती पाहून, त्यांस तद्देशीय लोकांपेक्षां ह्मणजे कमी
त्यांपेक्षां न- आश्चर्य वाटलें असें नाहीं. यूरोप खंडामध्ये ज्या शाखभा-
वीनखंडांती ल त्या वस्तू ज्या, वनस्पति, आणि वृक्ष, उत्पन्न होत असत त्यांपासून
अगदींभिन्न या नवीन देशांतील ते पदार्थ अगदींच भिन्न होते. एथील

जमीन पिकाऊ दिसली; परंतु तीमध्ये लागवडीचीं चिन्हें थोडींच दिसत होती. एथील हवा जरी अतिशय आनंदकारक होती, तरी ती स्पेनदेशीय लोकांसही उष्णशी जाणवे. या नवीन देशांतील लोकांचा स्वभाव फारच भोळसर होता, आणि ते अगदीं नम्र असत. त्यांचे काळे सडक व लांब केशखांद्यावर लोंबत, अथवा त्या केशांस गांठी देऊन ते आपले डोक्याच्या सभोवताले बांधीत. ते दाढ्या राखीत नसत, त्यांचें सर्व शरीर गुळगुळीत असून त्यांचे मुखाचा वर्ण तांबडसर असे; त्यांची आकृति चमत्कारिक असून ती केवळ आंगळ नसे; आणि त्यांचें स्वरूप नम्र आणि भयशील असे. ते जरी उंच नव्हते तरी चांगल्या बांध्याचे आणि चंचल असे असत. ते, आपले तोंडांस, व शरीराचे दुसरे कांहीं अवयवांस, तकतकी मारणारा असा मनास येईल तोरंग, देत असत; ते लोक भीतीनुळें प्रथमतः स्पेनदेशीय लोकांबराबर संकोचानें वागत होते, परंतु लवकरच यांच्याशीं संघट्टण पडून त्या लोकांनीं, स्पेनदेशीय लोकांपासून मोठ्या आनंदानें बहिरीससाण्याचे गळ्यांत बांधण्याच्या घाटी, गळेसर, आणि दुसऱ्या कांहीं दुमदार खेळण्याच्या वस्तू, घेतल्या, आणि त्यांचे बदल आपल्या जवळ ज्या सामग्रीचा संग्रह होता ती सामग्री, आणि कापसाचे सुताच्या गुंड्या, हे पदार्थ दिल्ले; व्यापाराचे मोठे मोलाच्या पदार्थांपैकीं हा कापसाचा पदार्थ मात्र ते लोक उमन्न करीत असत. अस्तमानाचे समर्या कोलम्बस त्या नवीन बेटांतील बहुतेक लोकांसहवर्तमान आपले तारवांकडेस परत आला; ते लोक ज्या नावांत बसून

नवीन खंडांतील लोक त्यांचे बरोबर व्यवहार करितात.

पहिली भेट कोलम्बसाबराबर गेले त्यांस ते होडक्या असं ह्मणत; त्या मोठ्या सु-होडक्या आबड धोबड रीतीनें जरीं झाडाचे बुंध्याच्या के-
खसमाधा-ल्या होत्या, तरीं त्यां लोकांनीं त्या आश्चर्य होण्यासारख्या
नाणें होत्ये. कुशलतेनें वल्हीं मारून चालविल्या. अशा प्रकारें प्राचीन
आणि नवीन महाद्वीपांतील लोकांच्या पहिले भेटीमध्ये हर-
एक गोष्ट, मोठ्या स्नेहभावानें, आणि उभयपक्षां समाधान हो-
ई अशा रीतीनें, चालली. त्यांमध्ये सूज्ञ आणि महत्पदाविषयी
इच्छा करणारे जे यूरोप खंडांतील लोक ते, जे जे देश त्यांचे
दृष्टीस पडत चालले त्यांपासून जे लाभ त्यांस प्राप्त होणार
त्यांविषयीं मोठमोठे विचार करूं लागले. परंतु भोळसर आ-
णि यथायुक्त विचार करण्यास असमर्थ असे जे या नवीन बे-
टांतील लोक, यांची, स्वकीय देशाचे संनिध प्राप्त झालेले जे
अनर्थ आणि नाश यांचेकडेस, प्रथमतः दृष्टी पोहोंचली नाहीं.

कोलम्बस, ते समयीं कोलम्बसानें आरमारचे अधिपतीची पदवी
आरमारा- आणि राजकीय सत्तेचा अधिकार धारण करून, यानें जें बेट
च्या नाइकी शोधून काढिलें होतें त्यास सान् सालवदोर असं नाव दिलें
ची, व राज परंतु तेथील लोकांनीं जें त्यास ग्वानाहाने ह्मणून नाव दिल्लें
कीय सत्ते- होतें त्या नावानेंच त्याची चांगली प्रसिद्धि आहे. हें बेट,
ची पदवीघा- होतें त्या नावानेंच त्याची चांगली प्रसिद्धि आहे. हें बेट,
रण करितो. ज्यांस लूकाया अथवा बहामा बेटें ह्मणतात त्यांचे विस्तीर्ण
समुदायांतलेंच, होय. हें बेट ज्या गोमिरा बेटापासून कोल-
म्बसार्ची तारवें निघालीं त्या बेटाच्या पश्चिमेस ३००० मै-
लांवर आणि दक्षिणेकडेस ४ च अंशावर आहे; कोलम्बसानें
केवळ पश्चिमेकडेसच जाण्याचें फार चांगलें ह्मणून जें यो-
जिलें होतें त्यास चार अंशांचेंच अंतर पडलें.

कोलम्बसानें त्या बेटाचा किनारा पाहण्यांत दुसरा दि-
 वस घालविला, आणि तेथील सर्व लोकांचें दारिद्र पाहून यास
 असें वाटलें कीं ज्या संपन्न देशाकरितां मी शोध चालविला
 आहे तो हा नव्हे; परंतु आशिया खंडाच्या पूर्वेकडे जे देश
 पसरले आहेत त्यांचा शोध लागेल ह्मणून जो याचा सिद्धांत
 होता त्यावरून कोलम्बसानें असें ठरविलें, कीं महासागरा-
 मध्ये हिंदुस्थानाजवळ जीं बेटें भूगोलवेद्यांनीं वर्णिलीं आहेत
 त्या बेटांतलेंच सान् साल्वदोर हें बेट होय. कोलम्बसानें
 जीं मनुष्यें पाहिलीं त्यांतील बहुतेकांनीं सोन्याचीं तकटें जवा-
 हिराप्रमाणें नाकांत घातलीं होतीं, असें अवलोकन करून, तीं
 मौल्यवान् धातु त्या लोकांस कोठून प्राप्त झाली याचा यानें
 मोठ्या तत्परतेनें शोध केला. त्या समर्थी त्या लोकांनीं दक्षि-
 णेकडेस बोट दाखवून त्या भागांतील प्रदेशांत सुवर्ण पुष्कळ
 आहे, असें कोलम्बसाचे मनांत खुणा करून आणून दिल्हे.
 तेव्हां ज्या समृद्ध देशाकरितां आपण जलपर्यटन आरंभिलें
 आहे, त्या देशांचा तिकडे शोध लागून, आपणास जे श्रम
 आणि अरिष्टें भोगावीं लागलीं त्यांचें सार्थक होईल, असा
 पुरा भरंवसा वाटून, कोलम्बसानें तत्क्षणीं तिकडे जा-
 ण्याचा निश्चय केला. तिकडे जाते समर्थी कोलम्बसानें
 सान् साल्वदोर एथील सात आसामी आपले बरोबर घेतले;
 कारण कीं ते स्पेनदेशीय लोकांची भाषा शिकून तद्देशीय
 लोकांचा मतलब समजून देण्याकरितां व वाट दाखविण्याक-
 रितां उपयोगी पडतील. कोलम्बसानें या सातांजणांस
 आपले बरोबर नेण्याकरितां जेव्हां निवाडिलें, तेव्हां त्या

वाट दाख-
 विण्याकरि-
 तां व दुस-
 र्या बेटांती-
 ल लोकांची
 भाषा सम-
 जवून देण्या
 करितां न-
 वीन देशां-
 तील सात अ-
 सामी बरा-
 बर नेतो.

निष्कपटी पुरुषांनी, कोलम्बसानें आपला बहुमान केला असें कल्पिलें.

कूबा शोधून काढितो.

यानें कितीएक बेटें पाहिलीं, आणि मोठमोठ्या बेटांनी तीन बेटांत जाऊन त्यांस सांता मारीआ दे कौन्सेपशिओन, फेर्नान्दीना, आणि इसाबेल्ला, अशीं नावे दिल्लीं. परंतु तेथील जमीन उत्पन्न व लोक बहुतकरून सान् साल्वदोर प्रमाणेंच होते, याकरितां त्या बेटांतून एकांतही हाराहिला नाहीं. हा जिकडे तिकडे सोन्याविषयी शोध करूं लागला, तेव्हां त्या सर्व लोकांनीं खुणा करून जें त्यास उत्तर दिल्लें, तेणेंकरून तें दक्षिणेंतून आणिलें आहे असें यानें जाणिलें, आणि तिकडेस जाण्याचा मार्ग धरून लवकरच एकदेश शोधून काढिला. तो देश फार विस्तृत दिसला, परंतु यानें जे इतर देश शोधून काढिले होते त्यांप्रमाणें या देशाची जमीन सपाट नव्हती, परंतु उंचवटे, टेंकड्या, नद्या, रानें, आणि मैदानें, यांहीकरून तिचे स्वरूपांत इतका भेद पडला, कीं तेणेंकरून तें शेवटीं बेट ठरेल किंवा महाद्वीपाचा प्रदेश ठरेल याविषयी यास संशय उत्पन्न झाला. याचे गलबतावर जे सान् साल्वदोर एथील लोक होते, ते या स्थलास कूबा असें ह्मणूं लागले, आणि

कोलम्बसजवळ येतांच तेथील लोक पर्वतावर पळून जातात

कोलम्बसानें त्यास जुआना असें नाव दिल्लें. कोलम्बस आपलीं तारवें घेऊन, त्या स्थळीं एक मोठी नदी होती तींत तिचे मुखाजवळ शिरून, त्या बेटाचे जवळ येतांच, तेथील सर्व लोक पर्वतावर पळून गेले. परंतु त्या स्थळीं तारवांची उस्तवारी करण्याचा कोलम्बसाचा निश्चय होता, त्यामुळें यानें

सान् साल्वदोर एथील लोकांपैकीं एकजण बराबर देऊन त्या देशाचा आपले लोकांतून कांहीं लोक त्या देशाचा आंतील प्रदेश आंतळा भाग पाहण्याकरितां पाठविले. ते लोक किनाऱ्यापासून ६० मै- ग व तेथील लांपलिकडेस जाऊन परत आल्यावर, अशी बातमी सांगू- लोक यांवि- पर्यां ते बात मीसांगतात.

लागले कीं, आजपर्यंत जितक्या जमीनी आपण पाहिल्या त्या- पेक्षां या देशाचे जमीनींत धान्य अधिक उत्पन्न होतें, आणि लागवडही अधिक केली आहे; त्या ठिकाणीं पुष्कळ पसरले ल्या झोंपड्यांशिवाय एक खेडेगांव आमचे दृष्टीस पडलें, त्यांत हजारोंपेक्षां अधिक लोक होते, ते जरीं नग्न होते तथापि सान् साल्वदोर एथील लोकांपेक्षां अधिक सुज्ञ असे दिसले. परंतु सान् साल्वदोर एथील लोकांप्रमाणेंच त्यांनीं आमच्या पा- यांचें चुंबन करून, आह्मीं स्वर्गींचे कोणी ईश्वरी पुरुष आहों असें समजून, व अतिशय मान्यता राखून, आमचा आदरस- त्कार केला. त्यांनीं आह्मांस जीं कंदमूले खावयास दिलहीं हो- तीं, त्यांची रुचि भाजलेल्या कास्तान्या झाडाच्या फळासारिखा होती; तसेंच दुसरें एक चमत्कारिक धान्य ज्यास मका असें ह्मण- तात तें सर्व भाजलें अथवा दळून त्याचा कांहीं पदार्थ केला अ- सतां त्यास फारच रुचि येत्ये. त्या देशांत कुत्र्यावांचून चतुष्पाद जनावरें नव्हतीं, आणि त्या कुत्र्यांस भोकतांही येत नव्हतें. तेथें सशासारिखा एक प्राणी होता, याची आकृति त्याचेपेक्षां फार लहान होती. आह्मीं त्या लोकांजवळ सोन्याचे कांहीं दागिने पाहिले, परंतु त्यांची किंमत फार मोठी नव्हती.

या बातमीदार लोकांनीं त्या देशांतील कांहीं लोकांस आ- पले बराबर आणिले होते; त्या लोकांनीं कोलम्बसास

असें समजाविलें कीं, आह्मीं जे हे सुवर्णाचे अलंकार केले आहेत ते सुवर्ण कूबानकान एथें आह्मांस मिळालें. या शब्दाचा त्या लोकांच्या मतानें पाहतां कूबा एथील मध्यभाग असा अर्थ होतो; परंतु कोलम्बसास त्यांची भाषा समजत नसे, व त्यांचे उच्चारांचाही यास सहवास नसे, आणि हिंदुस्थान शोधून काढण्याविषयीं जे याचे सिद्धांत त्यांकडेसच नेहेर्मीं याच्या कल्पना धांवत, याजकरितां उच्चाराचे सारिखेप-

त्या देशांविषयीं कोलम्बसाचे तर्क.

णावरून कोलम्बसाचे मनांत अशी कल्पना आली कीं, त्या लोकांनीं मोठ्या रवाना विषयीं सांगितलें, आणि व्यावरून यानें असा तर्क केला कीं, मार्को पोलो यानें जें काथे एथील संपन्न राज्य वर्णिलें आहे तें फार दूर नाहीं. या कल्पनेवरून कोलम्बसास हा देश पाहण्यांत कांहीं काळ घालवावा लागला. कोलम्बसानें, कूबाच्या उत्तरेकडील किनाऱ्यावर जें पोर्तोगेल प्रिन्चिपे ह्मणून स्थळ होतें त्यापासून पूर्वेकडील शेवटचे मर्यादेपर्यंत जितकीं बंदरे होतीं, तितकीं बहुधा पाहिलीं; आणि जिकडे तिकडे ज्या रचना आपोआप याचे दृष्टीस पडल्या त्यांचें सौंदर्य पाहून यास आनंद झाला, व त्या जमीनीची अतिशय फलद्रूपता पाहून यास आश्चर्यही वाटलें; या दोनही गोष्टी अपूर्वच याचे दृष्टीस पडल्या, तेणेंकरून याचे कल्पनाशक्तीसही अधिकच उत्तेजन आलें. इतकें जरीं झालें तथापि, कोलम्बसाच्या लोकांची द्रव्य विषयक इच्छा, व ज्या दरबारांत परत जावयाचें होतें त्या दरबारच्या आशातृप्त होण्याजोगें सुवर्ण, यास सांपडलें नाहीं. यूरोप खंडांतील लोकांस तद्देशीय लोकांचें अज्ञान व भोळेपणा पाहून

त्याचें सौंदर्य व फलद्रूपता यांहीं-करून यास फार आनंद होतो.

जितकें आश्चर्य वाटलें होतें, तितकेंच कोलम्बसाची सुवर्णा- इस्पान्योला
 चे शोधाविषयांची इतकी उत्कंठा पाहून तद्देशीय लोकांस वा- हें बेट शोधू
 टून, त्यांना पूर्वेकडे बोट दाखविलें. कारण की त्या दिशेकडेस न काढितो.
 हेटी या नावाचें बेट होतें त्यांत ती धातू त्या लोकांजवळ जि-
 तकी होती त्यापेक्षा अधिक असे. त्यासमयीं कोलम्बसानें
 आपलीं तारवें त्या दिशेकडेस वळवायास सांगितलें, तेव्हां
 मार्तिन् आलोन्सो पिंजोन हा त्या देशांत जें द्रव्य आहे
 तें प्रथमतः आपल्या हाताखाली घालायास उतावीळ होऊन,
 व बाकीचे लोक येऊन भिळत तोंपर्यंत गलबत हळू चालू
 दे ह्मणून जे त्याच्या मुख्य अधिकाऱ्यानें खुणा करून सां-
 गितलें तेंही न जुमानून, आपल्या सोबत्यांचे पुढें गेला. को-
 लम्बस वारा उलटा लागला ह्मणून डिसेंबर महिन्याच्या ६
 वे तारिखेपर्यंत हेटी बेटास पोहोंचला नाहीं. ज्या बंदरीं तो
 प्रथम पोहोंचला त्या बंदरास व त्या बेटास, ज्या सरकाराकडून
 कोलम्बसाची नेमणूक झाली होती त्याचे सन्मानार्थ कोल-
 म्बसानें क्रमेंकरून सेंट निकलास आणि इस्पान्योला अ-
 र्शां नावें दिल्लीं. हा काळपर्यंत कोलम्बसानें जे देश शोधून
 काढिले त्यांतून या देशाचें मात्र यानें दिलेलें नाव राहिलें.
 कोलम्बसाची आणि पिंटा या गलबताची गांठ न पडल्यामु- एथील लोक
 लें, व त्या बेटांतील लोक भीतीस्तव रानांत पळून गेल्यावरून कोलम्बसज
 त्यांच्यार्शांही याचें दळणवळण न पडल्यामुळें, हा सेंटनिक- वळ येतांच
 लास या बेटापासून लवकरच निघाला, आणि त्या बेटाच्या रानांतपळून
 उत्तरेकडील तीरानें गलबत हाकारून दुसऱ्या बंदरांत शिरून जातात.
 त्यास यानें कोनसेप्शिओन असें नाव दिल्लें. या स्थळीं

कोलम्बसाचें कांहीं अधिक भाग्य उघडलें; तो प्रकार असा, कीं, कोलम्बसाचे लोक ज्या ठिकाणीं होते तिकडून एक बायको अतिव्वरेनें जात होती, तिला त्या लोकांनीं गांठून मोठ्या नश्रतेनें तिचेवरावर संभाषणादिकरून, व कांहीं खेळण्याचे पदार्थ ज्यांस त्या देशांत किंमत फार पडत असे ते तीस देऊन, तिला वाढिस लाविली. त्या स्त्रांनें, या अनओळखी लोकांच्या नश्रतेविषयीं, व यांच्यामध्ये आश्चर्यकरण्याजोगे जे गुण होते त्यांविषयीं, स्वदेशीय लोकांजवळ वर्णन करून, त्या लोकांनीं तीस ज्या वस्तू दिल्या होत्या, त्या मोठ्या उत्साहानें त्यांस दाखविल्या. तेसमयीं त्या लोकांस परम आश्चर्य वाटून त्या परके लोकांची अशाचि रूपा आपणावरही व्हावी अशी त्यांस उत्कंठा झाली, तेणेंकरून त्यांचे पोटांतील सर्व भीति दूर होऊन त्यांची बंदरास जाण्याविषयीं प्रवृत्ति झाली. तेथें गेल्यावर त्यांनीं चमत्कारिक पदार्थ पाहिल्यावरून, व कोलम्बसानें त्यांस बाहेरून मात्र सुशोभित अशा वस्तू दिल्यावरून, त्यांची जिज्ञासा व मनोरथ हे पूर्ण झाले. ते लोक बहुतकरून ग्यानाहानी आणि कूवा या दोन बेटांतील लोकांप्रमाणेंच होते; त्यांप्रमाणेच ते नश्र, अज्ञानी आणि भोळसर असत, व सभ्यलोकांमध्ये ज्या कळा उपयुक्त अशा दिसतात त्याही त्यांस त्यांप्रमाणेच माहित नव्हत्या, असें दिसतें. परंतु ते कोक फार नश्र, भावार्थी, आणि भिन्ने, होते, ह्मणून स्पेन देशीय लोकांस त्यांजवर आपलें वर्चस्व पाडायास आयास लागला नाहीं. असें होण्याचें मुख्य कारण ह्मटलें तर हेंच कीं, तद्देशीय लोकांस पराकाष्ठेचेंच सानंदाश्चर्य

त्यांचीं मयें
दूर होतात.

झाल्यावरून दुसरे बेदांतील लोकांप्रमाणे स्पेन देशीय लोक स्पेनदेशीय मनुष्यापेक्षां श्रेष्ठ पदवीचे आहेत, व ते साक्षात् स्वर्गाहून उत- लोक स्वर्गा रले आहेत, असा त्यांसही भ्रम झाला. त्यांचे जवळ त्यांचे चे मनुष्यअ शेजाऱ्यापेक्षां सुवर्ण पुष्कळ होते तें देऊन त्यांनीं तत्काळ शी त्यांस त्याचे बदल घांटा, गळेसऱ्या, व टांचण्या हे पदार्थ घेतले. आतिहोत्ये. हा व्यवहार समसमान जरीं नव्हता तरीं यापासून आपणास नफा झाला, असें प्रत्येकानें मानल्यावरून उभय पक्षांही मोठा आनंद झाला. या ठिकाणांच त्या देशचे एके राजपुत्रानें अथवा मुख्यानें येऊन कोलम्बसाची भेट घेतली. साधा- त्यांच्या मु- रण लोकांस जितका डामडौल माहित असतो तितका सर्व ख्यांतील ए त्या राजाबराबर होता. तो ज्या पालखीमध्ये बसून आला कथा मुख्या तीस चार भोई होते, व त्याचे बराबर त्याचे ताब्यांतील जे च वर्णन. बहुत लोक होते ते त्या राजाची मोठ्या आदरानें चाकरी करीत. त्या राजाची चाल मोठी प्रौढ व सभ्यपणाची होती, तो आपले लोकांबराबर फार संकोचवृत्तिनें वागत असे, प- रंतु कोलम्बस आणि स्पेन देशीय लोक यांचे बराबर तो फारच अघळपघळ वागूं लागला. त्या राजानें कोलम्ब- सास सोऱ्याचे पातळ पत्रे व मोठ्या करामतीनें केलेला एक कंबरपट्टा देऊन त्यांचे बदल जे पदार्थ त्यानें घेतले ते जरीं थोडक्या किमतीचे होते तरीं त्या राजास ते मोठ्या आद- रानें ग्रहण करण्यासारखे होते.

कोलम्बसाचे मनांतून अणखीही सोऱ्याच्या खाणी शो- धून काढावयाच्या होत्या, ह्मणून त्या देशांतील ज्या लोकांब- राबर याचा रहवास पडला होता त्यांस त्या खाणींच्या स्थलां-

आशिआ खंडाच्या ज्या दूरच्या प्रदेशांविषयी हे जलपर्यटन चालविले आहे ते प्रदेश दूर नाहींत अशी कोलम्बसाची खात्री होत्ये.

विषयी पुसत चालला, तेव्हां त्या लोकांनीं एका डोंगरी देशाकडेस बोट दाखविलें; त्यास ते सिवोआ असें ह्मणत. तो देश समुद्रापामून पूर्वेकडचे आंगास कांहीं अंतरावर होता. कोलम्बस त्या देशाचा उच्चार ऐकून आश्चर्यभरित झाला, कारण तो उच्चार यास सिपांगो या नावासारखा वाटला. हे नाव पूर्वेस पर्यटन करणारे प्रवासी लोक व मार्को पोलो यांनीं जपान बेदास दिलें होतें, यावरून आपण शोधून काढलेले देश, आशिआ खंडाच्या दूरदूरचे प्रदेशां जे देश आहेत त्यांचे शेजारी आहेत, याविषयी कोलम्बसाचे मनांत संशय राहिला नाहीं. ते देश शोधून काढावे हाच याचे पर्यटनाचा हेतु होता ह्मणून तेथें आतां आपण जाऊन कवकर पोहोचूं अशा भरंवशानें यानें पूर्वेकडची वाट धरली. त्या ठिकाणीं गेल्यार आपले सोईसपडे असें एक बंदर पाहून तेथें हा उतरला, आणि त्या बंदरास सेन्त थोमास असें नाव दिल्हे. नंतर तो प्रांत झाकानाहारी ह्मणून एक मोठा अधिकारी होता त्याचे अमलांत आहे असें कोलम्बसास समजलें; हा गृहस्थ, पूर्वी तें बेट ज्या पांचजण राजांनीं वाटून घेतलें होतें, त्यांतलाच होय, असें कोलम्बसास पुढें माहित झालें. त्या अधिकाऱ्यास कोलम्बस आल्याची बातमी लागतांच त्यानें आपले सेवक कोलम्बसाकडे पाठविले; ते समयी त्या सेवकांनीं आपल्या अधिकाऱ्याचें नाव सांगून मोठे करामतीनें केलेला एक मुखवटा कोलम्बसास नजर केला, याचे कान, नाक, आणि मुख, हीं मउ सोन्याचीं केलेलीं होतीं. आणि पूर्वेकडेस कितीएक कोशांवर एके बंदरापार्शीं त्या अधिका-

च्याचें राहण्याचें ठिकाण आहे तेथें आपण यावें असें आमंत्रण केलें. या बंदरास सांप्रत क्रेप फ्रांसे असें ह्मणतात. त्या समर्यां कोलम्बसानेही त्या राजाची भेट घेण्याकरितां आपले लोकां पैकीं कांहीं लोक पाठविले. ते तेथें जातांच, तो राजा मोठ्या थोरपणानें त्यांचे बराबर वर्तला, तेणेंकरून त्या लोकांचें ति-कडे चांगलें लक्ष लागलें असें दिसतें. त्या लोकांनीं परत आल्यावर त्या देशाचें व तेथील लोकांचें चांगल्या तऱ्हेनें वर्णन केलें, तेणेंकरून ज्या ग्वाकानाहारीकडून यास आमंत्रण आलें होतें त्याची भेट घेण्याविषयीं कोलम्बस परम उता-वीळ झाला.

याच उद्देशानें डिसेंबर महिन्याच्या २४ वे तारखेस कोलम्बसानें सेंट थोमास एथून तारू हाकारिलें, तेवेळेस वारा चांगला असून समुद्रही अगदीं शांत होता, आणि कोलम्बसाचा, अतिशय उद्योगामुळें दोन दिवसांत अगदीं डोळ्यास डोळा लागला नव्हता, ह्मणून सुकाणू एके गलबत हाकणा-राच्या स्वाधीन करून, व सुकाणूस क्षणभरही विसंबूं नको अशी त्यास बजावून ताकीद करून, मध्य रात्रीस आपण थोडीशी झोंप घेण्याकरितां गेला. त्या सुकाणवाल्यानें संकटांचें भय न मानून, आपल्या जवळचें सुकाणू गैरसावधपणानें एके अडाणी मनुष्याच्या स्वाधीन केलें. ते समर्यां तें गलबत पाण्याच्या प्रवाहानें खालीं वाहत जाऊन एके खडकावर आपटलें, तेव्हां त्या धक्याच्या सपाट्यानें कोलम्बस जागृत झाला, आणि मोठ्या लगबगीनें तारवाच्या मजल्यावर गेला; तेथें पाहतो तो सर्व अव्यवस्था आणि निराशा

आपल्या लोकांपैकीं जे लोक ग्वाकानाहारीची भेट घेण्याकरितां पाठविले हे ते तेथील वर्तमान सांगतात.

सेंट थोमास एथून तारू हाकारितो.

याचें गलबत खडकावर आपटतें.

झालेली आहे. तशा प्रसंगामध्ये कोलम्बसानें मात्र कायतें धैर्य धरून, कांहीं खलाशीलोकांस होडी घेऊन नांगर मार्गे ओढून घ्यावयास आज्ञा केली. परंतु त्या खलाशांनीं कोलम्बसाचे आज्ञेप्रमाणें करावयाचें सोडून, तेथून दीड कोसाच्या अंतरावर नीण्या या नावाचें गलबत होतें तिकडेस चाल केली. नंतर कोलम्बसानें गलबताचा भार कमी करण्यासाठीं डोल काठी कापायास सांगितली, परंतु याचे हे सर्व प्रयत्न अका-

नीण्या या गलबतापासून होड्यांची कुमक सांपडल्यामुळे खलाशीलोक आपले जीववाचविताने.

ळीं झाले. गलबत बुडीं फुटलें तेणेंकरून पाणीं इतक्या त्वरेनें आंत भरलें कीं त्या तारवांत नुकसान न होऊं देण्याचा उपाय थकला; परंतु ते समयीं समुद्र खळखळत नव्हता, व नीण्या या गलबतापासून होड्यांची कुमकही वेळेवर मिळाली, तेणेंकरून खलाशी लोकांनीं आपले प्राण मात्र वांचिवले. या अनर्थाची बातमी त्या बेटांतील लोकांस कळतांच, त्यांचा राजा ग्वाकानाहारी आपले सर्व लोक घेऊन समुद्राचे काठीं आला. तेथें आल्यावर स्पेन देशीय लोक संकटांत पडलेले

फुटलेल्या तारवांतून ज्या वस्तू निघण्यासारख्या होत्या तितक्या काढायास त्या बेटांतील लोक सहाय्य करिताने.

पाहून, त्यांस उपद्रव करण्याचा हा जरी चांगला योग आला होता, तरी तसें न करितां, त्या बेटवाल्यांनीं स्पेन देशीय लोकांवर असा अनर्थ गुजरला ह्मणून फार श्रमी होऊन वनेत्रांतून अश्रू टाकून मोठ्या जिव्हाळ्यानें शोक केला. असा जो त्यांस कळवळा आला तो उगीच शुष्काशुष्कीच दाखवून त्यांचें समाधान न होतां, त्यांनीं पुष्कळ होड्या समुद्रांत घालून फुटलेल्या तारवांतून जितक्या वस्तू निघावयासारख्या होत्या तितक्या काढायास स्पेनदेशीय लोकांनीं ज्याप्रमाणें सांगितलें त्याप्रमाणें मदत केली. इतक्यांचा प्रयत्न एकत्र

झाल्यामुळे त्यांचे हातून ज्या ज्या वस्तु मोठ्या किमतीच्या होत्या त्यांतून बहुतेक बाहेर निघाल्या. ते जिन्नस किनाऱ्यावर आणितांच ग्वाकानाहारीने स्वतः त्यांजवर देखरेख ठेविली, आणि ते सर्व जिन्नस एके ठिकाणी रचवून ठेवून तेथे हत्या-रबंद शिपाई उभे केले. ते शिपाई, त्या पाहुण्यांचे जिन्नस कोणी गुप्तपणी चोरून नेऊं नये व त्यांकडे कोणी निरखून ही पाहूं नये ह्मणून, लोकांस त्या जिन्नसांच्या जवळ येऊं देत नसत. दुसरे दिवशीं प्रातःकाळीं कोलम्बस नीण्या या नावाचे गलबतावर असतां, ग्वाकानाहारीनें तेथें जाऊन याची भेट घेतली, आणि कोलम्बसाचें जें नुकसान झालें होतें त्याची सांदासांद करायास आपले जवळ जितकें होतें तितकें देऊं करून त्याचें समाधान केलें.

ग्वाकानाहारीच्या औदार्याचे चमत्कारिक उदाहरण.

यासमयीं कोलम्बसाची अशी अवस्था झाली होती कीं, आपलें कोणी तरी समाधान करावें, याचीच याप्रसंगीं यास अपेक्षा होती; कारण कोलम्बसास अद्यापि पिंटा या गलबताचें वर्तमान न लागल्यामुळे, आपला विश्वासघातकी सोबती, हे जे आपण अलौकिक शोध केले यांची बातमी प्रथमतः नेऊन मोठेपणा मिळविण्याकरितां, व हें वर्तमान पूर्वीं राजाचे कानावर घालून जी कर्ति व सन्मान वास्तविक पाहतां मला योग्य आहेत, ते हरण करून घेण्याकरितां, आपण यूरोप-खंडास गलबत घेऊन गेला, असें यास निभ्रांत वाटलें होतें. एथें तर बाकी एकच गलबत याचेजवळ राहिलें होतें, आणि तें एवढ्या विस्तीर्ण सागरांतून इतकीं मनुष्यें यूरोप खंडास परत न्यावयासही समर्थ नव्हतें, कारण कीं तें गलबत सर्व

कोलम्बसाची संकटावस्था.

गलबतांमध्ये फारच लहान आणि गैरमजबुदीचें होतें. या सर्व गोर्धोपैकीं प्रत्येक गोष्ट भयप्रद होती, तिणेंकरून कोलम्बसाचें मन पराकाष्ठेचेंच चिंताग्रस्त होऊन गेलें. अशा प्रसंगां पिंझोन यास जाऊन गांठावें, आणि तो खोऱ्या बातम्या सांगून स्पेन देशामध्ये आपणास प्रतिकूल अशा ज्या गोष्टी लोकांच्या मनांत ठसवील त्या काढून टाकाव्या, अशी इच्छा उत्पन्न झाल्यामुळे कोलम्बसास विलंब न करितां तिकडे जाण्याचें आवश्यक पडलें. त्या देशाची जमीन पिकाऊ होती, व तेथील लोकांचे स्वभाव नम्र होते, यावरून, कोलम्बसानें नुकतीच जी आपले मनांत कल्पना बांधिली होती, ती नीण्या या गलबतावरून इतकीं मनुष्ये नेण्याचें सं-

खलाशी लोकांपैकीं कांहीं लोकांस त्या बेदांत ठेवण्याचा निश्चय करितो

कट पडल्यामुळे दृढ झाली. कोलम्बसाचें मनांत असें होतें कीं, आपले खलाशी लोकांपैकीं कांहीं लोकांनीं एथें राहून एतद्देशीय लोकांची भाषा शिकावी, त्यांचे स्वभाव कसे काय आहेत ते पाहावे, देश कोणत्या प्रकारचा आहे याचा तपास करावा, खाणींचा शोध लावावा, मी परत येतेवेळेस आपलेबराबर जे लोक आणीन त्यांचे वसाहतीकरितां सोईवार जागा तयार करून ठेवावी, आणि अशा प्रकारें नवीन, शोधून काढलेल्या देशांपासून जे लाभ माझे मनांतून होतील असें आहे त्यांची प्राप्ति आयासावांचून होईल असें करून ठेवावें. याप्रमाणें आपले लोकांतून कांहीं लोकांस ठेवण्याचाही यानें निश्चय केला, आणि जेव्हां यानें ती गोष्ट आपले लोकांस विदित केली, तेव्हां त्यांनींही ती मान्य केली. कोलम्बसाचे लोक बहुतेक दिवस जें हें जलपर्यटन

चाललें होतें याचे श्रमास कंटाळले होते, व त्यांस स्वभावतः तेथें राहण्या ख्याली खुशाली भोगावयास पाहिजे असे, याकरितां, व त्या देशांत द्रव्य मिळण्याचीं चिन्हें दिसून आल्यावरून तेथील द्रव्य जमा करण्याकरितां, स्वसंतोषानें तेथें राहण्यास कितीएक लोक तयार झाले.

ही मसलत सिद्धीस नेण्याविषयीं ग्वाकानाहारी याचे अनुमोदनावांचून दुसरी कोणतीही न्यूनता नव्हती, आणि तें अनुमोदन मागण्यास ग्वाकानाहारीच्या निःशंक भोळेपणामुळें कोलम्बसास संधीही चांगली सांपडली. कोलम्बसानें, मोठ्या युक्तानें तुटक तुटक शब्द बोलून, व खुणा मुद्राकरून, आमचीं तारवें जवळ येतांच या वेटांतील लोक इतक्या धांदलीनें पळून गेले, याचें कारण समजून घेण्याची इच्छा दाखित केली; तेव्हां त्या अधिकाऱ्यानें यास असें समजाविलें कीं, आग्नेयी दिशेकडील वेटांतले कारिबीअन या नावाचे लोक बंडें करून या देशांत फार उपद्रव करितात. ते लोक उग्र आणि शूर आहेत, व ते रक्तामध्ये फार आनंद पावून जे हतभाग्य बंदिवान त्यांचे हातीं सांपडतात त्यांचें मांस खातात. एतद्देशीय लोक जरीं पुष्कळ असले तरी त्यांस त्या कारिबीअन लोकांबराबर लढाई करावयास धीर होत नाही. स्पेन देशीय लोक प्रथम दृष्टीस पडतांच, एथील लोकांनीं, कारिबीअन लोकच आले असें समजून, दाट आणि कोणाचाही प्रवेश न होण्याजोग्या झाडांत जाऊन आपली प्राणरक्षण करण्याची जी नेहेमीची युक्ति, ती स्वीकारिली. ग्वाकानाहारी त्या भयदायक शत्रूविषयीं बो-

तेथें राहण्या
करितां त्या
लोकांतून ब
रेच लोक त
यार होतात

कारिबीअ-
नलोकांच्या
भयंकर स्वा-
न्यांची या-
स बातमी
कळवितात.

पुढील उपद्रव लत असतां त्यानें भीतीचीं चिन्हें आणि त्या शत्रूंचा पराभव
 चां पासून करण्याविषयीं आपले लोकांच्या असामर्थ्याचीं मनोमय साक्षी
 त्यांचें सरंक्ष इतकी दर्शविली कीं, तिणेंकरून त्या कारीबीअन लोकांच्या
 ण करण्या उपद्रवापासून एतद्देशीय लोकांचें आपले मते ज्या युक्तीनें चां
 पुरते खला- गलें रक्षण होईल त्या युक्तीचें ग्वाकानाहारीजवळ बोलणें
 शीलोकच्या लाविलें असतां त्यास भय प्राप्त होणार नाहीं असें कोलम्ब-
 बेटांत ठेव- सांनं ठरविलें; आणि तत्काळ त्या शत्रूंचा पराभव करण्यावि-
 ष्याविषयीं हा बोलणेंघा ह्या लोकांच्या हा बोलणेंघा ह्या लोकांच्या
 ळितां.

कोलम्बस ज्या राजाचे चाकरीस होता, त्या शक्तिमान् रा-
 जाचे आश्रयाखालीं ग्वाकानाहारी आणि त्याचे लोक या-
 नीं राहावें, आणि त्या बेटांतील लोकांचें पुढील उपद्रवापा-
 सून रक्षण करण्या पुरते, व मार्गील उपद्रवांचा सूड उगवि-
 ष्या पुरते, आपले लोक त्या बेटांत ठेवावे, याविषयीं यानें
 बोलणें घातलें.

त्या भोळ्या राजानें कोलम्बसाचें बोलणें मोठ्या उ-
 त्कंठेनें मान्य केलें, आणि स्वर्गाहून उतरलेले, व बलामध्यें मृ-
 स्युलोकच्या लोकापेक्षां वरिष्ठ, अशा लोकांच्या आश्रयानें मी
 आतां निर्भय झालों, असें तो मानूं लागला. नंतर एक लहान-
 सा किल्ला बांधण्याकरितां जागा नेमिली, तेथें ख्रिस्ताचे दिवसीं
 कोलम्बस ए ह्यणजे डिसेंबर महिन्याच्या २५ व्या तारखेस कोलम्बस ये-
 क किल्लाबां ऊन उतरला, ह्यणून त्या किल्यास यानें नाविदाड असें नाव
 धितो. त्या किल्याभोंवतीं एक खोल खंदक खणिला
 आणि त्याचे तट, लांकडाचे मोठमोठ्या सरांचा टेंका देऊन,
 मजबुद केले, व कोलम्बसाचे बुडालेल्या तारवांतून

काढिलेल्या मोठमोठ्या तोफा त्यांजवर नेऊन, रोंखून ठेविल्या. हें काम दहा दिवसांत समाप्तीस गेलें, कारण त्या लोकांची ती भोळी जात, आपले पारतंत्र्याची जी ही पहिली इमारत ती बांधण्यामध्ये मोठ्या अविचाराच्या तत्परतेनें श्रम करण्यांत गुंतली होती. या काळामध्ये कोलम्बस, आपल्या मोहक शक्तीच्या योगानें व औदार्यानें त्या बेटांतील लोकांस स्पेन देशांतील लोक मोठे ह्मणून जें वाटत होतें, तेंच वृद्धिगत करायलास श्रम करीत होता. कोलम्बस स्पेनदेशीय लोकांचा स्वभाव लोकांचें बरें करावें असा आहे, असें त्या लोकांचे मनांत आणून द्यावयास यत्न करीत असतां, त्यांचा ज्यांवर क्रोध होईल त्यांचें पारिपत्य व नाश करायलास त्यांचे आंगां सामर्थ्य आहे, याचेंही कांहीं चमत्कारिक उदाहरण तद्देशीय लोकांस दाखवावें, असें याच्या मनांत आलें. याच हेतूनें कोलम्बसानें त्या पुष्कळ लोकांच्या समक्ष आपले लोक लढाईच्या क्रमानें उभे केले, आणि स्पेन देशांतील तरवारींची तीक्ष्णता, भाल्यांचें सामर्थ्य, आणि धनुष्यांचें चलन-वलन, यांची दिसण्यांत मात्र मोठ्या डामडौलाची, परंतु कोणास उपद्रव न होई, अशी कवाईत जेव्हां त्यांचेकडून करविली, तेव्हां ज्या रानटी लोकांस लोखंडाचा उपयोग कसा करावा हें जन्मांत माहीत नव्हतें, व ज्यांस माशांचीं हाडें टोंकास बसविलेले बोरुचे तीर, लांकडी तरवार, आणि अग्नींत घालून कठीण केलेले भाले, यांचाचून दुसरीं लढाऊ शस्त्रें ठाऊक नव्हतीं, त्यांस आश्चर्य वाटून त्यांचे अंगाचा थरकाप झाला. असें जें त्यांस आश्चर्य

स्पेनदेशीय लोकांच्यायुद्धविषयक पराक्रमाचा व त्यांच्या शस्त्रसामर्थ्याचा हा मोठा यादमाद करून दाखवितो.

आणि भय वाटलें होतें, तें कमी होण्याच्या अगोदरच कोलम्बसानें तोफांचे आवाज करविले. हा जो एकाएकी धडका झाला तेणेंकरून तर त्यांस इतकें भय वाटलें कीं, ते आपले हात तोंडावर ठेवून जमनीवर आडवे पडले. नंतर ज्या वृक्षांकडे तोफांचा राख धरिला होता त्या वृक्षांवर गोळ्या लागून जो चमत्कारिक परिणाम झाला होता तो जेव्हां त्यांनीं पाहिला, तेव्हां असें ठरविलें कीं, ज्यांचे-जवळ अशीं नाशकारक शस्त्रें आहेत, व जे आपल्या शत्रूं-वर गर्जना आणि विद्युल्लता यांच्या साहाय्यानें येतात, अशा लोकांचा पराभव करणें असंभाव्य होय.

आपल्यापा-
ठीमागें ज्यां-
स राहावया-
स सांगितलें
त्यांस यांचे
उपदेश.

तद्देशीय लोकांवर स्पेनदेशीय लोकांचें सहज वर्चस्व पडे, इतकी यांची परोपकारशीलता व सामर्थ्य त्या लोकां-चे नमांत पकें ठसवून देऊन, कोलम्बसानें आपले लोकां-स सांगितलें पैकीं ३८ असामी त्या बेटांत ठेवण्याकरितां नेमिले, आणि त्या लोकांचा अधिकार कोर्दीवा एथील गृहस्थ दीइगो दि आरादो यास सांगितला, व फेर्दिनान्द आणि इसाबेऱ्हा यांपासून जे अधिकार यास मिळाले होते तेच अधिकार यानें त्या गृहस्थास दिले, आणि त्या थोडकेसे लोकांची उपजीविका व संरक्षण होण्याकरितां जितक्या वस्तु पाहिजे होत्या तितक्या सर्व त्यांस दिल्या. त्यासमयीं कोलम्बसानें आपले लोकांस एक मतानें वागायास, आपले धन्याची मो-कळे मनानें आज्ञा मान्य करायास, जबरदस्ती करून तद्दे-शीय लोकांस संताप न आणायास, व ग्वाकानाहारीबराबर स्नेहभाव वृद्धिगत करायास, आणि लहान लहान टोळ्या

करून फिरून अथवा किल्यापासून फार दूर जाऊन त्या लोकांचे अमलाखालीं न येण्यास बजावून सांगितलें. नंतर मी लवकरच परत येईन, व येतेवेळेस हा देश अगदीं आपले ताब्यांत घेण्यास व आपले शोध सफल करण्यास पुरे इतकी कुमकही मी आपले बराबर आणीन, असें वचन दिलें; आणि राजा व राणी यांस तुमचीं नावें सांगून तुमची योग्यता व कामें फलद्रूप होण्यासारखीं करीन असें त्यांशीं कबूल केलें.

अशा प्रकारें आपले लोकांच्या रक्षणाविषयीं प्रथमच प- हा नाविदा
 ळी सावधगिरी करून ठेऊन कोलम्बसानें १७९३ मध्ये ड एयून नि
 ज्यानेवारी महिन्याच्या ४ थ्या तारखेस नाविदाड हें स्थळ घेतो.
 सोडिलें आणि पूर्वेकडेस गलबत हाकारून त्या बेटाच्या
 उत्तर किनाऱ्यावर पुष्कळ बंदरें शोधून काढून त्यांस नावें
 दिलीं. नंतर ६ वे तारखेस पिटा हें गलबत ज्याचा दीड कोलम्बस
 महिना अधिकच वियोग झाला होता त्याचा शोध लागला, आणिपिडो
 आणि कोलम्बस जेव्हां त्या तारवाचे जवळ गेला, तेव्हां न यांची गां
 वाऱ्याच्या सपाऱ्यानें माझा मार्ग सुटला आणि तो वारा ठ पडत्ये.
 तोंडचा लागला ह्मणून माझ्यानें परत येववेना असें भिषक-
 रून, आपण जें केलें तें गैरशिस्त नाहीं असें दाखवायास
 पिडोान यानें प्रयत्न केला. ते समयीं कोलम्बसास त्याचे
 कृत्रिमी विचारांविषयीं अद्यापि संशय वाटून, त्यानें आपला
 बचाव करण्याकरितां जें सांगितलें तें अयुक्तिक आणि अस-
 त्य आहे, असें जरीं समजलें, तरीं हा समय त्यास अधिकाऱ्या-
 च्या नात्यानें दबकावण्याचा नव्हे असें वाटून, व जो हा मित्र-

पिझोन या समागम झाला तेणेकरून चिंता उत्पन्न होणाऱ्या अशा भ-
 ने आपल्या यांपासून मी मुक्त झालों असें समाधान पावून, पिझोन या-
 बर्तणुकीवि ने आपलेवरील दोष उडावा ह्मणून जें सांगितलें तें जरी अग-
 पर्यां जें सां दीं लंगडें होतें तरी त्याचा कोलम्बसानें सहज रीतीनें स्वी-
 गितले तें स कार केला, आणि पिझोन याजवर पाहल्याप्रमाणें प्रीति ठे-
 माधान हो विली. पिझोन यानें, कोलम्बसास सोडल्यानंतर, त्या
 ष्याजोगे ज वेटांतील कितीएक बंदरें पाहिलीं, आणि तेथील लोकांबराबर
 रीं नव्हतें त व्यापार करून कांहीं सुवर्णही भिळविलें, परंतु एकादा मोठा
 रीं त्याचा शोध केला असें नाहीं.
 स्वीकार क रितो.

आपले तारवांची अवस्था आणि आपले लोकांचा स्वभाव
 यूरोप खंडा या दोन गोष्टी पाहून यूरोप खंडास लवकर परत गेलें पा-
 स परत जा हिजे असें कोलम्बसास वाटलें. तो प्रकार असा कीं, ता-
 ष्याचा निश्च रवांस अशा पुष्कळ दिवस चाललेल्या जलपर्यटनामध्ये फार
 य करितो. उपद्रव सोसावा लागला यामुळे त्यांतून पाणी आंत घेऊं ला-
 गलें होतें, आणि इकडे कोलम्बसाचे लोकांस स्पेन देश
 सोडून फार दिवस झाले होते, आणि त्यांस या अशा चम-
 कारिक व कधीं ऐकिलेल्या नाहींत अशा गोष्टी स्पेन दे-
 शीय लोकांस सांगावयाच्या होत्या, ह्मणून त्यांनीं स्वदेश
 पुनः पाहण्याविषयीं फार उतावळी दाखविली होती. या-
 वरूनच कोलम्बस ज्यानेवारी महिन्याच्या १६ वे तारखेस
 ईशानी कडेस चालू झाला आणि लवकरच जमीन नदिसे
 इतका दूर गेला. कोलम्बसानें जीं जीं बेटें शोधून का-
 ढिलीं त्यांतून जे कांहीं लोक यानें आणिले होते ते याच्या
 बरोबर होते, आणि याचे शोधांचा मुख्य उद्देश काय तें

सुवर्ण तें, व त्याशिवाय कितीएक देशांमध्ये व्यापार चालू करण्यासारखे जे पदार्थ होते त्यांचे नमुने, तसेच बहुत अज्ञात पक्षी, व कांहीं स्वतःसिद्ध चमत्कारिक पदार्थ, ज्यांचेकडे विद्वान् लोकांचें लक्ष लागावें, आणि जींहीं करून इतर जनास आश्चर्य वाटावें असे होते ते सर्व कोलम्बसानें गोळा करून आपले बराबर घेतले. हें पर्यटन फेब्रुवारी महिन्याच्या १४ वे तारिखेपर्यंत सुखरूप चालून कोलम्बस अतूलांतिक महासागरांतून सुमारे ७५० कोशांवर गेला होता. ते समर्या वारा सुटायस आरंभ झाला, आणि तो अधिकाधिकच वाढत चालला असें होतां होतां शेवटीं पराकाष्ठेचें तुफान झालें. अशाप्रसंगीं कोलम्बसाची नौकाशास्त्रामध्ये जी कुशलता आणि माहिती होती तिच्या योगें जितके उपाय सुचले तितके सर्वही कोलम्बसानें आपले तारवांचे रक्षणार्थ केले. परंतु त्या तुफानाच्या झपाट्यापुढें कांहीं चालेना, आणि अजून त्या स्थलापासून जमीनही फार दूर पडली याकरितां विनाश अपरिहार्य दिसून आला. अशा संकटसमर्यां सर्वशक्त जो परमेश्वर त्याची प्रार्थना करणें, साधु पुरुषांचीं नावें घेणें, नवस व मंत्रजप करणें, इत्यादिक मनुष्याचे भयभीत अंतःकरणास देवभोळेपणामुळें सुचलेले, तसेच स्वधर्मांत सांगितलेले, जे सर्व उपाय त्यांचा मात्र त्या खलाशी लोकांस आधार होता. त्याकालीं या संकटापासून मुक्त होण्याची आशा न दिसून ते लोक निराश होऊन बसले, आणि प्रतिक्षणां लाटांमध्ये आपण गरक होऊन जाऊं असें त्यांस वाटूं लागलें. अशा भयानक प्रसंगीं आपलें भय-

कोलम्बसा
ने महत्त्वया
स केला त
री विनाश
अपरिहार्य
दिसून येतो.

खलाशीलो
क निराश
होऊन बस
तात.

कर स्वरूप धारण करून जेव्हां अंतकाळ पुढे उभा राहतो तेव्हां जे मनोविकार मनुष्याचे अंतःकरणांत वेदना आणि भीति उत्पन्न करितात त्या विकारांशिवाय कोलम्बसाचे अंतःकरणांत एक दुसरीच काळजी उत्पन्न झाली. तो प्रकार असा; त्या प्रसंगी कोलम्बसास असें भय पडलें कीं, आपण जे हे आश्चर्य होण्या जोगे शोध केले यांचें ज्ञान आतां ना-शाप्रत पावेल, आणि आपल्या युक्तीची जी ही आनंददायक सिद्धि तीपासून मनुष्यमात्रास जे लाभ झाले असते ते नष्ट होतील, आणि आजपर्यंत जीं पराक्रमाचीं कृत्यें झालीं त्या-मध्ये सर्वोत्कृष्ट जें हें कृत्य तें उपस्थित करून तें पुढे चालिवणारास योग्य अशी जी प्रतिष्ठा तिणेंकरून आपलें नाव वंशपरंपरा चालावयाचें त्याचे बदल आतां एके अविचारी आणि ठक अशा साहस कर्म कर्त्याच्या नावाप्रमाणें चालेल. हे विचार मनांत आल्यावरून आपल्या प्राणाचे नाशाविषयींची जी बुद्धि ती तर अगदींच नष्ट होऊन गेली. कोलम्बसानें प्रयत्न करून जें संपादन केलें होतें त्याचें स्मरण राही असें करून ठेवण्याविषयीं जितकी यास चिंता पडली तितकी याकरितां जे आपले आयुष्याच्या नाशाविषयींही पडली नाहीं. यामुळेच उपाय यो- कोलम्बसानें तारवांतील खोलीमध्ये जाऊन आपण केलेल्या जिले ते. जलपर्यटनाचें, आपण ज्या मार्गानें गेला त्याचें, आपण शोधून काढलेल्या देशाचीं स्थलें व संपत्ति यांचें, आणि न्यादेशीं ठेविलेल्या लोकांचें सांक्षिप्त वर्णन एके कातड्यावर लिहिलें, आणि तें कातडें तेलकट फडक्यामध्ये गुंडाळून व मेणाच्या पोळीमध्ये घालून तें एके लांकडाच्या भांड्यांत घातलें, नंतर

त्या भांड्याचें झांकण चांगलें बसवून इतक्या महत्वाची जी ही गोष्ट ती दैववशात् जगास प्राप्त होईल अशी आशा धरून यानें तें भांडें समुद्रांत सोडून दिलें.

शेवटीं असा चमत्कार झाला, कीं आणखी दुसरे कृत्याकरितां ज्या प्राणाचा उपयोग पडणार त्याचें संरक्षण करण्याकरितां साक्षात् ईश्वरच मध्यें पडला. तेसमयीं वारा कमी होऊन समुद्र शांत झाला आणि १५ व्या तारिखेस संध्याकाळीं कोलम्बस व याचे लोक यांनीं जमीन शोधून काढिली, आणि तो कोणता प्रदेश याविषयीं जरीं पुरतें ठाऊक नव्हतें तरीं ते तिकडे गेले. तेथें गेल्यावर तें आझोरेस बेटें अथवा पश्चिमेकडील बेटें यांतील पोर्तुगाल देशचे सरकाराच्या ताब्यांतील सांता मरीआ या नावाचें बेट होय असें त्यांस लवकरच समजून आलें. तेथील सुभेदाराबराबर एक मोठी लढाई करून व तींत आपलें शौर्य आणि चातुर्य दाखवून कोलम्बसानें नवीन सामग्री तसेंच दुसरें जें त्यास पाहिजे होतें त्या सर्वांची तयारी करून घेतली. इतकें जरी झालें तरीं तुफानाचे पहिल्या दिवशीं पिंटा या नावाचें गलबत दिसेनासें झालें होतें तें अद्यापि दृष्टी पडलें नाहीं या गोष्टीवरून कोलम्बसाचें चित्त फार उद्विग्न होऊन गेलें. प्रथम कोलम्बसास असें वाटलें कीं तें गलबत समुद्रांत बुडून त्यावरील सर्व खलाशी लोक मरण पावले असतील. नंतर याच्या मनांत जे पहिले संशय होते तेच उत्पन्न झाले, आणि पिंझोन यानें आपले अगोदर स्पेन देशास पोचून आपण जे शोध केले त्यांची प्रथम बातमी सांगून आपले कीर्तीचा कांहीं वाटा मि-

सामग्री तसेंच दुसरे जे पदार्थ कोलम्बसास पाहिजे होते ते त्यास प्राप्त होतात.

पिंटा या गलबतामुळे यास जे संशय व भयें प्राप्त झाली तीं.

ळवावा ह्मणून त्या देशाकडेस गलबत हाकारिलें असेल असें यास भय पडलें.

दुसऱ्यावादा
ळांत सांपड
तो.

ही त्याची मसलत चालू देऊं नये ह्मणून वारा अनुकूल होतांच कोलम्बस आझोरस बेटांतून निघाला. नंतर कोलम्बस स्पेन देशाच्या किनाऱ्यापासून फार दूर नसतां, ह्मणजे कोलम्बसाच्या जलपर्यटनाची समाप्ति जवळच आली असतां, व कांहीं विघ्न होण्याचाही रंग दिसत नसतां, अकस्मात् दुसरें एक तुफान झालें; परंतु याचा झपाटा पहिल्यापेक्षां कांहीं कमी होता. या तुफानामध्ये दोन दिवस आणि दोन

टेगस नदी
मध्ये विश्रां
ति घेतो.

रात्री कोलम्बस सांपडल्यामुळें यास टेगस नदीमध्ये तारूं थांबवावें लागलें. तेथून पोर्तुगाल देशाच्या राजास अर्ज केल्यावर त्यास लिस्बोन शहरास यावयास परवानगी झाली. आजपर्यंत नवीन नवीन शोध करण्याचें काम ह्मटलें ह्मणजे आमचें असें पोर्तुगीज लोक मानतात असत; त्या कृत्यांत दुसरे लोक शिरून पहिल्या प्रयत्नानें आमची बरोबरी केली एवढेंच नाहीं, तर आमची कीर्तिही घासून टाकिली, असें पाहिल्यावर, जो त्यांचे ठायीं स्वाभाविक मत्सर उत्पन्न व्हावयाचा त्यास एकीकडे ठेवून अलौकिक आणि असंभाव्य अशीं कृत्ये करणाऱ्या पुरुषास योग्य असा जो सन्मान तो कोलम्बसास

पोर्तुगाल
थील राजा
याचा आद
रसत्कार क
रितो.

देऊन त्या लोकांनीं याची भेट घेतली. त्या राजानें कोलम्बसास आपले समक्ष आणिले आणि याचे बराबर मोठ्या सन्मानानें वागून कोलम्बसानें आपण केलेल्या जलपर्यटनाचें जें वर्णन केलें तें खेदयुक्त आश्चर्यानें ऐकिलें. तेसमयीं कोलम्बसाची तर आपले शोधांचा मोठेपणा वर्णन

करण्यामध्ये परम समाधान वृत्ति होऊन गेली, आणि ज्या लोकांनी आपल्यास उपहासास्पद व स्वदेशास नाशावह अशा अज्ञानाने कोलम्बसाच्या युक्ति मिथ्या कल्पना करणारे व ठक असे जे साहसी लोक त्यांच्या कल्पनेसारख्या मानिल्या होत्या, त्या लोकांस आपल्या युक्ति पोकळ नाहींत असे सिद्ध करून देण्याचे याचे आर्गी सामर्थ्य आले होते तेणेकरूनही यास समाधान वाटले.

कोलम्बस स्पेन देशास परत यावयास फार उतावीळ झाला होता ल्हाणून हा लिस्बोन शहरांत पांच दिवस मात्र राहिला. नंतर मार्च महिन्याच्या १५ वे तारिखेस हा पालोस एथील बंदरी जाऊन पोहोचला; त्या बंदराहून कोलम्बस निघाल्या दिवसापासून आजपर्यंत ७ महिने आणि ११ दिवस झाले होते. त्या बंदराचे जवळ जवळ कोलम्बसाचे गलबत आल्याचा शोध लागतांच, पालोस एथील लोक, आपले सोयरेधायऱ्यांस व स्वदेशीय लोकांस भेटण्याकरितां, व त्यांचे जलपर्यटनाची बातमी ऐकण्याकरितां, मोठ्या उत्कंठनें समुद्रतीरी धांवतच गेले. नंतर त्या लोकांस हें जलपर्यटन सफल झालें असें जेव्हां समजलें, व नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून जे चमत्कारिक लोक व अज्ञात जनावरे आणि तऱ्हे तऱ्हेचे पदार्थ कोलम्बसाने आणिले होते ते जेव्हां त्यांनी पाहिले, तेव्हां सर्वास मोठा हर्ष झाला; आणि त्यासमयीं घंटानाद करून तोफा सोडून कोलम्बस जेथें उतरला होता तेथें जाऊन यास राजासारखा मान देऊन याची भेट घेतली, नंतर ते सर्व लोक, कोलम्बस व कोलम्ब-

स्पेनदेशांत जाऊन उतरल्यावर यास जे सन्मान व बहुमान मिळाले ते.

पिटा हें गळबन येऊन पोहोचतांच यास आनंद होतो.

बासिलोना एथें मोठ्या समारंभानें कोलम्बसास आणावें असा हुकूम होता

साचे खलाशी यांचे सहवर्तमान, देवालयामध्ये गेले; आणि प्राचीनकालीं जितर्कां पर्यटनें झालीं त्यापेक्षां बहुत दिवस चाललेले व अधिक महत्वाचे जें हें जलपर्यटन तें मोठ्या आश्चर्यानें चालवून, त्यांत ज्यानें यश दिलें असा जो परमेश्वर त्याची त्यानीं स्तुति केली. त्याच दिवशीं संध्याकाळीं वादळाच्या झपाळ्यामुळे उत्तरेकडेस घसरलेले पिंटा या नावाचे गलबत त्या बंदरास येऊन लागले तें पाहून कोलम्बसास फारच समाधान वाटले.

ते समयी राजा आणि राणी बासिलोना एथें होती; त्यांस आपण कार्यसिद्धि करून आलों याविषयी कळवण्याची कोलम्बसानें प्रथमतः सावधगिरी राखिली. फेर्दिनान्द आणि इसावेल्हा यांस ही अकल्पित गोष्ट कळतांच अतिशय आश्चर्य होऊन परम आनंद झाला, आणि कोलम्बसाची लोकोत्तर कृत्ये आणि शोध यांचें साद्यंत वर्तमान याचेच मुखापासून श्रवण करावें ह्मणून त्यांनीं अतिशय सन्मानयुक्त आणि स्तुतिपर अशा शब्दांनीं कोलम्बसास त्वरित दरबारास येण्याविषयी आज्ञा केली. कोलम्बस बासिलोना एथें जात असतां आसपासच्या गांवचे लोक जमा झाले, आणि हा जिकडेस चालला होता तिकडे याचे पाठीमागून सानंदाश्चर्य करीत आणि वाहवा वाहवा ह्मणतच चालले. ज्या महत्कृत्यामुळे फेर्दिनान्द आणि इसावेल्हा यांचे राज्यास इतकें तेज चढलें त्या महत्कृत्यास योग्य असा समारंभ करून त्या उभयतांच्या आज्ञेवरून कोलम्बसास शहरांत आणिलें. नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून कोलम्बसानें जे आपले बराबर लोक

आणिले होते ते सर्वांच्या पुढे होते, ते समर्यां त्यांचे मुखा-
चा चमत्कारिक वर्ण, त्यांच्या चमत्कारिक रानवट आकृति
आणि त्यांचे विलक्षण पोषाख यांवरून तीं दुसऱ्याच जातीचीं
मनुष्ये आहेत असें दिसले. त्या लोकांचे पाठीमागून तद्दे-
शीय लोकांच्या अशिक्षित कौशल्यानें केलेले सुवर्णाचे अलं-
कार, व पर्वतांमध्ये सांपडलेले सोन्याचे रज आणि नद्यांमधून
जमा केलेला चूर हे पदार्थ आणिले. त्यामागून नवीन शो-
धून काढलेल्या देशांतील नानाप्रकारचे जिन्नस व तेथील
चमत्कारिक पदार्थ दृष्टीस पडले. नंतर अशा समारंभासह
वर्तमान स्वतां कोलम्बस शहरांत आला; आणि हा चमत्कार
पाहण्याकरितां जितके लोक जमले होते तितक्या सर्वांच्या
दृष्टी यानें आपलेकडे आकर्षून घेतल्या; व ज्यानें आपले चातु-
र्यानें आणि धैर्यानें प्राचीन कार्ती अज्ञात अशा मार्गांनें स्वदे-
शीय लोकांस नवीन जगाचें ज्ञान करून दिलें अशा लोको-
त्तर पुरुषाकडे सर्व लोकही टकटका पाहत राहिले. फेर्दि- याची मो-
नान्द आणि इसाबेल्डा या उभयतांनीं राजकीय पोषाख करून ट्या आदर
शोभायमान छताखालील सिंहासनावर बसून कोलम्बसाचे सत्कारानें
आगत स्वागत केलें. तो प्रकार असा कीं, जेव्हां कोलम्बस राजा व रा-
जवळ आला तेव्हां त्या दोघांनीं उभे राहून, त्यांच्या हस्तांचे णी हीं उभ-
चुंबन करण्याकरितां कोलम्बस गुडघे टेकून उभा राहिला- तांत.
होता यास वरती उठविलें, आणि याचे करितां जी एक
खुरशी तयार करून ठेवविली होती तिजवर बसा, आणि
आपल्या जलपर्यटनाचें समग्र वर्णन करा, असें यास सांगितलें.
त्या समर्यां कोलम्बसानें स्पेन देशीय लोकांचे स्वभावास व

ज्या सभेमध्ये वर्णन करित होता तिचे मोठेपणास योग्य जो प्रौढपणा व चित्ताचें स्थैर्य या दोन गोष्टी धारण करून, तसाच जे मोठेमोठे गृहस्थ आपले हातून महत्त्वयें घडल्यामुळें समाधान पावतात व आपलीं महत्त्वयें बाह्याकारें मोठेमोठीं दाखवून लोक जी निरर्थक स्तुति करितात ती ज्यांस प्रिय वाटत नाहीं, त्या पुरुषांचे ठायींच असणारा जो स्वाभाविक साधेपणा तो धरून, कोलम्बसानें आपल्या जलपर्यटनाचें वर्णन केलें. जेव्हां कोलम्बसानें आपलें संभाषण समाप्त केलें तेव्हां, राजा आणि राणी या उभयतांनीं, गुडघे टेकून आपले ताब्यांतील राज्यास ज्या नवीन देशांपासून इतके लाभ प्राप्त होतील अशी त्यांस आशा होती, त्या देशांचा शोध लागला ह्मणून, सर्व शक्त जो परमेश्वर त्याची अंतःकरणपूर्वक प्रार्थना केली. नंतर कृतज्ञता आणि सानंदाश्चर्य या दोन गोष्टींवरून कोलम्बसास जितके सन्मान देण्याचे सुचले ति-

कोलम्बस व
याची संत
ती यांस जी
बक्षिसें व
ज्यापदव्या
दिल्या त्या.

तके सर्व दिले. पूर्वी सांता फे एथें जो करारनामा झाला होता त्यांत जितके अधिकार लिहिले होते तितके सर्व कोलम्बस व कोलम्बसाचे वारस यांस पक्केपणीं ठरवून देण्याविषयीं सनदा लिहिल्या. कोलम्बसाचे कुटुंबास बडे लोकांची पदवी दिली, आणि सर्वांहून मोठे पदवीचे गृहस्थांस जितका आदर सत्कार असे तितका सर्व प्रसंगीं राजा आणि राणी व त्यांचें पाहून सर्व दरबारी लोक कोलम्बसास देऊं लागले. परंतु कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले होते ते हस्तगत करण्याकरितां आणि दुसरे जे जे अधिक संपत्तिमान् देश याचे मनांतून निश्चयें अरून सांपडतील असें होतें, त्यांचा शोध

करण्याकरितां पुरेसें आरमार त्वरित तयार करून घावें असा दुसऱ्या जेव्हां हुकुम झाला, तेव्हां तर यास फारच आनंद झाला, कारण ही गोष्ट निरंतर मोठमोठ्या विषयांकडेस प्रवण असें जें कोलम्बसाचें चपल मन त्यास तृप्ति होण्यासारखी होती.

या पर्यटनाकरितां तयारी होत असतां, कोलम्बसाच्या सफल झालेल्या जलपर्यटनाची कीर्ति सर्व युरोपखंडभर पसरून संपूर्ण लोकांचें लक्ष उद्दीपित झालें. कोलम्बसानें एक नवीन खंड शोधून काढिलें आहे, असें जेव्हां त्या सर्व लोकांनी ऐकिलें, तेव्हां ते लोक आश्चर्यभरित होऊन, त्यांचे कल्पनेच्या बाहेरील जी ही गोष्ट तीविषयी त्यांचा अगदीं विश्वासच पटेनासा झाला; परंतु हा जो कोलम्बसानें महान् शोध केला होता याचें स्वरूप समजण्याविषयी, व त्यापासून जी फलें प्राप्त होणार त्यांचा विचार करण्याविषयी, समर्थ असे जे विद्वज्जन त्यांस, या शोधाचें सुवर्तमान समजतांच परमाश्चर्य वाटून, मोठा आनंद झाला. ते विद्वान् लोक कोलम्बसाचे जलपर्यटनाविषयी परमानंदानें बोलूं लागले, आणि जितक्या भूगोलावर वस्ती व्हावयाजोगी आहे तितक्या भूगोलाची रचना, व तेथील उत्पन्न, मनुष्यमात्रास पुरतेपणीं समजे इतकी, ह्या अलौकिक गोष्टीमुळें, मनुष्याची ज्ञानमर्यादा ज्या कालामध्ये वाढली, आणि नवीन शोध व लक्ष्यपूर्वक अवलोकन करण्यास एक नवीन जागा झाली, अशा कालामध्ये ते असल्यामुळें जें त्यांस सुख झालें त्याविषयी एकमेकांचें अभिनंदन करूं लागले. नवीन सांपडलेल्या देशांविषयी आणि ते पृथ्वीच्या कोणत्या प्रदेशांत आहेत याविषयी ते विद्वान्

आपण शो धून काढले लोक नानाप्रकारच्या कल्पना आणि तर्क बांधू लागले, परंतु शिआ खंडांत असा वेत असें जें कोलम्बसाचे मुळचें मत तेंच हा कोलम्बसाचे मत तेंच त्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचे लक्ष्य पूर्वक अवलोकना वरून दृढ करितो.

हिंदुस्थान या सामान्य नावाखाली आशिआखंडांतील ज्या विस्तीर्ण देशांचा समावेश केला आहे त्यांतच या देशांची गणना करावी असें जें कोलम्बसाचे मुळचें मत तेंच हा धरून बसला; कारण यानें शोधून काढलेल्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचे यानें जें लक्ष्यपूर्वक अवलोकन केलें होतें तेणेंकरून त्या मतास दृढता आली होती. तो प्रकार असा, हिंदुस्थानामध्ये सुवर्ण पुष्कळ आहे असें ठाऊक होतें, आणि यानें जीं बेटें शोधून काढिलीं होती त्यांत त्या धातूचे इतके चांगले मासले आढळले होते कीं, त्यांवरून त्या धातूच्या मोठमोठ्या खाणी सांपडतील असें यास वाटू लागलें होतें. हिंदुस्थान एथें दुसरा उत्पन्न होणारा पदार्थ कापूस तोही तेथें पुष्कळ होता. त्या बेटांतील कंकोळ हिंदुस्थानांतील मिन्यांचे जातीचा आहे, असें यानें कल्पिलें होतें. हिंदुस्थानांत रेवाचिनी हलपून जी औषधि उत्पन्न होत्ये तिच्या सारिखी एक मुळी तेथें याचे दृष्टीस पडली, ती रेवाचिनीच होय असा यास भ्रम झाला होता. हिंदुस्थानांतील पाखरांस जसे शोभायमान पंख असतात त्याप्रमाणेंच यानें जीं आपले देशां पाखरें आणिलीं होती त्यांस होते. या देशांतील मगर हिंदुस्थानांतील सुसरीसारखा दिसे. या सर्व गोष्टी तोलून पाहिल्यावर स्पेनदेशीय लोकांनीच कोलम्बसाची कल्पना मान्य केली असें नाहीं, तर यूरोपखंडांतील दुसरे लोकांनीही मान्य केली, आणि जे देश कोलम्बसानें शोधून काढिले होते ते हिंदुस्थानांचे भागांतील होत असें त्या सर्वांनीं क-

सर्व यूरोप-
भर या म-
ताचाच स्वी-
कार करिता
त.

ल्पिलें. याचकल्पनेवरून फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा या उभयतांनीं पूर्वी जो तहनामा केला होता तो कोलम्बस परत आल्यावर त्यास बाहाल करते समयीं यानें शोधून काढलेल्या देशांस इन्दीज असें नाव दिलें. ज्या चुकीमुळें अशी कल्पना केली ती चूक उघडकीस येऊन नवीत खंडाची वास्तव स्थिति निश्चित केल्यानंतरही तें नाव राहिलें आहे; परंतु यूरोपांतील सर्व लोकांनीं त्या देशास वेस्त इन्दीज आणि त्यांतील राहाणारांस इन्दिअन्स असें अभिधान दिलें.

ज्या चुकीमुळें त्या देशांस वेस्त-इन्दीज हें नाव दिलें ती चूक जर्राळ वकर उघडकीस आली तरी तेंच नाव राहिलें.

कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांची ज्या नामानें प्रख्याति केली तें नाव फार मनोहर होतें, व तेथील संपत्तीचे व पिकाऊ पणाचे यानें जे नमुने दाखविले ते चांगले गणनीय होते, आणि प्रवासी पुरुषांची अतिशयोक्तीनें सांगण्याची जी स्वाभाविक प्रवृत्ति असत्ये तीप्रमाणेंच कोलम्बसाच्या लोकांनीं जीं वर्तमानें सांगितलीं तीं लोकांस फारच प्रिय वाटलीं, ह्मणून, स्पेनदेशीय लोकांमध्ये पराक्रमाचीं कृत्यें करण्याची आश्चर्य करण्यासारखी उमेद उत्पन्न झाली. त्या लोकांस गलबतांतून स्वाच्या करण्याची जरीं थोडकीच सवई होती तरी ते जलपर्यटन करायास निघण्याकरितां उतावीळ झाले. प्रत्येक पदवीचे लोकांनीं आह्मास चाकरीस ठेवावें ह्मणून स्वसंतोषानें विनंती केली. त्या लोकांची जी महत्पदप्राप्तीची आणि द्रव्यसंपादन करण्याची इच्छा तीस ज्या अशा मोठमोठ्या आशा दिसूं लागल्या त्यांस ते भुलल्यामुळें, जलपर्यटनास जो बहुत काळ लागणार व जीं अनेक संकटें प्राप्त होणार यांचें त्या लोकांस किमपि भय वाटलें

स्पेनदेशीय-लोकांमध्ये पराक्रमाचीं कृत्यें करण्याची आश्चर्य करण्याजोगी उमेद उत्पन्न होत्ये.

फेर्दिनान्दहा नार्ही. फेर्दिनान्द जरीं सशंक व नवीन आणि पराक्रमाचे ही अशीच कृत्यास पराङ्मुख असा होता, तरीं त्याचे प्रजेस जी उमेद उमेद धरि- आली होती ती त्यानेंही धरली. त्या उमेदीच्या भरांत तो. दुसऱ्या जलपर्यटनाची तयारी स्पेन देशामध्यें जी त्वरा कर्धा दुसऱ्या जलपर्यटनाची तयारी स्पेन देशामध्यें जी त्वरा कर्धा झालीच नव्हती अशा त्वरेनें झाली, आणि ती इतकी मोठी झाली कीं सांप्रतच्या कालामध्यें ती चांगली गननीयहोती. अतिशय त्व त्या आरमारामध्यें १७ तारवें होतीं, आणि त्यांतून कितीएक रेनें मोठी त सामानसुमानानें भरलीं होतीं; त्या आरमारांत १५०० मनु- यारी होत्ये. यें होतीं, आणि त्यांमध्यें मोठ्या योग्यतेच्या चाकऱ्या केलेले असे पुष्कळ कुलीन गृहस्थ होते. त्यांतून बहुतेकांची त्या देशामध्यें जाऊन राहण्याचीच योजना केली होती ह्मणून त्या तारवांचे तो देश हस्तगत करून तेथें वसाहत करण्याकरितां ज्या व- चें आणि स्तूंची अपेक्षा होती त्या सर्व त्यांनीं बराबर घेतल्या. तशींच त्यांतील सा युरोप खंडांतील सर्व प्रकारचीं घरगुतीं जनावरें, व हजार वा- मानसुमाना म्यांनीं वेस्त इंडीज एथील हवेमध्यें जीं बीजें व ज्या वन- चें वर्णन. स्पती उगवण्यासारख्या होत्या त्या, आणि सर्व प्रकारचीं भां- डीं व हत्यारें व तेथील लहानशा वसाहतीमध्यें जे कारागीर फार उपयोगी होते ते सर्व घेतले.

परंतु हें आरमार जरीं मोठें भयंकर आणि पुष्कळ सामान- सुमानासुद्धां तयार झालें होतें तरीं फेर्दिनान्द आणि इसा- वेळ्या यांनीं त्या नवीन शोधून काढलेल्या देशांचे स्वामित्वा- च्या अधिकाराविषयीं त्या आरमाराच्या कृत्यांवरच भरंवसा ठेविला नार्ही; तर यांचे मनांत जे प्रांत घ्यावयाचे होते त्यां- ची, पोर्तुगीज लोकांनीं जी चाल घालून ठेविली होती ती-

प्रमाणें, व त्या कालच्या असत्य धर्माप्रमाणें, रोम देशांतील मुख्य धर्माध्यक्षापासून सनद करून घेण्याचें, त्या उभयतांस आवश्यक पडलें. त्या कार्ळी पोपास जीजस ख्रिस्त याच्या जागी मानून, व त्याचा सर्व अधिकार याचेकडे आहे असें समजून, पृथ्वीवर जितकीं राज्ये आहेत तितक्या सर्वांचा पोपाकडेस अधिकार आहे असें सर्व लोक कल्पित असत. ते वेळीं पोपाचे पीठावर साहावा आलेक्सान्दर होता त्याचे आंगीं मनुष्यत्वास बटा लावणारे असे सर्व दोष होते. हा ज्या वेळेस जन्मला त्या वेळेस फेर्दिनान्दाचे ताब्याखालीं होता, आणि आपले कुटुंबाच्या कल्याणार्थ महत्पदप्राप्तीच्या युक्ति सुलभ रीतीनें सिद्धीस न्यावयाकरितां, स्पेनदेशाचा आश्रय संपादन करण्याविषयींही हा उत्सुक होता, ह्मणून स्पेनदेशच्या राजांचें समाधान करण्याविषयीं याची फार इच्छा असे. फेर्दिनान्द आणि इसाबेला यांनीं, ख्रिस्त धर्मावर विश्वास न ठेवणारे लोक ज्यांत राहत असत असे जे देश शोधून काढिले होते, व जे काढणार होते, त्या सर्वांचा पूर्ण अधिकार यानें मोठ्या औदार्यानें त्या उभयतांस दिला; अशा औदार्यामुळे याच्या पदरचें तर कांहीं खरचलें नाहीं, परंतु उलटा हा ज्या स्थानावर होता त्या स्थानाचा ह्मणजे पोपाचे पदवीचा अधिकार व स्वामित्ववाद हे मात्र पुरतेपणीं स्थापित झाले. जीजस ख्रिस्त याचेपासून जी शक्ति यास प्राप्त झाली होती त्या शक्तीच्या माहात्म्यावरून यानें कास्तील एथील सरकारास जे विस्तीर्ण देश बाहाल केले, त्या देशांचे स्वामित्वाची पदवी यास प्राप्त होण्याची इतकी दूरवर होती

नवीनखंडां
त जाऊन
राज्य कर-
ण्याचा जो-
हक्क रोम दे-
शांतील मु-
ख्य धर्माध्य-
क्षांपाशींमा-
गितलातोया-
स मिळतो.

त्या कार्ळी
रोम देशांती-
ल धर्माध्य-
क्ष कोणत्या
प्रकारचा हो-
ता याचें व-
र्णन.

कीं, यास ते देश कोठें आहेत हेंही माहीत नव्हेंत आणि ते देश मुळीं आहेत किंवा नाहींत याची देखील भांति होती. पूर्वी पोर्तुगाल देशाच्या सरकारास जी सनद करून दिली होती तीस या सनदेपासून कांहीं अडथळा न यावा ह्मणून, एके धुवापासून दुसरे धुवापर्यंत आझोरेस बेटांच्या पश्चिमेस १५० कोशांवर एक रेषा कल्पून ती यानें दोहोंमध्ये मयादिसारिखी करून ठेविली; आणि आपले अधिकाराच्या बलावर

फेर्दिनान्द-
यानेंपोपापा
सूनसनद क
रून घेण्या-
विषयी जो
हेतु दर्शवि
ला तो.

न्या कल्पितरेषेच्या पूर्वेकडचा प्रदेश पोर्तुगीज लोकांस आणि पश्चिमेचा स्पेनदेशीय लोकांस दिला. फेर्दिनान्द यानें ही सनद करून मागण्याचें, ख्रिस्ती धर्म वृद्धिगत करण्याची अतिशय उत्कंठा हेंच कारण होय, असें जेव्हां दर्शविलें, तेव्हां आलेक्सान्दर यानें ही त्याच मुख्य उद्देशानें मी ती सनद करून दिली असें दाखविलें. या स्तुत्य उद्योगामध्ये आपलें चित्त फार आहे असें उघड करून दाखविण्याकरितां, त्या पोपानें कातालोनिआ एथील पाद्रे बोइल या नावाचा जो मोठा कीर्त्तिमान् महंत त्याचे अधिकाराखालीं कांहीं धर्मोपदेष्टे देऊन, त्यानें आपले बदल त्या देशामध्ये जाऊन तेथील लोकांस उपदेश करावा ह्मणून त्याची कोलम्बसाबराबर पाठिवण्याची योजना केली. कोलम्बसानें आपले बरोबर जे इन्दिअन लोक आणिले होते त्यांस ख्रिस्ती धर्माचे ज्ञानाचा कांहीं अंश प्राप्त होतांच, त्यांनीं राजा व राजपुत्र आणि त्यांचे दरबारांतील मुख्य कारभारी यांस धर्मपितृस्थानीं मानून मोठ्या समारंभानें बाप्तिस्मा घेतला. अर्शा जीं हीं नवीन जगांतील फलें तीं, धार्मिक पुरु-

इन्दिअन लो
कबाप्तिस्मा
घेतात.

षांनी जी वृद्धि इच्छिली होती, व ज्या वृद्धीची आशा धर-
यास त्यांस कारणही होतें, त्या वृद्धीनें पुढें चाललीं नाहींत.

याप्रमाणें फेरिदिनान्द आणि इसावेळ्या या उभयतांनीं
पृथ्वीच्या इतक्या मोठ्या विस्तीर्ण प्रदेशावर नवीन नवीन
शोध चालवायास व तेथें आपलें राज्य स्थापायास जे अधिका-
र त्या कालीं पुरतेपणीं सबल असे मानीत ते संपादन केल्यावर,
त्या आरमाराचे निघण्यास कोणत्याही गोष्टीचा प्रतिबंध राहिला
नाहीं. कोलम्बसानें जे लोक त्या नवीन देशांत ठेविले
होते त्यांस पुनः भेटण्याकरितां, व ज्या कीर्तीचे पथांत हा कोलम्बसा
शिरला होता तो पथ पुढें चालविण्याकरितां, हा फार उता- चें निघणें.
वीळ झाला होता ह्मणून, यानें समंबर महिन्याच्या २५ व्या
तारिखेस केडीजचे अखातापासून तारूं हाकारिलें, आणि
गोमिरा बेटांवर पुनः येऊन तेथून लागलेंच पहिल्या जलप-
र्यटनापेक्षां अधिक दक्षिणेकडेस आपलें गलबत चालविलें. यानें जो मा
असा रोंख धरल्यामुळें अयनवृत्तांमध्ये जे नियमित दिशेचे र्ग धरिल्यातों
वारे असतात त्यांचें यास अधिक स्थैर्यानें सुख भोगायास
सांपडल्यामुळें, यानें जीं बेटें शोधून काढिलीं होती त्यांच्या
पलीकडे बरेच पूर्वेस जो बेटांचा समूह होता तिकडेस हा ये-
ऊन पोहोंचला. गोमिरा बेटांहून निघाल्यापासून २६ वे
दिवशीं कारिबी अथवा लीवर्ड या बेटांतील एक बेट याचे जमीन या-
दृष्टीस पडलें, आणि नवीन खंडांतील कांहीं भाग शोधून चे दृष्टीस प
काढण्याविषयी याचे बराबरचे खलाशी लोक फार उतावीळ डत्ये.
झाले होते ह्मणून त्या बेटास देसिआडा असें नाव दिलें. नंतर
कोलम्बसानें क्रमेंकरून दोमीनिका, मारिगालान्ते, ग्वाडा-

लूप, आन्तीगा, सान जूआन दि पुएर्त्तो रीको, आणि वाय-
तेयील लो- व्येकडेस जातांना जीं कितीएक इकडे तिकडे पसरलेलीं दुसरीं
क कोणत्या बेटे यास लागलीं तीं सर्व यानें पाहिलीं. या बेटांत ग्वाकाना
प्रकारचे हों हारीनें ज्या हिंसक लोकांचें भयंकर वर्णन केलें होतें त्याच
ते याविषयी लोकांची जात राहाव्ये असें यानें पाहिलें. ते समयीं ग्वाका-
नाहारीचीं वर्णनें अतिशयोक्तीचीं नव्हतीं असेंही यास दि-
सून आलें, कारण कीं तद्देशीय लोकांची युद्धविषयक आ-
णि निर्भय अशी जी उमेद ती प्रगट झाल्यावांचून स्पेन दे-
शीय लोकांस, जर्मनीवर उतरण्यास कधीं सांपडलेंच नाहीं;
ह्मणजे तद्देशीय लोकांबराबर कज्या कफावत केल्यावांचून
त्यांस उतरायास जागा मिळाली नाहीं; आणि त्यांनीं लढा-
ईत जिंकिलेल्या शत्रूंच्या शरीराचें मोठ्या आनंदानें भक्षण
करून ज्या अघोर मेजवाऱ्या केल्या होत्या त्यांत अवशिष्ट रा-
हिलेले कांहीं भाग त्या लोकांचीं जीं राहाण्याचीं ठिकाणें
असत, त्यांमध्ये, स्पेनदेशीय लोकांच्या दृष्टीस पडले होते.

आपण व- परंतु कोलम्बसानें जें ठाणें बसविलें होतें त्याची कशी
सविलेल्या काय अवस्था आहे हें जाणण्याकरितां व त्यांस सामानसुमा-
ठाण्याची पु नाचा जो तोटा पडला असेल तो पुरविण्याकरितां हा फार
नःभेटवेल्या उत्कंठित झाला होता, ह्मणून यानें त्या बेटांतून एके बेटांत-
विषयी या- उत्कंठित झाला होता, ह्मणून यानें त्या बेटांतून एके बेटांत-
ची उत्कंठा ही न राहातां नीट हिस्पान्योला या बेटाची वाट धरली.
जेव्हां हा नाविदाद ह्मणजे ज्या ठिकाणीं आगना याचे ता-
निकडे आ ब्यांत आपलीं ३८ मनुष्ये यानें ठेविलीं होती तें स्थल, याचे
ल्यावर या दूरसा येऊन पोहोचला, तेव्हां त्या लोकांतील एकही दृष्टीस
ची निराशा पडेना ह्मणून हा चकित होऊन गेला, आणि ते लोक आपले

स्वदेशीय लोकांस भेदायाकरितां मोठ्या उल्हासानें धांवत ये- कांठावर आ
 तील अशी क्षणोक्षणीं मार्गप्रतीक्षा करूं लागला. नंतर ते ल्यानंतर स
 लोक खुशाल आहेत किंवा नाहींत याविषयीं चिंताक्रांत हो- र्व पदार्य अ
 ऊन त्यांजवर कोणता प्रसंग येऊन गुजरला असेल याविषयीं स्ताव्यस्त
 मनांत विचार करीत लवकर समुद्रकांठावर आला. तेथील झालेलेयाचे
 लोकांपासून याचे लोकांचें यास वर्तमान समजायाचें, परंतु दृष्टीपडतात
 तेही लोक पळून गेले होते; कोलम्बसानें जो किल्ला बांधि-
 ला होता तो अगदीं मोडून तोडून टाकिला होता, व त्या
 किल्ल्यांचे सर्भोवतीं फाडून चिंध्या केलेले पोषाख व छिन्न-
 भिन्न झालेलीं शस्त्रें व भांडीं पसरलेलीं होतीं, या चिन्हांवरून
 त्या किल्ल्यांतील लोकांच्या अपघाताविषयीं संशय धरायास
 कोलम्बसास जागा उरली नाहीं. स्पेनदेशीय लोक, आ-
 पल्या स्वदेशीय लोकांचें स्मरण करून देणाऱ्या या दुःखज-
 नक पदार्थावर अश्रुपात करीत आहेत, इतक्यांत ग्वाकाना-
 हारीचा भाऊ त्यांचे जवळ आला. तेव्हां त्यापासून कोल-
 म्बसानें तें बेट सोडल्यावर पाठीमागे जें वर्तमान झालें त्याची आपल्या पा
 सर्व हकीकत ऐकून घेतली. तो प्रकार असा; स्पेनदेशीय ठीमागे जें झा
 लें त्याची स
 लोकांबराबर त्या इन्दियन लोकांचें फार दळणवळण पडल्या- र्व हकीकत
 मुळें त्या भोळे लोकांचे मनांत प्रथमदर्शनीं स्पेनदेशीय लो- ऐकून घेतो.
 कांविषयीं जीं दैविकबुद्धि उत्पन्न झाली होती ती उत्तरोत्तर
 कमी होत गेली. स्पेनदेशीय लोकांच्या मूर्खपणामुळें व
 त्यांच्या वाईट वर्तणुकीमुळें एतदेशीय लोकांचे मनांत त्यांचे-
 विषयीं जे कांहीं हितावह विचार ठसून गेले होते त्यांचा लव-
 करच नाश झाला, आणि मनुष्यांमध्ये ज्या इच्छा व जी अश

स्पेनदेशीय लोकांचीना शकारक आणि दुर्व्यसनी चाल. कता व जे मनोविकार असतात ते सर्व त्यांच्यामध्ये आहेत असें यांस पक्केपणीं समजून आलें. कोलम्बस समस्त असून अधिकार चालवीत असतां याचे लोकांस जो सबल प्रतिबंध होता तो नाहींसा होताक्षणींच, यानें आपले पाठीमागें जो मुख्य अधिकारी करून ठेविला होता त्यास ते किल्लेकरी लोक अगदीं मानीनातसे झाले. तो अधिकारी जे शाहाणपणाचे उपदेश करी त्यांचा अनादर करून त्यांनीं स्वतंत्रपणें आपल्या इच्छा पाहिजे तशा तृप्त करून घेतल्या. एतद्देशीय लोकांचें सुवर्ण व यांच्या बायका आणि यांनीं बेगमी करून ठेविलेले सर्व पदार्थ हीं सर्व, त्या उन्मत्त झालेल्या जुलमी लोकांच्या भक्ष्यस्थानीं पडलीं. ते किल्लेकरी लोक लहान लहान टोळ्या करून सर्व बेटभर फिरून जिकडेतिकडे नाश आणि दांडगाई करूं लागले. एतद्देशीय लोक भिन्ने आणि नश्र असे असत खरे, परंतु त्या निष्कारणिक उपद्रवांमुळे शेवटीं यांची सहनशीलता जाऊन यांचे आंगीं शौर्य उत्पन्न झालें. नंतर असें झालें कीं, स्पेनदेशीय लोक मुख्यत्वेन किरांती करून ज्या सिबाओ एथील अधिकाऱ्याचा देश त्यांतील सुवर्णाकरितां लुटीत असत, त्यानें ते आपलीं वर्तणुक निरुपद्रविक मानून अगदीं निर्भय फिरत असतां त्यांवर छापा घालून त्यांतून किरांत्यांस ठार मारिलें. त्या समर्थी त्या अधिकाऱ्यानें आपले रयतेस जमा करून त्या किल्यास वेढा घालून त्यास अग्नि लाविला, तेव्हां स्पेनदेशीय लोकांतून कितीएक लोक त्या किल्याचें रक्षण करीत असतां व बाकीचे समुद्राचे एके फांट्यांतून पार पडून जाण्याचा यत्न करीत असतां मारले गेले.

त्यांपैकीं कि
त्येकांवर छा
पाघालून त्यां
स कसें मारू
न टाकिलें.

बाकीच्यां
चीं दुर्दशाक
शीं हालीं.

त्यांनीं असे जे जुलूम चालविले होते तींहीकरूनही ग्वाकाना- ग्वाकानाहा
हारीचा स्पेनदेशीय लोकांवरचा स्नेहभाव कमी झाला न- रीची वर्तणूक
व्हता ह्मणून, तो त्यांचे संरक्षणाविषयीं प्रयत्न करीत असतां, क कशी हो
त्यास जो वार लागला तेणेंकरून तो अद्यापि दुखणाईत आहे. ती, याविष
यां.

ग्वाकानाहारीच्या प्रामाणिकपणाविषयीं स्पेनदेशीयलो- त्या राजास
कांचे मनांत जो संशय आला होता त्याची या वर्तमानावरून धरण्याविष
निवृत्ति होण्याचें जरीं दूर होतें, तरीं ग्वाकानाहारीच्या प्रा- र्था याचे लो
माणिकपणाचा बारीक रीतीनें शोध करण्याचा हा योग्य कार्नाजीया
काल नव्हे असें कोलम्बसास स्पष्ट दिसून आलें, तेणेंकरून स मसलत
याचे लोकांनीं त्या राजास धरून व त्याचे प्रजेवर हल्ले क- दिली तिचा
रून स्वदेशीय लोकांस मारल्याचा सूड उगवावा असा जो निषेध कर
यास बुद्धिवाद सांगितला होता त्याचा यानें धिक्कार केला. प्याविषयीं
कोलम्बसानें त्यांस असें सांगितलें कीं, तुमचें मनांत जें ठाणें याचीं कार
घालायाचें आहे त्याची वसाहत मुलभ रीतीनें होण्याकरितां या णें.
देशांतील जे वजनदार गृहस्थ आहेत त्यांची मैत्री अवश्य
संपादन केली पाहिजे, आणि जर तुर्झीं अयोग्य कार्णी व्यर्थ
करडा अंमल चालवाल तर एतद्देशीय लोक आपल्यावर तुटून
पडाय्यास एकत्र होतील असें भयमात्र प्राप्त होईल. कोलम्ब- पुढें उपद्रव
स मागील उपद्रवाकरितां शिक्षा करण्यांत आपला काळ न होण्यावि
घालवितां पुढें तशा गोष्टीं न घडाव्या याकरितां सावधगिरी र्थीं हा सा
ठेवूं लागला. याच हेतूनें कोलम्बसानें नाविदाड बेदा- वधगिरी दे
पेक्षां शरीर प्रकृतीस अधिक चांगलें मानायाजोगें असून सोई- वितो.
स पडे असें स्थल निवडून काढिलें. नंतर एके विस्तीर्ण अखा-
ताजवळ मोठ्या मैदानामध्यें एक नगर वसविण्याकरितां यानें

इसावेळी या नावाचे शहर बांधून त्याचे सभोवारे तटबंदी करितो.

क्षेत्रयोजना केली, आणि ज्या इमारतीपासून सर्वांचे रक्षण होणार त्या इमारतीचे कामास सगळ्यांना हातभार लावावा असे केले. यामुळे त्यांतील घरे व तट इतके लवकर तयार झाले की, त्यांहींकरून त्यांचे संरक्षण होण्यासारखा त्यांस आश्रय मिळाला. नवीन खंडामध्ये युरोपियन लोकांना पहिल्यानेच हे शहर बांधिले लहणून यास कोलम्बसाने आपणास आश्रयदाती जी कास्तील एथील इसावेळी राणी तिचे सन्मानार्थ इसावेळी असे नाव दिले.

नी नानान कारचीसंक हे यास भोगावा लागली ती.

हे उपयुक्त काम चालवीत असतां, कोलम्बसास पडितदेशामध्ये लहान लहान ठाणी वसविते वेळेस जी संकटे प्राप्त होतात ती भोगावी लागून श्रम सोसावे लागले इतकेच नाही, तर यापेक्षा दुस्तर असा जो याचे लोकांचा आळसीपणा, उताविळी, आणि दंगेखोर स्वभाव यांबराबरही यास झुजावे लागले, उष्ण हवेच्या आंगां मनुष्यास निःशक्त करण्याची जी शक्ति असत्ये तीणेकरूनच या नवीन खंडांत स्पेनदेशीय लोकांचा स्वाभाविक सुस्तपणा वाढत गेला असे दिसते. त्या मंडळीमध्ये जे बहुतेक संभावित गृहस्थ होते त्यांस आंगे महानत करून कष्ट भोगण्याची सवई नव्हती; परंतु पहिले जलपर्यटन करून जे त्यांचे देशचे लोक माघारे गेले होते त्यांच्या सुंदर आणि अतिशयोक्तीच्या वर्णनांवरून, अथवा कोलम्बसाने जो देश शोधून काढिला तो, मार्को पोलोनं शोधून काढलेला सिपांगो देश होय, किंवा ज्या ओफिर देशामधून सोलमन राजाने मोठमोठ्या किमतीचे जिन्नस आणि ल्यामुळे त्याच्या राज्यांत त्वरित इतकी पुष्कळ संपत्ति वृद्धिगत झाली

तो होय, अशी जी कोलम्बसाची अशुद्ध कल्पना तीर्णेकरून त्या कुलीन लोकांचे अतः करणांत या महत्कृत्यांत शिरण्याविषयी अतिशय इच्छा उत्पन्न झाली होती. परंतु श्रम केल्यावांचून व दुःख सोसल्यावांचून आयताच आपणास सुवर्णाचा हंगाम प्राप्त होईल असें जें त्या लोकांनीं इच्छिलें होतें तसें न होतां, संपत्तीचा लाग निश्चयेंकरून लवकर प्राप्त होण्याचा दिसत नाही, आणि ती हळूहळू सतत श्रम केल्यावांचून ही मिळणार नाही, असें जेव्हां स्पेन देशीय लोकांनीं पाहिलें, तेव्हां त्यांचे मनांतील ज्या मोठ्या आशेच्या कल्पना होत्या त्यांचा भंग झाला, आणि त्यांचीं मनें खिन्न होऊन इतकीं निराश झालीं कीं तेणेंकरून सर्वांची चित्तवृत्ति उद्विग्न होऊन गेली. अशा प्रसंगीं त्या बेटांतील पिकाऊ जमीन दाखवून व तेथील वेगळ्या वेगळ्या प्रदेशापासून जे नेहेमी सोन्याचे मासले येत ते दाखवून त्या लोकांस पुनः उमेद आणावी ह्मणून जी कोलम्बसानें प्रयत्न केला तो व्यर्थ; कारण कीं त्या पिकाऊ जमीनीपासून हळूहळू जी प्राप्ति होणार तिची वाट पाहण्याविषयी त्यांस दम नव्हता, व ज्या सोन्याचे नमुने येत तें सोनें फार थोडें आणि अल्पस्वल्प होय ह्मणून त्याचाही त्यांनीं तिरस्कार केला. नंतर असें झालें कीं, त्या लोकांचे मनांत दौर्मनस्य अधिकाधिकच वाढत गेल्यामुळें त्यांनीं एक कट केला; त्या कटापासून कोलम्बस व कोलम्बसाचे ठाणे गार लोक यांचा नाशच झाला असता, परंतु दैववशात् त्याचा यास शोध लागला, आणि त्यांत जे प्रमुख होते त्यांस धरून कांहींकांस शिक्षा केली, व बाकीच्यांस बंदिवान करून

याचालोकां
स निराशा
व खिन्नता
प्राप्त होण्या
चें कारण.

एक कट क
रितात.

यांतील मु-
ख्यांस धरून
न शिक्षा क
रितो.

स्पेन देशास पाठविले; आणि मनुष्यांची कुमक व सामान-
सुमानाची चांगली पुष्कळ पुरवणी करण्याकरितां तेथील सर-
कारास विनंतीपत्र लिहून, माल नेण्याआणण्याची जीं तारवें
होतीं त्यांतून १२ तारवें लवकर स्पेन देशास पाठवून दिलीं.

बाकचांचीं
मनें दुसऱ्या
उद्योगाकडे
लावण्याक
रितां उपाय
योजितो.

ते समयांच, आपले लोकांस निराशा प्राप्त झाली होती ती
पुनःपुनः मनांत आणून तिचा विचार करण्यास त्यांस फुरसत
सांपडली, तेणेंकरून त्यांचे आंगां जो आळसीपणा असे तो
वाढून दौर्मनस्य जाजती वाढलें असें कोलम्बसानें पाहून, तो
आळस त्यांचे आंगांतून समूळ काढून टाकावा ह्मणून त्या देशां-
तील प्रदेशांवर यानें कितीएक स्वाऱ्या करण्याचें योजिलें.

कोलम्बसानें शाहाणा आणि महापराक्रमी असा जो अलॅं-
जोदि ओजीडा या गृहस्थास मुख्य करून एक सैन्याची टोळी,

सिबाओ प्रां
ताकडेजातो

ज्या सिबाओ प्रांतांत पुष्कळ सुवर्ण सांपडतें असें ह्मणत तो प्रांत
घेण्याकरितां पुढें रवाना करून, आपण आपले मुख्यमुख्य सर-
दारांसह वर्तमान जातीनें तिचे पाठीमागून गेला. या स्वारी

मध्ये कोलम्बसानें तद्देशीय लोकांस अगदीं चकभूल करून
टाकावें ह्मणून, आपले युद्धकर्माचा जितका मोठेपणा होता
तितका सर्व यानें मोठ्या डौलानें दर्शित केला. हा निशाणें
फटकारीत व वीररसप्रधान गायनें गात आणि घोडेस्वा-
रांची केव्हांकेव्हां पुढें आणि केव्हांकेव्हां पाठीमागें फिर करी-

तेथील लोक
याचे घोडे
स्वार पाहू
न शकित
होतात.

तच चालला. त्या नवीन खंडांत प्रथमतः घोडे काय ते
हेच दृष्टीस पडले तेणेंकरून, त्या इन्दिअन लोकांस भय वा-
टून मोठें आश्चर्यही झालें. त्यांचे जवळ पाळलेलीं जना-
वरें नसत ह्मणून, तीं जनावरें आपले ताब्यांत ठेवण्यानें जी.

मनुष्याचे आंगां मोठी शक्ति येत्ये ती त्या लोकांस माहीत न-
 व्हती. त्या लोकांनीं ते घोडे ज्ञानसंपन्न प्राणी आहेत असें
 कल्पिलें, व याप्रमाणेंच घोडा आणि त्यावरील राऊत हे उ-
 भयतां मिळून एकच जनावर आहे, आणि त्या जनावराचें
 चांचल्य पाहून परम आश्चर्यभरित होऊन त्या जनावराचा वेग
 व शक्ति हींही अनिवार्य आहेत असें त्यांनीं मानिलें. परं-
 तु तद्देशीय लोकांचे मनांत कोलम्बस आपले शक्तीचे प्राब-
 ल्याविषयींची भीति उत्पन्न करायस यत्न करीत असतां, त्या
 लोकांची प्रीति आणि विश्वास या दोन गोष्टी संपादन कर-
 ण्याविषयीं युक्ति योजायासही यानें हयगय केली नाही. को-
 लम्बस त्या लोकांबराबर जो जो व्यापार करी त्यामध्ये मुख्य-
 त्वेंकरून प्रामाणिकपणा व न्याय या दोन गोष्टीचें मूल धरून
 चाले, आणि त्या लोकांबराबर हा प्रसंगीं मोठ्या नम्रतेनें आ-
 णि प्रीतीनें वागे. तद्देशीय लोकांनीं सिवाओ या प्रांताचें
 जसें वर्णन केलें होतें तसेंच तेथें गेल्यावर अनुभवास आलें.
 तो देश डोंगरी आणि गैरलागवडीचा होता, परंतु प्रत्येक न-
 दीमध्ये आणि ओढ्यामध्ये सुवर्णाचा चूर अथवा बारीकर-
 ज सांपडत आणि त्या रजापैकीं कांहींकांची आकृति बरीच
 मोठी असे. इन्दिअन लोक सुवर्णाच्या शोधार्थ कधीं खाणीं
 उकरीत नसत. पृथ्वीच्या गर्भातील प्रदेशांत शिरणें व मिश्र
 धातूंचें शोधन करणें हीं कृत्यें त्यांचे बुद्धीस आणि उद्योगा-
 स फारच दुर्बोध आणि श्रमदायक होती, व तें सुवर्ण सं-
 पादन करण्याकरितां आपली कल्पनाशक्ति चालवून
 नवीन युक्ति काढण्या जोगें त्यास ते अमोलिकही मानीत

घोडे आणि
 त्यांवरील रा-
 ऊत यांविष-
 यींच्या
 कल्पना.

तद्देशीय लो-
 कांबराबर
 कोलम्बसा-
 ची वागणू-
 क.

सहृदयीय लो नव्हते. त्या लोकांजवळ जो थोडासा सुवर्णाचा संचय असे
 क सोने क तो त्यांनीं नद्यांचे वाळवंटामधून वेंचलेला अथवा मोठा पर्ज-
 सें सांचवितें न्य पडून पर्वतापासून वाहून आलेल्या उदकांतून काढून घे-
 याविषयी. तलेला असा होता. परंतु या चिन्हांवरून स्पेनदेशीय लो-
 कांस ज्या देशाचें स्वामित्व आपले हातांत लवकरच येईल अ-
 सें वाटत होतें त्याचे गर्भी मोठमोठी भांडारें भरलेलीं आहेत
 याविषयी शंका राहिली नाही. अशा मोठ्या उत्पन्नाचा देश
 हस्तगत करावा ह्मणून तेथें कोलम्बसानें एक किल्ला बां-
 धिला; आणि याचे बराबरच्या ज्या लोकांस कोणतीही गो-
 ष्ट खरी वाटत नसे व आपले दृष्टीनें पाहिल्यावांचून अथवा
 हातानें स्पर्श केल्यावांचून त्या देशामध्ये सुवर्ण उत्पन्न होतें
 ही गोष्ट ज्यांस प्रमाण वाटत नसे, त्यांचा उपहास व्हावा ह्म-
 णून, कोलम्बसानें त्या किल्याचें सन्त थोमस असें नांव
 ठेविलें.

सेथील वसा सिवाओ देशातील संपत्तीचीं सफल होण्याजोगी जीं
 हर्तात संकट दर्शनें त्यांचें वर्णन, जे कोलम्बसाचे लोक नानाप्रकार-
 प्राप्त होण्या च्या संकटेकरून व्याप्त होऊन अगदीं निराश होऊन गेले
 सनानाप्रका होते त्यांच्या चित्ताचें समाधान करण्याकरितां, वेळेसच ये-
 र्ची कार- ऊन पोहोचले. यूरोप खंडाहून जी धान्यसामग्री आणिली
 णं. होती ती तर बहुतकरून खपलीच होती, परंतु त्यांतून जी
 कांहीं शिलक राहिली होती ती उष्ण आणि दमसर अशा
 हवेमुळे इतकी नासून गेली होती की तिचा कांहीं उपयोगच
 नाहीसा झाला होता. तद्देशीय लोकांनीं आपल्या अल्प-
 स्वल्प कौशल्यानें ज्या जमीनीचे प्रदेशांत लागवड केली होती

तो प्रदेश इतका संकुचित होता की त्यांत त्यांचे उपजीविके- धान्याचातो
 पुरतें धान्य होण्याचेंही कठीण होतें. इसाबेह्ला शहरामध्ये वा.
 स्पेनदेशीय लोकांस श्रम करून तेथील जमीन साफ करून ती-
 पासून पुष्कळ फलप्राप्ति करून घेण्यास हा कालपर्यंत अवकाश
 व फुरसत सांपडली नाही. या सर्व गोष्टींवरून क्षुधेमुळे आपण
 मरून जाऊं असें स्पेनदेशीय लोकांस भय पडलें, व त्यांची
 पोटागीही नुकतीच कर्मा केली होती, आणि त्या समयांच
 उष्णकटिबंधामध्ये ज्या रोगांचें प्राबल्य असतें व जे मुख्यत्वे- उष्णकटिब
 करून पडीचे देशांत ह्मणजे ज्या ठिकाणी उद्योगी लोक धांत ज्या
 उद्योग करून झाडी तोडून जागा मोकळी करीत नाहींत, व रोगांचें प्रा
 पाणथळ जाग्यापासून पाटांनी पाणी काढून टाकीत नाहींत, व ल्य अस
 आणि नदीचें पात्र नियमित करीत नाहींत, त्यांत उत्पन्न सुरू लागता
 होतात, ते रोग क्रोलम्बसाच्या लोकांत उत्पन्न होऊं लागले. त.
 तेव्हां त्या रोगांचें प्राबल्य व अपूर्व चिन्हें पाहून ते लोक भय-
 भीत होऊन क्रोलम्बसाची व याचे वरावर पूर्वीच्या जलपर्य-
 टनांतील जे लोक होते त्यांची वल्गना करूं लागले; कारण
 की त्या लोकांनीं हिरपान्योला या वेदाचें कपटानें शोभ-
 वून वर्णन करून या अशा रानटी आणि ओसाड देशांत असमाधान
 येऊन दुष्काळामुळे अथवा या अशा अज्ञात रोगामुळे मरून आणि अ-
 जाण्यासाठीं त्यांस भूल घालून त्यांनीं स्पेनदेश सोडावा असें प्रतिही उप
 केलें होतें. अशासमयां कामगार लोकांतून व संभावित लो- न्न होतात.
 कांतून कितीएकांनीं अशा वितंडवादी फिर्यादींस प्रतिबंध न
 करितां उलटे ते त्यांत सामील झाले, पाद्रे बोइल या ना-
 वाचा मुख्य पाद्रे जे अतिशय बंडखोर व शीघ्रकोपी लोक

होते त्यांतलाच होता. अशा लोकांमध्ये नम्रता आणि शांति या दोहोंची पुनः स्थापना करण्याकरितां कोलम्बसास आपला सर्व अधिकार आणि युक्ति खर्चावी लागली. असें करण्याकरितां कधीं कधीं कोलम्बस त्या लोकांस भीति घालीत असे, आणि कधीं कधीं मी तुम्हास बक्षीस देईन अशी वचनें देत असे. परंतु त्या विथरलेल्या लोकांचें, सिबाओ देशांत द्रव्याच्या भांडारानें परिपूर्ण भरलेल्या खाणीं सांपडतील अशा आशेमुळें जसें समाधान झालें तसें कोणत्याही गोष्टींनीं झालें नाहीं, कारण तेथें इतकें द्रव्य सांपडण्याची आशा होती कीं तेणेंकरून त्यांस जितकीं दुःखें भोगावीं लागलीं होती त्या सर्वांचा परिहार होऊन पूर्वीच्या सर्व निराशांचें विस्मरण होण्यासारखें होतें.

कोलम्बसाच्या दीर्घ प्रयत्नामुळें एकमत आणि व्यवस्था या दोन गोष्टी पुनः इतक्या पूर्वस्थितीवर आल्या कीं तेणेंकरून तें बेट सोडून जाण्याची यांचे आंगांत हिंमत आली; त्या समर्या ज्या देशांबराबर आपण दळणवळण पाडलें आहे ते देश भूगोलावरील ज्ञातप्रदेशांतील आहेत किंवा आजपर्यंत जो प्रदेश अगदीं पाहण्यांतच आला नाहीं त्यांतील आहेत, आपले पाहें ज्ञान करून घेण्याकरितां कोलम्बसानें नवीन नवीन शोध करण्याचा क्रम पुढें चालविण्याचा निश्चय केला. नंतर त्यानें, आपल्यामागे आपला भाऊ दोन दीएगो यानें कामगार मंडळीच्या मसलतीनें त्या बेटांतील हकिमाचें काम चालवावें असें केलें, आणि त्या बेटाचे दुसरे भागांत जाऊन ज्या सैन्यानिशीं तेथें स्पेनदेशीय लोकांचा अधिकार स्थापायाचा

होता त्या सैन्याचें स्वामित्व दोन पेद्रो मार्गारीता यास सांगितलें. त्यांनीं कोणत्या रीतीनें चालावें याचा सर्व नियम बांधून देऊन कोलम्बसानें एप्रिल महिन्याच्या २४ वे तारिखेस एक गलबत व दोन होड्या आपले ताब्यांत घेऊन नागर ओढून घेतला. हा पुरे पांच महिनेपर्यंत हें त्रासदायक जलपर्यटन करीत असतां, याचा रोजगार करणारे पुरुषांस जीं अनेक संकटे भोगावीं लागतात त्यांपैकीं बहुतांश सर्व संकटांचा यास अनुभव घ्यावा लागला; इतकें झालें तरी जमेका बेटाशिवाय दुसऱ्या बेटांचा शोध लागला नाहीं. कोलम्बस कूवा बेटांच्या दक्षिण कांठानें जात असतां हजारों लहान लहान बेटें मिळून जीं एक घोंटाळ्याची जागा झाली आहे तींत हा गुंतून पडला, ह्मणून त्या बेटांस यानें राणीची बाग असें नाव दिलें. या अशा अज्ञात गतींत कोलम्बस खडकांमध्ये सांपडला असतां, तेथें मोठें भयंकर तुफान होऊन तोंडाचा वारा लागून याचे गमनास प्रतिबंध झाला, आणि अयनवृत्तांमध्ये बहुधा ज्या भयंकर मेघगर्जना होतात, व भयंकर विजा एकसारख्या लवतात, या सर्व गोष्टी या ठिकाणीं जेव्हां होऊं लागल्या तेव्हां कोलम्बस अगदींच भयभीत होऊन गेला. शेवटीं असें झालें कीं कोलम्बसाची धान्यसामग्री खपली, याचे खलाशी लोक श्रमामुळें व क्षुधेमुळें अगदीं जिकीरीस येऊन कुरकूर करूं लागले, आणि कोलम्बसांस भयप्रदर्शन करून त्याजवर तुटून पडा. यास ते सर्व सिद्ध होऊन बसले. अशा अनेक प्रकारच्या संकटांमध्ये कोलम्बस सांपडला ह्मणून यास एकसारखें लक्ष

एक तारू व दोन होड्या आपले ताब्यांत घेऊन एप्रिल महिन्याच्या २४ वे तारिखेस हा कूच करितो.

याची धान्यसामग्री खपून याचे लोक याजवर तुटून पडा-यास सिद्ध होतात.

अशा नाना राखणें, हरएक गोष्ट घडली असतां ती स्वनेत्रानें पाहणें, हु-
प्रकारच्यासं कूम करणें, आणि तो हुकूम बजाविला किंवा नाहीं याची वा-
कदांत सांप स्तपुस्त राखणें या सर्व गोष्टी जातानें कराव्या लागल्या.
इल्यामुळें या कोलम्बसास नौकाशास्त्रामध्यें जी कुशलता व माहिती हो-
स जिवापर ती त्यांचा या प्रसंगी जितका उपयोग करावा लागला ति-
ताश्रमहोतो. तका कोणत्याही प्रसंगी करावा लागला नाहीं. अशा प्रका-
रचा यत्न कोलम्बसानें केला ह्मणूनच याचे तारवांचा बचाव
झाला. कोलम्बस जरी शरीरानें मूळचाच मुदढ आणि
पुष्ट असा होता, तरी यास जो हा जिवापरता शारीर आणि
यामुळें जि मानस श्रम झाला तेणेंकरून ज्वराची कसर येऊन यास जी
वावरचें दुख झापड पडली तीमुळें बुद्धि आणि स्मृति हीं दोनही नाहींशीं
णें येतें. होऊन शेवटीं प्राणावर येऊन बेतलें.

परंतु सप्तंबर महिन्याच्या २७ व्या तारिखेस हिस्पा-
न्योला एथें पुनः आल्यावर इसाबेह्ला एथें कोलम्बसाचा
हिस्पान्योला भाऊ बार्थोलोमेओ जेव्हां यास येऊन भेटला तेव्हां जो
एथें आल्या यास एकाएकी परम आनंद झाला त्यामुळें याच्या चित्तवृ-
बर हा आप तीची इतकी प्रसन्नता होऊन गेली कीं तीपासून यास उता-
लाभाऊ बा रच पडला. ज्यांची बुद्धि समसमान ह्मणून जांचें अतिशय
थोलोमेओ सख्य पडलें होतें असे जे हे दोघे बंधु यांचा तेरा वर्षपर्यंत
यास भेटतो. वियोग झाला होता, आणि अशा दीर्घकालामध्यें उभयतांचा
पत्रद्वाराही संबंध घडला नव्हता. बार्थोलोमेओ हा इंग्ला-
न्दाचे दरबारांत आपला करारनामा ठरावून फ्रान्स देशां-
च्या वाटेनें स्पेनदेशीं येत होता. तो जेव्हां पारिस शह-
रास येऊन पोहोंचला तेव्हां त्यानें, कोलम्बसानें पहिल्या

जलपर्यटनांत जे लोकोत्तर शोध केले होते त्यांचें व हा दुसऱ्या जलपर्यटनाकरितां तयारी करीत आहे याचें वर्तमान ऐकिलें. या वर्तमानावरून अतिशय त्वरेनें आपलें गमन व्हावें अशी त्याची स्वभावतः प्रवृत्ति झाली होती; परंतु तो स्पेनदेशास पोहोंचण्याच्या पूर्वीच कोलम्बसानें हिस्पान्यो-ल्ला एथें जाण्याकरितां गलबत हकारिलें होतें. ज्या पुरुषानें आपली योग्यता व कामगिरी यांच्या योगानें आपणास प्रसिद्धास आणिलें त्या पुरुषाच्या फार जवळचे आभांस योग्य असा सन्मान देऊन फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्डा या उभय-तांनीं बार्थोलोमेओची भेट घेतली, आणि याच्या भेटीपासून कोलम्बसास जो उल्हास होईल तो लक्ष्यांत आणून त्या उभयतांनीं इसाबेल्डा एथील ठाणेगारांस सामानसुमान पाठविण्याकरितां जीं तीन तारवें सिद्ध केलीं होती त्यांचा अधिकार घेण्याविषयीं बार्थोलोमेओ यास फार आग्रह केला.

ठाणेगार लोकांकरितां सामानसुमान भरूनतीन तारवें याचे बराबर देऊन राजा आणि राणी यास कोलम्बसाकडे पाठवितानात.

कोलम्बसास मसलत सांगून साहाय्य करावयास अथवा राज्याचें ओझे व त्याजविषयींची काळजी या दोहोंचा वाटा घ्यावयास समर्थ अशा मित्राची जेव्हां त्यास फार अपेक्षा होती तेव्हांच हा येऊन पोहोंचला. युरोपखंडांतून यानें सांप्रत जी सामग्री आणिली होती ती स्पेनदेशीय लोकांस दुष्काळाच्या संकटापासून अल्पकालपर्यंत मुक्त करण्यासच उपयुक्त होती, आणि हाकालपर्यंत त्या बेटापासून त्यांच्या उपजीविकेपुरतें धान्यही उत्पन्न झालें नव्हतें. पुनः दुष्काळ पडण्याच्या संकटापेक्षां अधिक भयकारक जें संकट त्याचा धाक त्यांस येऊन पडला ह्मणोन त्याजकडेसच त्वरित लक्ष्य देणें प्राप्त

ही सामग्री तात्कालिक आणी दूरक रायास उपयोगी पड-त्ये.

कोलम्बसा ज्ञालें. तो प्रकार असा कीं, कोलम्बस, नवीन शोधार्थ
ने त्या ठा- जलपर्यटन करण्याकरितां त्या बेटांतून निघतांच मार्गारीता
ण्यांत जे लो याचे ताब्याखालीं जे लोक ठेविले होते ते, शिक्षा आणि
क ठेविले हो ताबेदारी यांपासून आपण जसे कांहीं मुक्तच झालों असें मा-
ते त्यांच्यागै नून त्यांस जे जे प्रतिबंध होते त्या सर्वांचाही अनादर करूं
र वर्तणुकी लागले. कोलम्बसानें त्यांस जो शाहाणपणाचा उपदेश
मुळें यास दु केला होता त्याप्रमाणें चालायाचें सोडून त्या बेटांत ते फुट-
सरें एक सं कळ टोळ्या करून चोर्हीकडेस फिरूं लागले. त्या लोकांपा-
कड प्राप्त हो सून चाहील तो पदार्थ जबरीनें घेऊन आपला निर्वाह करूं
तें. केला होता त्याप्रमाणें चालायाचें सोडून त्या बेटांत ते फुट-
कळ टोळ्या करून चोर्हीकडेस फिरूं लागले. त्या लोकांपा-
सून चाहील तो पदार्थ जबरीनें घेऊन आपला निर्वाह करूं
लागले, तद्देशीय लोकांच्या संग्रहीं जें धान्य होतें त्याची
यांहीं अगदीं नासाडी करून टाकिली, त्यांच्या बायकांवर
जबरी केली, आणि त्या लोकांच्या सात्विक जातीस शिपाई-
पणाच्या नात्यानें फार जुलूम करून त्यांहीं परम त्रास दिला.

हीं दुःखें एत
द्देशीय लो
कांस जशीं
असह्य हो
नीं तशींच
आतां शा-
श्वत राहतीं
ल असें दि
सून घेतें.

जोंपर्यंत इन्दिअन लोकांस, स्पेनदेशीय लोक स्वेच्छेनें
निघून जाऊन आपले दुःखांचा शेवट होईल, अशी आशा
होती, तोंपर्यंत ते मुकाट्यानें त्यांस नमून राहिले, आणि आ-
पलीं दुःखें छपावून टाकिलीं. परंतु सांप्रत त्यांस तें पारतंत्र्य
जसें असह्य होतें तसेंच तें शाश्वत होऊन राहिल असें दिसून
आलें; स्पेनदेशीय लोकांनीं एक नगर वसवून त्याचे सभोवार
तट बांधिले होते, आणि जागोजागीं किल्लेही बांधिले होते.
त्यांनीं कितीएक शेतांस कुंपणें घालून त्यांत धान्य पेरिलें होतें
यावरून, स्पेनदेशीय लोक जे एथें आले आहेत ते हा देश
पाहण्याकरितां आले आहेत असें नाहीं तर राहण्याच्याच
उद्देशानें आले आहेत, असें उघडदिसून आलें. जरीं स्पेन

देशीय लोकांचा समुद्राय फार मोठा नव्हता तरी या अनाडी लोकांमध्ये कृषिकर्म इतकें अपूर्णावस्थेमध्ये होतें आणि त्यांचेच निर्वाहास इतकें परिमित होतें कीं त्यांस त्या पाहुण्यांची ह्मणजे स्पेनदेशीय लोकांची उपजीविका चालविण्याचें फार कठीण पडलें. त्या लोकांची स्वतः उपजीविका करण्याची रीति फार आळशी आणि मंद, तेथील हवेची उष्णता फार शक्तिक्षीण करणारी, व त्यांची शरीरप्रकृति स्वभावतः फार अशक्त असे; आणि उद्योगाच्या श्रमदायक प्रयत्नास ते फार अनभ्यस्त होते ह्मणून जें त्यांस अगदीं थोडें धान्य मिळें तें एक-रूनच ते समाधान पावत. शारीर अथवा मानस या दोहोंतून एकही श्रमानें ज्या लोकांचें सामर्थ्य व मनाची हुशारी हीं नष्ट होत नसत त्यांचे उपजीवनास मूठभर मका अथवा कासडानामक वनस्पतीच्या मूळांची निःसत्व भाकरी पुरेशी होई. यूरोपखंडांतील सर्व लोकांमध्ये स्पेनदेशीय लोक जरीं फार मिताहारी होते तरी ते तद्देशीय लोकांस फार खादाड दिसले; कारण कीं जेवढ्या अन्नानें दहा पांच इन्दिअन लोकांचें पोषण होणार तितकें स्पेनदेशांतील एकटाच मनुष्य खपवी. अशी अतिरिक्त कुधा पाहून त्या इन्दिअन लोकांस इतकें आश्चर्य वाटलें, आणि त्यांस ती कुधा इतकी अनिवार दिसली कीं तिणेंकरून स्पेनदेशीय लोकांची अन्नाविषयी जी अपरिमित इच्छा, ती तृप्त होण्याजोगें त्यांचे देशीं धान्य उत्पन्न होत नाहीं ह्मणून उपजीविकेच्या शोधार्थ ते आमच्या देशीं आले आहेत, असें त्यांनीं कल्पिलें. ज्या नवीन पाहुण्यांनीं त्या इन्दिअन लोकांचे धान्यसामग्रीच्या अल्पस्वल्प संचयाची

यांच्या उपजीवनार्थ साधें आणि थोडें अन्न लागे.

याकरितां स्पेन देशीय लोकांची अतिशय कुधा पाहून यांस भय वाटून आश्चर्यही होतें.

आपल्यावर इतके लवकर नासाडी करून टाकिली, त्या पाहुण्यांनी आम-
जुलूम कर चे देशांतून निघून जावें अशी इच्छा करायास, आपापलें संर-
णाऱ्या लो- क्षण व्हावें अशी जी बुद्धि तीच प्रयोजक झाली, आणि त्यांनीं
कांपासून त्या स्पेनदेशीय लोकांपासून फार दुःखें भोगिलीं होती ह्मणू-
आपण मुक्त न ह्या गोष्टीविषयीं ते फार उतावीळ होऊन बसले. स्पेन-
व्हावें अशी देशीय लोक आपोआप परत निघून जातील अशी त्यांनीं
जी इच्छाती न्यांनीं दुःख बहुत दिवस आशा धरिली होती, परंतु सांप्रत त्यांस असें दि-
त्यांनीं दुःख दिल्यामुळे सून आलें कीं हळूहळू दुष्काळ पाडून, अथवा ते जे जुलूम
आधिकच जाजती करितील तेणेंकरून जो आपला नाश होईल तो टा-
वाढत्ये. ळण्याकरितां धैर्य धरून, सर्वांनीं एक होऊन त्यांचेवर हल्ला
करावा, आणि त्यांनीं बलत्कारानें जीं ठाणीं घेतलीं आहेत
त्यांतून त्यांस हाकून लावावें, हीच गोष्ट आवश्यक आहे.

या गोष्टीवि जेसमयीं कोलम्बस इसावेऱ्या एथें परत आला तेसम-
षयीं दीर्घ प्र र्थीं वर सांगितलेले विचार सर्व इन्दिअन लोकांचे मनांत भरून
यत्न कर- गेले होते, आणि त्यांस स्पेनदेशीय लोकांनीं निरर्थक पीडा
ण्याचा यां- केल्यामुळे ते इतके संतापले होते कीं त्या ठाणेगार लोकांवर
चा निश्चय. जाऊन पडायास आपले मुख्याच्या हुकुमाची ते वाट पाहा-
त बसले होते; यासमयीं त्या इन्दिअन लोकांस जो संताप
आला होता तो सहनशीलता व नम्रता या दोन गोष्टींकरि-
तांच जे त्यांचे नम्र स्वभाव निर्माण केले होते त्यांस साही-
नासा झाला. तेथील कार्जिनीं फुटकळ टोळ्या करून जी मं-
डळी फिरत असे त्यांतून कितीएकांस पकडून ठार मारून टा-
किले होते. हा जो प्रसंग त्यांचेवर येऊन गुजरला याचें भयामु-
ळे स्पेनदेशीय लोक एकत्र जमून त्यांनीं कोलम्बसाच्या-

स्वामित्वाची पुनः स्थापना केली; कारण याच्या शाहाणपणा-
 च्या रीतीस अनुसरल्यावांचून या संकटापासून मुक्त होण्याची
 त्यांस दुसरी कोणतीही आशा दिसेनाशी झाली. इन्दिअन
 लोकांवर कोलम्बसानें मोठ्या सावधागरीनें आजपर्यंत जें श-
 स्त्र धरण्याचें टाळिलें होतें त्याचा यासमयीं अवलंब करणें
 प्राप्त पडलें. नवीन खंडांतील नम्र लोकांजवळ दांडे, अग्नींत
 घालून कठीण केलेल्या काठ्या, लांकडी तरवारी, व टोंकांस
 हाडें अथवा गारा बसविलेले बाण, हीं कायतीं लढाऊ शस्त्रें
 होतीं; इकडे स्पेनदेशीय लोकांचे घोडेस्वार युद्धकर्मांमध्ये नि-
 पुण असून त्यांचेजवळ यूरोपखंडांतील युद्धकलेमध्ये जितकीं
 धातुक शस्त्रें माहित होतीं तितकीं सर्व होतीं. या उभयतां-
 मध्ये जी ही लढाई चालू झाली ती समसमान जरीं दिसत न-
 व्हती, तरीं स्पेनदेशीय लोकांची ही स्थिति संकटापासून मु-
 क्त असण्याची दुरवरच होती. इन्दिअन लोकांची जमात
 पुष्कळ होती यामुळे बहुतेक व्यंगें झांकून गेलीं होतीं; आणि
 इकडे स्पेनदेशीय लोकांच्या अल्प समाजास त्या वेदांतील स-
 र्व लोकांबराबर युद्धार्थ उभे राहण्याचें पडलें होतें. अशा स-
 मयीं एखादीं प्रतिकूल गोष्ट घडली असती, अथवा युद्धाचा
 सोक्षमोक्ष काय होतो याचे निश्चयार्थ अकल्पित विलंब लागला
 असता, तर त्यापासून स्पेनदेशीय लोकांचा घातच झाला अस-
 ता. हें कार्य आपले कृत्यांची हुशारी व त्वरा यांशिवाय
 सिद्धीस जाणार नाही असें कोलम्बसाच्या मनांत आ-
 ल्यावरून यानें तत्काळ सैन्याची जमाजम केली. या सै-
 न्याची जमात फारच कमी झाली होती. स्पेनदेशीय लोक

तद्देशीय लो-
कांबराबर
जरी लढाई
चालविली
ती प्रथम जि-
तकी अस-
मान दिसे
तितकी न-
व्हती.

त्यांची पुष्क
ळ जमात.

स्पेनदेशीय ज्या देशांत गेले होते त्या देशाची उष्णता व आर्द्र हवा यां-
लोकांची सं- मुळें अथवा त्यांच्याच मनःपूत आचरणामुळें जे रोग उत्पन्न
ख्या रोगामु- झाले होते ते फारच बळावले; आणि स्पेनदेशीय लोकांस
ळें व आप- स्वकीय अनुभवावरून ते रोग बरे करण्याची युक्ति, अथवा ते
घातामुळेंफा- र कमी हो- रोग होऊं नयेत याविषयीच प्रथम सावधगिरी राखणें, या दोन
त्ये. गोष्टींतून एकही गोष्ट माहित झाली नव्हती. यामुळें मूळचे

जितके लोक आले होते त्यांतील दोन तृतीयांश लोक मरण
पावले, आणि जे अवशिष्ट राहिले होते ते चाकरीचे कामास
उपयोगी पडण्याजोगे नव्हते. जे लोक समरांगणीं आले

याचें जें सै- त्यांत २०० पायदळ, २० घोडेस्वार आणि, २० मोठमोठे
न्य समरां- कुत्रे होते. या लढाऊ लोकांमध्ये जी कुत्र्यांची गणना केली
गणीं आले आहे ती कशाही विलक्षण दिसो, परंतु त्या कुत्र्यांची नग्न आ-
त्याविषयी. णि भिन्ने असे जे इन्दिअन लोक त्यांचेवर घालण्यास योज-

ना केली असतां ते ह्मणजे सर्व मंडळींतून कदाचित् थोडे भयंक-
र आणि नाशकारक होतील असें नव्हतें. यासमयीं ज्या
ग्वोकांनाहारीनें स्पेनदेशीय लोकांबराबर कधीं न तुटण्यासा-
रिखें इष्टत्व राखिलें होतें त्यावांचून त्या बेटांतील सर्व अधिका-
री आपले सैन्यासहवर्तमान कोलम्बसाचा पराजय करण्या-

स्पेनदेशीय करितां आपलीं शस्त्रें घेऊन सिद्ध झाले. स्पेनदेशांतील इति-
लोकांच्या हास कर्त्यांवर भरंवसा ठेऊन पाहिलें तर त्यां बरोबर
अनुरोधानें १००००० एक लक्ष सैन्य होतें. इन्दिअन लोकांनीं स्पेन
तदेशीय लो देशीय लोकांस रानें अथवा पर्वत यांतील दृढ प्रदेशांत घ्या-
कांच्या सै- वयाचे सोडून त्यांनीं मूर्खपणानें बेगा रेआल ह्मणून जें एक
न्याची सं- रख्या. मोठें व्यादेशीं भेदान होतें तेंथें आपल्यास जागा घेतली. इकडे

कोलम्बसानें त्यांस आपली चुकी पाहायास अथवा आपलें ज्या स्थळीं स्थल बदलायास फुरसतच पडूं दिली नाहीं. जे लढाऊ लो- ते शत्रु उ-
क अशिक्षित असतात त्यांस रात्रीं एकोप्यानें अथवा एक भे राहिले तें
मताने लढतां येत नाहीं, ह्मणून कोलम्बसानें त्या लोकांव- स्थल चांग-
र रात्रींच हल्ला करून आयासावांचून व रक्तसाव झाल्यावां- लें नाहीं ही
चून जय मिळविला. बंदुकांमुळें व घोडेस्वारांच्या झपाट्यामुळें संधि साधू-
आणि कुत्र्यांनीं चौताळून जो मोठा भयंकर हल्ला केला त्या- न त्यांजवर
मुळें जो कलकलाट आणि नाश झाला तो पाहून त्या इन्दि- एकाएकी
अन लोकांचे पोटांत इतकें भय शिरलें कीं, तेणेंकरून ते इन्दि- हल्ला करून
अन लोक आपापलीं शस्त्रें टाकून देऊन शत्रूंंस अडथळा क- जय मिळ-
रण्याचा प्रयत्न न करितां पळून गेले. त्यांतून पुष्कळांस ठा- वितो.
र मारिलें आणि बहुत्येकांस कैद करून चाकर करून ठेविलें.
जे बाकी राहिलेले होते त्यांस इतका वचक बसला होता कीं,
त्यांनीं आपले शत्रु अजेय आहेत असें कल्पून त्यांचेबराबर
लढाई करण्याचे सर्व विचार सोडून देऊन त्यावेळापासून ते
अगदीं निराश होऊन राहिले.

त्या बेटांत चोहोंकडेस फिरण्यामध्ये व तें, कोणताहि अड-
थळा न येतां स्पेनदेशचे सरकारच्या ताब्यांत आणण्याम-
ध्ये, कोलम्बसानें कितीएक महिने मोडिले. त्या बेटांत १४
वर्षापेक्षां अधिक वयाचे जे लोक होते त्यांचेवर कोलम्बसा-
नें कर बसविला. ज्या प्रांतामध्ये सुवर्ण सांपडे त्या प्रांतांतील
प्रत्येक मनुष्यानें बहिरीससाण्याचे गळ्यांतील घांठभर सोन्या-
ची माती तीन तीन महिन्यांनीं आणून द्यावी असें केलें;
आणि अन्य प्रांतांतील लोकांनीं २५ पौंड कापूस आणून

त्यांजवर क
र बसवितो.

कोलम्बस
आजपर्यंत
ज्या नीती
व्ये नियमास
अनुसरून
चालला ती
नीति सो-
डण्याची
कारणे.

द्यावा असा हक्क बसविला. हा जो इन्दिअन लोकांवर प्रथ-
मतः नियमित कर बसविला तो, पुढें त्या लोकांपासून हवातसा
कर घ्यावयाचा शिरस्ता पाडण्याकरितां फार उपयोगी पडला.
इन्दिअन लोकांस वर्त्तविण्याच्या रीतीचे जे कोलम्बसानें
आजपर्यंत विचारपूर्वक नियम चालविले होते त्यांस हा जो कर
बसविला तो अगदीं विरुद्ध होता. परंतु या संधीस स्पेनदे-
शचे दरबारांत कोलम्बसाचे चलतीचा गुप्तपणें नाश करण्या-
करितां, व हा जीं कृत्यें करितो तीं सचोटीचीं नाहींत असें
करण्याकरितां कारस्थानें चाललीं होतीं; त्यामुळें यास आ-
पली कारभार करण्याची पहिली शिस्त सोडणें प्राप्त पडलें
कोलम्बसाचे वर्तणुकीचीं व यानें जे देश शोधून काढिले
होते त्यांचीं कोलम्बसास प्रतिकूल अर्शां वर्णनें स्पेनदेशास
गेलीं होतीं. मार्गशीता आणि पाद्रे बोइल हे दोघेही या स-
मयीं दरबारांत होते; हे आपण केलेलीं कर्मे यथान्याय आ-
हेत असें दाखविण्याकरितां, व आपलें वैर साधण्याकरितां,
मनांत दुष्ट वासना धरून कोलम्बसाची अपकीर्ति चोर्ही-
कडेस पसरण्याचा जो हरएक प्रसंग त्याकरितां टपत रा-
हिले होते. दरबारी लोकांतून कितीएकानां कोलम्ब-
साच्या कीर्तीची व सत्तेची जी वृद्धि होत चालली होती
ती समत्सर दृष्टीनें पाहिली. सेर्वील एथील धर्माध्यक्ष
फोनसेका ज्याचेकडे इन्दिआ एथील सर्व कामकारभारा-
ची मुकृत्यारी सांगितली होती त्याचे पोटांत कोलम्बसा-
विषयी इतकें वाईट भरून गेलें होतें कीं, तो कोलम्बसा-
ची निर्भर्त्सना होण्याजोगी जी गोष्ट ती पक्षपात धरून ऐकत

असे. त्या धर्माध्यक्षाचे मनांत इतकें वांकडें येण्याचें कारण त्या काळच्या इतिहासकर्त्यांनीं सांगितलें नाहीं. ज्यास भिन्न नाहीं व जो दरबारी डावपेंचांमध्ये वागलेला नाहीं अशा परके गृहस्थास इतक्या शत्रूंच्या कपटी मसलतींतून पार पडण्याचें काम सुलभ नव्हे. यासमयीं कोलम्बसानें असें पाहिलें कीं आपली प्रतिष्ठा रक्षण करायास व आपले शत्रूंचीं तोंडें बंद करून टाकायास एकच उपाय आहे. तो असा; या देशामध्यें इतकें सुवर्ण उत्पन्न केलें पाहिजे कीं, तेणेंकरून या देशांतील संपत्तीविषयीं जो मी रपोट केला आहे तो यथान्याय आहे इतकेंच केवळ स्थापित होऊं नये, पण फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्ट्रा यांस माझे बेत सिद्धीस नेण्याविषयीं सतत उद्योग चालवायास उत्तेजनही यावें. इतकें सुवर्ण यास उत्पन्न करावयाचें होतें ह्मणून हा त्या लोकांवर भारी कर बसवूनच राहिला नाहीं, तर त्यांपासून तो यानें फार करडा अंमल चालवून उत्पन्नही करून घेतला. त्या दीन लोकां- राबर ज्या रूपेणें व दयेनें कोलम्बस वागला, तीं रूपा व दया या प्रसंगीं यानें सोडून दिलीं याचें कारण, कोणत्या तरी उपायानें सोनें अवश्य उत्पन्न केलें पाहिजे असें जें यानें कल्पिलें होतें तें असावें, असें दिसतें.

याच कारणांवरून आजपर्यंत कोलम्बस तद्देशीय लोकां- बराबर ज्या रूपेणें व दयेनें चालला ती रूपा व दया सोडून देतो.

इन्दिअन लोकांवर जो हा कर बसविला होता त्याची तरतूद करण्याकरितां त्यांस जो श्रम पडला, व जें लक्ष द्यावें लागलें, आणि जीं दूर दृष्टि ठेवावी लागली, तीं सर्व दुःखें, ज्या लोकांस निष्काळजी, आणि उद्यांचें कसें होईल ही काळजी न बाळगतां, आलस्यानें आपले दिवस काढायाचीं सवई

इन्दिअन लोकां कसे होतें याविषयीं.

पडली होती त्यांस सर्व दुःखांतून फारच असह्य दिसलीं. उद्योग करण्यामध्ये असा नियमित आणि सतत श्रम करण्या-विषयी ते असमर्थ होते, आणि हें कृत्य त्या लोकांस आपले स्वातंत्र्यास इतकें अपकारक वाटलें कीं त्यापासून मुक्तता मिळविण्याचे युक्तीचाच त्यांनीं अवलंब केला. यावरून ते अतिशय उतावीळ व निराश झाले होते असें दिसून येतें. ज्या जुलमी लोकांस हाकून लावण्याचा प्रयत्न करण्यास त्या इन्दिअन लोकांचा धोर होईना, त्यांस उपाशी मारायाची त्यांनीं युक्ति काढिली; आणि स्पेनदेशीय लोकांची क्षुधा फार प्रखर आहे अशी कल्पना त्यांचे मनांत पूर्वीच आली होती, तीवरून त्यांनीं जी ही युक्ति योजिली होती ती करून पाहण्यास फार आयास लागणार नाहीं असा त्यांनीं सिद्धांत ठरविला. याच बुद्धीनें त्या इन्दिअन लोकांनीं कृषिकर्माचीं सर्व कृत्ये आठोपून धरिलीं; आणि मका नलावून मानिओक अथवा कासदा याचे जे रोपडे लाविले होते तेही उपटून टाकिले. नंतर या बिन लागवडीच्या जमीनी आपल्या शत्रूस ठेवून आपण पर्वतांवरील दुर्गम स्थलीं जाऊन राहिले. या अशा अघोर निश्चयापासून त्यांनीं इच्छिलेले परिणाम थोडेसे घडून आले. ते असे कीं, स्पेन देशीय लोकांस त्यामुळे सर्व वस्तूंची अतिशयच कमतर पडली; परंतु त्यांस यूरोप खंडाहून सामानसुमानाची पुरवणी वेळेवर येऊन पोहोचली, व त्यांचा उद्योग आणि कल्पनाशक्ति यांमध्येही ती सामग्री उत्पन्न करण्याचे उपाय पुष्कळ भरले होते यामुळे त्यांचीं मनुष्ये फार मेलीं नाहींत. त्या बापुड्या इन्दिअन लोकांनीं जी ही वार्डिट युक्ति योजिली होती ती त्यांची

स्पेनदेशीय लोकांस उपाशी मारण्याची युक्ति.

यूरोपखंडाहून वेळेवर धान्य सामग्री आल्यामुळे याचा थोडासा बचाव होतो.

त्यांसच घातक झाली. इन्दिअन लोकांची मोठी जमात, इन्दिअन आपोआप उत्पन्न होणाऱ्या धान्याशिवाय दुसरें धान्य जेथें लोकांचीना उत्पन्न होत नाही असे जे पर्वत अथवा त्यादेशांतील रानवट शकारक यु प्रदेश यांमध्ये कोंडली गेली, आणि तीस लवकरच दुष्का- क्ति त्यां- ळाची परम संकटें अनुभवावीं लागलीं. यामुळे सांसांगिक चा त्यांस च घातक ह्मणजे एकमेकास एकमेकाचा स्पर्श झाला असतां लागणारे होत्ये. असे रोग उत्पन्न झाले, आणि थोडक्याच महिन्यांत त्या बेटां- तील राहाणवाल्यां पैकीं एकतृतीयांशापेक्षां अधिक लोक नानाप्रकारच्या विपत्ति सोसून मरण पावले.

कोलम्बस नवीन खंडामध्ये स्पेनदेशीय लोकांच्या वर्च- स्वाची चांगली संस्थापना करित असतां याचे चाकरीमुळे व यानें बहुत संकटें भोगिलीं होतीं यामुळे ज्या कीर्तीचा व बक्षिसांचा उपभोग करायाम यास योग्यता आली होती त्यां- या समयीं चा अपहार करायाम याचे शत्रु एकसारखें चित्त देऊन कोलम्बसा- श्रम करित होते. नवीन वसाहतींतील अपरिहार्य संकटें, व चेशत्रु स्पेन देशामध्ये शरीरास अपकारक अशा हवेमुळे उत्पन्न झालेले अनर्थ, आ- उर्गाच बस णि अज्ञात सागरामध्ये जलपर्यटन करित असतां प्राप्त झा- ले नव्हते. लेलीं विघ्नें, हीं सर्व कोलम्बसाची अस्थिर आणि अविचारी जी महत्पदप्राप्तीची इच्छा तीर्णेकरून उत्पन्न झालीं, असें ते ह्मणूं लागले. कोलम्बस व्यवस्था आणि नम्रता राहावी ह्म- णून शाहाणपणाच्या रीतीनें जें लक्ष ठेवित असे त्यास करडा अंमल ह्मणूं लागले, आणि जे दंगेखोर व अव्यवस्थित लोक होते त्यांस जी हा शिक्षा करित असे तिजवर त्या शत्रूंनीं क्रौर्य हा दोष ठेविला. हे दोषारोप ज्या दरबारास दुसऱ्या-

याचे शत्रु-चा उत्कर्ष साहत नसे त्या दरबारांत इतके मान्य झाले कीं, नीं जे या-तेथून हिस्पान्योला एथें जाऊन कोलम्बसाच्या वहिवाटीवर जवर आ-देखरेख ठेवण्याकरितां एके कामगाराची योजना झाली. हें रोप आणि महत्कृत्य, कोलम्बसाच्या शत्रूंनीं शिफारस केल्यावरून, ज्या-ले होते ते कडे खासगीचें काम होतें असा जो आग्वादोनामक गृहस्थ याचे दरबारांत वर, संपविलें. ही जी त्यांनीं निवड केली ती ह्मणजे त्या पु-मान्य हो-तात. रूषाच्या आंगां हें काम करण्याचें सामर्थ्य होतें ह्मणून केली असें नाहीं, तर त्यानें त्यांस फार उपयोगी पडून त्यांचें बहुत आर्जव संपादिलें होतें ह्मणून केली असें दिसतें. आग्वादो यास ही जी एकाएकीं उंच पदवी मिळाली तीणेंकरून तो

याची चौ-अगदीं चढून गेला, आणि आपलें काम बजावीत असतां आ-कशी कर-पला सर्व क्षुल्लक मोठेपणा दर्शित करून लोकांस त्रास येण्या-प्याकरितां जो कामदा-जोग्या उद्धतपणानें वर्तला. ज्यासमयीं हलक्या लोकांस एका-र योजला-एकीं मोठी पदवी प्राप्त होव्ये, अथवा जीं कामें करायास ते होता तो योग्य नसतां त्यांजवर त्यांची नेमणूक होती, त्या समयीं अशा कोगत्या यो-रीतीनें वर्तन करण्याची त्यांची स्वाभाविक प्रवृत्ति होती. त्या-ग्यतेचा हो-च्या मनांतून कोलम्बसाचे सर्व कारभार लोकांस फार उपद्रव ता याविष-कारक आहेत असें दाखवायाचें होतें ह्मणून, त्या देशास उप-धीं. युक्त व तेथील लोकांचे उपद्रव दूर होण्याजोगे जे कायदे ते न स्थापितां, कोलम्बसावर जे दोषारोप आणि ले होते ते आग्वादो यानें मोठ्या उत्सुकतेनें ऐकून घेऊन फंद कारणाच्या स्पेनदेशीय लोकांस व इन्दिअन लोकांस, त्यांनीं आपलीं खरीं किंवा कल्पित जीं दुःखें असतील तीं बाहेर काढावीं अशी फुस देऊन, त्या बेदांत जीं आग पेटली होती तिजवर

तेल ओतिलें. माझी चाल बारीक दृष्टीने पाहून माझे अधिकारावर चौकशी ठेवणारा ज्यापेक्षां असा पक्षपाती आहे त्यापेक्षां आपली बरीगत दिसत नाही, असें कोलम्बसानें पक्केपणीं मनांत आणून, हा व याचे शत्रू यांमध्ये मुख्यत्वेकरून ज्या कृत्याविषयीं तंडा पडला होता त्यांचें साद्यंत वर्तमान फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्ला यांस विदित केलें असतां, तीं उभयतां त्यांचा विचारपूर्वक न्याय करून बरोबर आणि आपणास अनुकूल असा निर्णय करतील, अशी यास आशा वाटून, यानें १४९६ मध्ये स्पेनदेशास परत जाण्याचा निश्चय ठरविला. कोलम्बसानें आपला भाऊ बार्थोलोमेओ यास आपल्यामार्गे अटलान्तादोची पदवी देऊन अथवा दुय्यम हर्काम करून ठेविला, आणि फ्रांसिस रोल्दान यास मुख्य न्यायाधिकाचे काम सांगून त्याच्याकडे मोठा अधिकार ठेविला. ही योजना चांगली झाली नाही, कारण की हीपासून गॅणॅगारांस बहुत अनर्थ प्राप्त झाले.

आपल्या मार्गे काम चालविण्याची व्यवस्था करितो.

कोलम्बसानें यूरोप खंडांस परत येतांना पहिल्या जलपर्यटनामध्ये जो मार्ग धरिला होता त्याहून निराळाच धरिला. कोलम्बस हिस्पान्योलापासून वीस अक्षांशांचें अंतर धरून शुद्ध पूर्वेस चालिला; कारण की नैर्ऋत्य दिशेकडील वायूच्या ओघांत पडण्याकरितां उत्तरेस सरण्याची अधिक निश्चयात्मक आणि अधिक त्वरेची युक्ति अद्याप कालपर्यंत यास स्वकीय अनुभवावरून समजली नव्हती. अशी जी ही गैरमसलत योजिली तीणेंकरून, जे नियमितदेशींचे वारे अथनवृत्तांमध्ये पूर्वेकडून एकसारखे वाहत असतात त्यांच्या झपा-

कोलम्बस स्वदेशी जातेवेळेस पूर्वेच्या जलपर्यटनापेक्षां वेगळाच मार्ग धरितो.

व्यांत सांपडल्यामुळें कोलम्बसास अगणित श्रम आणि जिवावरचीं संकटें भोगावीं लागलीं. प्राचीन आणि नवीन खंडामध्ये हें नौकागमन नुकतेंच चालू झालें होतें ह्मणून, यामध्ये ही जी अयोग्य योजना झाली ती ह्मणजे कोलम्बस नौकाशास्त्रीय कलेमध्ये पुरा नव्हे ह्मणून झाली असा आरोप ठेवणें फार कठीण. अशा जलपर्यटनांत जरीं मोठमोठीं संकटें प्राप्त झालीं तरीं त्यांच्याकडे लक्ष न देतां, कोलम्बसानें आपली नेहेमीची सहनशीलता व अंतःकरणाची दृढता धरून आपलें गमन चालविलें. परंतु हा इतका थोडा चालला कींतीन महिन्यामध्ये याचे दृष्टीस जमीन पडली नाहीं. शेवटीं याच्याबराबरची सामग्री सरत आली ह्मणून खलाशी लोकांतील प्रत्येक जणास दर दिवसास ६ औंस भाकरीपर्यंत खाण्यास देण्याचें मान कोलम्बसानें उतरविलें. कोलम्बसाचें भोजनही फार हलक्या खलाशापेक्षां अधिक सुग्रास नव्हतें; व अशा पराकाष्ठेच्या संकटामध्ये जरीं हा पडला होता, तरीं ज्या दयालु स्वभाव. दयालु स्वभावाविषयीं याची प्रसिद्धि असे तो दयालू स्वभाव यानें सोडिला नव्हता, ह्मणून याच्या खलाशांनीं मोठ्या अगत्यवादानें ज्या गोष्टीविषयीं प्रार्थना केली तिचाही यानें स्वीकार केला नाहीं. ती गोष्ट अशी; त्या खलाशी लोकांतून कांहीं असें ह्मणूं लागले कीं, इन्दिअन लोकांतील जे बंदिवान आपण आपल्या बराबर नेत आहों त्यांच्यावर आपलें उपजीवन करावें; दुसऱ्यांनीं असा आग्रह धरिला कीं आपले जवळ धान्याची शिलक फार थोडी उरली आहे तर त्याचा खप थोडा व्हावा ह्मणून त्या इन्दिअन लोकांस समुद्रांत ढक-

यास पुष्कळ संकटे प्राप्त झालीं तरीं त्यांच्याकडे लक्ष न देतां, कोलम्बसानें आपली नेहेमीची सहनशीलता व अंतःकरणाची दृढता धरून आपलें गमन चालविलें. परंतु हा इतका थोडा चालला कींतीन महिन्यामध्ये याचे दृष्टीस जमीन पडली नाहीं. शेवटीं याच्याबराबरची सामग्री सरत आली ह्मणून खलाशी लोकांतील प्रत्येक जणास दर दिवसास ६ औंस भाकरीपर्यंत खाण्यास देण्याचें मान कोलम्बसानें उतरविलें. कोलम्बसाचें भोजनही फार हलक्या खलाशापेक्षां अधिक सुग्रास नव्हतें; व अशा पराकाष्ठेच्या संकटामध्ये जरीं हा पडला होता, तरीं ज्या दयालु स्वभाव. दयालु स्वभावाविषयीं याची प्रसिद्धि असे तो दयालू स्वभाव यानें सोडिला नव्हता, ह्मणून याच्या खलाशांनीं मोठ्या अगत्यवादानें ज्या गोष्टीविषयीं प्रार्थना केली तिचाही यानें स्वीकार केला नाहीं. ती गोष्ट अशी; त्या खलाशी लोकांतून कांहीं असें ह्मणूं लागले कीं, इन्दिअन लोकांतील जे बंदिवान आपण आपल्या बराबर नेत आहों त्यांच्यावर आपलें उपजीवन करावें; दुसऱ्यांनीं असा आग्रह धरिला कीं आपले जवळ धान्याची शिलक फार थोडी उरली आहे तर त्याचा खप थोडा व्हावा ह्मणून त्या इन्दिअन लोकांस समुद्रांत ढक-

याचे लोकां
ची दुष्ट यो-
जना.

लून घावें. परंतु कोलम्बसाने त्यांस असे सांगितले कीं, ते आपल्या मानवी प्राणी आहेत, आणि आपल्यावर जो अनर्थ गुजरला लोकांच्या आहे तोच त्यांजवर पडला आहे, त्यापेक्षा या दुर्दैवाचा वाटा दुष्ट कल्पने-चा निराकरण करण्या-विषयी या-चा उपदेश.

सगळ्यांनीं समसमान उचलिला पाहिजे. कोलम्बसाचा अधिकार व याचीं हीं औपदेशिक वाक्यें यांनीं निराशेमुळे सुचलेल्या ज्या त्या अयुक्तिक कल्पना त्यांचा नाश करून टाकिली. नंतर त्या कल्पनांचा पुनः उद्भव होण्यास अवसरही राहिला नाही, कारण कीं कोलम्बस लवकरच स्पेनदेशच्या किनाऱ्याच्या टप्यांत येऊन पॅर्नोचल्यामुळे त्या खलाशी लोकांच्या सर्व भयांची आणि संकटांची समाप्ति झाली.

आपल्या प्रामाणिकपणाविषयी व आपण मोठमोठें कामें बजाविलीं यांविषयी ज्या पुरुषाची मनांतून खात्री असत्ये त्या पुरुषाप्रमाणें, कोलम्बस मोठ्या नम्रतेनें निश्चयात्मक विश्वास धरून दरबारांत आला. त्यासमयीं फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्ला यांनीं, अप्रयोजक व शाबुद न केलेले असे कोलम्बसावरील दोषारोप ऐकण्यांत विचार न करितां फार मन घातले, ह्मणून लज्जित होऊन, कोलम्बसाची इतक्या आदरसत्काराने भेट घेतली कीं तेणेंकरून याचे शत्रु लज्जायमान होऊन याचा फार आदरझाला असे पाहून याचे शत्रु लज्जित होत.

या संधीस त्या शत्रूंनीं कोलम्बसावर जे दोष काढिले होते ते व खोटे आरोप यांविषयी पुनः ऐकण्यांत आले नाही. कोलम्बसाने, सोने, मोत्यें, कापूस, आणि दुसरे जे किंमतदार जिन्नस आणिले होते, तींहींकरून याच्याशीं द्रोह करणाऱ्यांनीं त्या देशाच्या गरीबीविषयीं जें सांगितलें होतें तें खोटें पडलें. इन्दिअन लोकांस आपल्या ता-

सांप्रतच्या ब्यांत आणून व त्यांच्यावर कर बसवून कोलम्बसानें स्पेनदे-
 शोधांवरून शच्या सरकाराकरितां नवीन प्रजा व पुष्कळ उत्पन्न हो-
 पुढें फारच ण्यासारखा जो वसूल दिसत होता तो रक्षून ठेविला. को-
 लाभ होता लम्बसानें ज्या खाणी शोधून काढून तपाशिल्या होत्या त्यां-
 असें कोल- लम्बसानें हीकरीत तर या सर्वांपेक्षां अधिक मोठें असें संपत्तीचें मूळ प्र-
 स्वस दर्श गट झालें. हे जे मोठे आणि अतर्कित लाभ ते तर पुढील
 वित्तो. प्राप्तीचीं चिन्हें, आणि अद्यापि माझ्या मनांतून जे यापेक्षांही
 मोठमोठे शोध करायाचे आहेत, व जे करायास सांप्रतकालीं
 केलेल्या शोधांवरून निश्चयें माझी साहजिक प्रवृत्तिही होईल
 त्या शोधांचें पूर्वरूप होय, असें कोलम्बसानें सांगितलें.

या सर्व गोष्टींचा लक्ष देऊन ज्यासमयीं विचार केला, त्यास
 याचें बोलणें मर्या त्या ह्मणजे केवळ कोलम्बसाच्या सर्व पराक्रमाच्या
 उभयतां- कृत्यांस साहाय्यदाती कायती मी असें वाटून हर्षभरीत झाले-
 च्या ही म- ली जी इसाबेल्डा राणी तिचेच मनांत ठसल्या असें नाहीं, तर ज्या
 नांत ठसतें. नें कोलम्बसाच्या युक्ति पूर्वीं मान्य केल्या नव्हत्या व अद्या-
 पही त्यांपासून सिद्धि झाली याचा ज्यास संशय होता असा-
 जो फेर्दिनान्द याच्याही मनांत भरून गेल्या; त्या इत-
 क्या कीं, त्या उभयतांनीं हिस्पान्योला एथील गणेगारांस
 ती वसाहत स्थाईक करण्याकरितां ज्या वस्तूंची अपेक्षा
 होती त्यांची पुरवणी करण्याचा, व जे दुसरे नवीन देश
 आहेत ह्मणून कोलम्बसाची खात्री होती त्यांच्या शोधार्थ
 यानें जावें इतकें आरमार तयार करून देण्याचा, निश्चय
 केला. हे दोन हेतु सिद्धीस नेण्याकरितां त्यांनीं ज्या उत्कृष्ट यु-
 क्ति होत्या त्यांचा कोलम्बसाबरोबर अंतरंगीं निश्चय ठरविला.

नवीन खंडाकडे पहिलें जें जलपर्यटन केलें त्याचा नवीन न-पूर्वी वसा-
 वीन शोध करणें हाच मुख्य उद्देश होता, व दुसऱ्या जलपर्य-हतीच्या
 टनामध्ये जरी वसाहतीच्या योजना झाल्या होत्या तरी त्या-स्थापनेस जे
 च्याकरितां प्रथम जी सावधगिरी राखिली होती ती पुरी नव्ह-अडयळे
 ती, आणि स्पेनदेशीय लोकांच्या दंगेखोर स्वभावामुळें आणि आले ते.
 नानाप्रकारच्या कारणांपासून उपस्थित झालेल्या अकल्पित
 संकटांमुळें त्यांपासून फळही झालें नाहीं. सांप्रत गणेश्वर
 लोकांच्या व्यवस्थेविषयी पुढील सर्व वसाहतीमध्ये नमुना
 होण्यास उपयोगीपडे असा वेत योजावयाचा होता; ह्मणून जि-
 तक्या बारीक मोठ्या गोष्टी होत्या तितक्यांचा लक्षपूर्वक वि-
 चार करून हरएक गोष्टीची काडीमात्र फेर नपडे अशी व्यव-
 स्था केली. ती अशी; या उद्योगाकरितां जे लोक पाठवायाचे हो-सांप्रत जी
 ते ते अमुकच पाठवायाचे असा ठराव केला. ते लोक वेगळ्या वसाहत क-
 वेगळ्या अधिकारांचे व निरनिराळ्या धंद्याचे असावे असें ठर-रायाची ही-
 वून, त्यांतून ज्यांचा जसजसा उपयोग पडावयासारखा होता ती तिची
 तस तसा त्यांचा समुदाय योजिला. या नवीन रहवासी लोकां-यवस्था
 बराबर जाण्यास अमुकच बायका असाव्या असें स्थापित के-राखण्याचा
 लें. ज्या देशांत दुष्काळामुळें इतके अनर्थ घडून आले त्या कायदा.
 देशांत सामग्री उत्पन्न करण्याचाच प्रथम उद्देश होता, ह्मणून
 शेतकऱ्यांची बरीच जमात तिकडेस न्यावी असें ठरविलें. ज्या
 नवीन खंडापासून युरोपखंडास इतकी संपत्ति प्राप्त झाली त्या
 खंडांतील उत्पन्नापासून नफा करून घेण्याची स्पेनदेशीय लो-
 कांस अगदीं कल्पना नव्हती; परंतु तेथील खाणी मधील संप-
 त्तीविषयी मोठमोठ्या कल्पना बांधून पराकाष्ठेचीच तद्वि-

षयक आशा त्यांनीं मनांत बाळगली होती, ह्मणून ती मौल्यवान् धातू खणून गाळायाच्या ज्या नानाप्रकारच्या कृति त्यांमध्ये प्रवीण अशा कामगारलोकांची मंडळी बराबर द्यावी, व अन्य देशीं जाऊन राहाण्याकरितां जे हे लोक निघाले होते, त्यांस कांहीं वर्षेपर्यंत सरकारी खर्चातून पगार देऊन त्यांची उपजीविका चालवावी, असा ठराव केला.

अशा प्रकारें जे कायदे केले ते विचार युक्त आणि इच्छित्या काय-लेला अर्थ सिद्धीस नेण्याविषयीं चांगले उपयुक्त होते; परंतु
द्यांतील न्यूनता. नवीन शोधून काढलेल्या देशांतील दुष्ट हवेमुळें बहुतलोकमरण पावले, हें पाहून त्या देशांत जाऊन राहण्यास स्वसंतोषानें थोडकेच लोक कबूल करितील, असें प्रथमच दिसून आल्यावरून, कोलम्बसानें असें योजिलें कीं, मोठे असून फार अघोर कर्माचे नव्हत, असे अपराध ज्या पुरुषांकडे लागूं आहेत त्यांस हिस्पान्योला एथें पाठवावे, व ज्या अपराध्यांस नेहेमी वल्ह्यांमारून चालवायाचे तारवांवर पाठवितात त्यांतून कांहीं एकांस ज्या नवीन खाणी खणावयाच्या आहेत तेथें जाऊन काम करावें, अशी शिक्षा योजावी. यथायोग्य विचार न करितां जसा हा बुद्धिवाद दिला तसाच तो अविचारा-चा अविचारानें स्वीकार करिताने नें मान्य झाला. जी नवी वसाहत करावयाची होती ती करितां लोक जमवावे ह्मणून स्पेनदेशांतील सर्व बंदिखाने धुऊन काढिले, आणि अपराधी लोकांची चौकशी करण्याचा ज्या न्यायाधीशांकडे अधिकार होता, त्यांस पुढील शिक्षेच्या योगानें त्या लोकांची पुरवणी करण्याकरितां सांगून ठेविलें. जी वसाहत चिरकालपर्यंत राही अशी करावयाची

होती तिचा अशा साधनानिशीं पाया घालणें अनुचित, कांकीं नवीन वसाहतीमध्ये उद्योग, नम्रता, सहनशीलता, आणि परस्पर विश्वास, हीं अवश्य असलींच पाहिजेत, ह्मणून अशा ठिकाणीं व्यवस्था राहण्याकरितां कायद्यांच्या बलापेक्षां सद्-
 र्तणुकीचेंच साधन योजावें हें आवश्यक होय. परंतु या वसाहतीकरितां जे प्रथमच लोक मिळिवले त्यांमध्ये अष्ट लो-
 कांची ज्यापेक्षां मिसळ मिळविली होती, त्यापेक्षां त्या अप्रति-
 ष्टित आणि न सुधारण्यासारख्या लोकांच्या दुर्गुणांमुळे सर्व लोक बिघडून जाऊन दुष्ट आणि दुःखकारक असा परि-
 णाम घडून येण्याचा संभव दिसला, व या गोष्टीचा त्या स्पेन देशीय लोकांस पक्का अनुभवही आला. यूरोप खंडांतील दु-
 सरे लोक स्पेनदेशाप्रमाणेंच वसाहतीची स्थापना करूं ला-
 गले, तेणेंकरूनच त्यांमध्ये वाईट परिणाम घडून आले, असें होण्याचें यावांचून दुसरें कोणतेंही कारण दिसत नाहीं.

स्पेनदेशीय लोकांची व साहत स्थापण्याची जी रीति तीच दुसऱ्या लोकांनीं स्वीकारिल्या - मुळे त्यांच्या वसाहतींत ही वाईट परिणाम हो तात.

कोलम्बसानें जरी मोठ्या सुलभतेनें आणि त्वरेनें आपण योजिलेली सर्व व्यवस्था व नियम यांविषयीं राजाची मान्यता मिळविली तरी, ती व्यवस्था व ते नियम चालू करण्याविषयीं जे यानें प्रयत्न चालविले होते त्यांस बहुत कालपर्यंत इतकीं विभे आलीं कीं, तींहींकरून ज्या मनुष्यांस संकटें भोगायाची विशेष सवई नसत्ये ते तर अगदीं थकून गेले असते. हा जो विलंब लागला त्यास स्पेनदेशीय लोक ज्या स्थिरतेनें काम चालवीत त्या स्थिरतेचे त्रासदायक कायदे व शक्ति कांहीं-
 शी कारणाभूत झाली, आणि कांहीं फेर्दिनान्द व इसावे-
 ष्ट्या यांच्या एकुलत्याएक मुलांचें आस्त्रिआदेशचे मार्गरीते

याचा बेत सिद्धीस जाण्यास विलंब लागण्याची कारणे.

बराबर, व त्या उभयतांच्या दुसऱ्या ज्योहान्ना या नावाच्या मुलीचें आस्त्रिआदेशचे फिलिप आर्चड्यूकाबराबर जें समारं भाचें लग्न झालें त्यामुळें खजिन्यांतील इव्य सरलें होतें, हें दुसरें कारण झालें. परंतु मुख्यत्वेकरून कोलम्बसाचे शत्रूंच्या समत्सर युक्तिप्रयुक्तिक त्या विलंबास कारणीभूत झाल्या. कोलम्बस परत आल्यावर जो यास आदर सत्कार मिळाला तेणेंकरून ते शत्रु आश्चर्यभरित होऊन व कोलम्बसाच्या प्रत्यक्ष दर्शनावरून भयभीत होऊन त्यांस कांहीं वेळपर्यंत कोलम्बसावर जी अतिरिक्त रूपा झाली ती मुकाब्यानें पाहवी लागली, कारण कीं तिचें परिमार्जन करण्याविषयां त्यांच्या अंगांत शक्ति राहिली नव्हती. असें जरीं झालें होतें तरीं त्यांचें आणि कोलम्बसाचे हाडवैर पडलें होतें लपून ते फार दिवसपर्यंत उगाच बसले नाहींत. त्यांनीं पुनः आपलीं कृत्ये चालू करून इन्दियेंतील कृत्यांचा अधिकारी फोनसेका जो हल्लीं वादहोस एथील विशपाचे पदवीस चढला होता त्याच्या साहाय्यानें कोलम्बसाच्या स्वारीविषयां जी तयारी चालली होती ती कालांतरावर घालविण्याकरितां इतके अडथळे आणिले कीं, तींहींकरून ठाणेगाराकरितां नेमलेल्या सामग्री-पैकीं थोडीशी सामग्री नेण्याकरितां दोन तारवें मिळिवण्यास एक वर्ष लागलें; आणि हें लहानसें आरमार जें यास जातानें चालवायाचें होतें त्याची सिद्धता होण्याच्या पूर्वीं बहुत करून दोन वर्षे मोडलीं.

याचे शत्रूंस थोडावेळर्यंत मुकाब्यानें राहवें लागतें.

परंतु पुढें ते यास विघ्न करण्याविषयां उद्योग करितात.

या आरमारांत थोड थोड्या वजनाचीं सारीं ६ तारवें होतीं, आणि ज्यासं बहुत दिवस लागणार व ज्यामध्ये अनेक

संकटें प्राप्त होणार अशा जलपर्यटनाकरितां सामानसुमानाची याचें तृतीय तयारीही चांगली झाली नव्हती. (१४९८) हें जें जल-जलपर्यटन. पर्यटन कोलम्बसानें योजिलें होतें याचा पूर्वी केलेल्या जलपर्यटनापेक्षां भिन्नच मार्ग होता. आपण जे देश शोधून काढिले आहेत त्यांचे नैर्ऋत्य दिशेकडेस इन्दियेंतील फलद्रूप देश आहेत असें कोलम्बसाच्या मनांत विंबून गेलें होतें, ह्मणून ते देश शोधून काढण्याकरितां आपण विषुवरेषेवालां येऊन पोहोचूं तोंपर्यंत शुद्ध दक्षिणेस व्हावें, नंतर आपल्या गतीस अनुकूल असा जो अयनवृत्तांमध्ये एकसारखा वारा वाहत असतो त्याच्या साहाय्यानें पश्चिमेकडेस व्हावें, अशी अतिशय निश्चयात्मक युक्ति योजिली. याच कल्पनेनें यानें तारवें हाकारिलीं, आणि प्रथम कानेरी वेटांत जाऊन लागलाच हा कानेरी वेटां हून पुढे केप दिवेर्द एथें गेला. कोलम्बसानें कानेरी वेटां हून हिस्पातीन तारवें न्योला एथील ठाणेगार लोकांकरितां सामग्री भरून तीन रवाना करितां रवाना केलीं, आणि बाकी राहिलेल्या तीन तारवांनि-रतो. शां दक्षिणेकडेस आपलें जलपर्यटन चालविलें. कोलम्बस व हा दक्षिणेस याचे लोक विषुवरेषेपासून पांच अंशांच्या आंत येऊन पो-जात असतां होंचत तोंपर्यंत कांहीं अद्भुत गोष्ट घडून आली नाहीं. या विषुवरेषेपा ठिकाणां येई तोंपर्यंत त्यांचीं अंतःकरणें स्वस्थ होतीं, परंतु ते-सून ५ अं-समयांच उष्णता इतकी अतिशय झाली कीं, तिणेंकरून त्यां-शांवर येतां च अतिशय च अतिशय च दारवेचीं पिपें तडकलीं, व दुसऱ्यांत जे पातळ पदार्थ भरू-उष्णतेमुळें न ठेविले होते ते आंबट होऊन गेले, आणि त्यांच्या बराबर-याच्या ज-ची धान्यसामग्री अगदीं करपून गेली. स्पेनदेशीय लोकांनीं वळचे पदा- दक्षिणेकडेस इतकें दूर जाण्यास कधींही धीर केला नव्हता-र्थ नासतात.

मोठा पाऊ- ह्मणून, त्यास आपली तारवें पेट घेतील असें भय पडलें व पृ-
स पडल्या- श्वीवर उष्ण कटिबंधामध्ये जे देश आहेत तेथील हवा वगैरे
मुळें याच्या फार दुष्ट आहे असें जें प्राचीन लोकांचें मत तें खरें आहे, अ-
लोकांचे पो सें ते मानूं लागले. परंतु यासमर्याच पर्जन्य पडून त्यांच्या
टांत उष्ण- भीतीचें थोडेसें शांतवन झालें. मनुष्यांस तारवांवरील तक्त-
तेमुळें आ- पोशावर राहायाचें देखील कठीण इतका जरीं मोठा जबर
लेडी. भीति शतत पाऊस पडला तरीं, तेणेंकरून उष्णतेचा प्रवरपणा
शमत्ये. मोडला नाहीं. या पर्यटनाच्या आरंभापासून कोलम्बस

मोठ्या तत्परतेनें स्वतः सर्व कामें वहिवाटीत होता, त्यांत फार
श्रम झाले, व निद्राही सांपडली नाहीं, यामुळें ताप येऊन यास
वायूचा उपद्रव झाला. या सर्व गोष्टींमुळें आपल्या लोकांच्या
प्रकृति बि- प्रार्थना यास कबूल कराव्या लागल्या, आणि कारिबी बेटां-
घडल्यामुळें तील कोणत्या एका बेटास जाण्याकरितां वायव्य दिशेकडेस
यास का- आपली गति पालटवी लागली, कारण तेथें जाऊन प्रकृतीस
रिबी बेटां- आराम होऊन सामान सुमानाची पूर्तता होण्यासारखें होतें.
कडे जावें आराम होऊन सामान सुमानाची पूर्तता होण्यासारखें होतें.
लागतें. अगष्ट महिन्याच्या पहिल्या तारिखेस, जो मनुष्य तारवा-

च्या शेंड्याकडेस वर्तुळाकार प्रदेशांत बसला होता त्यानें ज-
मान ! हो जमान ! अशी आनंदाची आरोळी ठोकून सर्वास आ-
श्रयभरित केलें, आणि ती पाहण्याकरितां जेव्हां सर्व उभे रा-
हिले तेव्हां एक मोठें बेट त्यांच्या दृष्टीस पडलें. त्यास या नौ-
काधिकपतीनें त्रिनिदाद असें नाव दिले, तेंच नांव अद्याप-
पर्यंत चालत आहे. हें बेट गिद्यानादेशाच्या किनाऱ्यावर ओ-
रिनोक्रो नदीच्या मुखाजवळ आहे. ह्या नदीचा मोठेपणा
या नवीन खंडांतील नद्यांचा तृतीयांश किंवा चतुर्थांश इत-

ओरिनोक्रो
नदीच्या मु
खाजवळ
एक मोठें
बेट दृष्टी प
पडतें.

का आहे, तथापि तिचा प्रवाह प्राचीन गोलाधीतील सर्व प्रवाहांपेक्षां फार मोठा आहे. ही नदी समुद्राकडे वाहात जात असतां हिचे पाण्याचा लोट, व ही समुद्रास जाऊन मिळत्ये तेथे हिचा वेग, एवढा जबर असतो कीं, या किनाऱ्यावर समुद्रास जी विशेष भरती येत्ये तीस ही जाऊन मिळत्ये तेव्हां यांच्या आघातामुळे लाटा मोठमोठ्या होऊन खळखळू लागतात, आणि तेणेंकरून मनुष्याच्या मनांत आश्चर्य आणि भीति हीं दोनही उत्पन्न होतात. या नस्तामध्ये या नदीचा तो अनिवार प्रवाह इतका दूरपर्यंत पसरतो कीं, याच्या पुरानें समुद्राचें उदक पुष्कळ कोसपर्यंत गोडें होऊन जातें. यापासून धोका होईल असें कोलम्बसाच्या मनांत येण्याच्या अगोदरच हा समोरा समोर येणाऱ्या प्रवाहांच्या आणि तुफान झालेल्या लाटांच्या पेंचाटीत सांपडला; परंतु हा एका अरुंद सामुद्रधुनीच्या द्वारे परम संकटानें पार पडला. ही सामुद्रधुनी इतकी भयंकर दिसली कीं कोलम्बसानें हिला बोकादेल द्रागो ह्मणजे सर्प मुख असें नाव दिलें; या दर्शनामुळे तर कोलम्बसाची पाचांवर धारण बसली, परंतु हा जेव्हां या अलौकिक दर्शनाच्या स्वरूपाविषयी विचार करूं लागला, तेव्हां त्यांत सुख आणि आशा त्यांचें मूळ आहे असें यास कळूं आलें. एवढें मोठें पाणी जें या नदींत आहे हें कोणत्याही बेटांतून आलेलें नसावें, तर भल्या मोठ्या विस्तीर्ण देशांतूनच आलेलें असावें, आणि जें महाद्वीप माझ्या मनांतून फार दिवस शोधून काढावयाचें आहे त्याच्या जवळ मी येऊन पोहोंचलों असा यानें यथायोग्य सिद्धांत केला. अशी कल्पना मनामध्ये भरून हल्ली ज्या प्रांतांस

त्या नदीच्या मळे मोठ्या लाटांचे पेचार्वांत हा सांपडतो.

या माहान् प्रवाहाच्या दर्शनानें यास मय वाटून संतोषही झाला त्याची कारणे.

हा पारिआ- पारिआ आणि कुमाना असें ह्मणतात त्यांच्या किनाऱ्यानें हा
आणि कुमा- पश्चिमेकडेस चालिला, आणि कितीएक ठिकाणीं उतरून
ना याप्रांतां- तेथील लोकांवरारबर यानें व्यवहारही केला. ते लोक स्वरू-
च्या किना- पामध्यें व व्यवहारांतील रीतिभातीमध्ये हिस्पान्योला एथील
ऱ्यानें पश्चि- लोकांप्रमाणेंच होते. सुवर्णाचीं लहान लहान पदके आणि
मेस जाऊन कितीएक स्थळें शोधून काढिवो.

त्या देशाचें
सौंदर्य पाहून
त्यास स्वर्ग-
भूमि असें
मानितो.

यूरोप खंडांतील खेळणीं स्वसंतोषानें घेऊं लागले. या लो-
कांस बेटांतील राहाणवाल्यापेक्षां अधिक चांगलें ज्ञान आणि
विशेष शौर्य होतें असें दृष्टीस पडलें. त्या देशांत तऱ्हे तऱ्हेचीं
चतुष्पाद जनावरें आणि नानाप्रकारचे पक्षी व फळें हीं उत्पन्न
होत असत. या जमीनीचें सौंदर्य आणि पिकाऊपणा पाहून
या नौकाधिपतीस मोठा संतोष झाला, आणि यानें शोधकपणा-
च्या मोठ्या आवेशानें असें कल्पिलें कीं, सर्वशक्त भगवंता-
नें पुण्यवान् लोकांस राहण्याकरितां पृथ्वीवर एक स्थान यो-
जिलें आहे, ज्यास धर्म पुस्तकांत स्वर्ग असें ह्मणतात, तें
हीच जमीन होय. अशा प्रकारें करून कोलम्बसास, के-
वळ नवीन खंड लोकांकरितां शोधून काढिल्याचेंच यश आलें
असें नाहीं तर त्याचें पूर्ण ज्ञान प्राप्त व्हावें एतद्विषयीं यानें
पुष्कळ उद्योग केला याचेंही यास यश प्राप्त झालें. स्पे-
नदेशांतील लोकांस ज्यानें त्या विस्तीर्ण महाद्वीपांत प्रथ-
म नेलें तो हाच पुरुष. हें महाद्वीप त्या लोकांच्या रा-
ज्याचें मुख्यस्थान होय, आणि पृथ्वीच्या या भागांतील जि-
तके त्यांचे खजिने आहेत त्याचें मूळही हेंच महाद्वीप होय.

या समयां कोलम्बसाची तारवें अगदीं मोडकळीस आलीं, हिस्पान्यो-
जवळची सामग्री संपली, आणि याची प्रकृतिही बिघडली, ला एथें जा
त असतां
तशांत याचे खलाशी लोक फार उताविळी करूं लागले, या-
क्युवागुआ
मुळें कोलम्बसास पुढें शोध करीत जावयास अडथला आला आणि मा-
आणि हिस्पान्योला एथें जाण्याचें प्राप्त पडलें. हा तिकडे
गर्गिता अ
जात असतां यानें क्युवागुआ आणि मार्गर्गिता अशीं दोन र्शा दोन बे
बेटें शोधून काढलीं. तेथें ज्या माशांपासून मोठ्यें निघतात त्या वें शोधून
माशांस धरावयाचा व्यापार चालूं लागल्यामुळें तीं बेटें प्रसिद्ध काढितो.
झालीं. जेव्हां हा हिस्पान्योला एथें येऊन पोहोंचला तेव्हां
दुखणें आणि श्रम इहींकरून हा फार खंगला होता, व तेथील
ठणगेगार लोकांच्या कृत्यांची स्थिति पाहून यास ज्या विश्रांती-
ची फार अपेक्षा होती ती प्राप्त होण्याचाही रंग दिसला नाहीं.

याच्या पाठीमागें त्या देशांत पुष्कळ फेरफार घडून आले;
तो प्रकार असा, कोलम्बसानें तेथून परत जाण्याच्या अगो- याच्या पा-
दर आपला भाऊ आदेलान्तादो यास जो बुद्धिवाद सांगित- ठीमागें आ
ला होता त्याप्रमाणें त्यानें इसाबेल्ला एथून ठणें काढून त्याच्या देलान्तादो
समोर अधिक सोईची जागा होती त्या ठिकाणीं नेलें, आणि यानें केलेलें
सन्त दोमिंगो या शहराचा पाया घातला. हें फार दिवसपर्यंत कृत्य.
नवीन खंडांत यूरोपिअन लोकांचें प्रख्यात नगर होतें, आणि
तेथें स्पेनदेशच्या सत्ते खालचीं जितकीं राज्यें होतीं त्यांमध्ये
या ठिकाणीं न्याय मनसुबीचें मुख्य दरबार भरत असे. स्पेन
देशांतील लोकांनीं हें ठणें वसवितांच, आदेलान्तादो यानें
त्यांनीं आळसीपणांत दिवस घालवूं नयेत व त्यांस नवीन कट
करायास अवकाश मिळूं नये-हणून, त्या बेटाच्या ज्या प्रदेशांत

आपला भाऊ गेला नव्हता व ज्यांच्याकडून त्यानें आपलें स्वामित्वही कबूल करविलें नव्हतें त्या भागांत स्वारी केली. तेथील लोकांच्या आंगांत यास प्रतिहत करण्याची शक्ति नव्हती, ह्मणून यानें जी जी खंडणी मार्गांतली ती ती सर्व ठिकाणीं त्यांनीं दिली. परंतु लवकरच त्यांनीं पाहिलें कीं, हें ओझे आपणास सोसवत नाहीं, तेव्हां जरीं त्या जुलूमगारांचें मोठें सामर्थ्य पाहून यांस दहशत बसली होती तरी त्यांजवर यांनीं शस्त्रें धरिलीं. असे जरीं झालें तरी हें बंड मोठें भयंकर होतें असें नाहीं. भितरे आणि नग्न अशा इन्दिअन लोकां-वरावर जी लढाई चालली ती मोठ्या संकटाची नव्हती, व तीपासून सिद्धि होईल किंवा नाहीं असा संशयही नव्हता.

परंतु जेव्हां आदेलान्तादो समरंगणांत त्यांच्याबरोबर युद्ध करण्यांत गुंतला, तेव्हां स्पेनदेशच्या लोकांमध्ये एक मोठें बंड उद्भवलें. या बंडाचा नाईक फ्रांसिस् रोलदान होता. या गृहस्थाकडे हुकूम राखण्याचें व लोकांमध्ये तंटाबवेडा उत्पन्न न होई असें करण्याचें काम कोलम्बसानें दिलें होतें. त्याच्या आंगीं मोठें पद प्राप्त व्हावें ह्मणून जी इच्छा होती ती केवळ हूडपणाची आणि अविचाराची होती. यामुळें आपले पदवीस अयोग्य अशा तामसी रुत्यांत तो निमग्न झाला. स्वदेशीय लोकांनीं अशा कुमार्गास लागावें ह्मणून जीं त्यानें कारणें सांगितलीं तीं अप्रयोजक होती, व त्यांचा पायाही शुद्ध नव्हता. कोलम्बस आणि याचे दोघे बंधु हे उन्मत्त आणि कडक असा त्यानें यांजवर आरोप ठविला; आणि या देशा-मध्ये स्वतंत्र राज्य स्थापण्याचें यांचें धोरण दिसत आहे असें

इन्दिअन
लोकांचें बंड.

स्पेनदेशीय
लोकांचें बंड.

उठाविलें. त्यानें दुसरे असें बालंट घेतलें कीं स्पेनदेशच्या लोकांतून थोडेशे लोकांस क्षुधा आणि श्रम यांहीं करून मारून टाकावे ह्मणजे, बाकीचे लोक सहज आपल्या ताब्यांत येतील असा यांचा मनसुबा आहे. आणखी त्यानें असें दर्शविलें कीं कास्तील एथील लोकांस, जेनवा देशांतील जे हे तिघे साहसी लोक यांचे गरीब आणि सोशीक असे गुलाम होऊन राहणें हें अयोग्य होय. ज्या संकटांचा भार मनुष्यांस सोसावा लागतो तीं संकटे अधिकाऱ्याच्या गैरवर्तणुकीमुळे उत्पन्न झालीं असें ह्मणायाची त्यांस आवड असत्ये, आणि परदेशाची शक्ति व वर्चस्व हीं सर्व देशांचे डोळ्यांत सलत असतात; ह्मणून रोल्दान याच्या आंगां दुसऱ्यास वश करून घेण्याचा जो गुण असे त्याच्या योगानें त्याच्या देशचे लोकांच्या मनांत त्याचें सांगणें पक्कें ठसलें. तो गृहस्थ अब्रूचा आणि मोठ्या पदवीचा होता यामुळे त्याच्या सांगण्याचें वजन ही पडलें. स्पेनदेशच्या बहुतेक लोकांनीं त्यास आपला पुढारी केला, आणि अदेलान्तादो व त्याचा भाऊ यां उभयतांवर शस्त्रें धरून त्यानीं राजसामग्रीचें कोठार जवरीनें घेतलें, आणि सन्त दोमिंगो एथील किल्ला अवचित जाऊन घ्यावा याविषयीं प्रयत्न आरंभला; परंतु दोन देईगो कोलम्बस याच्या सावधगिरीनें व धैर्यानेंच त्याचा बचाव झाला; आणि त्या बंडवाल्यांस स्वारागुआ प्रांतांमध्ये जाण्याचें प्राप्त पडलें. ते तेथें गेल्यावर त्यांनीं स्वतांच अदेलान्तादो याचा अधिकार नमानण्याचें आरंभिलें असें नाहीं, तर इन्दिअन लोकांसही त्यांच्या आमलाखालीं राहूं नये ह्मणून भर दिली.

असा मार्ग घरायासत्या बंडाचा नाईक रोल्दान यानें सांगितलेली कारणें.

रोल्दानास पुढें करून बंडवाले राजसामग्रीचें, कोठार जवरीनें घेतात.

ते स्वारागुआ प्रांतांत जातात

याने काने-
री बेटां हून
र्जा तीन ता
रवे पाठवि
ली होती ती
वाच्यानें झु
कून खारा-
गुआ एथें
येऊन लाग-
तात.

ज्या वेळेस कोलम्बस सन्तदोमिंगो एथें येऊन उतरला त्या वेळेस त्या लोकांच्या स्थितीमध्ये कांहीं धरबंदच राहिला नव्हता. याने कानेरी बेटां हून र्जा तीन तारवे पुढें पाठविली होती ती अद्याप येऊन पोहोचली नाहींत असें पाहून यास परम आश्चर्य वाटलें. त्या तारवांवरचे कोळी लोक गलबतें चालविण्याच्या कामांत प्रवीण नव्हते, आणि पाण्याच्या प्रवाहास जोरही फार होता, सबब तीं तारवे सन्तदोमिंगोच्या पश्चिमेस सुमारे १६० मैलांपलिकडे झुकलीं त्यामुळें खारागुआ या प्रांतांतील बंदरी त्यांस विसावा घेण्याकरितां येणें प्राप्त पडलें. तेथेंच रोल्दान् आणि त्याचे फंद करणारे लोक जाऊन राहिले होते. रोल्दान् यानें अदेलान्तादोवर जें बंड केलें होतें तें त्या नौकाधिपतींस मोठ्या सावधगिरीनें कळूं दिलें नाहीं. त्या लोकांचा विश्वास आपणावर बसावा याकरितां रोल्दान् यानें पराकाष्ठेची युक्ति खर्चून त्यांच्या मनांत असें भरवून दिलें कीं, नवीन ठाणें वसविण्याकरितां जे तुम्ही आपले बराबर लोक आणिले आहेत त्यांस एथील किनाऱ्यावर उतरवावे, ह्मणजे ते खुषकीच्या वाटेनें सन्त दोमिंगो एथें जातील. त्यांनीं आपल्या सांगण्याचा स्वीकार करावा ह्मणोन त्यांजवर शक चालवायास रोल्दानास बहुत कारणें सांगवीं लागलीं नाहींत. हे लोक स्पेनदेशांतील बंदिवान लोकांमधील गाळ होते. आळशीपणा, अनाचार, आणि उन्धतपणाची कृत्ये, हीं त्यांच्या पुरीं माहितीचीं होती, आणि बहुतकरून त्यांच्या सर्वईतील रहाटीप्रमाणेच जी ही उपजीवन करण्याची वृत्ति होती तीच त्यांनीं मोठ्या उत्सुकतेनें पुनः धरिली.

रोल्दान त्या तारवांतील लोकांस व श करून घेतो.

त्या नौकाधिपतींनीं वेळ टळून गेल्यावर आपल्या मनुष्यांतून इतके जण आपण एथें उतरलों हें मूर्खपण आहे असें जाणून ते सन्त दोमिंगो एथें जाण्यास निघाले, आणि कोलम्बसाच्या पाठीमागून थोड्या दिवसांनीं तेथील बंदरीं जाऊन पोहोचले. परंतु त्यांच्या जलपर्यटनास फार दिवस लागल्यामुळें, त्यांच्याजवळची सामग्री बहुतेक खपून गेली, तेणेंकरून ठाणेगार लोकांस पुरावा थोडा सांपडला.

कानेरीं बेटां तून पाठविलेलीं तीन तारवें पाठीमागून येऊन पोचतात.

अशा हिंमतदार, आणि साहसी लोकांची दोळी रोल्दानास मिळाली, तेणेंकरून त्याचें सर्वास भय वाटूं लागलें; आणि तो मागण्याही मोठमोठ्या मागूं लागला. त्याची कृतघ्नता पाहून कोलम्बस जरीं फार क्रुद्ध झाला होता, आणि त्याच्या लोकांच्या दांडगाईमुळें जरीं यास फार संताप आला होता, तथापि यानें युद्धाची त्वरा केली नाहीं. आपसांत लढाई चेतवण्याच्या कल्पनाही मनांत आणायास कोलम्बस थरत भीत असे; कारण कीं जरीं त्या लढाईत कोताही पक्ष प्रबळ झाला तरीं एकादा साधारण शत्रु येऊन दोघांचाही नाश करून टाकी, इतका उभयपक्षां शक्ति आणि बल यांचा व्हास होतो, असें हा समजत असे. त्याच वेळीं कोलम्बसानें असें लक्षांत आणिलें कीं, ज्या अविचारी बुद्धीनें व तैषानें बंडवाल्यांनीं शस्त्रें धरिलीं, त्या दोनही गोष्टी अद्यापि रोल्दान यास अनुसरून जे लोक आहेत, त्यांच्या मनांत इतक्या खवळताहेत कीं, तींहीकरून त्यांतील बहुतेक तर उलटून पडले आहेत, आणि सर्वांनीं च चाकरीविषयीं सुस्तपणा धरिला आहे. अशा कल्पना मनांत येतांच सर्वांच्या कल्याणाकरितां व आपलें स्थान राखण्या-

त्यांचे बरा-
बर जी क-
बुलात केली
ती विषयी.

करितां यानें लढाई करण्याचें सोडून तह करण्याचें योजिलें. यानें यथायोग्य वेळीं सर्वास जाहीर केलें कीं, जो पुनः आपल्या कामावर येईल, त्यास त्याच्या अपराधाची क्षमा होईल. तेणेंकरून बंडवाल्यांपैकीं बहुतेकांच्या मनांत ती गोष्ट ठसली. स्पेनदेशास परत जाण्याची मोकळीक ज्यांस पाहिजे असेल, त्यांस ती देण्याची कबुलात करून, जे आजारीपणामुळें व निराशेमुळें नवीन देशास फार कंटाळले होते त्या हतभाग्य साहसी पुरुषांस कोलम्बसानें मोहून घेतले. रोल्दान यास पुनः पूर्वीच्या कामावर नेमण्याचें वचन देऊन त्याच्या गर्वाचा परिहार केला. रोल्दान यानें आपले बरोबरच्या लोकांच्या कल्याणार्थ ज्या मागण्या मागीतल्या होत्या त्या कबूल करून कोलम्बसानें त्या लोकांची द्रव्यविषयक इच्छा तृप्त केली. असे त्रासदायक करारनामे करून क्रमाक्रमानें रक्तसाव केल्यावांचून, ज्या घातकी कटापासून गण्याचा नाश होईल, असें भय होतें, तो कट मोडून टाकिला, आणि सुरळित क्रम, व्यवस्थेचें राज्य, आणि स्वस्थता, हीं पुनः चालू केलीं.

कबुलातीप्र
माणें याचें
करणें.

बंडवाल्यांबराबर ही कबुलात केली होती लक्षणून, त्यांस त्या बेटांतील वेगळ्या वेगळ्या प्रदेशांत जमीनी दिल्या, आणि प्रत्येक इलाख्यांतील इन्दिअन लोकांस त्या नवीन धन्यांच्या उपयोगाकरितां जमीनीच्या कांहीं प्रदेशांत कृषिकर्म करावयास सांगितलें. निर्जाव आणि अशक्त अशा गण्यामध्ये ती योजना कितीही उपयोगाची असो, तथापि तीमुळें स्पेनदेशांतील लोकांस, जे इन्दिअनलोक त्यांनीं आपल्या सर्व वसाहतींचे जाग्यामध्ये ठेविले होते; ते वांटून घेण्याचें प्राप्त झालें, यामुळें

त्या हतभाग्य इन्दिअन लोकांवर असंख्य अनर्थ गुजरले, आणि त्यांस अतिशय क्लेश होण्याजोगे जुलुम सोसावे लागले. हिस्पान्योला एथील बंडापासून एवढाच वाईट परिणाम झाला असें नाही, तर क्रोलम्बसास त्या महाखंडामध्ये पुढें शोध करायामाही प्रतिबंध झाला. कारण त्यास आपला भाऊ अदेलान्तादो, व ज्यांस हें काम सांगायार्चें याचे मनांत होतें ते खलाशी लोक, यांस आपला जीव राखण्याकरितां जवळ ठेऊन घेणें प्राप्त पडलें. या कृत्यांतून मोकळा होतांच हा जलपर्यटन करीत असतां जें दरदिवासाचें वृत्त यानें लिहून ठेविलें होतें तें, व नवीन शोधून काढिलेल्या देशांचें वर्णन, आणि ज्या समुद्रकिनार्यावरून हा गेला होता त्याचा नकाशा, तसेंच तद्देशीय लोकांबरोबर व्यापार करून त्यांच्यापासून जें सोनें, मोत्यें आणि मोठमोठ्या किमतीचे व पाहाण्यासारखे पदार्थ मिळविले होते त्यांचे नमुने, हे सर्व भरून आपल्या गलबतांतून कांहीं गलबतें क्रोलम्बसानें स्पेनदेशास पाठविलीं. त्या वेळेसच हा नवीन देश यानें हिस्पान्योला एथील बंडाची सर्व हकीकत लिहून पाठविली. त्यांत फौजेतील दंगेखोर लोकांनीं ठाणें मोडून जाई, इतका मोठा दंगा केला, आणि आपल्या अमलदारावर निष्कारण उठून नवीन शोध व सुधारणूक करण्याच्या यत्नास आडफाटा आणिला, असा त्यांजवर आरोप ठेविला, आणि त्या वेदांतील राज्याची चांगली व्यवस्था राखण्याकरितां, व सांप्रत कालीं दबलेलें बंड कदाचित् पहिल्यापेक्षां अधिक बळावून उपस्थित होईल, तें समूळ नाहीसें करण्याकरितां, किती-एक कायद्यांविषयीं बोलणें लाविलें. - रोल्दान आणि त्याचे

हिस्पान्यो-
ला एथील बंडापासून झालेले वाईट परिणाम.

हा नवीन देश शोधून काढून त्यांतील द्रव्ये वगैरे स्पेन देशास पाठवितो.

बंडवाले
लोक हा व
याचे भाऊ
यांविषयी
मलत्तेच स-
रकारास लि
हून पाठवि
तात.

साथी त्यांनी त्याच तारवांमध्ये आपल्या वर्तणुकेचा गुन्हा पदरी घेऊन माफी मागायास, व कोलम्बस आणि याचे भाऊ यांजवर उलटा आरोप ठेवून स्पेनदेशास लिहून पाठवावयास आळस केला नाही. स्पेनदेशाची कीर्ति व्हावी आणि कोलम्बसाचें कल्याण व्हावें असा योग नव्हता यामुळे, कोलम्बसावरील आरोप फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्ला यांचे दरबारांत खरा वाटून अकल्पित गोष्टी घडून आल्या.

परंतु या गोष्टी सांगण्याच्या अगोदर दुसऱ्या किती एक गोष्टी लक्ष लावण्याजोग्या आहेत, कारण त्या फार उपयोगाच्या व नवीन खंडाचे इतिहासाविषयीच्या आहेत याजकरितां त्यांचा विचार करणे उचित आहे. कोलम्बस पश्चिमेस अनुक्रमानें जलपर्यटन करित असतां पोर्तुगाल देशामध्ये नवीन नवीन शोध करण्याची हौस मंदावली नाही. ती हौस या राज्यांतच प्रथम बळावली नंतर चोंहीकडेस प्रसृत झाली. ज्या

पोर्तुगीज
लोक को-
लम्बसास
सिद्धि प्राप्त
झालेली पा
हून खिन्न
होऊन न व
सतां नवीन
शोध कर-
ण्याचा क्रम
चालविता-
त.

कोलम्बसाच्या बोलण्याचा आपण प्रथम अविचारानें निषेध केला, त्यास सिद्धि प्राप्त झाली, हे विचार मनांत आल्यावरून पोर्तुगीज लोक केवळ आपणास धिक्कारून खिन्नच होऊन बसले असें नाही, तर कोलम्बसापेक्षांही मोठमोठीं कृत्यें करून त्याजवर तोड करावी अशी ईर्ष्या, व आपल्या कडून चूक झाल्यामुळे आपल्या देशचें जें नुकसान झालें त्यास भर घालावी अशी इच्छा, त्या सर्वांनीं आपल्या मनांत धरिली. या हेतूनेच इमान्युएल, ज्याची त्याच्या पूर्वजांसारखीच अचाट कल्पनाशक्ति होती, त्यानें केप गुद होपच्या वाटेनें ईस्त इन्दीज एथें जाण्याकरितां रस्त्या काढण्याची जी त्याच्या पूर्वजांनीं

मोठी मसलत योजिली होती, तीच पुढें चालू केली, आणि वासुको दि गामा कोण सिंहासनारूढ होतांच तेथें जाण्याकरितां आरमार सिद्ध केलें, त्या प्रका- व त्याचा अधिकार वासुको दि गामा यास दिला. तो गृह- रचा मनुष्य स्थ कुलीन होता, आणि त्याच्या अधिकारास शोभण्याजोगे होता यावि त्याच्या अंगांत सद्वासना, शाहणपण, आणि शौर्य, हे गुण होते. पर्यां.

नौका चालविण्याच्या विद्येचा जेव्हां नुकताच आरंभ झाला होता तेव्हां नवीन शोध करण्याकरितां जीं तारवें तयार केलीं होतीं, त्याप्रमाणें सांप्रतचें आरमारही अल्पस्वल्पच होतें. त्यां- त सारीं तीन तारवें होतीं, तीं ज्या कामाकरितां तयार केलीं होतीं त्या कामास जितकें सामान सुमान व सैन्याचें बल पा- हीजे तितकें त्यांजवर नव्हतें. त्या काळच्या यूरोपिअन लोकांस नियमित देशांचे वारे आणि मुसुमाचे वारे यांची गति माहीत नव्हती. त्या वायूंमुळे अतलान्तिक महासा- गरांत, व आफ्रिका आणि हिंदुस्थान यांच्या मध्यभागीं जो समुद्र आहे त्यांत, कांहीं ऋतूंत तारवें जाण्यास फार सुलभ पडतें, आणि कांहीं ऋतूंत फार संकट पडतें एवढेंच नाही, पण मुळींच तारवें चालवितां येत नाहीत. गामा ज्यावेळे- वर निघाला ती वेळ सर्व वर्षामध्ये फारच प्रतिकूल होती. हा १४९७ त जुलई महिन्याचा ९ वे तारिखेस लिस्बो- न एथून तारवें हाकारून दक्षिणेस चालिला. तो नवेंबर महिन्याच्या २० वे तारिखेस केप गुड होप एथें येऊन हा ज्या वे- पोर्तुगेज्यांच्या अगोदर यास सतत चार महिनेपर्यंत तोंडचा ळस निघा- वारा खावा लागला. परंतु याठिकाणीं त्या वाऱ्याचा जोर ला त्या वेळे- स वारा तों- कमती होऊं लागला. नंतर ज्या दिवशीं वारा अनुकूल होता डचा होता.

हा फेप गुद
होप यास
वळसा घा
लून ईशानी
कडे होतो.

त्या दिवशीं गामानें त्या भयंकर भूशिरास वळसा घातला, आ-
णि आफ्रिका खंडाच्या कांठानें ईशानी कडेस आपल्या गम-
नाचा रोंख धरिला. इतके दिवस या भूशिरापर्वतच गलबतें
चालविण्याची हद्द होती. गामा कितीएक बंदरीं जाऊन
उतरला, आणि अनेक प्रकारचीं साहसकृत्यें करून मेळिदा-
शहरापुढें येऊन त्यानें नांगर टाकिला. या साहसकृत्याचें,
पोर्तुगीज इतिहास कर्तें, त्याचें आचरण व शौर्य यांची प्रौढ
परंतु वास्तव प्रशंसा करून, वर्णन करितात. सेनेगाल नदी-
पासून झांजेवारच्या हद्दीपर्यंत आफ्रिका खंडाच्या किना-
ऱ्यावरून जे मोठमोठे देश पसरलेले आहेत त्यांमधील लोकां-
ची जात रानटी, अज्ञानी, अक्षरशत्रू, आणि कलाकौशल्य व
व्यापार यांमध्ये गैरमाहीत, अशी होती; याशिवाय त्यांचे
तोंडवळे व आंगाचा वर्ण तशाच रीतिभाति यूरोप खंडांतील
लोकांपेक्षां भिन्न होत्या, असें पोर्तुगीज लोकांच्या दृष्टीस प-
डलें. एथून ते जसजसे पुढें गेले तसतशी उत्तरोत्तर मनुष्यांची
प्रकृति बदलत व सुधारत चालली हें पाहून, त्यांस जो आनंद
झाला तो वर्णितां येत नाहीं. तो प्रकार असा कीं, त्यांस आ-
शिया खंडांतील लोकांसारिखेच चेहेरे जिकडे तिकडे दिसूं ला-
गले, व सुधारणुकीचीं चिन्हें, तशीच विद्या, आणि मुसलमानी
धर्म, यांची संस्थापना झाली होती, आणि व्यापारही बराच
चालू झाला होता असेंही त्यांनीं पाहिलें. त्यावेळेस मेळिदा
बंदरांत हिंदुस्थानांतील कितीएक तारवें होती. गामास
कार्यसिद्धीविषयीं पुरा भरवसा येऊन तो पुढें जलपर्यटन करीत
चालला, आणि १४९८ चे मे महिन्याचा २२ वे तारिखेस

यास कार्य
सिद्धीविष-
यीं भरवसा
वाटून हा
आपलें पर्य
टन पुढें चा
लवितो.

मलबार किनाऱ्यावर कलिकोट एथें मुसलमान सुकाणु धर- कलिकोट
णाराच्या मदतीनें येऊन पोहोचला. आजपर्यंत यूरोपीअन एथें आल्या
लोकांस जे अपुर्ते लेख मिळाले होते त्यांवरून, अतिशय उत्त- वर तेथील
मावस्थेप्रत पावलेला जो हा देश एथील संपत्ति, दाट वस्ति, संपत्ति व-
लागवड, उद्योग, आणि कलाकौशल्यें, यांविषयां जी कल्प- यास फार
ना यानें बांधिली होती, ती प्रत्यक्ष त्या गोष्टींचें दर्शन होतांच आनंद हो-
कांहींच नव्हे अशी झाली. परंतु त्याजवळ तेथें ठाणें घाल- तो
ण्या पुरतें सैन्य, अथवा प्राप्ति होण्यासारिखा व्यापार करा-
यास चांगला माल, नव्हता ह्मणून, नौकागमनविद्या प्रथम
निघाल्यापासून जीं पर्यटनें आजपर्यंत झालीं त्या सर्वांत फार
दिवस लागलेलें, आणि परम कठीण, असें जें आपण पर्यटन
केलें, त्यांत सिद्धि प्राप्त झाली ही बातमी घेऊन, पोर्तुगाल
देशास त्वरीत परत गेला. तो लिस्बोनचें बंदर सोडल्यापासून
दोन वर्षें दोन महिने आणि पांच दिवसांनीं १४९९ त सप्तंबर
महिन्याच्या १४ वे तारिखेस तेथें जाऊन उतरला.

याप्रमाणें जितक्या भूगोलावर वस्ति आहे तितक्या प्रदे-
शाची स्थिति कोणत्या प्रकारची आहे, हा शोध करण्यांत पं-
धराव्या शतकांत जितका उद्योग मनुष्याच्या हातून झाला,
तितका त्या शतकाच्या पूर्वीच्या सर्व काळांत झाला नाहीं.
नवीन देश शोधून काढण्याची उमेद प्रथम हलकी आणि साव- पूर्वीची न-
धगिरीची असे, तेणें करून तिचा फार प्रसार झाला नाहीं, आ- वीन शोध
णि तीपासून जितके प्रयत्न झाले तितके भिन्नेपणाचे व संश- करण्यावि-
याचे होते. त्याच उमेदीस सिद्धि होऊं लागल्यामुळें हुशारी ष्याची उ-
येऊन तीपासून मोठ्या पराक्रमाच्या अणि साहसाच्या गोष्टी मेद.

संप्रतकाल घडूं लागल्या. जसजशी ती उमेद वाढूंलागली तसतशी ची नवीन बळावत चालली; आणि शेवटीं ती इतक्या त्वरेनें व सपाठ्या- शोध कर- नें वृद्धिगत झाली, कीं तेणेंकरून अज्ञान व भीति यांमुळे म- करण्याची नुष्याचे हातून आजपर्यंत जे मोठमोठे शोध होत नसत ते होऊं उमेद. लागले.

पोर्तुगीज लोकांस आफ्रिकेच्या किनाऱ्यावरून केप नोन पासून केप दि वेर्दपर्यंत जातां जातां बहुत करून ५० वर्षे लागलीं. केप दि वेर्द हें केप नोनच्या दक्षिणेस सारें १२ अंशांवर आहे. तीस वर्षापेक्षां कांहीं अल्प काळांत विषुवरेषेच्या पलीकडील गोलाधांत जाऊन, ते केप दि वेर्दपासून ४९ अक्षांशांचे अंतरावर जें आफ्रिकेचें दक्षिण टोंक तिकडे गेले. त्याच शतकाच्या शेवटच्या सात वर्षांत पश्चिमेकडेस एक नवीन खंड शोधून काढिलें. तें त्या काळीं मनुष्यमात्रास पृथ्वीवरील जितके प्रदेश माहींत होते त्या सर्वांपेक्षां कमी विस्तीर्ण नव्हतें. पूर्वेस जे समुद्र व देश अज्ञात होते तेही शोधून काढिले; आणि यूरोपखंड आणि हिंदुस्थानांतील समृद्ध देश यांमध्ये व्यवहार चालू झाला. ह्या व्यवहाराची फार दिवसांपासून इच्छा होती, परंतु हाकालपर्यंत तो गुप्तच होता. आजपर्यंत ज्या गोष्टी थोर आणि वैभवाच्या मानिल्या होत्या त्या, अशा आश्चर्यकारक आणि असंभविक गोष्टीबराबर ताडून पाहतांच, फिक्या पडून अदृश्य झाल्या. मोठमोठे विषय आपोआप दृष्टिगोचर होऊं लागले. त्या विषयांच्या दर्शनानें मनुष्याच्या मनास उत्तेजन येऊन, व आनंद वाटून, तें मोठ्या हौसेनें त्यांच्याकडेस लागलें, आणि त्यानें आपल्या ज्या उत्तम शक्ति त्या नवीन दिशेकडेस खर्चिल्या.

प्राचीन आ-
णि नवीन
गोष्टींची तु-
लना केली
असतां ज-
मीन अस्मा-
नीचें अंतर
दृष्टी पडतें.

ती उमेद स्पेनदेशामध्ये नवीनच उत्पन्न झाली होती, तथापि स्पेन देश-
लवकरच अतिशय वृद्धिगत झाली. त्या राज्यामध्ये नवीन चे लोक न-
देश शोधून काढण्याविषयी जितके प्रयत्न झाले तितके सर्व, वीन शोधां-
सरकारी खर्चाने आजपर्यंत एकट्या कोलम्बसाने केले. प- चे काम जा
रंतु सांप्रत कोलम्बस ज्या देशी गेला होता त्यांचे याने जे तीच्या ख-
उत्तम वर्णन केले त्यास, व तेथील संपत्तीचे जे नमुने दाखवि- रिताने.
ले त्यांस भुलून तेथील उमेदवार लोकांनी आपल्या खर्चाने
आरमार तयार करून नवीन देश शोधून काढायस कबूल के-
ले. इकडे स्पेनदेशच्या दरबारचा वसूल मुर्झा थोडा असून तो
नवीन देश शोधून काढण्याच्या स्वारींत खर्च झाला होता, आ-
णि जरी या शोधापासून पुढे फार नफा होईल अशी आशा उ-
त्पन्न झाली होती, तथापि सांप्रतच्या खर्चाप्रमाणे नफा झाला ना-
हीं, ह्मणून नवीन शोध करण्याचे ओझे आपल्या प्रजेवर घालावे
अशी या दरबाराची इच्छा झाली होती. सर्व राज्यास कांहीं न-
फा होण्याचा विचार वृद्धिगत करण्याकरितां, कल्पक लोकांचा
लोभ, कल्पनाशक्ति, व प्रयत्न यांस, साधनीभूत करण्याची संधि,
त्या दरबाराने मोठ्या आनंदाने साधिली. परंतु यांविचारांपासून
त्या लोकांस नफा होण्याचा संदेहच होता. अशा प्रकारचे बोलणे यांत प्रथम
आलोन्सो दि ओजेदा याने लाविले. तो शूर आणि चपल ओजेदा बो
कामगार होता, व तो कोलम्बसाच्या दुसऱ्या स्वारींत याच्या लगे लावि-
बराबर गेला होता. तो गृहस्थ पदवीचा आणि अब्रूचा होता तो.
सबब सेवील एथील व्यापारी लोक त्यास फार मानीत असत.
या गृहस्थास पर्यटन करण्याकरितां सरकारचा हुकूम मिळत
असल्यास आर्झी चार तारवे तयार करून देतो असे त्यांनी

ते सरकारांत मान्य होऊन तो पर्यटन करितो.

पुकारिलें. हें काम सरकारच्या हिताचेंच होतें; यांत वादहोसचे विशपाच्या सबल आश्रयानें अनायासें करून सिद्धि झाली. कोलम्बसाचें अनुमत न घेतां व त्यानें १४९२ मध्यें करारनामा करून जे अकूत्यार व हक्क मिळिवले होते त्यांचा विचार न करितां, ओजेदा यास नवीन खंडांत जावयास परवानगी दिली. त्यास यथास्थित मार्ग कळावा लक्षणून त्या विशपानें कोलम्बसाच्या शेवटल्या पर्यटनाचें दर दिवसाचें वृत्त. आणि यानें शोधून काढिलेल्या देशांचे नकाशे त्यास दिले. ओजेदा यानें आपलें पर्यटन नवीन रस्ता धरून चालविलें नाहीं, तर तो लाचार होऊन कोलम्बसाचाच रस्ता धरून मे महिन्यांत पारिआच्या किनाऱ्यावर येऊन पोहोंचला; आणि तद्देशीय लोकांवरोंबर व्यापार करूं लागला. नंतर पश्चिमेकडेस वळून केप दि वेला एथपर्यंत गेला, आणि त्या किनाऱ्यावरून ज्या ठिकाणापर्यंत कोलम्बस गेला होता त्याच्या पलीकडे बराच लांब गेला. हा देश महाद्वीपाचाच भाग आहे असें जें कोलम्बसाचें मत त्याचा प्रत्यय घेऊन अक्टोबर महिन्यांत ओजेदा हिस्पान्योलाच्या वाटेनें स्पेन-देशास परत आला. या पर्यटनामध्ये यास देशशोधक अशी थोडीशी कीर्ति मिळाली, परंतु या स्वारीकरितां ज्यांनीं पैश्याची उभारणी केली होती त्यांस यापासून कांहीं नफा झाला नाहीं.

त्याचे बराबर अमेरिगो वेस्पुची गेला होता.

या पर्यटनामध्ये फ्लोरेन्स एथील अमेरिगो वेस्पुची यानावाचा एक गृहस्थ ओजेदाबराबर गेला होता, त्याच्या कडेस कोणतें काम असे तें निश्चित नाहीं, परंतु तो खलाशा-

च्या कामांत मोठा माहितगार व नौकाशास्त्रीपयोगी सर्व विष- तो मोठ्या
 यांमध्ये फारच कुशल होता, ह्मणून या समुद्रपर्यटनामधील स- युक्तीनें म-
 र्व कृत्यें चालविण्यांत त्यास प्रमुख करावा असे त्याचे सोबती हाद्वीप शोधू-
 स्वसंतोषानें मानीत इतका मोठेपणा यास मिळाला होता, असें न काढिल्या
 दिसतें. यानें परत येऊन लवकरच आपल्या पराक्रमाचें आ- पण घेतो.
 णि नवीन शोधाचें वर्णन स्वदेशीय लोकांतून कितीएकांस वि-
 दित केलें, व प्रवासकर्ता काय तो मी अशा गर्वानें आपलीं म-
 हाकृत्यें मोठमोठीं दिसत असें करण्यास श्रम करून, त्यानें मो-
 ठ्या कुशलतेनें व खात्रीनें नवीन खंडामध्ये महाद्वीप प्रथम शो-
 धून काढण्याचें यश आपण घेतलें असें दिसून येई अशी आ-
 पली गोष्ट बनाविली. हें अमेरिगो याचें वर्णन मोठ्या कौश-
 ल्यानें आणि अलंकारिक रीतीनें लिहिलें होतें. त्यामध्ये या-
 च्या समुद्रपर्यटनाची मनोरंजक गोष्ट, आणि स्वतःसिद्ध पदार्था-
 विषयां जीं याचीं समर्पक भाषणें, तेथील लोक, आणि जे देश
 यानें पाहिले होते त्यांच्या रीतिभाति हीं सर्व लिहिलीं होतीं.
 नवीन खंडांतील भागांचें प्रथमतः छापिलेलें वर्णन काय तें
 हेंच होतें, आणि यापासून मनुष्यमात्राची नवीन व अद्भुत
 अशा गोष्टीविषयां जी इच्छा ती तृप्त होईल असें होतें, ह्मणू-
 न त्याचा त्वरित प्रसार झाला, आणि मोठ्या आश्चर्यानें सर्व
 तें वाचूं लागले. जो देश अमेरिगो यानें शोधून काढि- यावरून
 ला असेल असें कल्पिलें होतें, त्यास हळू हळू याचेंच नाव त्याचेंच ना-
 पडत चाललें. मनुष्याचे मनाचा कल बहुधा यथार्थ व च त्या महा-
 कारण समजण्याकडेस नसतो; यामुळें ही चुकी तशीच द्वीपास प-
 राहिली. सर्व लोकांच्या संमतानें भूगोलावरील ह्या नवीन डतें.

भागास अमेरिका हें नाव दिलें. या भाग्यवान् ठकानें धिटा-
ईर्ची मिषें करून ज्यानें हें नवीन खंड शोधून काढिलें होतें
त्याच्या कीर्तीचें हरण केलें. अमेरिगो याच्या नावानें को-
लम्बसाचें नाव मागें पाडिलें; आणि अशा अन्यायाच्या
कृत्याविषयीं मनुष्यानें खेद मात्र करावा, परंतु जी चुकी ब-
हुत कालपर्यंत चालत आली ती नीट करण्याचा समय आ-
तां राहिला नाहीं.

आलोन्सो- नीन्यो याचें जलपर्यटन. याचवर्षीं नवीन देश शोधून काढण्याविषयीं दुसरें एक ज-
लपर्यटन झालें. कोलम्बसानें स्पेनदेशामध्ये नौकाग-
मनव्यापारार्ची हौस उत्पन्न केली एवढेंच नाहीं, परंतु या
नवीन वर्तनक्रमामध्ये ज्यांनीं आपलें नाव गाजविलें असे जे
सर्व पहिले उमेदवार त्यांस याच्याच शिक्षेचें वळण होतें, आ-
णि याचा फर्मा उतरण्याजोगी त्यांस युक्ति व माहिती याच्या
च जलपर्यटनांत प्राप्त झाली होती. आलोन्सो नीन्यो जो
कोलम्बसाच्या हाताखाली याच्या शेवटच्या पर्यटनामध्ये
चाकरीस होता तो, व सेवील एथील व्यापारी क्रिस्तोफर-
ग्वेरा हे दोघे एक तारूं तयार करून पारिआच्या किना-
ऱ्यास गेले. हें जलपर्यटन, सर्वसाधारण, अथवा स्वदेश-
संबंधीं उद्देशापेक्षां स्वकीय लाभावर विशेष नजर ठेवून चाल-
विलें असें दिसतें. नीन्यो आणि ग्वेरा त्यांनीं जे शोध केले ते
मोठ्या महत्वाचे होते असें नाहीं, परंतु त्यांनीं स्वदेशीं जें सुव-
र्ण आणि मोत्यें आणिलीं तेंणेंकरून त्यांच्या देशचे लोकांस
तशा महत्कृत्यांत शिरावें अशी इच्छा उत्पन्न झाली.
नंतर लवकरच इसवी सन १५०० त जानेवारी महिन्या-

यापासून दु-
सऱ्या लो-
कांस अशा
कृत्यांत शि-
रण्याची उ-
मेद येत्ये.

च्या १३ व्या तारिखेस कोलम्बसाच्या पहिल्या जलपर्यटना पिझोनयाचें
 मध्यें जे याचे सोबती होते त्यांतून विन्सेन्त यानेस पिझोन ता० १३
 या नावाचा एक गृहस्थ चार तारवें घेऊन पेलास एथून माहे जाने-
 निघाला. तो मोठ्या धीटपणानें दक्षिणेकडे गेला, आणि विषु- बारी इस-
 ववृत्त उलंघन करायाम् स्पेनदेशांतील लोकांतून यानेंच काय बी स-
 तें प्रथम धैर्य केलें. परंतु माराण्योन अथवा आमझोन लो- न १५००
 कांची नदी इचे मुखाच्या पलीकडील किनाऱ्याच्या कोणत्या-
 ही प्रदेशावर तो उतरला नाहीं असें दिसतें. हे सर्व नौका-
 गमन कर्तें यांनीं कोलम्बसाचा अशुद्ध सिद्धांत घेऊन त्यां-
 नीं जे देश शोधून काढिले होते ते विस्तीर्ण असा जो हिंदु-
 स्थान देश त्याचेच भाग होत असें मानिलें.

अमेरिका खंडाच्या ज्या फलद्रूप प्रांतापर्यंत पिझोन गेला पोर्तुगीज
 होता त्या प्रांताचा पंधराव्या शतकाच्या शेवटल्या वर्षीं अधि- लोकांचे शो
 क चांगला शोध लागला. ईस्त इन्दीज एथें जें गामानें ज- ध.
 लपर्यटन केलें त्यांत सिद्धि प्राप्त झाल्यावरून पोर्तुगाल देश-
 च्या राजास व्यापार चालवायास व देशही जिंकून घेण्यास स-
 मर्थ असें आरमार तयार करायची उमेद आली. तें आरमार त-
 यार केल्यानंतर त्यानें त्याचा अधिकार पेद्रो आल्वरेज का-
 ब्राळ यास सांगितला. आफ्रिका खंडाच्या किनाऱ्यावरून
 गेलें असतां अस्थिर वाऱ्याच्या झुळुका लागून, अथवा वारा
 वारंवार बंद पडून, आपल्या पर्यटनास प्रतिबंध होईल, अशी
 याची खात्री होती ह्मणून, तो किनारा चुकविण्याकरितां का-
 ब्राळ भर समुद्रांत होऊन पश्चिमेसच झाला, आणि विषुववृ-
 त्ताच्या पलीकडे दाहा अंशांवर एका अज्ञात देशाच्या तीरा-

ब्रेझील प्रांत वर आपण आलों असें पाहून यास फारच आश्चर्य झालें. त्यांच्या हस्तगत होतो. आजपर्यंत न पाहिलेलें असें हें अतूलान्तिक महा सागरामधील बेट आहे असें यानें प्रथम कल्पिलें, परंतु किती एक दिवसपर्यंत त्याच बेटाच्या कांठानें जात असतां हा इतका विस्तृत देश कोण्या एका मोठ्या महाद्वीपाचा भाग असावा असें हळुहळु यास वाटूं लागलें. या दुसऱ्या कल्पनेस चांगला आधार होता, कारण कीं, हा देश सांप्रत ज्या दक्षिण अमेरिकेंतील प्रदेशास ब्रेझील असें ह्मणतात त्या प्रांतांतीलच होता. तेथें हा उतरला, आणि तेथील जमीनीची फलद्रूपता व हवेचें आनुकूल्य फार चांगलें आहे असें मानून, यानें पोर्तुगालच्या सरकाराकरितां तो प्रांत हस्तगत करून घेतला;

आणि अशा मोठ्या अतर्कित कृत्याचें इत्थंभूत वर्तमान लिहून लिस्बोन शहरास एक तारूं रवाना केलें. कोलम्बसानें जो नवीन खंडाचा शोध लाविला तो, शास्त्रविद्येकरून प्रकाशित, अनुभवसिद्ध, आणि युक्तिसिद्ध, अशी जी याची स्फुरद्रूप कल्पनाशक्ति, तिच्या प्रयत्नानें झाला; आणि तो मोठ्या धैर्यानें व निग्रहानें चालविला होता. परंतु जो महान् उद्देश उपस्थित करून समाप्तीस नेला, असा मनुष्ये आपल्या बुद्धीचा

अपूर्व गोष्ठ कदाचित् दैव योगानें ही घडून ये

प्रौढपणा मिरवितात, तो उद्देश, दैवयोगानेंही कदाचित् घडून येतो, असें पोर्तुगीज लोकांच्या या पर्यटनावरून दिसून येतें. कारण कीं, जरीं कोलम्बसाच्या चातुर्यानें मनुष्यांस अमेरिका खंडास नेलें नसते तरीं काब्राळ यानें दैवयोगानें थोड्या वर्षांनंतर त्यांस या विस्तीर्ण माहाद्वीपाची माहिती करून दिली असती.

स्पेनदेशीय लोक व पोर्तुगीज लोक एकापाठीमागून कोलम्बस एक अशीं पर्यटनें करून कोलम्बसानें जो पृथ्वीवरील प्रदेश व त्याचे भाग त्यांस माहीत करून दिला होता त्याचा विस्तार आणि संपत्ती ऊ यांस बंध्यांच्याबराबर यांविषयीं प्रतिदिवशीं अधिकाधिक ज्ञान करून घेत होते; व इकडे कोलम्बस आपल्या चाकरीस योग्य अशी जी प्रतिष्ठा करावी लागे त्यां आणि स्वास्थ्य, यांचा उपभोग करण्यापासून दूर राहून, आपल्या ताब्यांतील लोकांचा हेवा, व दुष्टबुद्धि, आणि ज्या सरकाराजवळ हा चाकरीस होता त्याची कृतघ्नता, यांपासून जितकीं संकटे प्राप्त होत, तितक्यांही बराबर झुजत होता. रोल्दानाबराबर एकी केल्यामुळें जरीं बंधवाल्यांचा कट मोडून त्यांचें बळ कमी झालें होतें तरीं त्या बेढामधील कलहाचें बीज समूळ नाहीं झालें नाहीं. ज्यांस कोलम्बसाचें करणें आवडलें नाहीं त्यांतून कितीएक याच्या ताब्यांत राहण्याचें नाकबूल करून शस्त्रेंच धरून बसले. तेव्हां त्यांच्या बंधाव्यास प्रतिबंध करण्याकरितां, व त्यांच्या अपराधांबद्दल शिक्षा करण्याकरितां कोलम्बस व याचे भाऊ यांस पाळीपाळीनें लढाई करावी लागे. या गोष्टीपासून सतत उद्योग आणि काळजी उत्पन्न होई, त्यामुळें स्पेनदेशच्या दरबारांत याचे शत्रु ज्या घातकी मसलती करीत त्यांकडेस कोलम्बसास नीट लक्ष ठेवायास सांपडत नसे. ज्यांस कोलम्बसाचा कारभार फारच आवडत नसे त्यांतील पुष्कळ लोकांनीं, यानें त्यांतील कितीएक स्पेनदेशास परत येतात.

सन्त दोमिंगो एथून जीं तारवें पाठविलीं होतीं त्यांबराबर यूरोप खंडास परत जाण्याची संधि साधिली होती. असा जो त्यांचा शेवटचा सर्व आशांचा भंग झाला तेणेंकरून त्या हत-

ते राजा व- भाग्य लोकांचा कोलम्बसावर जो राग होता तो पराकाष्ठेचा-
राणी यांस च वाढला. त्यांचें दारिद्र्य आणि विपत्ति पाहून अंतःकरणांत
कोलम्बसा- दया उत्पन्न होई, तेणेंकरून ते कोलम्बसावर जे आरोप ठे-
विपर्या गा- वीत ते खरेसे वाटत, व ते जीं गा-हाणीं सांगत त्यांत लोक
-हाणीं सांगू न त्रास दे- मन घालीत. त्यांनीं आपल्यास दुःख देणाऱ्या गोष्टींचा तप-
तात. शालिवार मजकुर, आणि कोलम्बसावरील फिर्यादींचीं कलमें

लिहून, फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्डा यांस लागोपाठ अर्जा क-
रून त्रास दिला. जेव्हां जेव्हां राजा आणि राणी दरबारांत
दृष्टीस पडत तेव्हां तेव्हां त्यां सभोवतीं ते लोक गोळा होऊन
आपली जीं बाकी थकली होती तिचा फडशा करावा ह्मणून
फार जिकीरीनें कोलाहल करीत. याशिवाय ज्या पुरुषामुळें
आपणास दुःखें भोगावीं लागलीं त्याचा सूड उगवण्यास आ-
ग्रहपूर्वक विनंती करीत; याप्रमाणेंच जेथें जेथें कोलम्बसाच्या
मुलांची गांठ पडे, तेथें तेथें ते त्यांचा अपमान करीत, आणि
स्पेनदेशांतील सर्व संपत्ति ज्यामुळें धुतली गेली, व एथील
लोक ज्यामध्ये जाऊन मरणार मात्र असे नाशकारक देश
ज्यानें आपल्या घातकी अपूर्व दर्शनाच्या इच्छेवरून शोधून
काढिले, त्या धूर्त पुरुषांचीं तुल्ली पोरें असा उपहास करीत.
अमेरिकाखंडापासून आलेले बंडखोर लोक कोलम्बसाचा
नाश करावा ह्मणून जो असा धडधडीत प्रयत्न करीत होते त्या

या कृत्यास
दर बारी लो
कांचेही सा
हाय्य मिळ
तें.

प्रयत्नास, दरबारी लोकांतील ज्या लोकांच्या मनांत कोलम्ब-
साची कार्यसिद्धि आणि मानमान्यता पाहून हेवा उत्पन्न झाला
होता, व जे याच्या युक्तीस सर्वदां प्रतिबंध करीत असत, त्यांच्या
गुप्त व नाशकारक कप्रस्थानामुळें चागलें साहाय्य मिळालें.

त्या गृहस्थांनीं कोलम्बसावर जे दोषारोप आणिले होते ते स्वसंतोषानें व पक्षपातानें ऐकण्याविषयीं फेर्दिनान्द प्रवृत्त झाला. कोलम्बसानें अमेरिकाखंडांतील संपत्तीविषयीं जरी अतिशयोक्तीचीं वर्णनें केलीं होतीं तरी, त्या खंडापासून आजपर्यंत इतकें अल्प द्रव्य आलें होतें कीं तेंणेंकरून जें आरमार तयार करून पाठविलें होतें त्याचा खर्च भागण्याचेंही, फार दूर होतें. स्पेनदेशानें महाप्रयास केला त्याबद्दल, त्यास नवीन देश शोधून काढण्याची कीर्ति, आणि दूर दूरच्या देशांबराबर व्यापार करण्याच्या लाभाची आशा, या दोन गोष्टी मात्र कायत्या प्राप्त झाल्या. परंतु नवीन खंड शोधून काढल्यामुळें जो प्रथमतः आनंद झाला होता तो कालगतीनें कमती झाला, व फेर्दिनान्द याचें मन कोलम्बसाच्या कामाविषयीं उदासीन होतें, ह्मणून त्याचें केवळ कीर्तीनेंच समाधान व्हावयाजोगें नव्हतें. त्या वेळेस व्यापाराच्या स्वरूपाविषयीं लोकांचें ज्ञान इतकें अल्प होतें कीं ज्या गोष्टींत तात्काल लाभ होत नसे, तींत कालेंकरून प्राप्ति होण्याची अथवा हळु हळु आणि सुमाराचें निष्पन्न होण्याची आशा ते अगदींच धरीत नसत. यास्तव कोलम्बसाच्या साहस कृत्यांमुळें स्पेनदेश खराबीस आला, आणि याच्या गैरवर्तणुकीमुळें व याच्या आंगां राजकीय कारभार चालविण्याचें सामर्थ्य नाहीं यामुळें सुवर्णानें परिपूर्ण असा देश ज्यांनीं जिंकिला, त्यांस त्यापासून कांहींच प्राप्त झालें नाहीं, असें फेर्दिनान्द यानें कल्पिलें. कोलम्बसाविषयीं जिच्या मनांत फार चांगली कल्पना होती, व जिनें यास संतत आश्रय दिला होता, अशी

फेर्दिनान्द कोलम्बसा वरील दोषारोप पक्षपातानें ऐकतो.

यानें स्पेन देश खराबीस आणिला असें तो मानितो.

इसाबेल्हा जी इसाबेल्हा राणी तीही कोलम्बसाचे दावेदार लोकांचा राणीचे म- मोठा समाज व त्यांची धिट्टाई पाहून फिरली; ज्यापेक्षां सर्वा- नांत ही या च्या मनांत कोलम्बसाविषयीं वैमनस्य आलें आहे, ज्यापेक्षां विषयीं वा- हें वास्तविक जीं यानें दुःखें दिलीं त्यांपासूनच उत्पन्न झालें ईट भरतें. असावें अशी शंका ती धरूं लागली. बादहोस एथील विशप याचा आणि कोलम्बसाचा फार दिवसांचा द्वेष होता ह्मणून त्यानें इसाबेल्हा राणीच्या मनांतील शंकेस उत्तेजन देऊन ती दृढ करून टाकिली.

त्याचा दुष्ट परिणाम.

कोलम्बसावर जो असा आरोपांचा वर्षाव केला होता तो मनास आणायाम इसाबेल्हा राणीनें आरंभ करिताक्षणींच कोलम्बसास घातक अशी गोष्ट घडण्यांत आली. ती अशी; कालाद्रावा एथील नैट पदवीचा फ्रांसिस दि बोवादिला यास, कोलम्बसाच्या वर्तणुकीविषयीं शोध करण्याची, व कोलम्बसावर गैरवर्तणुकीचा आरोप लागू झाला असतां त्यास काढून त्याचें काम आपलेकडे करून घेण्याची, मुक्त्यारी सांगून, हिस्पान्योला एथें जाण्याकरितां त्याची योजना केली. असा गैरचालीचा अधिकार सांगून ज्यास कोलम्बसाच्या चौकशीकरितां पाठविलें होतें, त्याचा कोलम्बसास दोषी ठरविण्यामध्येंच स्वार्थ होता, ह्मणून अशा दोषापासून मुक्त होणें फारच अशक्य होतें. यासमयींच कोलम्बसानें त्या बेटांतील सर्व कलह मिटवून टाकून स्पेनदेशीय लोक आणि इन्दिअन लोक या उभयतांनीं आपले ताब्यांत स्वस्थ मुकाळ्यानी राहावें असें केलें होतें, आणि स्पेनदेशच्या राजास पुष्कळ वसूल व लोकांस मोठे लाभ प्राप्त होण्यासारखें, खा-

णींचें काम चालविण्याकरितां, व देशांमध्ये कृषिकर्म करण्या-
करितां, सामानसुमान सिद्ध केलें होतें. अशीं जरीं कृत्यें के-
लीं होतीं तरीं त्यांच्या स्वरूपाकडे अथवा त्यांच्या मोठेपणाक-
डे लक्ष न देतां बोवादिला यानें त्या वेदांत जाऊन उतरले-
ल्या क्षणापासून कोलम्बसास गुन्हेगाराप्रमाणें वर्तविण्याचें
निश्चयात्मक कारण उघड केलें. बोवादिला यानें सन्तदोमि-
गो एथील कोलम्बसाचें घर हाताखालीं घातलें, यासमयींच
कोलम्बसानें तेथें नसावें असा योग घडून आला होता; नं-
तर त्यानें कोलम्बसाची सर्व चीजवस्त अशा जवरीनें घेत-
लीं कीं, जसें कोणी हणेल कोलम्बसावरील गुन्हा त्यानें पुर्त-
पणीं शाबुदच करून दिला होता काय? याप्रमाणेंच तेथील
किल्ला व राजाचीं कोठारें यांचें स्वामित्व जवरीनें आपणाकडे घे-
ऊन लोकांनीं आपणास मुख्य अधिकारी मानावें अशी त्या-
नें त्यांस सत्तेनें आज्ञा केली. कोलम्बसानें जे बंदिवान प्र-
तिबंधांत ठेविले होते त्यांस सोडून दिले, आणि यानें आप-
ले वर्तणुकीचा जाब सांगण्याकरितां समक्ष यावें असा को-
लम्बसास बोवादिला यानें हुकूम पाठविला, त्या हुकूमा-
बराबर राजापासून जें त्यास अधिकारपत्र मिळालें होतें त्या-
ची नकल पाठविली, तींत कोलम्बसानें बोवादिलाच्या
आज्ञेप्रमाणें वागावें असें लिहिलें होतें.

याचे महत्कृत्य
त्यांकडे बो-
वादिला लक्ष
देत नाहीं.

यासमयीं फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्हा यांची कृतघ्नता व परंतु कोल-
अन्याय या दोन गोष्टी जरीं कोलम्बसाच्या अंतःकरणास म्बस आप-
फार लागल्या, तरीं आपल्यास जें करणें उचित तें करायास णास जें उ-
यानें एक क्षणमात्रही मार्गें पुढें घेतलें नाहीं. हा यथायोग्य रितो

याची जरी मौन्य धरून, आपल्या उभयतां प्रभूंची आज्ञा मान्य करून, इतकी अ-त्यांनीं याची चौकशी करण्याकरितां ज्याचेकडे अधिकार प्रतिष्ठा झाली तरी हा दरबारास लागलाच गेला. परंतु बोवादिला यानें कोल-धैर्य सोडित नाहीं.

म्बसास आपले समक्ष न आणितां यास कैदी करून याच्या पायांत मोठमोठ्या बिड्या ठोकून यास गलबतावर पाठवून द्यावें असा हुकूम केला. अशा प्रकारें प्रतिष्ठेची हानि होई इतकें जरीं दैव प्रतिकूल झालें तरी ज्या धैर्याविषयीं कोल-म्बसाची प्रसिद्धि होती तें धैर्य यानें सोडिलें नाहीं. स्व-कीय प्रामाणिकपणाविषयीं मनोमय साक्षी वाळगून, व आपण संपादन केलेल्या मोठमोठ्या वस्तूंचा विचार करून, कोल-म्बसानें आपलें समाधान करून घेतलें, आणि आपल्या आब्रू-ची जी अशी हानि केली ती यानें स्वस्थचित्तानें व प्रौढपणानें सहन केली. यासमयीं याच्या दुःखांचा परिहार करण्याकरितां याच्या जिव्हाळ्याचेंही कोणी नव्हतें. बोवादिला यानें तेथील ठाणेंगार लोकांस हवी तशी माफी देऊन, व इन्दि-अन लोक आमच्या ताब्यांत द्यावे असा ज्यांनीं अर्ज केला होता, त्यांस त्या मोठ्या उदारपणाच्या देणग्या देऊन, आणि

बोवादिला
ठाणेंगारां-
च्या अनुम-
तानें वागून
त्यांची कृ-
पा संपादि-
तो.

शिक्षा करण्याची व राज्यकारभार चालविण्याची लगाम सैल सोडून, त्या लोकांची इतकी अतिशय रुपा संपादन केली कीं, ज्या स्पेनदेशीय लोकांस दारिद्र्यामुळें अथवा गुन्हा लागू झाल्यामुळें स्वदेश सोडणें प्राप्त झालें होतें, व जे दैवावर हवाला घालून उद्योग पहाण्यास निघाले होते, त्यांनीं अशी कोलम्ब-साची अप्रतिष्ठ व प्रतिबंध पाहून, अनुचित समाधान

दर्शविलें, आणि आपले स्वभाव व आपल्या उपजाविकेच्या याची मान प्राचीन चाली यांस योग्य अशी मनःपूत स्वतंत्रता आतां आ- हानि इच्छि- पणास भोगायास सांपडेल अशी आपली आपणास थोरवी णान्यांपासू- दिली. अशा प्रकारें कोलम्बसाची कृत्यें दूषित करण्याक- न याचे चौ- रितां, व याच्या अब्रूस कलंक लाविण्याकरितां जे पुरुष सिद्ध कशीची - होऊन बसले होते, त्यांपासून बोवादिला यानें कोलम्बसावर साधनें जम- आरोप आणण्याकरितां साधनें जमा केलीं. कधीं न घड- वितो. प्याजोगे आणि विलग असे जे कोलम्बसावर दोषारोप आ- णिले होते त्या सर्वांचा त्यानें स्वीकार केला. कोलम्बसा- च्या अपराधांची बातमी सांगणारा कशाही दुष्कीर्तीचा अ- सला तरी बोवादिला यानें त्याचा निषेध केला नाहीं. अशा रीतीनें चौकशी करून जो अनुचित आणि पक्षपाताचा नि- र्णय ठरवला तो स्पेन देशास पाठवून दिला, आणि त्या स- मर्थांच कोलम्बस व याचे दोघे बंधू यास विड्यासकट स्पेन देशास घेऊन जावें असा हुकूम केला. अशा प्रकारें त्यांचा मानभंगच करून राहिला नाहीं तर त्या तिघांनीं परस्पर सुख समाधानाच्या गोष्टी सांगून आपल्या दुःखाचा परिहार करूं नये ह्मणून बोवादिला यानें दुष्ट बुद्धीनें त्यांस वेगळ्या वेग- ळ्या तारवांत अडकून टाकिलें. बोवादिला याचीं मनःपूत आशा दुरा- आणि मानहानि करणारीं कृत्यें पाहून हिस्पान्योला एथील चरणास मा- सर्व स्पेनदेशीय लोकांनीं आपल्या नावास व देशास बट्टा न्यता देऊन लागे अशीत्या कृत्यांस जरी मान्यता दिली तरी, त्यांमधील स्पेनदेशीय एका मनुष्यास कोलम्बसानें जीं महत्कृत्यें केलीं होती त्या- लोक स्वदे- शास बट्टा विषयांचा बराबर समज होती, ह्मणून याच्या पदवीस व वयास ळवितान.

कोलम्बस आणि मोठेपणास योग्य जो श्रेष्ठपणा व करुणा या दोहोंचेही नौकाधिप- विचार त्याच्या मनास अगदीं लागून गेले होते. ज्या गलब- तीस यथो- तामध्यें कोलम्बसास कैद केलें होतें त्याचा मुख्य अधिकारी चित उतर करितो. आलोनसो दि वालीजो हा त्या वेद्यच्या हद्दींतून पार पडतां- क्षणीच मोठ्या सन्मानानें कोलम्बसाजवळ आला, आणि अ- न्यायानें याच्या पायांत ज्या बिड्या घातल्या होत्या त्या मी काढून टाकितों असें ह्मणाला. त्या समयीं कोलम्बसानें शुद्ध अंतःकरणास उचित अशा संतापानें उत्तर केलें कीं; “मी आ- पल्या उभयतां प्रभूंच्या आज्ञेस्तव या बिड्या धारण केल्या आ- हेत, येणेंकरून त्यांच्या इतर आज्ञेप्रमाणें ही आज्ञाही मी मा- न्य केली आहे असें त्यांचे दृष्टीस पडेल. आणि त्या उभय- तांच्या आज्ञेवरून ज्यापेक्षां मला हा प्रतिबंध प्राप्त झाला आहे त्यापेक्षां यापासून त्यांचीच आज्ञा मला मुक्त करील.”

स्पेनदेशास जाण्याकरितां जें हें जलपर्यटन चालविलें थोडें तें दैवयोगेंकरून फारच लवकर समाप्तीस गेलें. को- लम्बसास बंदिवान करून व पायांत बिड्या ठोकून स्वदेशीं आणीत आहेत ही बातमी फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्डा यांस कळतांच, या कृत्यापासून सर्व लोकांस परम आश्चर्य वाटेल, आणि आपणास दोषावह अशा गोष्टी त्यांच्या मनांत ठसून जा- तील, असें त्यांस तत्काळ कळून आलें. त्या उभयतांस प्रथमच असें दिसून आलें कीं पराकाष्ठेचीं मोठीं बक्षिसें देण्यास योग्य अशीं कामें ज्यानें बजाविलीं, त्याची अशी अयोग्य फेड केलेली पाहून सर्व यूरोपखंड क्रोधभरित होऊन जाईल, आणि ज्या लोकांचें कोलम्बसानें मोठें हित केलें त्या लोकांची अनीति

यास बंदि-
वान करून
आणिताहेत
हें ऐकून रा-
जा व राणी
चकित हो-
तात.

व ज्या राजाचें आणि राणीचें राज्य यानें एवढ्या लौकिकास चढविलें त्यांची कृतघ्नता, यांविषयीं तें वल्गना करूं लागेल. त्या उभतांनीं स्वकीय आचरणाविषयीं लज्जित होऊन, यास जो हा तोटा झाला तो भरून देण्याकरितां, व त्यापासून आपले अन्न जो डाग लागेल तो काढून टाकण्याकरितां, तत्काल कोलम्बसास बंधनिर्मुक्त करण्याचा हुकूम देऊन, यास दरबारास येण्याकरितां आमंत्रण केलें, आणि याच्या पदवीस योग्य असा जामानिमा करून यानें दरबारांत यावें ह्मणून द्रव्यही पाठवून दिल्लें. कोलम्बस जेव्हां समक्ष येऊन पोहोंचला तेव्हां हा जाऊन आपल्या उभयतां प्रभूंचे पार्यां लागला. त्या समयीं कोलम्बस कांहीं वेळपर्यंत उगाच स्तब्ध राहिला, कारण कीं याच्या मनांत जे नानाप्रकारचे विकार घोळत होते तींहीकरून याच्यानें कांहीं काळपर्यंत तोंडांतून एकहीं अक्षर काढवेनासें झालें. शेवटीं सावधान चित्त होऊन, कोलम्बसानें विस्तारपूर्वक संभाषण करून, आपला प्रामाणिकपणा तसेच चांगले उद्देश यांविषयीं मुद्याप-
न्यानिर्शां खात्री होण्याजोगीं प्रमाणें दाखवून, आपली वर्तणूक निर्दोष आहे असें सिद्ध केलें, आणि जे शत्रू याचें केवळ द्रव्य द्वारा नुकसान करून समाधान न पावून याची जी केवळ प्रतिष्ठा आणि कीर्ति मात्र उरली होती तिचाही अपहार करण्याविषयीं उद्योग करीत होते, त्यांची दुष्टबुद्धि साक्षिपूर्वक उघड करून दिली. या समयीं फेर्दिनान्द यानें मोठ्या सौजन्यानें व इसावेल्लाराणीनें मोठ्या प्रीतीनें आणि सत्कारानें कोलम्बसाचें आदरआतिथ्य केलें. जां गोष्ट घडली तींविषयीं

हा समक्ष
आल्यावर
आपली व-
र्तणूक नि-
र्दोष आहे
असें सप्रमा
ण स्थापित.
करितो.

राजा व रा- उभयतांनी फार खेद करून ती गोष्ट आपणास कळून झाली
 णी आप- नाही असें दर्शविलें; आणि कोलम्बसास यापुढें आश्रय व
 ल्यावरील- हुद्दा ही देण्याविषयींचें त्यांनीं कबूल केलें. परंतु बोवादि-
 दोष उड- ला यानें जीं धदाईचीं कामें केलीं त्यांत आपलें अंग नाही
 विण्याक- असें दाखविण्याकरितां, जरीं त्यास पदच्युत केला तरीं कोल-
 रितां बोवा- म्वसानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांची सुभेदारी, व
 दिलीस प- तेथील हक्क, पुनः याच्याकडे सांगितले नाहीत. कोलम्ब-
 दच्युत क- सास दिलेल्या उपद्रवांचा सूड उगवणारे आपण आहों असें
 रितात. सास दिलेल्या उपद्रवांचा सूड उगवणारे आपण आहों असें
 दाखविण्याचें जरीं त्या उभयतांच्या मनांत होतें तरीं ज्या दुष्ट

त्याचे जा-
 ग्यावर ओ
 वान्दोस पा
 ठवितात.

मत्सरामुळें बोवादिला यास कोलम्बसाची अप्रतिष्ठा करण्या-
 जोगा अधिकार दिला होता तो मत्सर अद्याप त्यांच्या पोटांत
 होताच. ज्या पुरुषानें त्या उभयतांवर महान् उपकार करून
 त्यांस बद्ध करून टाकिलीं होतीं त्यांजवर विश्वास टाकायास
 त्यांच्या मनांत भीति उत्पन्न झाली, ह्मणून त्यांनीं कोलम्बसास
 नानाप्रकारचीं मिषेंकरून दरबारांत ठेवून घेतलें, आणि अल-
 कान्तेरा एथील लष्करी खात्यांतील नैट पदवीचा निकोला-
 स दि ओवान्दो या नावाचे गृहस्थास हिस्पान्योला एथील
 राज्य कारभार सांगितला.

ज्या उभयतांच्या हस्तांपासून कोलम्बसानें पूर्वी भोगिले-
 ल्या दुःखांचा परिहार होण्यासारखा दिसला, त्यांपासूनच ही
 नवीन हानि उपस्थित झाली असें पाहून कोलम्बसास फारच
 खिन्न झाला. स्वकीय प्रामाणिकपणाविषयीं अंदेशा येणारी
 अथवा छलकरण्याच्या मिषानें योजिलेली गोष्ट महात्मे पुरु-
 षांच्या अंतःकरणास फारच लागत्ये. स्पेनदेशीय लोकां

पासून कोलम्बसाने त्या दोनही गोष्टींचा अनुभव घेतला हो- जेथे जातो
ता; आणि त्यांच्या अयोग्य आचरणावरून कोलम्बसास तेथे आप-
इतका संताप आला की, त्यामुळे याच्या मनांत जे विचार ल्या बराबर
उद्भवले ते याच्याने. मनांत ठेवले नाहीत. जेथे जेथे हा बिड्या ने-
जाई तेथे तेथे स्पेनदेशीय लोकांची कृतघ्नता दर्शविण्याकरि- ऊन स्पेन-
तां, याच्या पायांत ज्या बिड्या घातल्या होत्या त्या आप- देशीय लो-
ले बराबर नेई. याच्या खोलीमध्ये त्या सदोदीत टांगले- कांची कृ-
ल्या असत. मी मेलों ह्मणजे त्या माझ्या समागमें पुरूत टा- तघ्नता दर्श-
काव्या असं यानें सांगून ठेविलें होतें. वितो.

अशा समयी नवीन शोध करण्याचे उमेदीस, स्पेनदेशाम-
ध्ये ज्या पुरुषानें ती प्रथम उपस्थित केली होती त्याची अशी
दुर्दशा करून टाकिल्यामुळे, जरी मोठा धोका प्राप्त झाला हो-
ता, तरी, ती मंद आणि निर्बल होऊन राहिली नाही. जाने-
वारी महिन्यामध्ये रोडेरीगो दि वास्तीदास या नावाच्या ए- बास्तीदास
क विख्यात गृहस्थानें ज्युअन दिला कोसा यास पातीदार आणि दि-
वेऊन दोन तारवें सिद्ध केलीं. ज्युअन दिला कोसा यानें को- लाकोसा हे
लम्बसाच्या हाताखाली याच्या दोन्ही जलपर्यटनांमध्ये चाक- जलपर्यट-
री केली होती, ह्मणून स्पेन देशामध्ये त्यास नौका चालविण्याच्या नाकरितां
कामांत्र फार कुशल मानीत असत. ते दोघे शुद्ध महाद्वीपाकडे निघतात.
गलबताची नाळ धरून पारिआच्या किनाऱ्यावर येऊन पोहो-
चले; नंतर पश्चिमेकडेस जाऊन हल्लीं ज्या प्रांताची तिपुराफिर्मा
या नावानें प्रसिद्धि आहे, त्याचा दि बीला भूशिरापासून
दारियेनच्या अखातापर्यंत सर्व किनारा त्यांनीं शोधून काढिला.
नंतर थोड्याच दिवसांनीं ओजेदा हा आपला पूर्वीचा सो-

ओजेदा बती अमेरिगो वेस्पुची याबराबर दुसऱ्या जलपर्यटनाकरितां याचें दुसरें निघाला; आणि बास्तीदास हा ज्या ठिकाणीं जाऊन उत-जळपर्यटन.

रला होता तें ठिकाण यास माहीत नव्हतें ह्मणून त्याचीच वाट धरिली, आणि तो ज्या ज्या ठिकाणीं येऊन लागला होता त्या त्या ठिकाणीं हा येऊन लागला. बास्तीदास याचें जलपर्यटन सुखावह आणि लाभदायक असें होतें, आणि तेंच ओजेदा याचें फार क्लेशदायक व लाभशून्य होतें; परंतु या दोहोंपासून शोध करण्याची उत्सुकता फारच वाढली, कारण स्पेनदेशीय लोकांस अमेरिका खंडाचा जसा जसा अधिक शोध लागत गेला, तशी तशी त्यांची तेथील संपत्ति आणि फलद्रूपता यांविषयींची कल्पना अधिकाधिक वाढूं लागली.

ओवान्दोचे पर्यटनाची तयारी.

हे पराक्रमी पुरुष आपलीं जलपर्यटनें करून माघारे ये-ण्याच्या अगोदरच नवा नेमलेला हकीम ओवान्दो यास हिस्पान्योला एथें नेण्याकरितां सरकारी खर्चावर एक आरमार तयार केलें होतें. बोवादित्रा यानें जे अविचाराचा वर्तन-क्रम चालविला होता तो बंद करण्याकरितां, ओवान्दो याचें तेथें जाणें आवश्यक होतें; त्यानें जें तेथें गैररीतीचें काम चालविलें होतें तें केलें वसाहतीचा नाश होऊन जाईल असेंही भय वाटूं लागलें होतें. कोलम्बसास नाशावह अशीं जीं आपण कृत्यें केलीं तीं फार जुलुमाचीं आणि अन्यायाचीं आहेत, असें मनामध्ये पक्केपणीं समजून, आपल्या स्वदेशीय लोकांचा मनोभाव व त्यांच्या अविचाराच्या कल्पना यांप्रमाणें वागून, त्यांची कृपा व आश्रय हीं दोनही संपादन करावीं हाच मुख्य हेतु त्यानें आपल्या मनांत धरिला होता; याच हेतूनें त्यानें

हरएक गोष्ठीविषयी वसाहतीची भरभर होण्याकरितां उपयोगी पडण्यासारखे जे कोलम्बसाने कायदे ठरविले होते त्यांची अगदीं उलटापालट करून टाकिली. तो प्रकार असा; दुराचारी आणि दुर्वृत्त असे जे त्या वसाहतींत लोक होते, त्यांस कायदा व ताबेदारी यांच्या प्रतिबंधांत वागण्याची सवई लागण्याकरितां उपयोगी जी मोठी शिक्षा करायाची ती न करितां, त्यांनं त्यांस इतकी निरंकुश मोकळीक दिली होती कीं तिणें-करून ते हवेतसे नाचूं लागले. इन्दिअन लोकांचें रक्षण बोवादिना करण्याचें सोडून त्या बापुड्यांवर जुलूम चालविण्याची त्यांनं कोलम्बसा-शिकेमोरतबानिशीं परवानगी दिली होती. जे पूर्वीचे अनर्थ चें कायदे भोगून जिवंत राहिले होते त्यांच्या वेगळ्या वेगळ्या टोळ्या सोडून हवी तशी वर्तणूक करि-बांधून, आपल्यास अनुसरून जे लोक होते त्यांस ते मालमत्ते-तो. प्रमाणें वांटून देऊन, त्या बेटांतील सर्व लोकांस त्यांनं पूर्ण दास्यत्वावस्थेस आणून मिळविले. स्पेनदेशीय लोकांचा द्रव्यविषयक लोभ फारच अतिरिक्त होता, यामुळें संपत्तीच्या प्राप्त्यर्थ सुवर्णाच्या शोधावांचून दुसरी युक्ति ते करून पाहात नसत; याकरितां तें दास्यत्व जसें अन्याय्य होतें तसेंच दुःखदायकही झालें. मनामध्ये दया न धरितां, व सारासार विचार न पाहातां जे मालक त्या इन्दिअन लोकांपासून हवें तसें काम घेत ते मालक त्या इन्दिअन लोकांच्या जुटीच्याजुटी पर्वतावर हाकून नेत, आणि त्यांस खाणीमध्ये काम करायास लावीत. हा जो त्यांस श्रम पडे तो त्यांच्या बळास व त्यांच्या उदरनिर्वाह करण्याच्या पुरातन चालीस अगदींच अनुसरून नव्हता, ह्मणून त्या लोकांची ती अशक्त जात इत-

की लवकर खंगून गेली की, त्या देशांतील प्राचीन राहाणवा-
ल्यांचें बीज लवकरच निर्मूल होण्याच्या दशेस आलें होतें.

नवीन खं- ही जी अशी अव्यवस्था झाली होती तिचा लवकर बंदो-
डांत अव्य- बस्त करवाव ह्मणून, ओवान्दो यास तिकडे जाण्यास फार
वस्था झा- जलदी करावी लागली. नवीन खंडास जाण्याकरितां आ-
ल्यामुळें ओ जपर्यंत जीं आरमारें तयार झालीं होती त्यांपेक्षांही मोठें आर-
वान्दो यास मार याच्या ताब्यांत होतें. या आरमारांत ३२ तारवें होती,
त्वरित पा- आणि नवीन खंडांत जाऊन राहण्याच्या उद्देशानें निघालेलीं
ठबितात. २५०० मनुष्ये त्यांजवर होती. जेव्हां तो एवढी थोरली

कुमक घेऊन तेथें जाऊन पोहोचला, तेव्हां बोवादिला यानें
आपला अधिकार त्याच्या स्वाधीन केला. नंतर बोवादिला
यानें आपल्या वर्तणुकीचा जाब सांगण्याकरितां तत्काल स्पेन-
देशास परत जावें, असा त्या नवीन हाकीमानें हुकुम केला, व
त्या समयींच रोलदान व बंडवाल्यांतील जे दुसरे प्रमुख होते
त्या सर्वांनाही तें बेट सोडून जावें असें केलें. तद्देशीय लोक
स्पेन देशच्या राजाची स्वतंत्र प्रजा होय, ह्मणून त्यांच्या
मनांत नसतां, व त्यांस त्यांच्या कामाप्रमाणें मोल न देतां, त्यांच्या
पासून चाकरी घ्यायाची नाहीं, असें त्या हाकीमानें सर्व लो-

तो जाऊन कांस जाहीर केलें. स्पेन देशीय लोकांच्या बंदोबस्ताविषयीं
तेथें व्यव- नाना प्रकारचे कायदे केले, त्यांमध्ये ज्या मनःपूत आचर-
स्था करि- णानें वसाहतीचा इतका नाश झाला, तसल्या आचरणाची
तो. अगदीं मनाई केली; आणि ज्या कायद्यांच्या व ज्या व्यवस्थे-
च्या अनुरोधानें वसाहतीची स्थापना झाली, व जाहींकरून
तिची वृद्धि आणि स्थिरता होणार- त्या कायद्यांस व त्या व्यव-

स्थेस सर्वांनीं मानावें असें केलें. सरकारी काम ज्या लोकां- सोन्यावि-
कडे नव्हतें ते खाणीमध्ये कामें करून मोठी मिळकत मिळ- षयीं निय-
वितात असें लोक कल्पित असत; याचा नियम बांधून टाका- म बांधितो.
वा ह्मणून असा हुकूम फिरविला कीं, सर्व सोनें, मिश्र धातू-
पासून शुद्ध धातू काढण्याचें जें सरकारी स्थल आहे, तेथें
आणावें, आणि त्यांतील अर्धें सरकारास द्यावें.

कोलम्बसानें ज्या वसाहतीची स्थापना केली होती तीमध्ये स्वस्थता व सुख हीं राहण्या करितां अशा प्रकारचे यत्न चालले असतां इकडे कोलम्बस त्या कृतघ्न दरबाराची रूपा संपादन करण्याचा जो असंतोषकारक उद्योग त्यामध्ये गुंतला होता. हा मोठ्या योग्यतेचा आणि मोठमोठीं कामें बजावलेला असा जरीं होता, तरीं यानें जी त्या दरबारास विनंती केली होती ती निष्फल झाली. यानें अशी मागणी घातली होती कीं, १४९२ त जो करार नामा ठरला आहे, त्याप्रमाणें मी शोधून काढलेल्या देशांतील हाकिमाच्या जाग्यावर माझी पुनः स्थापना करावी. परंतु या समयीं देवाची प्रतिकूलता अशी विलक्षणिक आली कीं, कोलम्बसानें आपल्या हक्काच्या मागणीस लागू पडे अशी जी जी गोष्ट सांगितली, ती ती त्या मन्सरी राजास त्या मागणीचा निषेध करायला साधक झाली. कोलम्बसानें जे शोध केले त्यांचें महत्त्व त्यांच्या मौल्यवृद्धीची अशा या दोन गोष्टींवरून फेर्दिनान्द याच्या मनांत असा विचार आला कीं, करारनाम्यामध्ये ज्या देणग्या लिहिल्या आहेत त्या फारच मोठ्या व न्यायविरुद्ध आहेत. सांप्रत कर्लांच जो अधिकार इतका मोठा

कोलम्बसा-
नें स्थापि-
लेल्या वसा-
हतीची अ-
शी व्यव-
स्था होत
असतां, इक-
डे कोलम्बस
त्या कृतघ्न
दरबाराची
व्यर्थ उपा-
र्जना करि-
तो.

फेर्दिनान्द दिसतो व पुढे भयप्रद होण्यासही जो कमी नव्हे तो आप-
 आणि इसा ल्या रयतेतील मनुष्यांवर टाकायास फेर्दिनान्द याच्या पोटांत
 बेह्या यांचे भीति आली. फेर्दिनान्द याने इसाबेह्या राणीच्या मनांत
 पोटांत अधि ही त्याच शंका भरवून दिल्या; नंतर त्या उभयतांनी, क्षुल्लक
 कार देण्या व अयोग्य अशीं नाना प्रकारचीं भिषे करून, देवास स्मरून
 विपर्यायीं मी केलेल्या करारनाम्यांत ज्या गोष्टी लिहिल्या आहेत त्याप्र-
 ति येत्ये. त्ते. मारणें करावें, अशी जी कोलम्बसानें विनंती केली होती, ति-
 ची उडवाउडव केली. कोलम्बस स्पेन देशच्या दरवारांत
 मुमारे दोन वर्षेपर्यंत एक्या दीन अर्जदाराप्रमाणें जात होता;
 नंतर यास असें वाटलें कीं फेर्दिनान्द याच्या मनांतील आवि-
 चाराच्या कल्पना व भयें या दोन गोष्टी काढून टाकण्याचें
 फार अशक्य आहे. शेवटीं अशा मतलबी आणि निर्दय रा-
 जाजवळ मी न्यायाच्या अथवा योग्यतेच्या हक्कांची मागणी
 मागण्यामध्ये वृथा श्रम केला, असें कोलम्बसास समजून
 आलें.

यांची मूळ परंतु ही जी अप्रौढपणाची फेर्दिनान्द यानें फेड केली
 ची आव- तिणेंकरूनही, ज्या महदुद्देशानें कोलम्बसाचे शोधक कल्प-
 डती युक्ति नाशक्तीस जागृत करून याची नवीन शोध करण्याविषयीं प्र-
 वृत्ति केली होती, तो उद्देश एक सारिखा पुढें चालविण्याची
 याची उमेद खचली नाही. ईस्तइन्दीज एथें जाण्याकरितां
 नवीन मार्ग शोधून काढावा हीच याची मुळची आणि आव-
 डती युक्ति होती. या युक्तीविषयीं अद्यापकालपर्यंतही या-
 च्या मनांत विचार घोळतच होते. कोलम्बसानें पारिआ
 एथें जें स्वतः जलपर्यटन केलें त्यामध्ये यानें जें लक्षप-

र्वक अवलोकन केलें होतें तेणेंकरून, व तद्देशीय लोकांच्या संशययुक्त सांगण्यावरून, आणि वास्तीदास व दि ला कोसा यानीं जें आपल्या जलपर्यटनाचें वृत्त सांगितलें त्यावरून, यानें अमेरिका महाखंडाच्या पलीकडे ईस्तइन्दीज एथपर्यंत विस्तृत झालेला असा एक समुद्र आहे अशी यानें कल्पना मनांत आणिली, आणि त्यांत ईस्तइन्दीज व ज्ञात समुद्र यांच्यामध्ये व्यापार चालू होण्यासारखी एकादी सामुद्रधुनी अथवा संयोगीभूमि सांपडेल अशी आशाही धरिली. पुढें मोठा उदय होण्यासारखी जी ही कल्पना सुचली तिणेंकरून कोलम्बसांन असें कल्पिलें कीं ती सामुद्रधुनी अथवा संयोगीभूमि दारियेनच्या अखाताजवळच असावी. ही कल्पना मनांत

भरतांच, कोलम्बस जरीं वयस्क, व श्रमैकरून थकलेला, आणि दुखण्यामुळें अगदीं जर्जर झालेला, असा होता, तरीं तरुण पराक्रमी पुरुषांस जो आनंद असतो त्या आनंदानें, ज्या जलपर्यटनामुळें ही मोठी गोष्ट सिद्धीस जाऊन पहिल्यापासून जी महद्युक्ति तडीस नेण्याचें यानें योजिलें होतें तिची पूर्णता होण्या सारखें होतें, तें पर्यटन करण्याचा पत्कर घेण्याचें यानें बोलणें लाविलें. यासमयां फेर्दिनान्द आणि इसाब्रेल्ला या उभयतांनींही याच्या बोलण्याकडे चांगला कान द्यावा अशा कितीएक गोष्टी जुळून आल्या. ज्या पुरुषाच्या मागण्या कबूल करणें त्या उभयतांस अयुक्तिक दिसलें, व ज्याच्या सेवेची उपेक्षा करणें तर अयोग्य होतें, अशा पुरुषास एकाद्या प्रतिष्ठित उद्योगाच्या मिषानें दरबारांतून काढून टाकण्याचा त्यांस आनंदच होता. कोलम्बसास बक्षिसें देण्या-

हा अगदीं अशक्त झाला होता तरीं हा नवीन पर्यटन करण्यास प्रवृत्त होतो.

विषयीं जरी त्या उभयतांची निरिच्छा होती, तरीं कोलम्बसाच्या गुणांविषयीं तीं अनभिज्ञ नव्हतीं; आणि याचे कौशल्याचा व याचे वर्तणुकीचा जो त्यांस अनुभव आला होता तेणेंकरून याच्या कल्पनेस मान्यता देण्यास, व याच्या सिद्धीवर भरंवसाचे परा- ठेवण्यास, एक सबल कारण होतें. याविचारांस यापेक्षांही क्रमाच्या प्रबल असें तिसरें एक कारण उपस्थित झालें, तें असें; सुमारें अनुभवा याच वेळीं कात्राळ याच्या ताब्यांतील पोर्तुगीज लोकांचें वरून याचे सिद्धीविषय- रमार इन्दिज एथून परत आलें; त्यांतील बारदानाची समृद्धि- र्था उभयतां पाहून यूरोप खंडांतील लोक पूर्वेकडील संपत्तीची व सुपी- चे मनांत सं काची आजपर्यंत जी कल्पना बांधीत तीपेक्षां अधिक निश्च- शय राहत याची कल्पना करायास ते समर्थ झाले. स्पेनदेशीय लोकां- नाहीं।

पेक्षां पोर्तुगीज लोकांचे शोध अधिक सफल होत गेले. का- रण ज्या देशांमध्ये उद्योग, कलाकौशल्ये, आणि शोभा, हीं वृद्धिगत झालीं होतीं, व ज्या ठिकाणीं पृथ्वीवर अन्यदेशां- पेक्षां फारच पूर्वी व्यापार चालू होऊन त्याची अधिक वृद्धि झाली होती, असे देश त्यांनीं शोधून काढून त्यांच्या बराबर व्यवहार चालू केला होता. जे जिनस फारच मौल्यवान होते, व ज्यांची अपेक्षाही फार होती, त्या जिनसांमध्ये पोर्तु- गीज लोकांस पहिल्या जलपर्यटनांतच त्वरित आणि पुष्कळ नफा मिळाला; व लिस्बोन शहर तत्काळ व्यापाराचें आणि संपत्तीचें स्थान झालें; आणि इकडे स्पेनदेशास तर पश्चिमे- कडील खंडांतून दीर्घ कालानें प्राप्त होणारीं सुखें व भविष्य- कालीं प्राप्त होणारे लाभ यांची आशा मात्र होती. या कारणावरून पोर्तुगीज लोक ज्या मार्गानें गेले त्यापेक्षां पूर्व-

कडेस असून निर्भय अशा रस्त्यानें स्पेन देशीय लोकांस ने-
प्येचें जें कोलम्बसानें बोलणें लाविलें होतें यावांचून अधिक
स्वीकार करण्यासारखी त्यांस कोणतीही गोष्ट नव्हती. या
आशेवरून फेर्दिनान्द यास उत्तेजन येऊन यानेंही ती गोष्ट
मनापासून मान्य केली.

या पर्यटनाचें जरीं सर्व लोकांस अगत्य होतें तरीं तें क- मे महिन्यां-
रण्या करितां कोलम्बसास सगळीं चार तारवें मिळालीं; त्यां- च्या ९ व्या
मध्ये जें तारू सर्वापेक्षां मोठें होतें त्यांत ७० टनापेक्षां अधिक तारखेस
ओझें राहत नसे. कोलम्बसास संकटें भोगण्याची व थो- हा केडीज
डक्या सामग्रीनिशीं विकट कृत्यांत पडण्याची सवई असे, एथून निघ
ता.

ह्मणून, हें आरमार जरीं थोडें होतें तरीं त्याचा अधि-
कार पत्करण्यास यानें मागें पुढें पाहिलें नाहीं. याचा
भाऊ वार्थोलोमेओ आणि याचे कृत्यांचा इतिहास लिहिणा-
रा जो याचा दुसरा मुलगा फेर्दिनान्द हे उभयतां याच्याब-
रोबर गेले. मे महिन्याच्या ९ व्या तारखेस केडीज एथून
कोलम्बस निघाला, आणि नेहेमीप्रमाणें कानेरी बेटास येऊन
पोंहोंचला. तेथून थेट महाद्वीपास जाण्याकरितां निघावें
असें यानें योजिलें होतें, परंतु सर्वापेक्षां जें मोठें गलबत होतें
तें फार नादान व उपयोगी न पडण्यासारखें झालें होतें,
ह्मणून यास हिस्पान्योला एथें जाण्याचें प्राप्त पडलें. कारण
तथें ओवान्दो यानें जीं गलबतें नेलीं होतीं त्यांतून त्या थो-
रल्या गलबताबद्दल दुसरें एक गलबत मिळेल अशी आशा
होती. जेव्हां कोलम्बस सन्त दोमिंगो एथें येऊन पोंहोंचला
तेव्हां त्या तारवांतील १८ तारवें सामान सुमान भरून स्पेन-

जूनमहि-
न्याच्या १९
वे तारखेस
सन्त दोमि-
गो एथें ये
तो.

ज्या कार- देशास जाण्याकरितां अगदी तयार झालीं आहेत असें यानें पा-
णामुळे यास हिलें. कोलम्बसानें ओवान्दो यास आपल्या जलपर्यट-
सन्त दोर्मि- नाचें जें नियमित स्थल होतें तें, व ज्या अपायामुळे त्या स्थ-
गो एथें याचें लाची वाट सोडावी लागली तो अपाय, तत्काल विदित के-
लागलें तें ला, आणि बंदरांत येण्याकरितां परवानगी मागितली. ही
कारण ओ- ला, आणि बंदरांत येण्याकरितां परवानगी मागितली. ही
वान्दोस सां- परवानगी मागायास दोन कारणें होतीं; एक त्या बंदरां
गती. जाऊन गलबताचा मोबदला करायाचा होता, व दुसरें असें
कीं, यास स्वकीय अनुभवाच्या व कल्पनाशक्तीच्या योगानें
जीं चिन्हें पाहातां येत असत, त्या मोठ्या नानाप्रकारच्या
चिन्हांवरून वादळ होण्याचा समय जवळ आला आहे असें
यास यथार्थ ज्ञान झालें होतें; या वादळांत त्या बेढामध्यें
याच्या मनांत राहावयाचें होतें. याच कारणावरून स्पेनदे-
शास जाण्याकरितां जीं तारवें तयार केलीं होतीं त्यांचें जाणें
कांहीं दिवस तहकूब करावें असें यानें ओवान्दो यास सांगि-
तलें. परंतु ओवान्दो यानें याची गलबताविषयांची जीं वि-
नंती तिचा निषेध केला, आणि याची मसलतही तुच्छ मा-
निली. ज्या प्रसंगी एका परके गृहस्थासही दयेनें आश्रय दिला
असता त्या प्रसंगी जो देश कोलम्बसानें शोधून काढून हस्त-
गत केला होता त्या देशांत यास येऊं देण्याचीही लोवान्दोनें
मनाई केली. जीं कोलम्बसाची हितावह सूचना लक्ष देण्यास
योग्य होती, लोवान्दोनें मनुष्याची दूरदृष्टि ज्या गोष्टीकडे
पोंचत नाहीं तीं गोष्ट घडेल ह्मणून उगीच अहंकारानें ढोंग कर-
णारा जो कल्पक भविष्यभाषी त्याच्या स्वप्नाप्रमाणें मानिली; आ-
णि तें आरमार स्पेन देशास जाण्याकरितां निघालें. दुसऱ्या दि-

ओवान्दो
कोलम्बसा
स त्याचेटांत
येऊ देण्या-
स परवानगी
देत नाहीं.

वर्षीं रात्रीं मोठ्या भयंकर वेगाचें कोलम्बसांनै सांगितल्या- कोलम्बसां-
 प्रमाणें तुफान झालें. कोलम्बसासही जोखीम प्राप्त होईल ह- नै सांगित-
 णून ठाऊकच होतें, याकरितां यानें प्रथमच सावधगिरी राखून ल्याप्रमाणें
 आपल्या लहानशा आरमाराचें रक्षण केलें. स्पेनदेशास जाण्या- तुफान होतें.
 करितां जें आरमार निघालें होतें त्यांतील मुख्य अधिकाऱ्यांच्या
 अविचारास व दुराग्रहास योग्य अशी त्याची दुर्दशा झाली. त्या
 अठरा तारवांतून दोन अथवा तीन मात्र कायतीं निभावलीं. या
 अनर्थांमध्ये हीं जीं तारवे फुटलीं यांत बोवादिला रोल्दान
 आणि कोलम्बसाचा छल करण्यामध्ये व इन्दिअन लोकांस त्या तुफानां
 गांजण्यामध्ये जे प्रमुख होते त्यांतून बहुतेक लोक, नाशाप्रत त स्वकीय
 पावले; त्यांनीं अन्यायानें व क्रौर्यानें जी संपत्ति मिळविली आचरणा-
 होती तिचाही त्यांच्याबरोबर लोप झाला. त्या संपत्तीची कि- नुरूप फळ
 मत साडेचार लाख रुपयांपेक्षां अधिक होती. हीं हल्लीं ह्मण- प्राप्त होतें.
 णजे त्याकाळीं मोठी रकम, आणि त्यांच्या वर्तगुकीचा कसा-
 ही जरीं छडून छडून शोध केला तरी त्यापासून मुक्त होण्या-
 स, व स्पेनदेशच्या दरबारांत मोठ्या कीर्तीचें आगत स्वागत
 मिळण्यास, ती पुरेशी होती. जीं तारवे बचावलीं त्यांतून ए-
 कावर कोलम्बसाचे जिनगीचा नाश होऊन बाकी जीं ची-
 जवस्त राहिली होती ती सर्व होती. अशा प्रसंगां त्या लोकां-
 चे गुणदोष निवडून त्याप्रमाणें त्यांस यथान्याय शिक्षा व वीक्ष-
 सें मिळालीं, तीं पाहून इतिहासकर्त्यांनीं आश्चर्यभरित हो- हें पाहून इ-
 ऊन सर्व संमतानें असें ठरविलें, कीं, मानहानि केलेल्या पु- तिहास क-
 रुषास जी इजा दिली होती तिचा सूड उगवावा, आणि नि- मरित होता-
 रुपद्रविक लोकांवर ज्यांनीं जुलम केल होता त्यांचें पारिपत्य त.

कोलम्बसाने मंत्रसामर्थ्य- करारवें ह्मणोन साक्षात् ईश्वर मध्यें होऊन त्यानें अशा गोष्टी करून आप- घडविल्या. ही गोष्ट घडली त्यावेळेस जे अज्ञानी व देव- ले शत्रूंच्या भोळे लोक होते त्यांच्या मनांत भलतीच गोष्ट ठसून गेली. नाशार्थ तें तु जे पुरुष आपल्या चातुर्यानें व आपल्या नवीन कल्पनेनें आफान उत्पन्न पणास प्रसिद्धीस आणितात, त्या पुरुषांविषयीं साहजिक आ- केले असें भो श्र्य होण्याजोगें जें अशिक्षित लोकांचें मत असतें त्यावरून ठे लोक क- त्या भोळे लोकांनीं असें कल्पिलें कीं कोलम्बसाच्या आंगां- ल्पितात. त कांहीं ईश्वरी शक्ति आहे, आणि यानें जादूगिरी व मंत्रसा- मर्थ्य यांच्या योगानें आपल्या शत्रूंचा सूड उगवावा ह्मणून अ- सें भयंकर तुफान उत्पन्न केले. ज्या हिस्पान्योला बेटांत आदर आतिथ्य करून यास आंत येऊं दिलें नाहीं तें बेट यानें लवकर सोडिलें, आणि महाद्वीपाकडे चालिला. जोखिमीचें आणि त्रासदायक असें जलपर्यटन केल्यानंतर ग्वानाया हें बेट शोनून काढिलें, तें ह्योन्दूरासच्या किनाऱ्यापासून विशेष दूर नव्हतें. या ठिकाणीं जे त्या महाद्वीपांतल लोक मोठ- मोठ्या होड्यांत बसून तेथें आले होते त्यांची आणि याची भेट झाली. आजपर्यंत जे देश कोलम्बसानें शोधून का-

असें त्रास- दायक ज- लपर्यटन क- रून ग्वाना- या बेट शो- धून काढून तेथें सो न्या- चा शोध क- रितो.

ढिले त्यांतल लोकांपेक्षां हे लोक अधिक सुधारलेले आणि यांचा उपयुक्त कलांचे ज्ञानांत प्रवेशही फार झाला होता असें दिसलें. ज्या समर्प्या स्पेनदेशीय लोकांनीं आपल्या नेहेमीच्या उत्कंठेनें इन्दिअन लोकांनीं ज्या सुवर्णाचे अलंकार आंगावर घातले होते तें सुवर्ण कोणत्या स्थळां त्यांस प्राप्त झालें, अशी चौकशी केली, तेव्हां त्या लोकांनीं पश्चिमे- कडील देशांकडे बोट दाखविलें. त्या देशांत सुवर्ण इतकें

विपुल सांपडे कीं त्याचा अतिशय साधारण कृत्यांतही उपयोग करीत. अशा मनोहर देशांच्या शोधार्थ कोलम्बसानें गमन केलें असतें तर हा युक्तानच्या कांठांनें मेक्सिकोच्या संपत्तिमान राज्यांत आला असता; परंतु हिंदुमहासागराबराबर संबंध राखणारी एक सामुद्रधुनी आहे असें जें यानें कल्पिलें होतें, तिचा शोध लावण्याची जी याची आवडती युक्ति ती-चेकडेस याचें मन इतकें प्रवण झालें होतें कीं, यानें त्या समृद्ध देशाकडे जाण्याचें सोडून हा पूर्वस दारियेनच्या आखाताकडे चालिला. या पर्यटनांत कोलम्बसानें ग्राशिआस आदीओस या नावाच्या भूशिरापासून बंदरपर्यंत महाद्वीपाचा सर्व किनारा शोधून काढिला. हें बंदर फार सुंदर आणि सुरक्षित स्थान होतें, ह्मणून कोलम्बसानें त्यास पोर्तो बेल्टो असें नाव दिलें. कोलम्बसानें ज्या कल्पित सामुद्रधुनीच्या द्वारे अज्ञात सागरामध्यें जाण्याची आशा धरिली होती त्या सामुद्रधुनीचा यानें निरर्थक शोध केला; आणि हा किती एकवेळा कांठावर जाऊन त्या देशाच्या आंत जरीं गेला होता तरी मेक्सिकोचें आखात आणि दक्षिणमाहासागर यांच्यामध्ये जी एक अरुंद संयोगीभूमि आहे ती वलांडून जाई इतका दूर गेला नाही. तथापि त्या देशाची फलद्रूपता व तद्देशीय लोकांनीं आणिलेले सुवर्णाचे नमूने पाहून यास इतका संतोष झाला, व त्या देशाच्या संपत्तीविषयीं इतकी कल्पना याच्या मनांत भरून गेली, कीं, यानें वैराग्या प्रांतांतील वेलेमनदी जवळ आपल्या भावाच्या ताब्यांत थोडेसे लोक ठेवून त्या देशांत पुरतेपर्णी वसाहतीची स्थापना करण्याकरितां ज्या व-

त्या बेरांत म राहतां दारियेनच्या आखाताकडे जातो, परंतु कल्पित सामुद्रधुनीचा शोध लागत नाही.

याचे लोकांच्या दांड-
गाईमुळें तद्देशीय लोकांपासून आडथळा प्राप्त होवो.

स्तूंची अपेक्षा होती त्या आणण्यासाठीं स्वतां स्पेन देशास जाण्याचा निश्चय केला. परंतु कोलम्बसाच्या ताब्यांत जे लोक होते त्यांच्या वृत्ति आकलन करण्याजोग्या नव्हत्या, ह्मणोन अमेरिका खंडांत प्रथम वसाहत स्थापण्याची कीर्ति कोलम्बसास प्राप्त झाली नाहीं. त्या लोकांच्या दांडगाईमुळें व लुटारूपणामुळें तद्देशीय लोकांनीं संतप्त होऊन हार्ती शस्त्रें धरिलीं, आणि हे लोक कोलम्बसानें शोधून काढलेल्या बेटांतील लोकांपेक्षां अधिक बलाढ्य व शूर होते, ह्मणून यांनीं स्पेनदेशीय लोकांतील कांहीं एकांस कापून काढिले, आणि बाकीचांनीं वसाहत सोडून जावें असें केले. त्या वसाहतीचें त्यांच्या हातून रक्षण होण्यासारिखेंही दिसत नव्हतें.

कोलम्बसा-
वर दुसरा
अनर्थ गु-
जरतो.

अमेरिका खंडांतील लोकांपासून हा जो प्रथमच स्पेन देशीय लोकांस आडथळा आला एवढाच ह्मणजे कोलम्बसा-
वर अनर्थ गुजरला असें नाहीं, तर नौकागमनकर्त्यांस ज्या विपत्ति प्राप्त होतात त्या सर्व कोलम्बसास अनुक्रमानें भोगाव्या लागल्या. भयंकर तुफानें, मोठमोठ्या मेघगर्जना, आणि विजांचा कडकडाट, यांहीकरून कोलम्बसाचीं बुडीं फुटलेलीं तारवें बुडून जातील असें भय वाटू लागलें; तशांत कोलम्बसाचे उदासीन झालेले खलाशी लोक श्रमानें थकून गेल्यामुळें, व जवळचीं सामग्री संपल्यामुळें कोलम्बसाचा हुकूम बजावण्यांत ते निरिच्छ अथवा असमर्थ झाले. याच्या गलबतांपैकीं एक गलबत नाशाप्रत पावलें, व दुसरें गलबत अगदीं कामांतून गेलें होतें, ह्मणून तें सोडून द्यावें लागलें; आणि जीं बाकी दोन उरलीं होतीं तेवढ्यानिशींच यानें जो महाद्वी-

पाचा भाग ज्यास यानें कोस्ट आफ् वेक्सेशन असें चिंतेत असतां नाव दिलें होतें त्यास सोडून हिस्पान्योलाची वाट धरिली. या पर्यटनांत नवीन संकटें याची वाटच पाहत बसलीं होती.

कूबा बेटाच्या किनाऱ्यापासून कोलम्बस भले मोठ्या तुफानांत सांपडून माघारा हटला, याचीं तारवें एकमेकांवर वांकडीं तिकडीं आपटलीं, आणि त्या धक्यानें तीं इतकीं खिळखिळीं झालीं कीं त्यांस जेभेका एथें येऊन पोहोंचण्यास फार प्रयास लागला. तेथें तीं बुडून जाऊं नयेत ह्मणून कोलम्बसास त्यांस लवकर कडेस आणणें भाग पडलें. या समयां कोलम्बसावरील अनर्थांचें मान पूर्ण झालें असें दिसतें. अमेरिकीखांडांत स्पेनदेशीय लोकांची जी वसाहत होती तीपासून बऱ्याच अंतरावर एक बेट आहे त्याच्या किनाऱ्यावर कोलम्बस येऊन लागला. याचीं तारवें इतकीं मोडकळीस आलीं होतीं कीं, तीं पुनः तयार करणें असंभाव्य होतें, आणि याच्या अशा अवस्थेचें वर्तमान हिस्पान्योला एथें नेण्याचें बिनतोड दिसून आलें, व त्याचांचून या संकटांतून पार पडण्याची आशा तर निरर्थक होती. परंतु नानाप्रकारचे उपाय योजण्यामध्ये महासमर्थ, आणि जीं नाशकारक संकटें प्राप्त झालीं असतां निर्बल पुरुष निराश होऊन बसतात त्यांमध्ये अतिगंभीर, अशा जीं कोलम्बसाची कल्पनाशक्ति तिनें, या संकटापासून मुक्त होण्याची कांहीं आशा प्राप्त होण्यासारखी युक्ति, शोधून काढिली. तद्देशीय लोक स्पेनदेशीय लोकांस ईश्वरी अंश मानीत असत ह्मणून त्यांच्या इ-

तुफानांत याचीं तारवें एकमेकांवर आपटून खिळखिळीं होतात.

यामुळे हिस्पान्योला एथें जाण्याचें अशक्य होते परंतु तेथें जाण्यास हा एक युक्ति काढितो.

त्या युक्तीने च्छा तूम करण्याकरितां ते फार उत्कंठित असत. अशा-
यास तद्दे- प्रकारें त्या लोकांचा आदरपूर्वक दयेचा कोलम्बसास आश्रय
शीय लोकां- होता ल्हाणून, त्यांपासून अग्नीनें पोखारलेल्या एकाच वृक्षाच्या
पासून दोन बुंधापासून केलेल्या दोन होडक्या यास मिळाल्या. त्या इत-
होडकीं मि- क्या आवड घोबड आणि वांकड्या तिकड्या होत्या कीं त्यांस
ळतात. क्या आवड घोबड आणि वांकड्या तिकड्या होत्या कीं त्यांस
होडकीं हें नाव देखील शोभायाचें कठीण. हीं होडकीं कि-
नाच्या किनाऱ्यानें जाण्यास, आथवा आखाताच्या एका बाजूपा-
सून दुसऱ्या बाजूपर्यंत जाण्यास मात्र योग्य होतीं. अशा होड-
क्यांतून ४५ पंचेताळीस कोसांपेक्षांही पलीकडे जें हिस्पान्यो-
ला बेट तेथें जाण्याचा स्पेनदेशांतील मन्डेज आणि जेनोआं-
तांलि फेस्ची या दोन गृहस्थांनीं मोठ्या धैर्यानें पत्कार घे-
तला; विशेषकरून या दोघांची कोलम्बसावर फार प्रीति असे.
त्यांनीं हें पर्यटन, लोकांस खरीं न वाटण्यायोगीं संकटें भोगून,
व ज्या श्रमांमुळे त्यांच्या वरावरच्या इन्दिअन लोकांतून कि-
ति एक थकून जाऊन मरण पावले असे श्रम सोसून, १० दिव-
सांत संपविलें. हिस्पान्योला एथील अधिकाऱ्यानें त्या दो-
घांची जी बर्दास्त ठेविली ती त्यांच्या धैर्यास शोभेशी न-
व्हती, व ज्या पुरुषाकडून ते आले होते त्यांच्या विपत्तीस
जितकी पाहिजे होती तितकी नव्हती. ओवान्दो याच्या
मनांत कोलम्बसाविषर्यांचा जो हलकेपणाचा मत्सर होता
तेणेंकरून ज्या बेटांत तो कारभार चालवीत होता तेथें येऊन
उतरण्यास कोलम्बसास परवानगी द्यावयास त्याच्या पोटांत
भीति उत्पन्न झाली. अशी जी त्याची औदार्यशून्य वृत्ति
होऊन गेली तिणेंकरून त्या मोठ्या मनुष्याचीं कृत्यें व त्याज-

तो होडकीं
बेऊन याचे
दोन आ-
सामी १०
दिवसांत
हिस्पान्यो-
ला एथें जा-
तात.

वर गुजरलेलीं संकटें यांचा विचार मनांत येऊन, अथवा मेन्डेज आं तशाच अनर्थामध्ये सांपडलेले जे याच्या देशचे लोक त्यांक- गि फेसची
रितांदया उत्पन्न होऊन, जो यास द्रव आला असता तो ना- < महिनेप-
हींसा झाला. मेन्डेज आणि फेसची हे, आपला अधिका- र्थत ओवा
री व आपले सोबती यांस मुक्तता प्राप्त व्हावी ह्मणून < महि- न्दोपार्शा-
नेपर्यंत ओवान्दो पार्शी विनंती करीत होते, परंतु ती भिळ- विनंती क-
ण्याचा रंग दिसून आला नाही. रितत.

या कालामध्ये कोलम्बस व याच्या बरोबरचे लोक यांच्या मनांत अशा संकटसमयीं नानाप्रकारचे विकार उत्पन्न होऊन उद्विग्नता प्राप्त झाली होती. प्रथम मेन्डेज आणि फेसची यांचें जलपर्यटन सफल होऊन आपली त्वरित मुक्तता होईल या आशेनें त्या अगदीं निराश झालेल्या लोकांच्या वृत्ति आनंदभरित झाल्या होत्या, परंतु कांहीं कालानंतर जे अतिशय भिन्ने लोक होते ते अशी शंका धरू लागले कीं, मेन्डेज आणि फेसची यांनीं जें पराक्रमाचें कृत्य स्वीकारिलें आहे त्यांत ते मार्ग चुकले. शेवटीं जे मोठे पराक्रमी लोक होते त्यांनीं त्या उभयतांचा नाश झाला असा सिद्धांत केला. याप्रमाणें त्यांच्या आशेचा किरण भग्न होता- क्षणीं त्या लोकांची अवस्था अधिकच दुःखकारक दिसून आली. निरीळेच्या योगानें वृद्धिगत झालेली जी निराशा ती प्रत्येकाच्या न्दद्यांत स्थिर होऊन बसली. त्या लोकांचा शेवटाचा उपाय थकला, आणि स्वकीय देशापासून व स्वकीय मित्रांपासून फार दूर असणारे जे हे नग्न व रानटी लोक यां- मध्ये दुःखाचे दिवस काढून देहांत होण्याचे आशेपेक्षां दुसरी ल

कोलम्बस
च्या लोकां
च्या मनांत
ल विचार.

ते याचा धि- आशा राहिली नाही. ते खलाशी लोक उघड बंड करा-
 कार करून यास प्रवृत्त झाले, आणि कोलम्बसाच्या जिवास धोका दे-
 याच्या ज- प्याची धास्त घातली. या सर्व अनर्थाचा कर्ता कायतो
 वळची तार ण्याची धास्त घातली. या सर्व अनर्थाचा कर्ता कायतो
 वें घेऊन ज कोलम्बस असा याचा उपहास करून, यानें इन्दिअन लोकां-
 वळच्या बे- पासून ज्या होड्या विकत घेतल्या होत्या त्या दहा होड्या
 टांत जातस्त. बलात्कारानें घेऊन, कोलम्बसाचीं उपदेशपर वाक्यें व विन
 वण्या यांचा धिक्कार करून त्या बेठापासून एक दूर प्रदेश
 होता तेथें ते गेले. तद्देशीय लोक, आपले देशांत स्पेनदे-
 शीय लोक फार दिवस राहिले ल्हाणून कुरकुरू लागले,
 आणि त्यांच्या आंगांत त्यांच्या शेजारीं राहाणारे जे हिस्पा-
 न्योला एथील लोक त्यांपेक्षां अधिक उद्योग नसे, ल्हाणून, त्यां-
 प्रमाणें या लोकांसही त्या इतक्या परके लोकांचें पोषण कर-
 प्याचें ओझें अगदीं असह्य दिसून आलें. ते मनापासून धा-
 न्यसामग्री आणानातसे झाले, त्यांस जें देत तें हात राखून देऊं
 लागले, आणि ही कुमक देण्याचेंही अगदीं आटोपून धर-
 प्याचें भय घातलें. अशा कृतनिश्चयापासून स्पेनदेशीय
 लोकांचा त्वारित-घातच झाला असता, कारण यांचें संरक्षण,
 इन्दिअन लोकांची यांस अनुकूल जी इच्छा तिच्या स्वाधीन
 होतें. या प्रसंगीं प्रथमतः त्या भोळे लोकांस स्पेनदेशीय
 लोकांविषयीं जें आश्चर्य व जो मोठेपणा वाटला होता त्यास
 तद्देशीय लो पुनः उत्तेजन आल्यावांचून या नाशाचा परिहार होईल असें
 कांचे स्पेन नव्हतें. बंडखोर लोकांच्या मनः पूत आचरणावरून स्पेन-
 देशीय लोकांस हितावह अशी जी गोष्ट इन्दिअन लोकांच्या
 कांविषयींचे मनांत ठसून गेली होती ती जरीं पुष्कळ कमी झाली होती
 विचार.

तरां कोलम्बसास स्वकीय रक्षणार्थ आपल्या कल्पनाशक्ती-
च्या योगानें दुसरी चांगली हितावह अशी युक्ति सुचली. या यु-
क्तीवरून इन्दिअन लोकांची स्पेनदेशीय लोकांविषयीं प्रथम जी
मोठी कल्पना होती ती पुनः त्यांनीं धरिली एवढेंच झालें नाहीं तर
तिला अधिकच पुष्टीकरण मिळालें. कोलम्बसास जें ज्योतिः
शास्त्राचें ज्ञान होतें तेणेंकरून लवकरच पूर्ण चंद्रग्रहण पडेल असें
यास समजून आलें. तें ग्रहण लागण्याच्या पूर्वदिवशीं कोल-
म्बसानें त्या प्रांतांतील जे मुख्य गृहस्थ होते त्यांस आपल्या
सभोंवार जमविले, आणि ज्या लोकांचा तुह्मीं मान राखिला
होता त्या लोकांवर प्रीति करण्याचें सोडून दिलें ह्मणून, त्यां-
चा धिक्कार करून, त्यांस असें सांगितलें कीं हें जग निर्माण
करून त्याचें पालन करणारा जो स्वर्गस्थ परमात्मा त्याचे
स्पेनदेशीय लोक सेवक आणि अत्यंत रूपापात्र होत; त्यां-
चा सांभाल करण्याचा तुह्मीं निषेध केला ह्मणून त्यास फार
क्रोध येऊन, या अपराधाबद्दल परम क्रौर्यानिं शिक्षा करा-
वी याकरितां तो यत्न करीत आहे; ईश्वरी क्षोभाचा प्रत्यय,
व तुमचा जो लवकर सूड घ्यावयाचा आहे त्याचें चिन्ह द-
र्शविण्याकरितां, आज रात्री चंद्राचा प्रकाश अगदीं नष्ट होऊन
तो रक्ताप्रमाणें तांबडा लाल दिसेल. हेंजे कोलम्बसानें अमा-
नुष भविष्य कथन केलें तें, अमेरिकेंतील लोकांनीं तादृश
लक्ष न देतां ऐकून घेतलें, परंतु कित्येकांनीं, अशिक्षित लोकां-
च्याठायीं भोळेपणामुळें जें स्वभावतः आश्चर्य उमन्न होतें तें
धरून, त्या गोष्टीचें श्रवण केलें. जेव्हां चंद्र काळा काळा
होत गेला आणि शेवटीं तांबडा दिसला, तेव्हां ते सर्व चकित

आह्लांवर
परमेश्वरा-
ची फार प्री-
ति आहे अ-
सें तद्देशीय
लोकांस द-
र्शवितो.

असें करि- होऊन गेले. अशा प्रकारची भीति त्यांच्या पोटांत येतांच
तांच ते त्या ते आपापल्या घरीं धांवतच गेले, आणि सामग्रीचीं ओझीं
स शरण जा भरून घेऊन कोलम्बसाजवळ येऊन त्यांच्या पायांजवळ तीं
तात. ओतिलीं. नंतर ज्या अनर्थांमुळें आर्शां भयभीत होऊन
गेलीं आर्शां, त्याचें दूरीकरण करण्याकरितां, ईश्वराजवळ आ-
पण मध्यस्थी करावी, असें त्यांनीं कोलम्बसास शपथपुरः
सर सांगितलें. अशा ज्या त्यांनीं विनविण्या केल्या त्यांहीं-
कहून आपणास द्रव आला असें दर्शवून, कोलम्बसानें त्यांच्या
इच्छेप्रमाणें करण्याचें वचन दिलें. इतक्यांत इकडे ग्रहण
सुटून चंद्र पहिल्याप्रमाणें प्रकाशित झाला. या दिवसापा-
सून स्पेनदेशीय लोकांस पुष्कळ सामग्री प्राप्त होऊं लागली
एवढेंच नाही, तर तद्देशीय लोक देवभोळेपणाच्या दृष्टीनें
त्या स्पेनदेशीय लोकांस संताप येण्यासारखी गोष्ट आचरी-
नांतसे झाले.

याचे लोक अर्शां कृत्यें चाललीं असतां इकडे दंगेखोर लोकांनीं ज्या
पुनः यास होड्या बलात्कारानें घेतल्या होत्या त्यांच्या योगें हिस्पान्यो-
त्रास देतात. त्या एथें जाण्याकरितां त्यांनीं बहुत प्रयास केले, परंतु त्यां-
च्या गैरवर्तणुकीमुळें अथवा वायु आणि प्रवाह यांच्या झपा-
ख्यामुळें त्यांचे ते सर्व प्रयत्न निष्फल झाले. ही निराशा
झाली तिणेंकरून त्यांस फारच संताप येऊन ते, त्या बेटांतील
ज्या प्रदेशामध्ये कोलम्बस होता तिकडे गेले, आणि यास
नवीन संकटे व निंदापर शब्द यांहींकरून त्यांनीं भयप्रदर्शन
केलें. त्यांचा हा क्रम चालला असतां जी एक गोष्ट घडून
आली ती कोलम्बसास त्या लोकांपासून ज्या अनर्थाचें भय

होतें त्यापेक्षां अधिक दुःखकारक आणि त्रासदायक होती. ओवान्दो ए हिस्पान्योला एथील हाकीमाच्या मनांत कोलम्बसा विषयीं स्कोबर या अद्यापकालपर्यंत काळ्याबेऱ्या शंका भरलेल्या होत्या. त्या जकडे तार हाकीमानें जमेका एथें एक लहानसें तारूं पाठवून दिलें. वाचा अधिक तें त्यानें आपल्या देशच्या विपत्तिग्रस्त लोकांस संकटापासून कार देतो. मुक्त करावें ह्मणून पाठविलें नव्हतें, तर त्यांची अवस्था कशी काय आहे ही बातमी काढण्याकरितां पाठविलें होतें. त्यानें त्या तारवाचा अधिकार कोलम्बसाचा हाडवैरी जो एस्कोबर यास सांगितला; कारण दुसऱ्यांची नेमणूक केली असतां त्यांस त्या लोकांची करुणा घेऊन ते आपल्या इच्छेच्या विरुद्ध त्यांस संकटापासून मुक्त करितील, असें त्या हकीमास वाटलें होतें. त्या एस्कोबरानें द्वेषबुद्धीच्या योगें आपल्या धन्याच्या हुकमास बरोबर अनुसरून त्या बेटापासून कांहींशा अंतरावर नांगर टाकिला, आणि तेथून एका लाहानशा होडींत तो येऊन बसून समुद्र तीराजवळ आला, व स्पेनदेशीय लोकांची दुर्दशा पाहून कोलम्बसास कोरड्या सलामालकीचें पत्र पाठवून यास सलामालकीचें पत्र पाठवून त्याचें उत्तर घेऊन पुनः माघारा गेला. जेव्हां प्रथम स्पेन-परत जातो. देशीय लोकांनीं त्या बेटाजवळ गलबत आलेलें पाहिलें तेव्हां त्या सर्वांच्या अंतःकरणांत मोठा हर्ष झाला, कारण फार दिवसपर्यंत दुःखनिर्मुक्त होण्याचा दिवस प्राप्त होईल ह्मणून जी ते मार्गप्रतीक्षा करीत बसले होते, तो दिवस आतां प्राप्त झाला आहे असें त्यांस वाटलें होतें. परंतु तें गलबत जेव्हां एकाएकीं दिसेनासें झालें, तेव्हां त्यांचे हातपाय मोडून त्यांच्या सर्व आशा-नष्ट होऊन गेल्या. ओवान्दो

यानें पूर्वी जी कोलम्बसाची अवहेलना केली होती तींत जी ही त्यानें स्वैच्छिक दुष्ट आचरणाची भर घातली तिणेंकरून कोलम्बसास फारच वाईट वाटलें. परंतु अशा प्रसंगीं-ही यानें आपल्या मनांत इतकें स्वास्थ्य राखिलें होतें कीं ते-णेंकरून याच्या आंगां आपल्या लोकांचें समाधान करण्याची शक्ति राहिली होती. कोलम्बसानें आपल्या लोकांस मेन्डेज आणि फेसूची हे दोघेजण हिस्पान्योला एथें जाऊन सुख-रूप पोहोचले, व तुह्याकरितां ते लवकर तारवें घेऊन येणार आहेत असें सांगितलें. एस्कोब्र याच्या तारवांत आपण सर्व जण मावणार नाहीं ह्मणून त्या तारवामध्यें जाण्याचें मी स्वीकारिलें नाहीं, कारण माझ्या दुःखाचें विश्वासूसोबती जे तुह्या यांस सोडून जावयाचें नाहीं असा माझा निर्धार आहे. लवकर मुक्तता प्राप्त होण्याची आशा दृष्टीस पडल्यामुळें समाधान पावून, व कोलम्बसाचे, आपल्या जिवापेक्षां आमच्या संरक्षणाकडे लक्ष घेण्याविषयांचें उघड औदार्य पाहून संतोष भरित होऊन, त्यांनीं पुनः उमेद धरिली, आणि कोलम्बसावर विश्वास ठेविला.

अशा विश्वासावांचून समीप वास करणारे जे बंडखोर लोक यांचें कोलम्बसाच्यानें निवारण करवले नसतें; परंतु त्या जिवावर उदार होऊन बसलेल्या बंडखोर लोकांस आपलेसे करून घेण्याकरितां जे प्रयत्न यानें योजिले तींहींकरून तर ते अधिकच बिथरले. त्यांच्या मागण्या दिवसानुदिवस अधिकाधिकच वाढत चालल्या, आणि त्यांचे हेतू फार दांडगेपणाचे आणि क्रूरतेचे होत चालले. सर्वांचें रक्षण व्हावें

अशा प्रकारें निराशा झाल्यामुळें याचे लोक भिऊन गेले हेतें त्यांचें शांतवन करितो.

हणून त्यांच्याबरोबर युद्ध करून त्यांचा पराभव करणें प्राप्त हा अजारी पडलें. कोलम्बस फार दिवस वायूचा उपद्रव झाल्यामुळें होता हणून जर्जर झाला होता हणून, यामध्ये युद्ध करण्याची शक्ति रा- याचा भाऊ वंडवाल्या- हिली नव्हती; याकरितां याचा भाऊ अदेलान्तादो हा त्या ब- बराबर युद्ध डखोर लोकांवर चालून गेला, आणि ते लोकही युद्धार्थ त्वरित करितो. उभे राहिले. त्या लोकांनीं पुनः एकवेळ जें सामोपचाराचें बोलणें पडलें होतें त्याचा धिक्कारपूर्वक निषेध करून, मोठ्या आवेशानें हल्ला करण्याकरितां ते पुढें झाले. ते ज्या शत्रू- वर जाऊन पडले तो हणजे त्यांच्याबरोबर युद्ध करण्याक- रितां तयार झाला नव्हता असें नव्हतें. पहिल्या झपाट्या- सच त्या लोकांचे मोठेमोठे धैर्यवान् सरदार मारिले गेले. मोठा धैर्यवान् व मोठा बलवान् असा जो अदेलान्तादो यानें त्यांच्या मुख्य सरदारास जाऊन गांठिलें, आणि त्यास वार करून व त्याचे हात तोडून त्यास कैद केला. असें पाहताक्षणींच बाकीचे जे होते ते आपल्या पूर्वीच्या उन्मत्तपणास योग्य अशा हलके- पणाच्या भीतीनें पळून गेले. नंतर लवकरच ते सर्व मिळून कोलम्बसास शरण आले, आणि त्यांनीं मोठमोठ्या शपता वाहून आपली आज्ञा आर्ह्नी मान्य करूं असा यार्शा करार केला. पुनः जिकडे तिकडे स्वस्थता होत होती इतक्यांत कोलम्ब- सास तादृश निश्चय नसतां जीं तारवें येतील हणून मोठ्या सन्तदोमिंगो युक्तीनें यानें सांगितलें होतें, तीं तारवें दृष्टीस पडलीं. त्या एथून तारवें समर्यां ज्या बेटांत ओवान्दो याच्यानिर्दय मात्सर्यामुळें नाना येतांच हा ज प्रकारचीं संकटें भोगून त्या लोकांस एक वर्ष काढावें लागलें मेका बेट सोडितो. तें बेट त्यांनीं परमानंदानें सोडिलें.

सन्त दोमि
गो एथें ये-
ऊन पोहों-
चल्यावरचा
प्रकार.

ज्या वेळीं ते सन्तदोमिंगो एथें येऊन पोहोंचलें, त्या वेळीं हलके लोक अतिशय नम्रतेनें आपण केलेल्या उद्धतपणाचें आछादम करायास ज्या नीच कापड्ययुक्तीनें पराकाष्ठेचा प्रयास करितात त्या युक्तीस अनुसरून, तेथील हाकीमानें ज्या पुरुषाचा हेवा करून त्याच्या नाशार्थ प्रयत्न केला होता त्यास फारच प्रेमळता दर्शविली. त्यानें कोलम्बसास बाह्यात्कारें मोठा सन्मान देऊन याचें आदरआतिथ्य केलें, तसेंच आपलें घर यास राहायास देऊन याचा सर्वप्रकारें बहुमान राखिला. परंतु असा बाह्यात्कारें सन्मान राखित असतां, याच्या अंतःकरणांत जो द्वेष आणि मत्सर गुप्त रूपें होता तो याच्यानें आवरवला नाहीं. कोलम्बसानें जे दंगेखोर लोक पायांत बिड्या घालून आणिले होते त्यांच्या सरदारास त्या हाकीमानें त्याच्या अपराधाची चौकशी करण्याकरितां बंधनिर्मुक्त केलें; आणि कोलम्बसाच्या पक्षाचे जे लोक होते त्यांचीं यथान्याय चौकशी करण्याचें उपस्थित करून त्यांस भयप्रदर्शन केलें. ज्या गोष्टीचें निराकरण करण्याविषयीं कोलम्बसाचा उपाय चालेना ती गोष्ट यानें मुकाट्यानें सहन केली. परंतु हरएक प्रसंगीं निर्दयपणानें व अन्यायानें ज्यानें कोलम्बसास वर्तविलें त्याच्या अधिकाराखालीं जो देश होता तो सोडण्याविषयीं यानें फारच उताविळी दाखविली.

हें बेट लव-
कर सोडून
दोन ता-
रवांनिशीं
स्पेनदेशास
निघतो.

जाण्याची तयारी लवकर करून कोलम्बस दोन तारवें बरोबर घेऊन स्पेनदेशास निघाला. आजपर्यंत ज्या प्रकारचीं संकटें यास भोगावीं लागलीं त्या प्रकारचीं संकटें याचा वर्तनक्रम समाप्त हेईपर्यंत यास सोसावीं लागलीं. याच्या

तारवांपैकी एक तारू अगदीं नादान होते ह्यगून तें मागें हटून हा सन्त ल्यू-
सन्तदोमिंगो एथें येऊन लागलें, आणि दुसरें तारू मोठमो- कारच्या वं-
ठ्या तुफानांत हबकून त्याची डोलकाठी मोडल्यामुळें दुसरी ए- दरीं जाऊन
क काठी उभी करून तिच्या योगें सुमारें ९०० कोस चालून लागतो.
ते मोठ्या संकटानें सन्त ल्यूकारच्या बंदरीं जाऊनलागलें.

या ठिकाणीं ज्या गोष्टीचें यानें वर्तमान ऐकिलें त्या गोष्टी-
प्रमाणें दुसरी कोणतीही गोष्ट घातक झाली नसती. या गोष्टी-
मुळें याच्या सर्व दुर्दैवांची परिपूर्णता झाली. ती गोष्ट ही कीं
जिची नीति, दया, व कृपा, यांजवर कोलम्बसाचा परिणा-
माचा आश्रय होता अशी जी याची आश्रयदाती इसाबेह्ला
राणी ती मरण पावली. ज्यानें बहुत काळपर्यंत कोलम्ब-
साच्या विरुद्ध वागून यास बहुत दुःखें दिलीं, असा जो फे-
र्दिनान्द त्यावांचून, सांप्रत कोलम्बसाचें दुःखविमोचन कर-
णारा, व यानें पुष्कळ संकटें भोगून जीं कामें बजाविलीं त्यांब-
द्दल बक्षिस देणारा दुसरा कोणी राहिला नव्हता. तर ज्या
राजाच्या मनांत कोलम्बसाविषयीं विपरीत विचार भरून गे-
ले होते त्यास विनंती करण्याचें काम त्रासदायक व निष्फल हा स्पेनदे-
असें होतें, तथापि अशा कृत्यांत कोलम्बसास आपल्या आ- शास येऊन
युष्यांचे दिवस घालवणें प्राप्त पडलें. याची प्रकृति थोडीशी पू- फेर्दिनान्दा-
र्वस्थितीवर येतांच हा दरबारांत गेला, आणि याची जरीं ता- पाशीं करार
दश यथायोग्य सौजन्यानें भेट घेतली नाहीं तरीं यानें लागो- नाम्यांतल
पाठ अर्ज्या करून याजवर ज्यांनीं जुलूम केला होता त्यांचें अधिकारां
पारिपत्य करण्याकरितां, व १४९२ त जो करारनामा के- नंती करितो
ला होता त्यांत लिहिलेले सर्व अधिकार परत देण्याकरितां-

फेर्दिनान्दगोड बोलून या शब्द बोलून व ज्यांत कांहीं अर्थ नाही अशी वचनें देऊन स नाद लावितो. कोलम्बसास नाद लाविला. फेर्दिनान्द यानें याच्या ज्या सत्तेच्या मागण्या होत्या त्या बाहाल न करितां त्यांची उडवा-उडव करावी ह्मणून त्यानें नानाप्रकाच्या युक्ति सांगून तें कृत्य अशा डावानें लांबणीवर घातलें कीं तेणेंकरून त्याची फेर्दिनान्द याच्या मनांतून समाप्ति करावयाची नाही असें उघड दिसून आलें. कोलम्बसाची शरीरप्रकृति क्षीण झाल्यामुळें सदोदित विनंती करणाऱ्या अर्जदारापासून लवकर मुक्त होण्याची आशा दिसून, फेर्दिनान्द यास फार चांगलें वाटून, आपला अयोग्य मार्ग आचरण्याविषयीं उत्तेजन आलें. फेर्दिनान्द यानें जी ही आशा धरिली होती तींत तो फसलाही नाही. ज्या राजाची अशा विश्वासानें आणि सिद्धीनें चाकरी केली, त्याच्या कृतघ्नतेमुळें संतापून, व यानें जे श्रम आणि संकटें भोगिलीं होती तींहींकरून अगदीं जर्जर होऊन, आणि या सर्व गोष्टींमुळें जी अशक्ति याच्या आंगांत आली होती तिणेंकरून अगदीं थकून जाऊन, १५०६ त मे महिन्याच्या २८ व्या तारिखेस वालाडोली एथें यानें आपला देह ठेविला. हा १५०६ मे महिन्याच्या २८ व्या तारिखेस देह ठेवितो. यासमयीं यास ५९ एकुणसाठ वर्षे होती. कोलम्बसानें मरणसमयीं आपली आज्ञा ज्या महात्मतेनें प्रसिद्ध झाली होती त्या महात्मतेस उचित अशी अंतःकरणाची स्वस्थता राखिली; व आपल्या आयुष्यांत हरएक प्रसंगीं जी धर्मविषयक अतिशय मान्यता यानें दर्शित केली होती तीस योग्य अशी जी धर्मपरायण बुद्धि तिचे विचार मन्मंत बाळगले.